

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΕΔΡΑ UNESCO ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΑ ΚΑΙ
ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ

1

*Τα αθέατα εμπόδια στην πολιτική ένταξης
των Ρομά: αντίστροφος ρατσισμός και
αυτογκετοποίηση
Ο ρόλος της εκπαίδευσης*

Ιωάννα Ζάικου, ΜΔΕ ΕΠΠΝΕΠ
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας 2015

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Σχολή Κοινωνικών , Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Τα αθέατα εμπόδια στην πολιτική ένταξης των Ρομά:

αντίστροφος ρατσισμός και αυτογκετοποίηση.

Ο ρόλος της εκπαίδευσης.

Μεταπτυχιακή εργασία

Της **Ιωάννας Ζάικου**

Επιβλέπουσα καθηγήτρια:

Αναγνωστοπούλου Δέσποινα

Εξεταστής:

Καθηγητής Ζαφειρόπουλος Κώστας

Θεσσαλονίκη, 2015

Τα αθέατα εμπόδια στην πολιτική ένταξης των Ρομά: αντίστροφος ρατσισμός και αυτογκετοποίηση. Ο ρόλος της εκπαίδευσης.

Περίληψη

Σύμφωνα με την επίσημη σελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ο όρος «Ρομά» περιλαμβάνει διάφορες ομάδες, όπως Ρομά, Αθίγγανοι, Ταξιδιώτες, Μανούς, Ασκάλι, Σίντι και Μπογιάς και χρησιμοποιείται συνήθως στα ενωσιακά έγγραφα πολιτικής και τις συζητήσεις¹.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναδείξει την αποτελεσματικότητα των πολιτικών που μεθοδεύει η ΕΕ για την ένταξη των Ρομά, από το πρόσφατο παρελθόν έως σήμερα. Οι παρεμβάσεις, σχεδιασμένες από τα ευρωπαϊκά όργανα και υλοποιημένες από ειδικευμένους φορείς εκάστου κράτους μέλους, παρουσιάζονται με τρόπο κριτικό ώστε να αναδεικνύονται στο τέλος οι τυχόν παραλείψεις ή αποτυχίες. Ειδική αναφορά γίνεται σε όσα έλαβαν και λαμβάνουν χώρα στην Ελλάδα.

Η εργασία είναι περισσότερο προσανατολισμένη στην εκπαιδευτική πολιτική ένταξης. Στο δεύτερο μέρος θα επιχειρηθεί η υποστήριξη μιας πρότασης για τη χρήση ενός προγράμματος eTwinning σε δημοτικά σχολεία όπου φοιτούν μαθητές Ρομά. Τα αποτελέσματα της έρευνας δράσης που αφορά σε αυτήν την πρόταση είναι θετικά και προτείνεται εντέλει η περεταίρω υλοποίηση τέτοιων προγραμμάτων, ώστε να συμβάλλουν στην άρση των αποκλεισμών και στην επίτευξη των στόχων της ΕΕ που εντάσσονται στον Ορίζοντα 2020.

¹http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma/index_el.htm.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	2
Περιεχόμενα	3
Μέρος πρώτο	
Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτική ένταξης των Ρομά	8 - 46
Κεφάλαιο 1	
Διεθνές πλαίσιο προστασίας της διαφορετικότητας: ο	
Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)	9 - 14
Κεφάλαιο 2	
Η Ευρωπαϊκή Πολιτική ένταξης των Ρομά	15 – 27
2.1 Ευρωπαϊκό πλαίσιο για τα δικαιώματα	15 – 21
2.1.1 Συμβούλιο της Ευρώπης	15
2.1.2 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων	18
2.1.3 Οδηγία 2000/43/ΕΚ	19
2.1.4 Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την καταπολέμηση της	
φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού	20
2.1.5 Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής	
Ένωσης (FRA)	21
2.2 Οι Ρομά στα κράτη – μέλη της ΕΕ	22 - 23
2.3 Στρατηγική της ΕΕ για τους Ρομά	24 - 27
2.3.1 Κοινωνικοοικονομική ένταξη των μειονεκτούντων	
ατόμων (2007 – 2013)	24

2.3.2 Πλαίσιο της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020	24
2.3.3 Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών	26

Κεφάλαιο 3

Η Ελληνική Στρατηγική για τους Ρομά 28 - 35

3.1 Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων (2001 – 2008)	28 - 30
3.2 Εθνική Στρατηγική για τους Ρομά (2007 – 2013)	31
3.3 Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά (2011)	31 - 33
3.4 Επιχειρησιακά Σχέδια Δράσης για την Ένταξη των Ρομά	33 - 35

Κεφάλαιο 4

Ένταξη των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση 36 – 44

4.1 Το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο	36 – 37
4.1.1 Η εκπαίδευση των παιδιών Ρομά στην Ευρώπη	36
4.1.2 Η εκπαίδευση ως άξονας του Πλαισίου της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020	36
4.2 Η Ελληνική Στρατηγική	37 – 44
4.2.1 Εκπαιδευτική ένταξη παιδιών με ρομική προέλευση (1997 – 2000)	38
4.2.2 Δράσεις στην εκπαίδευση μέσω του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων (2001 – 2008)	39
4.2.3 Πρόγραμμα Εκπαίδευσης παιδιών Ρομά (2007 – 2013)	40

4.2.4 Ορίζοντας 2020: Ένταξη παιδιών Ρομά στο πλαίσιο της εθνικής στρατηγικής για τους Ρομά	42
---	----

Συμπεράσματα πρώτου μέρους	45 – 46
-----------------------------------	----------------

Μέρος δεύτερο

Πρόταση για την αντιμετώπιση του αντίστροφου ρατσισμού και της αυτογκετοποίησης μέσα από την εκπαίδευση	47 - 123
--	-----------------

Εισαγωγή	48 - 49
-----------------	----------------

Κεφάλαιο 5	50 - 57
-------------------	----------------

5.1 Ο φόβος της διαφορετικότητας	50 – 56
----------------------------------	---------

5.1.1 Στερεότυπα, προκαταλήψεις, ρατσισμός	50
--	----

5.1.2 Ρατσισμός και εκπαίδευση	52
--------------------------------	----

5.1.3 Αντίστροφος ρατσισμός και αυτογκετοποίηση	53
---	----

5.1.4 Η περίπτωση των Ρομά: η κατάσταση στην Ευρώπη και την Ελλάδα	55
--	----

5.2 Η πλατφόρμα eTwinning	56 - 57
---------------------------	---------

Κεφάλαιο 6

Μέθοδος και Διεξαγωγή της Έρευνας	58 - 123
--	-----------------

6.1 Δείγμα και χαρακτηριστικά	60 - 63
-------------------------------	---------

6.2 Μέσα συλλογής των δεδομένων	63 - 70
---------------------------------	---------

6.2.1 Ερωτηματολόγιο	64
----------------------	----

Πρώτη ερευνητική φάση

Δεύτερη ερευνητική φάση

6.2.2 Θεματικοί άξονες και επιμέρους θεματικές ενότητες του ερωτηματολογίου	64
<i>Η θεματολογία του ερωτηματολογίου αναλυτικά</i>	
<i>Επιλογή ερωτημάτων</i>	
6.2.3 Έλεγχος ποιότητας των απαντήσεων	69
6.2.4 Δραστηριότητα κλειστού τύπου	69
<i>Επιλογή επιθέτων</i>	
6.3 Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων	70 - 71
6.3.1 Στατιστική επεξεργασία δεδομένων	71
<i>Έλεγχος εγκυρότητας και αξιοπιστίας</i>	
6.4 Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ποσοτικής ανάλυσης των δεδομένων: Αποτελέσματα α' & β' ερευνητικής φάσης και των δύο εργαλείων μέτρησης, και σύγκριση των αποτελεσμάτων των φάσεων	72 - 118
6.5 Ποιοτική ανάλυση των τετραδίων των μαθητών	118
6.6 Η παρέμβαση	118 - 119
6.7 Γενικές διαπιστώσεις για την αποδοτικότητα της παρέμβασης	120 – 123
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	124
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	125 - 129
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	130
Παράρτημα 1, Παράδειγμα Ηπείρου	131

Παράρτημα 2, ερωτηματολόγιο & δραστηριότητα	135
Παράρτημα 3, Πίνακες συχνοτήτων, αποτελέσματα έρευνας πριν την παρέμβαση	142
Παράρτημα 4, Πίνακες συχνοτήτων, αποτελέσματα έρευνας μετά την παρέμβαση	196
Παράρτημα 5, Σημειώσεις τετραδίων μαθητών	243

Μέρος πρώτο

Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτική ένταξης των Ρομά

Κεφάλαιο 1

Διεθνές πλαίσιο προστασίας της διαφορετικότητας: ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

Οι ισχυροί θεσμοί, ακόμη και όταν υπάρχουν ρατσιστικές αντιλήψεις και στάσεις σε μία κοινωνία, παρεμποδίζουν την εμφάνιση ρατσιστικής συμπεριφοράς. Αντιθέτως, ο ρατσισμός εμφανίζεται με την αποδυνάμωση των θεσμών και την ανοχή της κρατικής εξουσίας. Στο πλαίσιο της παγκόσμιας κοινότητας έχουν γίνει προσπάθειες δημιουργίας θεσμικά κατοχυρωμένων κειμένων προκειμένου να εξασφαλίσουν αυτήν ακριβώς την αποφυγή ρατσιστικών εκδηλώσεων στο σύγχρονο πολυπολιτισμικό περιβάλλον.

Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου οι νικήτριες δυνάμεις οδηγήθηκαν το 1945 στην ίδρυση του ΟΗΕ. Στις 26 Ιουνίου 1945 υπογράφηκε ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών, ένα κείμενο νομικά δεσμευτικό που τέθηκε σε ισχύ στις 24 Οκτωβρίου 1945. Σκοπός του είναι η σωτηρία των μεταγενέστερων πληθυσμών από τη μάστιγα του πολέμου, ενώ στο κείμενο αναφέρονται επίσης σειρά διατάξεων για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ωστόσο δεν εξειδικεύει τα δικαιώματα αυτά.¹

Τα κράτη που υπέφεραν από τη ναζιστική θηριωδία αποζητούσαν υπό το πλαίσιο του Οργανισμού τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η υιοθέτηση ενός τέτοιου μηχανισμού δεν εγκαθιδρύθηκε από το Χάρτη, ωστόσο η διεθνής διάσταση που προσδόθηκε στο κείμενο υποχρέωσε τα κράτη μέλη να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η προστασία των δικαιωμάτων αποτελεί έναν εκ των τριών ιδρυτικών σκοπών του ΟΗΕ τα οποία οφείλουν να γίνονται σεβαστά ανεξαρτήτως φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας.²

Παράλληλα, το 1945 ιδρύθηκε η ΟΥΝΕΣΚΟ (Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό). Συν τοις άλλοις η

¹ UNRIC, https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=10

² Νάσκου-Περράκη, Π. *Μηχανισμοί προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου*, Αθήνα, ΘΕΜΙΣ, 2014. σ. 15 – 16.

ΟΥΝΕΣΚΟ στρέφεται υπέρ της εξάλειψης του ρατσισμού και θέτει υπό την ευθύνη της το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Το 1960 υπό το κανονιστικό της έργο παρήγαγε τη Σύμβαση κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση και το 2000 εγκαινίασε το κίνημα «Εκπαίδευση για όλους».³

Η Σύμβαση κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση επιβεβαιώνει την αρχή της μη διάκρισης διακηρύσσοντας ότι κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση.

Αποτελείται από 19 άρθρα. Στο πρώτο άρθρο διευκρινίζεται ότι «ο όρος “διακρίσεις” περιλαμβάνει κάθε διαφοροποίηση, εξαίρεση, περιορισμό ή προτίμηση η οποία λόγω φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, οικονομικής κατάστασης ή κοινωνικής καταγωγής,

έχει ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα την εκμηδένιση ή αποδυνάμωση της ίσης μεταχείρισης στην εκπαίδευση». Ιδιαίτερος σημαντικός για την προβληματική της ένταξης των παιδιών Ρομά είναι το 4^ο άρθρο, παράγραφος (α). Εδώ καλούνται τα κράτη μέλη «Να καταστήσουν δωρεάν και υποχρεωτική την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, να καταστήσουν γενικώς διαθέσιμη και προσιτή σε όλους την δευτεροβάθμια εκπαίδευση στις διάφορες μορφές της, να καταστήσουν την ανώτερη εκπαίδευση εξίσου προσιτή σε όλους, σύμφωνα με τις δυνατότητες του καθενός, να διασφαλίσουν τη συμμόρφωση όλων με την υποχρέωση εκπαίδευσης που προβλέπεται από το νόμο». Η σημαντικότητα έγκειται στην υποχρεωτική φύση της εκπαίδευσης, καθώς ένα από τα μεγίστης σημασίας ζητήματα στην περίπτωση των τσιγγανοπαίδων είναι η άτακτη φοίτηση στο σχολείο.⁴

Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 10 Δεκεμβρίου 1948 υιοθέτησε, συμπληρώνοντας τις ελλείψεις του Χάρτη του ΟΗΕ στην εξειδίκευση των δικαιωμάτων, την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η Διακήρυξη αποτελεί «το κοινό ιδανικό στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και όλα τα έθνη, έτσι ώστε κάθε άτομο και κάθε όργανο της κοινωνίας να καταβάλλει, με τη διδασκαλία και την παιδεία, κάθε προσπάθεια για να αναπτυχθεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών αυτών». Παρόλο που δεν είναι πράξη νομικά

³ Levin, L. Ανθρώπινα Δικαιώματα, ερωτήσεις και απαντήσεις. Αθήνα, ΘΕΜΙΣ, 2013. σ. 176 – 177.

⁴ Έδρα UNESCO, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, <http://afroditi.uom.gr/chaireunesco/index.php/basic-text/85-basic-text.html>

δεσμευτική, οι κύριες αρχές της απέκτησαν σταδιακά την υπόσταση διεθνούςεθμικού δικαίου.⁵

Η Οικουμενική Διακήρυξη απαρτίζεται από 30 άρθρα, όλα προσανατολισμένα στην καταγραφή των αναφαίρετων δικαιωμάτων του ανθρώπου. Τα συμβαλλόμενα μέλη συμφωνούν ότι ο καθένας δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναφέρονται στο κείμενο, χωρίς καμία απολύτως διάκριση ιδίως εξαιτίας της φυλής, του χρώματος, του φύλου, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών του ή άλλων πεποιθήσεων, της εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, της περιουσίας, της γέννησης ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης. Η Οικουμενική Διακήρυξη κατοχύρωσε εκτός των άλλων και το δικαίωμα στην εκπαίδευση.⁶

Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών τα επόμενα χρόνια προχώρησε σε πράξεις δεσμευτικού χαρακτήρα. Τα δύο Διεθνή Σύμφωνα, ένα για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και ένα για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα τέθηκαν σε ισχύ το 1976 και υποχρεώνουν τα κράτη μέρη να τηρούν τους κανόνες που περιέχονται σε αυτά. Το Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα περιλαμβάνει, πέραν των υπολοίπων, τα δικαιώματα των ατόμων που ανήκουν σε εθνικές, θρησκευτικές και γλωσσικές μειονότητες και διευκρινίζει ότι, ακόμη και σε περίπτωση παρέκκλισης από τις υποχρεώσεις του Συμφώνου για λόγους εξαιρετικού δημόσιου κινδύνου, απαγορεύεται ρητά η διάκριση λόγω φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκεύματος ή κοινωνικής προέλευσης.⁷

Τα άτομα, εφόσον έχουν εξαντλήσει όλα τα πρόσφορα εσωτερικά ένδικα μέσα, δικαιούνται να επικαλεστούν το Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και να καταθέσουν αναφορά στην Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η Επιτροπή παράγει νομικές αποφάσεις. Επειδή όμως δεν υπάρχει νομικός μηχανισμός εκτέλεσής τους, η ευθύνη για τη συμμόρφωση εναπόκειται αποκλειστικά στα κράτη χωρίς να εφαρμόζεται πάντα στο ακέραιο ή με την ίδια προθυμία.⁸

⁵ Levin, L. *Ανθρώπινα Δικαιώματα, ερωτήσεις και απαντήσεις*. Αθήνα, ΘΕΜΙΣ, 2013. σ. 46 – 50.

⁶ UNHR, <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk>

⁷ Levin, L. *Ανθρώπινα Δικαιώματα, ερωτήσεις και απαντήσεις*, Αθήνα, ΘΕΜΙΣ, 2013. σ. 52 – 54.

⁸ Ο.π. στο ίδιο. σ. 58 – 59.

Το Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα περιλαμβάνει στις διατάξεις του το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σκοπεύοντας στην προαγωγή αυτού του δικαιώματος, όρισε το 1998 Ειδικό Εισηγητή επιφορτίζοντας το ρόλο του με την προσφορά βοήθειας στις κυβερνήσεις ώστε αυτές να πραγματοποιήσουν την αρχή της δωρεάν υποχρεωτικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για όλους.⁹

Τα όργανα των Ηνωμένων Εθνών, εκτός των όσων προαναφέρθηκαν, έχουν υιοθετήσει πολλές συμβάσεις, διακηρύξεις και συστάσεις. Μία διεθνής πράξη που υιοθετήθηκε το Σεπτέμβριο του 1990 είναι η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΙΠ). Τα συμφωνηθέντα αποτελούνται από τρία μέρη και συνολικά 54 άρθρα. Είναι μια διεθνής συνθήκη ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αναγνωρίζει ότι όλα τα παιδιά ηλικίας έως 18 ετών γεννιούνται με βασικές ελευθερίες και δικαιώματα (άρθρο 1). Καθορίζει το εύρος των δικαιωμάτων τα οποία τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να προστατεύουν. Ακόμη, θέτει τις βασικές προϋποθέσεις για την ευημερία των παιδιών στα διάφορα στάδια της ανάπτυξής τους και είναι ο πρώτος παγκόσμιος, νομικά δεσμευτικός, κώδικας δικαιωμάτων των παιδιών στην ιστορία.¹⁰

Σύμφωνα με τη ΣΔΙΠ: «*Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα, που αναφέρονται στην παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητάς τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά το παιδί έναντι κάθε μορφής διάκρισης ή κύρωσης, βασισμένης στη νομική κατάσταση, στις δραστηριότητες, στις εκφρασμένες απόψεις ή στις πεποιθήσεις των γονέων του, των νόμιμων εκπροσώπων του ή των μελών της οικογένειάς του.*» (άρθρο 2).¹¹

Το παραπάνω άρθρο απαγορεύει τις διακρίσεις αναφορικά με τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που κατοχυρώνει η Σύμβαση. Η αρχή της μη διάκρισης αφορά

⁹ Ο.π. στο ίδιο. σ. 69.

¹⁰ UNICEF, <https://www.unicef.gr>.

¹¹ Ο.π. στο ίδιο.

όλα τα παιδιά που βρίσκονται στη δικαιοδοσία του κράτους και όχι μόνο όσα νομίμως διαμένουν στην επικράτειά του. Η αρνητική διάκριση εις βάρος των παιδιών επισημαίνεται ότι λαμβάνει χώρα σε δύο διαστάσεις. Πρόκειται, καταρχήν, για μία διάκριση μεταξύ ενηλίκων και παιδιών και επιπλέον για διάκριση μεταξύ διαφορετικών κατηγοριών παιδιών (εξαιτίας π.χ. διαφορετικής φυλής, φύλου και θρησκείας). Το άρθρο 2 αποτελεί βασική αρχή της ΣΔΙΠ και υποχρεώνει την Πολιτεία να διασφαλίσει τα Δικαιώματα του Παιδιού λαμβάνοντας *«όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά το παιδί»*. Τούτο δημιουργεί στα κράτη την ευθύνη οργάνωσης ανάλογου μηχανισμού για την εφαρμογή της Σύμβασης και ειδικότερα για την αρχή της μη διάκρισης.¹²

Η ΣΔΙΠ επίσης αναφέρεται σε ξεχωριστό άρθρο στο δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση στη βάση της ισότητας των ευκαιριών. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη συμφωνούν να *«Καθιστούν τη στοιχειώδη εκπαίδευση υποχρεωτική και δωρεάν για όλους. Ενθαρρύνουν την ανάπτυξη διάφορων μορφών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης,*

τόσο γενικής όσο και επαγγελματικής, τις καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί, και παίρνουν κατάλληλα μέτρα, όπως η θέσπιση της δωρεάν εκπαίδευσης και της προσφοράς χρηματικής βοήθειας σε περίπτωση ανάγκης. Εξασφαλίζουν σε όλους την πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία με όλα τα κατάλληλα μέσα, σε συνάρτηση με τις ικανότητες του καθενός. Καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί τη σχολική και την επαγγελματική ενημέρωση και τον προσανατολισμό. Παίρνουν μέτρα για να ενθαρρύνουν την τακτική σχολική φοίτηση και τη μείωση του ποσοστού εγκατάλειψης των σχολικών σπουδών.» (άρθρο 28).¹³

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση θεωρείται τόσο ατομικό όσο και κοινωνικό. Το ατομικό διέπεται από τις αρχές της ίσης πρόσβασης όλων στη μόρφωση και της ελεύθερης επιλογής του εκπαιδευτικού ιδρύματος. Το κοινωνικό εκφράζεται μέσα από τις αρχές της δωρεάν φοίτησης και της μη διακριτικής μεταχείρισης των σπουδαστών.

Στην Ελλάδα τα παιδιά των ξένων, των ομογενών και παλιννοστούντων Ελλήνων, των αλλοδαπών εργατών και των μειονοτήτων έχουν το δικαίωμα να εγγραφούν στα δημόσια σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της

¹²Π. Νάσκου -Περράκη, Χ. Ανθόπουλος, Κ. Χρυσόγονος (επιμέλεια), *Η διεθνής σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, Η εσωτερική έννομη τάξη*, Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002. σ. 39 – 44

¹³UNICEF, <https://www.unicef.gr>

χώρας προσκομίζοντας τα απαραίτητα δικαιολογητικά. Η φοίτηση των μαθητών στο σχολείο δεν παρακωλύεται από την αργοπορημένη προσκόμιση των δικαιολογητικών. Ωστόσο, εάν έως το τέλος της σχολικής χρονιάς οι γονείς δεν παρουσιάσουν κάποιο επίσημο έγγραφο, το εκπαιδευτικό ίδρυμα δεν μπορεί να εκδώσει τίτλο σπουδών μαθητή. Εφόσον ζητηθεί, μπορεί να εκδοθεί βεβαίωση φοίτησης.¹⁴

Τα ανθρώπινα δικαιώματα, λοιπόν, μέσα από το πρίσμα του ΟΗΕ, θεωρούνται διεθνή και διαφυλάττουν την ισότητα, αφού ισχύουν τα ίδια για όλους.

Αποτελούν ηθικές αρχές που θέτουν συγκεκριμένα πρότυπα ανθρώπινης συμπεριφοράς και συνήθως προστατεύονται από τους νόμους. Το δόγμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει επηρεάσει καταφανώς το διεθνές δίκαιο καθώς και τα εθνικά συντάγματα και τις πολιτικές των κρατών.

¹⁴ Άρθρο 7 του Π. Δ. 201/1998.

Κεφάλαιο 2

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική ένταξης των Ρομά

2.1 Ευρωπαϊκό πλαίσιο για τα δικαιώματα

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναλάβει ισχυρή δέσμευση για την προαγωγή και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Η προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί να βοηθήσει στην πρόληψη και επίλυση συγκρούσεων και, τελικά, στην ανακούφιση της φτώχειας. Η πολιτική της ΕΕ προάγει τα δικαιώματα των γυναικών, των παιδιών, των μειονοτήτων και των εκτοπισθέντων ατόμων, αντιτίθεται στη θανατική ποινή, τα βασανιστήρια, την εμπορία ανθρώπων και τη διακριτική μεταχείριση. Επιπλέον, προασπίζει τα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα.

Στον τομέα των δικαιωμάτων δραστηριοποιείται και ένα άλλο όργανο της ευρωπαϊκής ηπείρου, το Συμβούλιο της Ευρώπης. Είναι ένας διεθνής οργανισμός που ιδρύθηκε το 1949, στον οποίο σήμερα συμμετέχουν 47 κράτη της Ευρώπης, 28 από τα οποία είναι κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλα τα μέλη του έχουν υπογράψει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Είναι ο οργανισμός που είναι υπεύθυνος για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Ευρώπη.¹⁵

2.1.1 Συμβούλιο της Ευρώπης

Α) Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕυΣΔΑ)

Η υιοθέτηση της ΕυΣΔΑ στις 4 Νοεμβρίου 1950 από τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης αποτελεί σημαντικό επίτευγμα, καθώς για πρώτη φορά αποφασίζεται από μία ομάδα ευρωπαϊκών κρατών να προστατεύσουν με ειδικούς νομικούς μηχανισμούς τα δικαιώματα του ανθρώπου. Η θέσπιση θεσμικού μηχανισμού, αποτελούμενου από το 1998 από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕυρΔΔΑ), του οποίου την εκτέλεση των αποφάσεων εποπτεύει η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣΤΕ), είναι εξαιρετικά

¹⁵ Βλ. http://europa.eu/pol/rights/index_el.htm και Συμβούλιο της Ευρώπης. Πρόσβαση: Οκτώβριος 25, 2015. <http://www.coe.int/en/web/about-us/achievements>

σημαντική, αφού εγκαθίδρυσε την προστασία των δικαιωμάτων και εξασφάλισε το σεβασμό από τα συμβαλλόμενα μέρη.¹⁶

Η μεγαλύτερη καινοτομία της ΕυρΣΔΑ έγκειται στο γεγονός ότι προσφέρει τόσο το δικαίωμα της διακρατικής όσο και της ατομικής προσφυγής. Σε περίπτωση ατομικής προσφυγής κατά κράτους μέρους, το ΕυρΔΔΑ δύναται να την εξετάσει εφόσον είναι επώνυμη, δεν είναι ασυμβίβαστη με τις διατάξεις της ΕυρΣΔΑ, έχουν εξαντληθεί όλα τα εσωτερικά ένδικα μέσα και έχει υποβληθεί εντός έξι μηνών από την ημερομηνία που η εσωτερική απόφαση κρίθηκε τελεσίδικη. Οι οριστικές αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ δεσμεύουν τα εμπλεκόμενα μέρη χωρίς ωστόσο να δημιουργείται δεσμευτικό νομικό προηγούμενο για μελλοντικές υποθέσεις.¹⁷

Στα 17 χρόνια σήμερα (2015) λειτουργίας του, το ΕυρΔΔΑ εξέτασε 60 και πλέον υποθέσεις που αφορούσαν σε περιστατικά διακρίσεων πολιτών Ρομά. Το περιεχόμενο των προσφυγών περιλαμβάνει:¹⁸

- Καταπάτηση των άρθρων 2 και 3 της ΕυρΣΔΑ (δικαίωμα στη ζωή και απαγόρευση της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης). Τα πιο συνήθη περιστατικά αφορούν σε συμπλοκή με την αστυνομία.
- Καταπάτηση του άρθρου 4 της ΕυρΣΔΑ (απαγόρευση της δουλείας και της καταναγκαστικής εργασίας).
- Καταπάτηση του άρθρου 5 της ΕυρΣΔΑ (δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια).
- Καταπάτηση του άρθρου 6 της ΕυρΣΔΑ (δικαίωμα σε μια δίκαιη δίκη).
- Καταπάτηση του άρθρου 8 της ΕυρΣΔΑ (δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής).
- Καταπάτηση του άρθρου 11 της ΕυρΣΔΑ (ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι).
- Καταπάτηση του άρθρου 1, του πρώτου πρωτοκόλλου, της ΕυρΣΔΑ (προστασία της περιουσίας).

¹⁶ Νάσκου – Περράκη, Π., *Μηχανισμοί προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου*, ΘΕΜΙΣ, Αθήνα, 2014. σ. 285.

¹⁷ Ο.π. στο ίδιο. σ. 296 – 297.

¹⁸ European Court of Human Rights. Πρόσβαση: Νοέμβριος 7, 2015.

http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Roma_ENG.pdf

- Καταπάτηση του άρθρου 2, του πρώτου πρωτοκόλλου, της ΕυΣΔΑ (δικαίωμα στην εκπαίδευση). Τα περιστατικά αφορούν συνηθέστερα σεσχολεία γκέτο.

Παραδειγματική είναι η περίπτωση προσφυγής στο ΕυρΔΔΑ μιας ομάδας αποτελούμενης από 140 Ρομά, γνωστή ως «Σαμπάνης και λοιποί κατά της Ελλάδας», που διέμεναν στον Ασπρόπυργο Αττικής. Στην προσφυγή τους επικαλέστηκαν την παραβίαση του άρθρου 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο οποίο προβλέπεται η απαγόρευση των διακρίσεων, καθώς και την παραβίαση του άρθρου 2 του Πρώτου Πρωτοκόλλου, στο οποίο κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Ειδικότερα, η υπόθεση αφορούσε τη δυνατότητα πρόσβασης στο εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα των παιδιών των οικογενειών των Ρομά κατά το σχολικό έτος 2004 – 2005. Η Ελλάδα καταδικάστηκε με την 411/5.6.2008 απόφαση του ΕυρΔΔΑ.¹⁹

Στο διάστημα που μεσολάβησε από τη δικαστική κρίση του 2008, τα περιστατικά διακρίσεων εις βάρος της συγκεκριμένης κατηγορίας του πληθυσμού αυξήθηκαν και δημιουργήθηκε η εικόνα ενός σχολείου «γκέτο». Έτσι οι οικογένειες προσέφυγαν εκ νέου στο ΕυρΔΔΑ το οποίο έκρινε ότι παραβιάζεται το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 2 του Πρώτου Πρωτοκόλλου. Η ελληνική κυβέρνηση καταδικάστηκε για δεύτερη φορά και υποχρεώθηκε να καταβάλει 1.000 ευρώ ως αποζημίωση για ηθική βλάβη σε καθέναν από τους προσφεύγοντες ενώ τους επιδίδασε συνολικά 2.000 για τα δικαστικά έξοδα.²⁰

Παρόμοια περίπτωση είναι η υπόθεση «Λαβίδας και λοιποί κατά της Ελλάδας» που αφορά στην περιοχή Σοφάδες της Θεσσαλίας. Υπάρχουν σχεδόν 400 οικογένειες Ρομά στους Σοφάδες οι οποίοι ζουν σε περιοχή γκέτο. Ένα από τα τέσσερα δημοτικά σχολεία στους Σοφάδες χτίστηκε στον οικισμό των Ρομά, που σημαίνει ότι καλύπτει σχεδόν αποκλειστικά τους μαθητές Ρομά που ζουν στην περιοχή. Έπειτα από επίσκεψη στους Σοφάδες το 2009, αντιπροσωπεία του ΕΠΣΕ (εθνική ΜΚΟ, Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών του Ελσίνκι) έστειλε δύοεπιστολές προς το Υπουργείο Παιδείας, επισημαίνοντας πως υπάρχει σαφής

¹⁹ ΕΔΔΑ, SAMPANIS AND OTHERS v. GREECE, προσφυγή αριθ. 411/5.6.2008.

²⁰ Βλ. <https://left.gr/news/oristiki-eyrokatadiki-elladas-gia-ratsismo-logo-sholeiougketo-gia-roma-aspropyrgoy>. Πρόσβαση: 17/10/2015.

διαχωρισμός, ο οποίος παραβιάζει τόσο την ελληνική νομοθεσία όσο και τους διεθνείς κανόνες για τα ανθρώπινα δικαιώματα», περιλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Δεν ελήφθη ποτέ απάντηση για καμία από τις δύο επιστολές. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο διέταξε τις ελληνικές αρχές να καταβάλουν € 3.000 σε κάθε έναν από τους 23 καταγγέλλοντες της υπόθεσης *Λαβίδα* για ζημίες και έξοδα.²¹

Β) Δράσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης για τους Ρομά

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, λαμβάνοντας υπόψη του τις προσφυγές στο ΕυρΔΔΑ που αφορούσαν σε καταπάτηση των δικαιωμάτων των Ρομά, προχώρησε σε πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση του φαινομένου αδικίας εις βάρος τους. Στο πλαίσιο των πρωτοβουλιών του, το 2010 κάλεσε τις εμπλεκόμενες κυβερνήσεις, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τους ίδιους τους Ρομά σε συνάντηση ώστε να υπάρξει μια περισσότερο γόνιμη συνεργασία. Το αποτέλεσμα ήταν μια κοινή δέσμευση συνεργασίας από τα 47 μέλη του για την εφαρμογή πρακτικών για τους Ρομά, οι οποίες θα μπορούν εύκολα να εφαρμοστούν ώστε να οικοδομήσουν ένα καλύτερο μέλλον.²²

Παράλληλα, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει υιοθετήσει σειρά εγγράφων σχετικά με την εξάλειψη του ρατσισμού απέναντι σε πολίτες Ρομά, ενώ έχει διοργανώσει κατά καιρούς σεμινάρια με σκοπό την ευαισθητοποίηση φορέων σε θέματα διάκρισης (π.χ. αστυνομία). Τέλος, εγκαινίασε το YouthActionPlan, μία κίνηση για τη στήριξη των νέων Ρομά σε ζητήματα συμμετοχής, προώθησης της ισότητας των ευκαιριών και αντιμετώπισης των επιπτώσεων της διάκρισης.²³

2.1.2 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων

Τον Ιούνιο του 1999 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας έκρινε σκόπιμο να συγκεντρώσει τα θεμελιώδη δικαιώματα που ίσχυαν σε επίπεδο Ευρωπαϊκής

²¹European Court of Human Rights. Πρόσβαση: Νοέμβριος 7, 2015. http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Roma_ENG.pdf

²²Council of Europe. *Roma*. Πρόσβαση: Νοέμβριος 7, 2015. <http://www.coe.int/en/web/portal/roma>

²³ Council of Europe. Πρόσβαση: Νοέμβριος 7, 2015. <http://enter.coe.int/roma>

Ένωσης (ΕΕ) σε έναν Χάρτη ώστε να τα καταστήσει περισσότερο εμφανή στους πολίτες. Την εκπόνηση του Χάρτη ανέλαβε μια συνέλευση η οποία αποτελούνταν από εκπροσώπους από όλες τις χώρες της ΕΕ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, καθώς και μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των εθνικών κοινοβουλίων. Η υιοθέτηση του Χάρτη, ανακηρύχθηκε επίσημα στη Νίκαια τον Δεκέμβριο του 2000 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή. Το Δεκέμβριο του 2009, η θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας κατέστησε τον Χάρτη νομικά δεσμευτικό ισότιμο με τις συνθήκες. Για το λόγο αυτό, ο Χάρτης τροποποιήθηκε και έγινε η επίσημη διακήρυξή του για δεύτερη φορά τον Δεκέμβριο του 2007.²⁴

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αναγνωρίζει μία σειρά προσωπικών, αστικών, πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των πολιτών και μόνιμων κατοίκων της ΕΕ, τα οποία καθιερώνει στη νομοθεσία της ΕΕ. Περιλαμβάνει ένα εισαγωγικό προοίμιο και 54 άρθρα που κατανέμονται σε 7 κεφάλαια με τους εξής τίτλους: αξιοπρέπεια, ελευθερία, ισότητα, αλληλεγγύη, ιθαγένεια, δικαιοσύνη, γενικές διατάξεις.²⁵

2.1.3 Οδηγία 2000/43/ΕΚ

Το Συμβούλιο της ΕΕ υπερασπιζόμενο τις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το κράτος δικαίου, εκδίδει την οδηγία 2000/43/ΕΚ της 29^{ης} Ιουνίου 2000 περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής. Με αυτό το εργαλείο, το έχον νομική ισχύ, απορρίπτει τις θεωρίες περί κοινωνικού αποκλεισμού και θέτει τις κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή πολιτικών σε οριζόντιο επίπεδο. Καλύπτει τις περιπτώσεις διάκρισης λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, τη διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας και το ζήτημα της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, και ταυτόχρονα ενισχύει την ίδρυση φορέων σε κάθε κράτος μέλος, αρμοδίων για την ανάλυση σχετικών προβλημάτων. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 3, τα πεδία εφαρμογής της αφορούν στην πρόσβαση στην απασχόληση, πρόσβαση σε όλα τα είδη και όλα τα επίπεδα επαγγελματικού προσανατολισμού, εργασιακές συνθήκες και όρους απασχόλησης, συμμετοχή σε

²⁴“Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.” EUR-Lex. Πρόσβαση: Ιούλιος 22, 2015. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv:l33501>.

²⁵“ΧΑΡΤΗΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, (2007/C 303/01)”.

οργανώσεις εργαζομένων ή εργοδοτών, κοινωνική προστασία, κοινωνικές παροχές, εκπαίδευση και πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες.²⁶

2.1.4 Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού

Στις 16 Δεκεμβρίου 2010 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποστέλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών ανακοίνωση για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι στόχοι που θέτει εντάσσονται στην στρατηγική « Ευρώπη 2020» με τη φιλοδοξία να βγάλει 20 εκατομμύρια ανθρώπους από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.²⁷

Το 2008 πάνω από 80 εκατομμύρια άτομα σε ολόκληρη την Ευρώπη ζούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας, εκ των οποίων 20 εκατομμύρια παιδιά. Με την οικονομική κρίση η κατάσταση επιδεινώθηκε. Οι Ρομά ανήκουν σε εκείνες τις πληθυσμιακές ομάδες που είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένες στο συγκεκριμένο κίνδυνο. Η φτώχεια επηρεάζει αρνητικά και την εκπαίδευση και γενικά την ευημερία των παιδιών, αφού διατρέχουν έτσι μεγαλύτερο κίνδυνο να γίνουν περιθωριοποιημένοι ενήλικες.²⁸

Κύριος στόχος μέχρι το 2020 είναι το ποσοστό απασχόλησης να φτάσει και να ξεπεράσει το 75%. Σε μία Ευρώπη που «γερνάει»²⁹ η ένταξη ενός «νεότερου» πληθυσμού θα μπορούσε να συνεπάγεται σημαντικά οικονομικά οφέλη. Από έρευνα της Παγκόσμιας Τράπεζας προκύπτει ότι η πλήρης ενσωμάτωση των Ρομά (μέση ηλικία τα 25 έτη) θα μπορούσε να αποφέρει οφέλη της τάξης του 0,5 δισεκατομμυρίου ευρώ ετησίως στις οικονομίες ορισμένων χωρών, αυξάνοντας την

²⁶“ΟΔΗΓΙΑ 2000/43/ΕΚ.” ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, 29 Ιουνίου, 2000.

²⁷“People at Risk of Poverty or Social Exclusion.” EUROSTAT. Accessed July 23, 2015. http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/t2020_50.

²⁸“COM(2010) 758 τελικό.” ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, 16 Δεκεμβρίου, 2010.

²⁹Το 26,8% είναι άτομα 0 – 24 ετών, ενώ 42,1% 25 – 54 ετών ,
“TheWorldFactbook.” Central Intelligence Agency. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html>.

παραγωγικότητα, περιορίζοντας τις δαπάνες πρόνοιας και βελτιώνοντας τα φορολογικά έσοδα.³⁰

Η Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι μια από τις επτά εμβληματικές πρωτοβουλίες της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για μια έξυπνη και διατηρήσιμη ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς. Η "πλατφόρμα" εγκαινιάστηκε το 2010 και θα λειτουργεί μέχρι το 2020.³¹

2.1.5 Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA)

Έχοντας ως έτος ίδρυσης το 2007 και σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του «Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) ιδρύθηκε με αποστολή την παροχή ανεξάρτητης και τεκμηριωμένης συνδρομής και συμβουλών εμπειρογνομόνων σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα στα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ. Πρόκειται για έναν ανεξάρτητο οργανισμό της ΕΕ που χρηματοδοτείται από τον προϋπολογισμό της Ένωσης.»³²

Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του εντάσσονται έρευνες μεγάλης κλίμακας, συγκριτική νομική ή κοινωνική έρευνα και έκδοση εγχειριδίων για τους εργαζόμενους στον τομέα της δικαιοσύνης. Οι εκθέσεις του FRA δίνουν αξιόπιστα στοιχεία και χαίρουν ιδιαίτερης εκτίμησης από τα όργανα της ΕΕ. Η ένταξη των Ρομά και τα δικαιώματα του παιδιού ανήκουν στο πεδίο εργασιών του. Σημαντική υπήρξε η έρευνα που παρουσιάστηκε το 2011 για την εκπαίδευση των Ρομά και απέδειξε τα ελλειπή αποτελέσματα των δράσεων που είχαν λάβει χώρα στα εμπλεκόμενα κράτη μέλη έως τότε.³³

³⁰ "IP/11/400." ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, 5 Απριλίου, 2011. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-400_el.htm.

³¹ "COM(2010) 758 τελικό." ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, 16 Δεκεμβρίου, 2010.

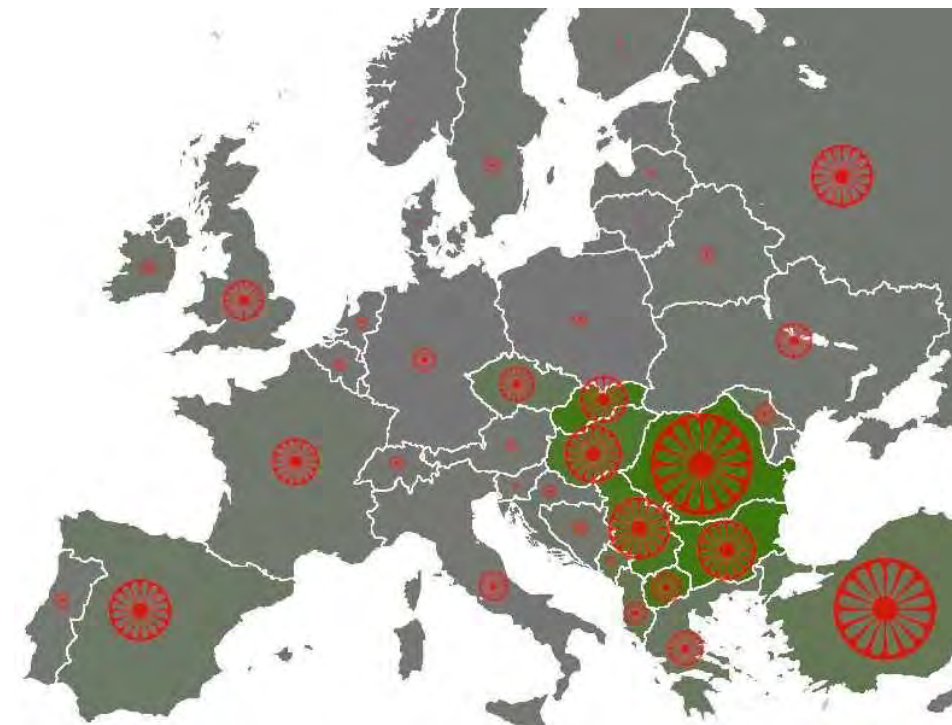
³² FRA. Πρόσβαση: Νοέμβριος 5, 2015. <http://fra.europa.eu/el/search/node/Roma%20research>

³³ Ο.π. στο ίδιο

2.2 Οι Ρομά στα κράτημέλη της ΕΕ

Οι Ρομά αποτελούν τη μεγαλύτερη εθνοτική μειονότητα της Ευρωπαϊκής ηπείρου με πληθυσμό 10-12 εκατομμύρια άτομα. Από αυτούς τα 6 εκατομμύρια ζουν σε χώρες της ΕΕ και οι περισσότεροι από αυτούς είναι πολίτες της. Πέφτουν συχνά θύματα ρατσισμού, διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού, ζώντας σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας, στερούμενοι τα βασικά σε υγεία, εκπαίδευση, στέγαση και απασχόληση.³⁴

Η Διασπορά των Ρομά στην Ευρώπη³⁵

(Από το γκρι ανοιχτό προς το πιο σκούρο πράσινο, 0% - 10% του πληθυσμού)

Παρά τις διακρίσεις εις βάρος τους και τις συνεχείς διώξεις και παρά την εγκατάστασή τους στην Ευρώπη που μετρά αιώνες, χωρίς επιπλέον κάποια επίσημη συσπείρωσή τους σε οργανισμούς, οι Ρομά έχουν καταφέρει να διατηρήσουν μια ξεχωριστή ταυτότητα. Οι οικογενειακοί δεσμοί φαίνεται πως είναι πολύ ισχυροί ώστε

³⁴“Report on the Implementation of the EU Framework for National Roma Integration Strategies.”, European Commission, 2014. σ. 12.

³⁵ΕΔΑ Ιονίων Νήσων, ΜΟΔ Α.Ε. – Ομάδα, Υποστήριξης Δράσεων Ειδικών Ομάδων Πληθυσμού, “Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την Ένταξη των ΡΟΜΑ Φεβρουάριος 2015”, 2015.

να δημιουργούν κατ' επέκταση μια κοινοτική αλληλεγγύη. Οι οικογενειακές γιορτές, οι πολιτιστικές παραδόσεις και σε ορισμένες περιοχές το εθιμικό δίκαιο, γίνονται σεβαστά και τηρούνται επιμελώς.³⁶

Η ΕΕ έχει τονίσει κατ' επανάληψη την ανάγκη για καλύτερη ένταξη των Ρομά. Τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη έχουν κοινή ευθύνη για να σημειωθεί πρόοδος στο θέμα αυτό. Για την προγραμματική περίοδο 2007 – 2013 περισσότερα από 00.000.000 € βοήθεια δόθηκαν στο Μηχανισμό Προ – ενταξιακής Βοήθειας (Instrument on Pre-Accession Assistance, IPA) για την υποστήριξη της κοινωνικής ένταξης και ενσωμάτωσης των Ρομά στις χώρες διεύρυνσης, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης.³⁷

Μετά από πρόσκληση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2011 κάθε κράτος μέλος, εκτός από τη Μάλτα, έχει καταρτίσει είτε εθνική στρατηγική για την ένταξη των Ρομά ή ένα σύνολο μέτρων σχετικά με την ένταξη των πληθυσμών Ρομά. Η Εθνική Στρατηγική για κάθε κράτος μέλος, εκτιμήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2012. Εκθέσεις αξιολόγησης σχετικά με την εφαρμογή του πλαισίου της ΕΕ, δημοσιεύθηκαν το 2013 και το 2014. Τα κεφάλαια για τα έργα που συμβάλλουν στη βελτίωση της ένταξης των Ρομά σε όλη την Ευρώπη, διατίθεται με δύο τρόπους: είτε υπό την άμεση διαχείριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ή με τη μορφή της διαχείρισης της ΕΕ και των κρατών μελών.³⁸

Η Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την έκθεση του 2015 για την εφαρμογή των εθνικών στρατηγικών ένταξης των Ρομά δείχνει πως ο αποκλεισμός εξακολουθεί να υφίσταται.³⁹ Οι προσπάθειες της τελευταίας δεκαετίας, από τότε δηλαδή που η Ένωση ανέλαβε πρωτοβουλία, δεν απέδωσαν όσα αισιοδοξούσαν. Η στρατηγική «Ευρώπη 2020» παρουσιάζει μια πιο συνολική προσέγγιση ευελπιστώντας στην καταπολέμηση των διακρίσεων και στην κοινωνική και οικονομική ένταξη των Ρομά.

³⁶ Directorate-General for Employment and Social Affairs, "The Situation of Roma in an Enlarged European Union.", European Commission, 2004.

³⁷ "Η ΕΕ και οι Ρομά.", Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρόσβαση: Ιούνιος 22, 2014.
http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma/index_el.htm.

³⁸ "Roma Integration by EU Country.", Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρόσβαση: Ιούλιος 22, 2014.
http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma-integration/index_en.htm.

³⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, "Έκθεση του 2015 σχετικά με την εφαρμογή του πλαισίου της ΕΕ για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά, COM(2015) 299 Final", June 17, 2015.

2.3 Στρατηγική της ΕΕ για τους Ρομά

Τα 10 – 12 εκατομμύρια Ρομά αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ευρωπαϊκής κοινωνίας και οικονομίας. Η ΕΕ μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο ώστε να συντονιστούν εκείνες οι ενέργειες στα κράτη μέλη και να δοθούν τα χρηματοοικονομικά μέσα για να επιτευχθεί η κοινωνική ενσωμάτωσή τους. Κατά το θέρους του 2010, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέφρασε δημοσίως την άποψη ότι οι Ρομά είναι πολίτες της ΕΕ και θα πρέπει να απολαύουν πλήρως των δικαιωμάτων τους και να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους σύμφωνα με τη νομοθεσία της ΕΕ.^{39α}

2.3.1 Κοινωνικοοικονομική ένταξη των μειονεκτούντων ατόμων (2007 – 2013)

Κατά την περίοδο 2007 – 2013 το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο διέθεσε 9,6δισεκατομμύρια ευρώ για μέτρα που στόχευαν στην κοινωνικοοικονομική ένταξη των μειονεκτούντων ατόμων, μεταξύ των οποίων και οι περιθωριοποιημένοι Ρομά, και 172 εκατομμύρια ευρώ για δράσεις που στόχευαν στην ενσωμάτωση των Ρομά. Η αξιολόγηση των δράσεων για αυτήν την περίοδο ανέδειξε αδυναμίες στην ανάπτυξη των κατάλληλων στρατηγικών, καθώς και ελλείψεις σε τεχνογνωσία και διοικητική ικανότητα των διαχειριστικών αρχών. Από τα κονδύλια που αφορούσαν τις χρονιές 2007 – 2013, ένα σημαντικό ποσό, περίπου το 69%, έμεινε ανεκμετάλλευτο. Με την προτροπή της ΕΕ πρόκειται να αξιοποιηθεί για τη νέα προγραμματική περίοδο 2011– 2020.⁴⁰

2.3.2 Πλαίσιο της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020⁴¹

Στις 5 Απριλίου 2011 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απευθύνει κάλεσμα προς τα κράτη μέλη για να χαράξουν εθνικές στρατηγικές για την ένταξη των Ρομά.⁴² Το κάλεσμα αυτό ακολούθησε η θέσπιση ενός κοινοτικού πλαισίου με σκοπό την καθοδήγηση των εθνικών πολιτικών για τους Ρομά και τη συγκέντρωση διαθέσιμων πόρων σε κοινοτική κλίμακα για τη στήριξη των προσπάθειών ενσωμάτωσης.

⁴⁰“COM(2011) 173 τελικό”, ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, 5 Απριλίου, 2011.

⁴¹ Ο.π. στο ίδιο.

⁴²“IP/11/400”, ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, 5 Απριλίου, 2011. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-400_el.htm.

Το πλαίσιο αυτό επικεντρώνεται σε τέσσερις άξονες που αντικατοπτρίζουν και τους τέσσερις τομείς στους οποίους οι Ρομά αντιμετωπίζουν αποκλεισμό:

Α. Εκπαίδευση. Το μορφωτικό επίπεδο των Ρομά είναι πολύ χαμηλότερο από αυτό του υπόλοιπου πληθυσμού και μόνο ένας περιορισμένος αριθμός παιδιών ολοκληρώνει το δημοτικό σχολείο.⁴³ Τα περισσότερα δε από αυτά παρακολουθούν τμήμα ειδικής αγωγής, ενώ παρατηρείται και το φαινόμενο της φοίτησης σε χωριστά σχολεία. Πρώτος και βασικός λοιπόν στόχος είναι η εξασφάλιση ότι όλα τα παιδιά των Ρομά θα ολοκληρώσουν το λιγότερο το δημοτικό σχολείο.

Β. Απασχόληση. Τα εμπειρικά στοιχεία και η έρευνα για την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των Ρομά δείχνουν ότι υπάρχει σημαντικό κενό στο ποσοστό απασχόλησης μεταξύ των Ρομά και του υπόλοιπου πληθυσμού, κυρίως γιατί υφίστανται εξαιρετικά δυσμενή διάκριση στον τομέα της απασχόλησης. *Για το λόγο αυτό τα κράτη μέλη θα πρέπει να χορηγούν στους Ρομά πλήρη πρόσβαση χωρίς διακρίσεις στην επαγγελματική κατάρτιση, στην αγορά εργασίας καθώς και σε εργασία και πρωτοβουλίες αυτοαπασχόλησης.*

Γ. Υγεία. Το προσδόκιμο επιβίωσης για τους Ρομά υπολογίζεται ότι είναι 10 χρόνια χαμηλότερο από αυτό της ΕΕ. Επίσης παρατηρείται υψηλό ποσοστό βρεφικής και παιδικής θνησιμότητας. Αυτή η διαφορά αντανακλά το συνολικό χάσμα στον τομέα της υγείας μεταξύ των Ρομά και των μη Ρομά. Για αυτό το λόγο τα κράτη μέλη πρέπει να παρέχουν στους Ρομά πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη, προληπτική φροντίδα και κοινωνικές υπηρεσίες.

. Στέγαση. Τα κράτη μέλη πρέπει να προωθήσουν τη *γεφύρωση του χάσματος μεταξύ του ποσοστού των Ρομά με πρόσβαση σε στέγαση και υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (όπως είναι η ύδρευση, το ηλεκτρικό ρεύμα και το φυσικό αέριο), και του υπόλοιπου αντίστοιχου ποσοστού του πληθυσμού.*

Κατά την ανάπτυξη των εθνικών στρατηγικών ένταξης των Ρομά, τα κράτη μέλη πρέπει να ορίσουν επιτεύξιμους εθνικούς στόχους ένταξης βασισμένους στους προαναφερθέντες τέσσερις στόχους της ΕΕ. Για περισσότερη αποτελεσματικότητα καλούνται να προσδιορίσουν τις περιφέρειες που μειονεκτούν ή τις γκετοποιημένες περιοχές. Για την υλοποίηση των προγραμμάτων χρειάζεται να διατεθεί και ένα

⁴³OpenSocietyInstitute, *Διεθνή συγκριτικά στοιχεία για την εκπαίδευση των Ρομά, 2008.*

επαρκές ποσό χρηματοδότησης από τους εθνικούς προϋπολογισμούς. Από κονδύλια της ΕΕ έως το 2011 προγραμματίστηκαν 26,5 δισεκατομμύρια ευρώ για τη στήριξη των προσπάθειών των κρατών μελών στον τομέα της κοινωνικής ένταξης, συμπεριλαμβανομένης της υποστήριξης στις προσπάθειες βοήθειας των Ρομά.

Όσον αφορά στο οργανωτικό κομμάτι, τα κράτη μέλη κρίνεται σκόπιμο να συμπεριλάβουν δραστικές μεθόδους παρακολούθησης για την αξιολόγηση των επιπτώσεων που έχουν οι δράσεις ένταξης των Ρομά και ένα μηχανισμό επανεξέτασης για την προσαρμογή της στρατηγικής. Επίσης είναι θεμιτή η στενή συνεργασία σε συνδυασμό με συνεχή διάλογο με την κοινωνία των πολιτών των Ρομά. Τέλος, κάθε κράτος υποχρεούται να ορίσει έναν εθνικό φορέα συντονισμού για την εθνική στρατηγική ένταξης των Ρομά.

2.3.3 Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσκάλεσε την Επιτροπή των Περιφερειών να «εγκρίνει» το πλαίσιο της ΕΕ για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020. Μετά την 93^η σύνοδο ολομέλειας στις 14 και 15 Δεκεμβρίου 2011 η Επιτροπή των Περιφερειών εξέδωσε ανάλογη γνωμοδότηση.

Στη γνωμοδότηση επιδοκιμάζει την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και στηρίζει κάθε θέση και δράση που περιέχεται στο εν λόγω κείμενο. Εμμένει, ωστόσο, στην άποψη ότι «οι κυβερνήσεις των κρατών μελών πρέπει να επιδιώξουν την πλήρη συμμετοχή των τοπικών και περιφερειακών αρχών στις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά, δεδομένου ότι η κοινωνική και οικονομική ένταξη λαμβάνει χώρα πρωτίστως σε τοπικό επίπεδο».⁴⁴

Μεταξύ άλλων, «συνιστά στα κράτη μέλη και στις τοπικές και περιφερειακές αρχές να σχεδιάσουν, να υλοποιήσουν και να εποπτεύσουν τις στρατηγικές τους για την ένταξη των Ρομά σε στενή συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών των Ρομά, χρησιμοποιώντας μορφές αντιπροσώπευσης, διαβούλευσης, συμμετοχής στη

⁴⁴ "ECOS-V-019", Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών. Πλαίσιο της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020.

διαδικασία σχεδιασμού, απόφασης, εκτέλεσης, παρακολούθησης και αξιολόγησης των πολιτικών και των προγραμμάτων που αφορούν τους Ρομά.»⁴⁵

Επίσης, «συνιστά στα κράτη μέλη και στις τοπικές και περιφερειακές αρχές να προωθήσουν δράσεις με στόχο την ενδυνάμωση της πολιτιστικής παιδείας και της ταυτότητας των Ρομά, πράγμα σημαντικό για την καταπολέμηση των στερεοτύπων, της ξеноφοβίας και του ρατσισμού και για την προώθηση της κοινωνικής και οικονομικής ένταξης χωρίς να προκληθούν φαινόμενα πολιτισμικής αφομοίωσης.»⁴⁶

⁴⁵ Ο.π. στο ίδιο.

⁴⁶ Ο.π. στο ίδιο.

Κεφάλαιο 3

Η Ελληνική Στρατηγική για τους Ρομά

3.1 Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων (2001 – 2008)

Έως το 1996, οι παρεμβάσεις στο τσιγγάνικο ζήτημα δεν έχαιραν κάποιας κεντρικής οργάνωσης. Επρόκειτο κυρίως για δράσεις από δημόσιους φορείς και μη κυβερνητικές οργανώσεις, χωρίς συντονισμό στις ενέργειές τους. Έτσι, η αποσπασματικότητα, οι αλληλοεπικαλύψεις, η μονοδιάστατη αντιμετώπιση καίριων προβλημάτων και η διαφορετική φιλοσοφία και αντίληψη στη διαδικασία της προσέγγισης υπήρξαν φαινόμενα που παρατηρήθηκαν καθ' όλη τη χρονική αυτή περίοδο.⁴⁷

Το 1996 ξεκίνησε ο σχεδιασμός της Εθνικής Πολιτικής για τους Έλληνες Τσιγγάνους. Με βάση το πλαίσιο της Εθνικής πολιτικής και τις κατευθύνσεις του Γ' ΚΠΣ συντάχθηκε το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων για την περίοδο 2001 – 2008. Το πρόγραμμα περιελάμβανε δύο άξονες: υποδομές (νέοι οικισμοί, βελτιώσεις, αναπλάσεις και διαμόρφωση περιβάλλοντος, πολεοδομικός χωροταξικός σχεδιασμός κλπ.) και υπηρεσίες (εκπαίδευση, κατάρτιση, απασχόληση, κοινωνική πρόνοια, πολιτισμός, επιμόρφωση ενηλίκων). Οι χρηματοδοτικές ανάγκες καλύφθηκαν κυρίως από τα Επιχειρησιακά Προγράμματα του Γ' ΚΠΣ και από άλλους εθνικούς πόρους.⁴⁸

Στον άξονα των υποδομών τα μέτρα αφορούσαν στη δημιουργία νέων οικισμών, τη βελτίωση των υφιστάμενων κατοικιών, τις βελτιώσεις σε υφιστάμενους οικισμούς και, τέλος, στην οργάνωση υποδομών κατασκηνώσεων για διερχόμενους πληθυσμούς. Τα αναμενόμενα αποτελέσματα αισιοδοξούσαν για την κατασκευή 100 νέων οικισμών, την απόκτηση 1.500 στρεμμάτων γης για τα χωροταξικά και πολεοδομικά σχέδια, την ανέγερση 80 – 100 κτιρίων για τη στέγαση Κοινωνικών

⁴⁷ Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων 2001-2008. σ. 1.

⁴⁸ Ο.π. στο ίδιο. σ. 2.

Υποστηρικτικών Υπηρεσιών, 4.000 νέων κατοικιών, τη βελτίωση 1100 – 1200 και την οργάνωση 60 κατασκηνώσεων σε 1000 στρέμματα.⁴⁹

Στον άξονα των υπηρεσιών τα μέτρα προσανατολίζονταν σε υπηρεσίες που αφορούν στην απασχόληση, την εκπαίδευση, την υγεία και πρόνοια, τον αθλητισμό και τον πολιτισμό. Τα μέτρα αυτά συμπεριλάμβαναν ως στόχους προγράμματα κατάρτισης και προώθησης στην απασχόληση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση γονέων των τσιγγανοπαίδων και της τοπικής κοινωνίας, επιμόρφωση εκπαιδευτικών, δημιουργία τμημάτων ταχύρυθμης κάλυψης μαθησιακών κενών, ατομική στήριξη και συμβουλευτική των μαθητών, ίδρυση 50 ιατροκοινωνικών κέντρων και 2 κινητών μονάδων πρόληψης, προγράμματα εμβολιασμών και αγωγής υγείας, παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, έρευνες – μελέτες, προγράμματα μαζικού αθλητισμού και, τέλος, παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού.⁵⁰

Κατά την υλοποίηση του Ολοκληρωμένου Προγράμματος κρίθηκε αναγκαία μια διαρκής αξιολόγηση ώστε να υπάρχει συνεχής βελτίωση της λειτουργίας των παρεμβάσεων. Φυσικά, με το πέρας των εργασιών το πρόγραμμα παρέδωσε και μία *ex post* (τελική) αξιολόγηση η οποία αποτέλεσε την *ex ante* (εκ των προτέρων) αξιολόγηση για παρόμοια προγράμματα που ακολούθησαν.⁵¹

Το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων υπήρξε ένα πρόγραμμα περισσότερο προσανατολισμένο στην επίλυση προβλημάτων στέγασης. Ωστόσο, μετά από μελέτες της ΕΕ, οι οργανωτικές αδυναμίες, η περιστασιακή διάθεση πόρων και η έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών αξιολόγησης και παρακολούθησης, όπως αναφέρεται στον απολογισμό του Προγράμματος, δεν έφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Σύμφωνα με το ECRI (European Credit Research Institute) και σε έγγραφό του το 2009, αναφέρεται ότι «[...] μια πιο συστηματική, σταδιακή και συνεχής παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής του προγράμματος είναι απαραίτητη καθώς τα αποτελέσματα του σχεδίου αυτού δεν είναι πάντα εύκολο να αξιολογηθούν, ιδίως σε τοπικό επίπεδο. Για παράδειγμα, όσον αφορά τα στεγαστικά δάνεια, φαίνεται ότι οι στοχευόμενες

⁴⁹ Ο.π. στο ίδιο. σ. 42.

⁵⁰ Ο.π. στο ίδιο. σ. 117.

⁵¹ Ο.π. στο ίδιο. σ. 159.

ομάδες, δηλαδή οι δικαιούχοι, δεν ήταν πάντα εκείνοι που επωφελήθηκαν από αυτά.»⁵²

Οι ελλείψεις του εν λόγω προγράμματος γίνονται ακόμα πιο έκδηλες όταν ακολουθούνται από καταδίκες για τις συνεχιζόμενα απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης στους καταυλισμούς. Η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (UNHRC) έπειτα από την προσφυγή 1799/2006 των Ρομά Αντώνη Γεωργόπουλου, Χρυσάφω Γεωργοπούλου και των επτά παιδιών τους κατά της Ελλάδας, πήρε την απόφαση σε κλειστή συνεδρίαση στις 29 Ιουλίου 2010, την οποία και δημοσιοποίησε στις 14 Σεπτεμβρίου 2010 και καταδίκασε την Ελλάδα για την παραβίαση των Άρθρων 17 (προστασία της κατοικίας), 23 (προστασία της οικογένειας) και 27 (προστασία των μειονοτήτων) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR) μόνα τους και σε συνδυασμό με το Άρθρο 2 παράγραφοι 1, 2 και 3 (δικαίωμα σε αποτελεσματικά ένδικα μέσα χωρίς διάκριση). Η Επιτροπή αποφάνθηκε πως οι δημοτικές αρχές της Πάτρας είχαν κάνει αλληπάλληλες παράνομες εξώσεις στους προσφεύγοντες με κατεδάφιση της παράγκας όπου διέμεναν επί πολλά χρόνια, στις 25 ή 26 Αυγούστου 2006, και της νέας παράγκας που έχτιζαν στις 26 Σεπτεμβρίου 2006, λίγες ώρες πριν επισκεφθεί τον καταυλισμό στο Ριγανόκαμπο ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στο Συμβούλιο της Ευρώπης Thomas Hammarberg.⁵³

Όλα τα παραπάνω, καθώς και τα καθόλου ενθαρρυντικά αποτελέσματα της έρευνας για τις μειονότητες και τις διακρίσεις του FRA το 2009 (EU – MIDIS), καθιστούν κάτι περισσότερο από αναγκαία την σοβαρή και υπεύθυνη ενασχόληση με το ζήτημα της ένταξης των Ρομά. Όταν μία πολιτική, ένα πρόγραμμα, ή μια δράση δεν αποδίδει πρέπει να αναζητηθούν τα αίτια.⁵⁴

⁵²Agency for Fundamental Rights (FRA), “Housing Conditions of Roma and Travellers in the European Union”, Οκτώβριος, 2009.

⁵³“Καταδίκη Ελλάδας από ΟΗΕ για έξωση Ρομά Ριγανόκαμπου Πάτρας.”, *oikoinfo*, Πρόσβαση: 27 Ιουλίου, 2015. <https://oikoinfo.wordpress.com>

⁵⁴FRA, “EU-MIDIS, European Union Minorities and Discrimination Survey”, 2009.

3.2 Εθνική Στρατηγική για τους Ρομά (2007 – 2013)

Η Εθνική Στρατηγική για τους Ρομά εντάσσεται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος « Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού 2007 – 2013» (ΕΣΠΑ 2007 – 2013). Πρόκειται ουσιαστικά για συνέχεια των προσπάθειών ένταξης στη βάση του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων, το οποίο εφαρμόστηκε το διάστημα 2001 – 2008.⁵⁵

Την ευθύνη του συντονισμού και της εποπτείας επιμέρους αρμόδιων φορέων για την υλοποίηση και παρακολούθηση της Εθνικής Στρατηγικής την είχε το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.). Το ΕΚΚΑ είχε μεταξύ άλλων και την υποχρέωση να συντάξει και να υποβάλλει έως τις 18 Νοεμβρίου 2013, έκθεση στην ΕΕ σχετική με την πρόοδο που επιτεύχθηκε στους τομείς προτεραιότητας, δηλαδή στην κατοικία, την απασχόληση, την εκπαίδευση και την υγεία.

Κατά τη χρονική αυτήν περίοδο έτρεξε το πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά», υπό την αιγίδα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, το πρόγραμμα «Τα παιδιά Ρομά στη Μακεδονία και τη Θράκη», υπό την αιγίδα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και το πρόγραμμα «Υγεία για τους Έλληνες Ρομά», που ξεκίνησε το 2005 και συνεχίστηκε ως τα τέλη του 2013.⁵⁶

3.3 Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά (2011)

Παρά τις οργανωμένες προσπάθειες των προηγούμενων ετών, ο απολογισμός των δράσεων δείχνει πως οι στόχοι που έθεταν τα προγράμματα δεν επιτεύχθηκαν. Με βάση έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1998 ο πληθυσμός των εδραιωμένων Ρομά σε διακριτούς και αναγνωρίσιμους χώρους διαμονής ήταν περίπου 43.000 άτομα, ενώ παρόμοια έρευνα το 2008, και μετά από τις παρεμβάσεις, μέτρησε 50.000 άτομα. Μικρή διαφορά αν συνυπολογιστεί το εύρος των δράσεων για την επίλυση του στεγαστικού προβλήματος.⁵⁷

⁵⁵“Εθνικό σημείο επαφής – Εθνική στρατηγική για τους Ρομά.”, Ε.Κ.Κ.Α., Πρόσβαση: 27 Ιουλίου, 2015.
<http://www.ekka.org.gr/files/romael.pdf>

⁵⁶“Ένταξη των Ρομά στις χώρες της ΕΕ.”, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρόσβαση: 27 Ιουλίου, 2015.
http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma-integration/greece/national-strategy/national_el.htm.

⁵⁷“Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά.”, Υπουργείο εργασίας και κοινωνικής ασφάλισης, Ελληνική

Την ίδια εικόνα παρουσιάζουν και τα αποτελέσματα των προσπάθειών της περιόδου 2001 – 2011 στον τομέα της απασχόλησης, της εκπαίδευσης και της υγείας. Η εργασία για τους Ρομά εξακολουθεί να έχει εποχιακό χαρακτήρα και η επιβίωσή τους εξαρτάται από τα επιδόματα. Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού εξακολουθεί να είναι αναλφάβητο, οι περισσότεροι μαθητές 12 ετών και άνω εγκαταλείπουν το σχολείο, ενώ τα προβλήματα υγείας, και κατ' επέκταση το μικρό προσδόκιμο ζωής και τα υψηλά ποσοστά παιδικής θνησιμότητας, είναι άμεσα συνυφασμένα με το κοινωνικοοικονομικό προφίλ τους.⁵⁸ Σύμφωνα, επίσης, με την έρευνα EU – MIDIS του FRA το 2009 το 94% των Ελλήνων Ρομά δεν ήταν σε θέση να αναγνωρίσει κάποιον οργανισμό για την προστασία των δικαιωμάτων τους σε εθνικό επίπεδο, γεγονός που δείχνει τις οργανωτικές αδυναμίες των εθνικών στρατηγικών αλλά και το αίσθημα μοναξιάς και ανασφάλειας μιας διακριτής ομάδας.⁵⁹

Στις 5 Απριλίου 2011 η Ελλάδα, όπως και τα υπόλοιπα κράτη μέλη, κλήθηκε να χαράξει εθνική στρατηγική για την ένταξη των Ρομά. Το Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής συντάχθηκε και παραδόθηκε τελικά το Δεκέμβριο του ίδιου έτους.

Πρόκειται για το πρώτο καθοδηγούμενο πρόγραμμα για τους Ρομά μετά από θέσπιση ανάλογου κοινοτικού πλαισίου. Στο επίσημο έγγραφο, αφού αναγνωρίζονται οι ελλείψεις που προαναφέρθηκαν, τίθενται εκ νέου οι στόχοι και οι θεματικές προτεραιότητες. Οι άξονες προτεραιότητας είναι οι εξής τέσσερις:

- Στέγαση και βασικές υποδομές
- Προώθηση στην απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση
- Εκπαίδευση
- Υγεία και κοινωνική φροντίδα

Ο γενικός στόχος του πρώτου άξονα είναι η βιώσιμη, ασφαλής και λειτουργική κατοίκηση. Περιλαμβάνει μέτρα για τεχνικές μελέτες και για τη βελτίωση των υποδομών και των συνθηκών διαβίωσης. Η ανάπτυξη των υφιστάμενων οικισμών είναι στις πρώτες προτεραιότητες. Δυνητικοί δικαιούχοι είναι κυρίως οι ΟΤΑ και όσοι σχετίζονται με αυτούς.

⁵⁸ Ο.π. στο ίδιο.

⁵⁹ FRA, "EU-MIDIS, European Union Minorities and Discrimination Survey", 2009.

Ο δεύτερος άξονας προσανατολίζεται στην ποσοτική και ποιοτική βελτίωση της απασχόλησης των Ρομά. Στοχεύει κυρίως στη μείωση της ανεργίας των Ρομά μέσω της ενίσχυσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας και της μισθωτής εργασίας. Η καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας και η ανάπτυξη νέων επαγγελματικών δεξιοτήτων του πληθυσμού είναι δύο από τις προτεινόμενες δράσεις. Δυνητικοί δικαιούχοι είναι κι εδώ οι σχετικοί με τους ΟΤΑ, το δίκτυο POM, ο ΟΑΕΔ κ.α.

Οι προτεραιότητες στην εκπαίδευση έχουν ως κεντρική επιδίωξη την ένταξη των παιδιών Ρομά στη σχολική πραγματικότητα με στόχο τη μείωση της σχολικής διαρροής και αποτυχίας και τη διάχυση της εκπαίδευσής τους σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Δυνητικοί δικαιούχοι των μέτρων που προγραμματίζονται είναι σίγουρα το ΥΠΕΠΘ, το ΙΔΕΚΕ, το δίκτυο POM, οι ΟΤΑ κ.α.

Ο τέταρτος και τελευταίος , αλλά όχι λιγότερο σημαντικός, άξονας της υγείας και της κοινωνικής φροντίδας στοχεύει, όχι μόνο στην πρόσβαση στις πρωτοβάθμιες υπηρεσίες υγείας, αλλά και σε παρεμβάσεις προληπτικής ιατρικής και αγωγής υγείας. Ως ιδιαίτερη κατηγορία φαίνεται πως αντιμετωπίζονται οι γυναίκες Ρομά καθώς εκείνες είναι αυτές που τεκνοποιούν και είναι υπεύθυνες για τη φροντίδα των ανήλικων τέκνων. Δυνητικοί δικαιούχοι είναι οι ΟΤΑ, το αρμόδιο υπουργείο, οι Υγειονομικές Περιφέρειες (Υ.ΠΕ.), ΜΚΟ κ.α.

Στις 23 Μαΐου 2012 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έδωσε το πράσινο φως στην εφαρμογή του εθνικού σχεδίου.

3.4 Επιχειρησιακά Σχέδια Δράσης για την Ένταξη των Ρομά: το παράδειγμα της Ηπείρου

Το Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά του 2011 δίνει τις κατευθυντήριες γραμμές για την υλοποίηση δράσεων για την ένταξη της ιδιαίτερης αυτής πληθυσμιακής ομάδας. Το πλαίσιο αυτό μπορεί να ενταχθεί σε μία ευρύτερη πολιτική της ένωσης, μία από τις εμβληματικές πρωτοβουλίες της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», την Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού. Σκοπό έχει να βοηθήσει τα κράτη μέλη της ΕΕ να πετύχουν την έξοδο 20 εκατομμυρίων ανθρώπων από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Οι Ρομά αποτελούν ιδιαίτερη περίπτωση, καθώς στην συντριπτική τους

πλειοψηφία βιώνουν την ανέχεια και την απομόνωση. Στο πλαίσιο αυτών των ευρωπαϊκών πολιτικών η Ελλάδα καλείται να σχεδιάσει σε Εθνικό και Περιφερειακό επίπεδο τη Στρατηγική για την ένταξη των Ρομά ως εξειδικευμένη ενέργεια του Σχεδίου για την Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού.

Σύμφωνα με τη γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών *οι κυβερνήσεις των κρατών μελών πρέπει να επιδιώξουν την πλήρη συμμετοχή των τοπικών και περιφερειακών αρχών στις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά, δεδομένου ότι η κοινωνική και οικονομική ένταξη λαμβάνει χώρα πρωτίστως σε τοπικό επίπεδο.*⁶⁰ Υπό αυτή την λογική, στο εγκεκριμένο Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά του

2011 και σε κάθε έναν από τους τέσσερις άξονες προτεραιότητας ενεργειών που θέτει, δυνητικοί δικαιούχοι των προγραμμάτων είναι, και επιδιώκεται να είναι, οι ΟΤΑ και όσοι σχετίζονται με αυτούς (π.χ. τοπικές επιχειρήσεις).

Η δημιουργία περιφερειακών επιχειρησιακών σχεδίων έχει ως στόχο τη διατύπωση προτάσεων και τη διαμόρφωση στρατηγικής σε τοπικό επίπεδο, σύμφωνα με τις προτεραιότητες που έχουν τεθεί από το Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά του 2011.

Παράδειγμα: Η περίπτωση της Περιφέρειας Ηπείρου

Η Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή (ΕΔΑ) Ηπείρου, μετά από πρόσκληση και υποστήριξη του ενδιάμεσου φορέα διαχείρισης ΜΟΔ Α.Ε. (Μονάδα Οργάνωσης της Διαχείρισης Αναπτυξιακών Προγραμμάτων), εξέδωσε προς διαβούλευση το Δεκέμβριο του 2014 Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την Ένταξη των Ρομά της Περιφέρειας Ηπείρου. Πρώτη μέριμνα αποτέλεσε η σύνταξη και συμπλήρωση δελτίου καταγραφής για την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης, λαμβάνοντας υπόψη τις προτεραιότητες της ΕΕ. Για το σκοπό αυτό κινητοποιήθηκαν οι Δήμοι μέσω των Κοινωνικών τους Υπηρεσιών και οι Διευθύνσεις Πρόνοιας της Περιφέρειας.⁶¹

Στον τομέα της εκπαίδευσης τα σημαντικότερα προβλήματα των οικισμών της περιφέρειας αφορούν στη καθυστερημένη ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα, στη δυσκολία πρόσβασης στις σχολικές μονάδες, στον αναλφαριθμητισμό, στη μαθητική

⁶⁰“ECOS-V-019”, Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών. Πλαίσιο της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020.

⁶¹Περιφέρεια Ηπείρου. “Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την Ένταξη των ΡΟΜΑ της Περιφέρειας Ηπείρου”. Δεκέμβριος 2014.

διαρροή, με συνέπεια όλων αυτών, την προβληματική κοινωνική ένταξη των Ρομά και την αναπαραγωγή αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων εναντίον τους. Στον τομέα της υγείας υπάρχει ανεπάρκεια πρόληψης και φροντίδας ενώ παρατηρούνται και αρκετές περιπτώσεις με προβλήματα Ψυχικής Υγείας.⁶²

Φαινόμενα που έχουν εντοπισθεί στις κοινωνίες των Ρομά, αποτελώντας συχνά εμπόδιο στην κοινωνική τους ένταξη και κρίνεται ότι χρήζουν παρέμβασης, είναι η ενδοοικογενειακή βία, η παιδική εργασία, ζητήματα γυναικείας χειραφέτησης, η παραβατικότητα, η απουσία συλλογικότητας, καθώς και η καταπολέμηση των προκαταλήψεων.⁶³

Για την εκπαίδευση η χρηματοδοτική απαίτηση ανέρχεται στα 210.000€ και αφορά δύο ειδικούς στόχους:⁶⁴

- Μείωση της μαθητικής διαρροής (αφορά προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης).
- Αναλφαβητισμός (εκπαίδευση ενηλίκων, σχολεία δεύτερης ευκαιρίας. Οι παρεμβάσεις είναι σημαντικές και για την ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας των παιδιών διότι οι ενήλικες δεν ενθαρρύνουν και δεν παρακινούν τα παιδιά τους να ενταχθούν και να ολοκληρώσουν την εκπαίδευση).

⁶² Ο.π. στο ίδιο

⁶³ Ο.π. στο ίδιο

⁶⁴ Ο.π. στο ίδιο

Κεφάλαιο 4

Ένταξη των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση

4.1 Το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο

4.1.1 Η εκπαίδευση των παιδιών Ρομά στην Ευρώπη

Η εκπαίδευση των παιδιών Ρομά αποτελεί μία ιδιάζουσα περίπτωση που χρήζει συγκεκριμένης αντιμετώπισης. Δεν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τις εκπαιδευτικές πολιτικές που εφαρμόζονται στην περίπτωση των μεταναστών, καθώς στην πλειοψηφία τους οι Ρομά είναι πολίτες ευρωπαϊκών χωρών και συνήθως με μόνιμη εγκατάσταση στην εν λόγω χώρα που ξεπερνάει τις τρεις γενιές. Επιπλέον, δεν δύνανται να παρακολουθήσουν αυτούσιο το πρόγραμμα εκπαίδευσης των χωρών στις οποίες διαμένουν χωρίς κάποια υποστήριξη, αφού έτσι θα αγνοούσαμε τη γλωσσική και πολιτισμική ιδιαιτερότητά τους. Ένα άλλο φαινόμενο που παρατηρείται και επιβεβαιώθηκε από έρευνα, είναι ότι τα σχολεία που φοιτούν Ρομά συχνά τελικά γκετοποιούνται.⁶⁵

Σε έκδοση του 2007 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁶⁶ αναφέρεται πως οι διακρίσεις σε βάρος των Ρομά και ιδίως σε βάρος περίπου τριών εκατομμυρίων παιδιών των Ρομά στα σχολεία σε όλη την ΕΕ, αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά πολιτικά, κοινωνικά και περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων θέματα που πρέπει να αντιμετωπίσουμε. Πολλές μελέτες έχουν ασχοληθεί με την καταγραφή του μορφωτικού τους επιπέδου αλλά και με την περιγραφή του κοινωνικοπολιτιστικού τους υπόβαθρου, ώστε να υπάρξουν μεθοδευμένες παρεμβάσεις στα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών μελών ενταγμένες στις γενικότερες στρατηγικές της Ένωσης για τους Ρομά.

4.1.2 Η εκπαίδευση ως άξονας του Πλαισίου της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020⁶⁷

⁶⁵“The situation of roma in an enlarged European union”, 2004. σ. 2.

⁶⁶“Segregation of Roma Children in Education - Addressing Structural Discrimination through the Race Equality Directive.”, European Commission, Ιούλιος, 2007.

⁶⁷“COM(2011) 173 τελικό”, ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, 5 Απριλίου, 2011.

Ένας από τους κρίσιμους τομείς που καλύπτονται από τη στοχοθεσία της ΕΕ για την ένταξη των Ρομά είναι εκείνος της εκπαίδευσης. Πρώτος και βασικός στόχος είναι η εξασφάλιση ότι όλα τα παιδιά των Ρομά θα ολοκληρώσουν ως το 2020 το λιγότερο το δημοτικό σχολείο, ενώ ταυτόχρονα θα ενθαρρύνονται να συμμετέχουν στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το μορφωτικό επίπεδο των Ρομά είναι πολύ χαμηλότερο από αυτό του υπόλοιπου πληθυσμού και μόνο ένας περιορισμένος αριθμός παιδιών ολοκληρώνει το δημοτικό σχολείο.⁶⁸ Τα περισσότερα δε από αυτά που εγγράφονται και φοιτούν στο σχολείο, παρακολουθούν τμήμα ειδικής αγωγής, αφού η εμφάνιση μαθησιακών δυσκολιών, κρουσμάτων νοητικής υστέρησης και άλλων ειδικών ικανοτήτων είναι συχνή. Παρατηρείται επίσης και το φαινόμενο της φοίτησης των παιδιών Ρομά σε χωριστά σχολεία, επαναλαμβάνοντας το μοτίβο του γκέτο που εμφανίζεται και στην περίπτωση των οικισμών.

Στο κείμενο του Πλαισίου Ένταξης επισημαίνεται πως τα παιδιά που δε συμμετέχουν στη σχολική εκπαίδευση, εισέρχονται καθυστερημένα στο σχολικό σύστημα ή το εγκαταλείπουν πολύ νωρίς, στη συνέχεια θα αντιμετωπίσουν σημαντικές δυσκολίες, που κυμαίνονται από αναλφαβητισμό και γλωσσικά προβλήματα μέχρι αισθήματα αποκλεισμού και ανεπάρκειας. Τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίσουν ότι όλα τα παιδιά των Ρομά έχουν πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση και δεν υπόκεινται σε διακρίσεις ή διαχωρισμούς.

4.2 Η Ελληνική Στρατηγική

Από την υιοθέτηση της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού το 1989 γίνονται συνεχώς προσπάθειες για να είναι εγγυημένο το δικαίωμα κάθε παιδιού στην επιβίωση, την ανάπτυξη, την προστασία και τη συμμετοχή από το ξεκίνημα της ζωής του. Από το 1997 έως τις μέρες μας εφαρμόζονται στην Ελλάδα σειρά προγραμμάτων επικεντρωμένα στην ένταξη των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση, ή αλλιώς των Τσιγγανοπαίδων όπως αποκαλούνταν στα πρώτα χρόνια δράσης. Παρά τις προσπάθειες που έγιναν, όμως, τα ποσοστά αναλφαβητισμού εξακολουθούν να είναι υψηλά έως τις μέρες μας, ενώ η εκδήλωση ρατσιστικών συμπεριφορών, αντίστροφου ρατσισμού και γκετοποίησης παραμένουν στα ίδια σχεδόν επίπεδα,

⁶⁸OpenSocietyInstitute, *Διεθνή συγκριτικά στοιχεία για την εκπαίδευση των Ρομά*, 2008.

όπως επισημαίνουν οι έρευνες του FRA του 2013.⁶⁹ Άλλωστε ελλείπει των παραπάνω δε θα υπήρχε αναγκαιότητα υλοποίησης προγραμμάτων ενταγμένων στον «Ορίζοντα 2020».

4.2.1 Εκπαιδευτική ένταξη παιδιών με ρομική προέλευση (1997 – 2000)

Την προγραμματική περίοδο (1994-1999) το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας για την Εκπαίδευση, το γνωστό ΕΠΕΑΕΚ, προσπάθησε να στηρίξει μέσα από το Β΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης την προσπάθεια ένταξης ιδιαίτερα των παιδιών με διαφορετικότητες, με διαφορετική πολιτιστική, εθνική, θρησκευτική καταγωγή, στον κοινωνικό περίγυρο, ξεκινώντας με την ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Στα πλαίσια της πολιτικής του Υπουργείου Παιδείας και του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, υλοποιήθηκε από το 1997 το πρόγραμμα «Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων» από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ήταν η πρώτη φορά που επιχειρήθηκε σε όλη την Ελλάδα αναδιάταξη της σχέσης μεταξύ σχολείου και τσιγγάνικων οικογενειών, έτσι ώστε οι μαθητές των οικογενειών αυτών να ενταχθούν και να ανελιχθούν στον εκπαιδευτικό, κοινωνικό και επαγγελματικό τομέα.

Οι δράσεις του προγράμματος αυτού προσπάθησαν να ανταποκριθούν στους παρακάτω στόχους (Αντιστάσεις στον εκπαιδευτικό αποκλεισμό: εκπαιδευτική ένταξη παιδιών με ρομική προέλευση 1997-2001 Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου, Ιωάννινα 2001):

- 1) Τη συγκρότηση μιας στέρεης γνωστικής υποδομής σχετικά με τις συνθήκες ζωής τους, τα πολιτισμικά τους στοιχεία, τα κίνητρα μάθησης, τις αιτίες παράκαμψης του σχολείου, τις γλωσσικές προϋποθέσεις για τη χρήση της ελληνικής.
- 2) Την αξιολόγηση του διδακτικού υλικού και την παραγωγή νέου σε πιλοτικό επίπεδο, όπως εναλλακτικά αναλυτικά προγράμματα, επιμορφωτικά σεμινάρια κτλ.

⁶⁹FRA, <http://fra.europa.eu/en/speech/2013/exclusion-and-discrimination-education-case-roma-european-union>, Πρόσβαση: 17 Αυγούστου, 2015.

- 3) Το σχεδιασμό και την υλοποίηση επιμορφωτικών σεμιναρίων σχετικά με την κοινωνικοπολιτισμική θέση της οικογένειας του μαθητή, τις αρχές, τις μεθόδους και τα περιεχόμενα της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής και της διδασκαλίας της γλώσσας σε επίδοξους μαθητές.
- 4) Τον προγραμματισμό και την παραγωγή ειδικού γλωσσικού υλικού για τη διδασκαλία της ελληνικής (βοηθήματα, οδηγός ορθογραφίας, ορολογία της γραμματικής, λεξικό ελληνο-ρομανί) σε τμήματα υποδοχής και σε φροντιστηριακά τμήματα.

Αποτέλεσμα της εφαρμογής του προγράμματος ήταν η μείωση της σχολικής διαρροής των παιδιών της ομάδας - στόχου στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση από 75% το 1997 σε 26 % το 2001.

4.2.2 Δράσεις στην εκπαίδευση μέσω του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων (2001 – 2008)

Από το Υπουργείο Εσωτερικών τέθηκαν οι βασικές κατευθύνσεις ενός ολοκληρωμένου προγράμματος στα πλαίσια της εθνικής πολιτικής για τους Τσιγγάνους. Το πρόγραμμα αυτό λειτούργησε μέσω του συντονισμού όλων των συναρμόδιων Υπουργείων και της τοπικής αυτοδιοίκησης, με σκοπό την ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων με χρονικό ορίζοντα εξαετίας. Η χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο (Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, περίοδος 2000 - 2006) και εθνικούς πόρους ανερχόταν στο ποσό των 105 δισεκατομμυρίων δραχμών, το οποίο κατανεμήθηκε στη στέγαση, την κατάρτιση-απασχόληση, την εκπαίδευση, την υγεία-πρόνοια, τον πολιτισμό και τον ανθρωπισμό. Ήταν μία δυνατότητα που δόθηκε στα προγράμματα που ήδη έτρεχαν να συνεχιστούν και να αναπτυχθούν περισσότερο.

Σύμφωνα με το *Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων, 2001 – 2008* και κατά τη διάρκειά του υλοποιήθηκαν ενεργήσεις με σκοπό την ευαισθητοποίηση γονέων των τσιγγανοπαίδων και της τοπικής κοινωνίας, ενώ οργανώθηκαν προγράμματα επιμορφώσεων για τους εμπλεκόμενους εκπαιδευτικούς. Επίσης, δημιουργήθηκαν τμήματα ταχύρρυθμης κάλυψης μαθησιακών κενών, προωθήθηκε η ατομική στήριξη και συμβουλευτική των

μαθητών και παράχθηκε εκπαιδευτικό υλικό, ενώ ταυτόχρονα έτρεξαν και σχετικές έρευνες.

Ωστόσο, μπορεί να κρίνει κανείς πως το φιλόδοξο αυτό πρόγραμμα δε θα μπορούσε να αποδώσει καθώς προσέκρουε σε εκπαιδευτικά κατεστημένα. Καταρχήν η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών θα έπρεπε να λαμβάνει χώρα πριν και εφόσον έχει διασφαλιστεί η μονιμότητά τους στην ανάλογη θέση ευθύνης, ώστε η γνώση να αποκτηθεί μέσα από την εκπαίδευση. Δε συνυπολογίστηκε, λοιπόν, η συνήθης αστάθεια του προσωπικού των σχολείων και κυρίως η τάση των εκπαιδευτικών να επιλέγουν να αποσπαστούν σε θέσεις με λιγότερες ιδιαιτερότητες και ευθύνες από ότι απαιτούν τα σχολεία με μαθητές Ρομά. Συνήθως τα σχολεία που εξυπηρετούν μειονότητες επανδρώνονται κάθε χρόνο από αναπληρωτές εκπαιδευτικούς οι οποίοι λόγω του συστήματος πρόσληψής τους δεν είναι βέβαιο ότι μπορούν να επιστρέψουν για δεύτερη χρονιά στο ίδιο σχολείο. Ο μόνος τρόπος επίλυσης του προβλήματος της μονιμότητας των εκπαιδευτικών σε σχολεία με ιδιαιτερότητες θα ήταν ένα καθεστώς υποχρεωτικής σταθεροποίησης για μερικά χρόνια σε συνδυασμό με την υψηλή μοριοδότηση ή κάποιο επίδομα ως δέλεαρ.

Το ίδιο επίπεδο δυσκολίας στην εφαρμογή τους έχουν τα προγράμματα κάλυψης μαθητικών κενών. Σε μία χώρα που δεν έχει έως το 2015 προχωρήσει σε καμία πρόσληψη ειδικών παιδαγωγών, οι οποίοι στο σύνολό τους εργάζονται ως αναπληρωτές, δεν είναι εφικτή η στήριξη και η εφαρμογή μακροπρόθεσμου σχεδίου αντιμετώπισης των μαθησιακών δυσκολιών. Σαν προέκταση του προβλήματος υπεισέρχεται και το ελλειπές προσωπικό στα ΚΕΔΔΥ (Κέντρο Διάγνωσης Διαφοροδιάγνωσης και Υποστήριξης – φορέας του Υπουργείου Παιδείας) με αποτέλεσμα πολλές φορές να μην μπορεί να επιτευχθεί διάγνωση εντός της σχολικής χρονιάς.

4.2.3 Πρόγραμμα Εκπαίδευσης παιδιών Ρομά (2007 – 2013)

Η UNESCO σε συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης διοργάνωσαν το 2007 συνάντηση ειδικών για να τοποθετηθούν στο ζήτημα της εκπαίδευσης των παιδιών Ρομά. Αποδέχτηκαν το γεγονός ότι έως το 2007 και, σε παγκόσμιο επίπεδο, τα παιδιά ηλικίας 6 – 12 που δεν ήταν εγγεγραμμένα σε κάποιο σχολείο άγγιζαν τα

72 εκατομμύρια. Μέσα σε αυτά κι ένας μεγάλος αριθμός Ρομά. Παρά τις προσπάθειες που έγιναν σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τη βελτίωση της εκπαίδευσής τους, περισσότερο από το 50% των παιδιών Ρομά στην Ευρώπη δεν καταφέρνει να ολοκληρώσει το δημοτικό σχολείο. Μέρος του προβλήματος αποτελούν η προκατάληψη και η κάθε μορφή διάκρισης, που δυσχεραίνουν την πρόσβαση αυτών των παιδιών στο σχολείο ή συντελούν στην παροχή χαμηλής ποιότητας εκπαίδευση. Ήταν αναπόφευκτο οι δράσεις να συνεχιστούν.⁷⁰

Έρευνα που παρουσίασε ο FRA το 2011⁷¹ για την εκπαίδευση των Ρομά απέδειξε τα ελλειπή αποτελέσματα των προηγούμενων δράσεων και στην Ελλάδα. Το 44% δεν είχε πάει ποτέ σχολείο, ενώ το 52% όσων φοίτησαν σταμάτησαν πριν την ηλικία των 16. Οι μισοί Έλληνες Ρομά δήλωσαν αναλφάβητοι και το ¼ όσων παρακολούθησαν το δημοτικό σχολείο δεν κατάφεραν να το ολοκληρώσουν. Ο σημαντικότερος λόγος εγκατάλειψης του σχολείου όπως καταγράφηκε από την έρευνα, ήταν η οικονομική ανέχεια των οικογενειών που ανάγκαζε τα παιδιά σε εργασία.

Στην Ελλάδα κατά την περίοδο εφαρμογής ΕΣΠΑ 2007 – 2013, υλοποιήθηκε το πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά», υπό την αιγίδα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, και το πρόγραμμα «Τα παιδιά Ρομά στη Μακεδονία και τη Θράκη», υπό την αιγίδα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ενταγμένα στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση». Σε κεντρικό επίπεδο, το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας με έγγραφό του στις 10/09/2008, αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα επίλυσης του προβλήματος φοίτησης των παιδιών Ρομά, κάλεσε τους περιφερειακούς διευθυντές εκπαίδευσης, σχολικούς συμβούλους, διευθυντές και προϊσταμένους σχολικών μονάδων της χώρας να προβαίνουν σε εγγραφή Ρομά μαθητών σε κάθε περίπτωση. Με αυτό το έγγραφο ενισχύθηκε η απεμπλοκή από τα εμπόδια που έθεταν οι γραφειοκρατικές διαδικασίες στην εγγραφή μαθητών χωρίς τα απαραίτητα πιστοποιητικά.

Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Παιδιών Ρομά του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου

⁷⁰“Education of Roma Children in Europe - Towards Quality Education for Roma Children: Transition from Early Childhood to Primary Education.”, UNESCO & COUNCIL OF EUROPE, 2007.

⁷¹“The Situation of Roma in 11 EU Member States - Survey Results at a Glance.”, FRA, 2012.

Το πρόγραμμα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ανέλαβε να φέρει εις πέρας εννέα δράσεις, δύο εκ των οποίων αφορούσαν το δημοτικό σχολείο. Στηριζόμενο στα συμπεράσματα της συνάντησης των ειδικών το 2007⁷², το πρόγραμμα υιοθέτησε δράση για την ενίσχυση της πρόσβασης και φοίτησης των παιδιών Ρομά στην προσχολική αγωγή. Η φοίτηση των παιδιών Ρομά σε αυτή τη βαθμίδα της εκπαίδευσης είναι ιδιαίτερα κρίσιμη για την κοινωνικοποίηση των παιδιών στο σχολικό περιβάλλον, αλλά και την ομαλή μετάβαση στο δημοτικό, και για την ενίσχυση της κατάκτησης της ελληνικής που είναι η δεύτερη γλώσσα των παιδιών.⁷³

Η δράση 2 αφορούσε τις ενδοσχολικές παρεμβάσεις για τη σχολική ένταξη και την υποστήριξη της τακτικής φοίτησης. Εδώ εντάχθηκαν προσπάθειες ενισχυτικής διδασκαλίας, εμπλουτισμού σχολικών βιβλιοθηκών, σχεδιασμός διαφοροποιημένων, διαθεματικών διδασκαλιών κ.α. Οι υπόλοιπες έξι δράσεις αφορούσαν τους εξής τομείς: Ενίσχυση της πρόσβασης στα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων και στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, Επιμορφωτική στήριξη εκπαιδευτικών, Παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης, Σύνδεση σχολείου, οικογένειας και τοπικής κοινωνίας, Δικτύωση των σχολείων, Δημοσιότητα, Αξιολόγηση της πράξης.⁷⁴

4.2.4 Ορίζοντας 2020: Ένταξη παιδιών Ρομά στο πλαίσιο της εθνικής στρατηγικής για τους Ρομά

Η αξιολόγηση του 2014 της Ελλάδας από την ΕΕ⁷⁵ για τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν επισημαίνει την αναγκαιότητα για συστηματικά μέτρα που απαιτούνται για την ενίσχυση της ένταξης των παιδιών Ρομά στην υποχρεωτική εκπαίδευση, ξεκινώντας με την εξασφάλιση της πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες εκπαίδευσης και φροντίδας. Τονίζεται επίσης ότι η σωστή παρακολούθηση της εγγραφής και της

⁷²“Education of Roma Children in Europe - Towards Quality Education for Roma Children: Transition from Early Childhood to Primary Education.”, UNESCO & COUNCIL OF EUROPE, 2007.

⁷³ “Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Παιδιών Ρομά Περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας, Δυτικής Μακεδονίας, Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης”, <http://peroma.web.auth.gr/peroma/el/node/169>, Πρόσβαση: 18 Αυγούστου, 2015.

⁷⁴Ο.π. στο ίδιο

⁷⁵“The European Union and Roma – Factsheet Greece.”, European Commission, 2014.
http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_country_factsheets_2014/greece_en.pdf.

συμμετοχής στο σχολείο είναι απαραίτητη. Ιδιαίτερα πρέπει να ληφθούν μέτρα για την εξάλειψη του διαχωρισμού.

Τα περιστατικά στη χώρα μας επιβεβαιώνουν το συμπέρασμα ότι οι διακρίσεις εμποδίζουν την εκπαίδευση των παιδιών Ρομά. Κατά τη διάρκεια εφαρμογής των προγραμμάτων την περίοδο 2007 – 2013 η Ελλάδα καταδικάστηκε για την περίπτωση Σαμπάνη από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για ρατσισμό λόγω σχολείου-γκέτο στον Ασπρόπυργο και για τα γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά τη χρονική περίοδο 2008 – 2010.

Στη γνωμοδότησή της του 2011⁷⁶ για το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Ένταξης των Ρομά η Επιτροπή των Περιφερειών συνιστά στα κράτη μέλη και στις τοπικές και περιφερειακές αρχές να προωθήσουν δράσεις με στόχο την ενδυνάμωση της πολιτιστικής παιδείας και της ταυτότητας των Ρομά, πράγμα σημαντικό για την καταπολέμηση των στερεοτύπων, της ξενοφοβίας και του ρατσισμού και για την προώθηση της κοινωνικής και οικονομικής ένταξης χωρίς να προκληθούν φαινόμενα πολιτισμικής αφομοίωσης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε έκθεση του 2015⁷⁷ σχετικά με την εφαρμογή του πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά επισημαίνει ότι «για την καταπολέμηση των διακρίσεων και του διαχωρισμού απαιτούνται πολιτική βούληση, μακρόπνοο όραμα, αποφασιστικότητα και επαρκής χρηματοδότηση. Οι βασικές δημόσιες πολιτικές στους τομείς της εκπαίδευσης, της απασχόλησης, της υγειονομικής περίθαλψης και της στέγασης πρέπει να μεταρρυθμιστούν με τρόπο που να μη δημιουργεί αποκλεισμούς. Τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία μπορούν να κινητοποιηθούν ώστε να χρηματοδοτηθούν δράσεις για την καταπολέμηση των διακρίσεων και την κατάργηση των διαχωρισμών. Η Επιτροπή εξακολουθεί να τονίζει τον ρόλο των εθνικών φορέων ισότητας ως άγρυπνων φρουρών κατά των διακρίσεων σε εθνικό επίπεδο, οι οποίοι βοηθούν τους Ρομά που είναι θύματα διακρίσεων. Η Επιτροπή, για να καταπολεμήσει τις διακρίσεις, θα χρησιμοποιήσει όλα τα μέσα που διαθέτει στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών επί παραβάσει.»

76 “ECOS-V-019”, Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών. Πλαίσιο της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020.

77 ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, “Έκθεση του 2015 σχετικά με την εφαρμογή του πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά”, 2015.

Επιπλέον, υποστηρίζει τις διεθνικές δραστηριότητες ευαισθητοποίησης για την καταπολέμηση των διακρίσεων και του αντιαθιγγανισμού σε τοπικό επίπεδο.

Η Ελλάδα στο Πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά⁷⁸ αναγνωρίζει ότι «αναφορικά με την εκπαίδευση το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού Ρομά εξακολουθεί να είναι αναλφάβητο. Ενώ φαίνεται ότι η μη φοίτηση είναι ένα φαινόμενο που παρουσιάζει προοδευτική μείωση από γενιά σε γενιά, παρά ταύτα η συμμετοχή τους στην εκπαίδευση δεν παρουσιάζεται επαρκής, έτσι ώστε να ενισχύσει και να βελτιώσει την επαγγελματική τους κινητικότητα και κατάσταση. Οι περισσότεροι μαθητές, 12 ετών και άνω, εγκαταλείπουν το σχολείο για να εργαστούν προκειμένου να συμπληρώσουν το εισόδημα της οικογένειάς τους. Η φοίτηση γίνεται εξαιρετικά ευάλωτη σε εξωτερικούς παράγοντες, όπως η μετακίνηση, τα οικονομικά προβλήματα που οδηγούν στην παιδική εργασία, η απόσταση από το σχολείο, τα φαινόμενα ρατσισμού στα σχολεία, η έλλειψη κατάλληλης και μόνιμης στέγης κλπ.»

Θέτει λοιπόν ως δυνητικούς στόχους τη διαγενεακή μείωση της μη φοίτησης στα σχολεία, τη μείωση της σχολικής διαρροής, τις παρεμβάσεις για την ένταξη παιδιών Ρομά στο σύστημα εκπαίδευσης και τις δράσεις ευαισθητοποίησης σε οικισμούς Ρομά αναφορικά με την εκπαίδευση. Σύμφωνα με το Πλαίσιο: «Η κεντρική επιδίωξη που αφορά στην εκπαίδευση των Ρομά είναι η ένταξη των παιδιών στη σχολική πραγματικότητα με στόχο τη μείωση της σχολικής διαρροής και αποτυχίας και τη διάχυση της εκπαίδευσης τους σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα την αύξηση του επιπέδου του κοινωνικού, πολιτιστικού και λειτουργικού εγγραμματισμού τους.

Επίσης, αναφορικά με τους ενήλικες βασικό στόχο αποτελεί η μείωση του αναλφαριθμητισμού με ταυτόχρονη αύξηση του λειτουργικού εγγραμματισμού τους, τουλάχιστον στις κατηγορίες ανάγνωσης και γραφής καθώς και του αριθμητισμού.»

Ενδεικτικές δράσεις είναι η εξασφάλιση της καταλληλότητας των κτιρίων και του επαρκούς σχολικού εξοπλισμού, η διασφάλιση πρόσβασης μαθητών Ρομά στο σχολείο, η δημιουργία προγραμμάτων ενίσχυσης κοινωνικών δεξιοτήτων των νηπίων μαθητών Ρομά με στόχο την ομαλή σχολική ένταξη, τα σεμινάρια Προαγωγής Υγείας, τα Προγράμματα ενδυνάμωσης της σχέσης οικογένειας Ρομά - Σχολείου, η παροχή κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού σε νηπιαγωγεία με μαθητές Ρομά κ.α.

⁷⁸ “Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά.”, Υπουργείο εργασίας και κοινωνικής ασφάλισης, Ελληνική Δημοκρατία, Δεκέμβριος 2011, http://www.esfhellas.gr/elibrary/stratigiki_roma_el.pdf

Συμπεράσματα πρώτου μέρους

Η ανάπτυξη θεσμών για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η υιοθέτηση Διακηρύξεων, Χαρτών και Συμβάσεων τόσο διεθνώς όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, είναι ένα σπουδαίο επίτευγμα. Παρά την επιτυχία, υπάρχουν ακόμη πολλές προκλήσεις. Η απουσία νομικών μηχανισμών εκτέλεσης αποφάσεων στην περίπτωση του ΟΗΕ δείχνει μια σχέση αντιπαράθεσης μεταξύ ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εθνικού συμφέροντος, κάτι που συνεπάγεται κίνδυνο για τη σταθερότητα του σύγχρονου διεθνούς συστήματος. Τα ανθρώπινα δικαιώματα προστατεύονται αλλά και παραβιάζονται στο έδαφος των κρατών παρά τη διεθνή κατοχύρωση και την παγκόσμια εμβέλεια που έχουν αποκτήσει. Ωστόσο, ένα θετικό προβάδισμα φαίνεται πως κατέχει η Ευρώπη, καθώς με την ΕυρΣΔΑ και το ΕυρΔΔΑ, κάθε άτομο εντός της επικράτειας της ΕΕ έχει το δικαίωμα της ατομικής προσφυγής προς υπεράσπιση των δικαιωμάτων του και απολαμβάνει την έκδοση οριστικών και εκτελέσιμων αποφάσεων.

Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βρέθηκε λοιπόν και στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ευρωπαϊκό οικοδόμημα, όχι τόσο αλτρουιστικά όσο ωφελιμιστικά, στηρίζει την επιβίωσή του στην οικονομική ανάπτυξη και γι' αυτό δείχνει μια εμμονή στην αύξηση των ποσοστών απασχόλησης. Η κοινωνική πολιτική και η ένταξη ασχολούνται με πρακτικές που οδηγούν τελικά στην ένταξη των ευρωπαϊών πολιτών στην αγορά εργασίας. Οι πολιτικές ένταξης των ΡΟΜΑ αποτελούν αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αυτών των πρακτικών.

Σύμφωνα με το κοινοτικό πλαίσιο οι τέσσερις τομείς που διαχρονικά οφείλουν τα κράτη μέλη να φροντίσουν στην περίπτωση των ΡΟΜΑ πληθυσμών είναι η εκπαίδευση, η υγεία, η στέγαση και η απασχόληση. Παρά τις συνεχείς προσπάθειες τα αποτελέσματα δεν είναι ορατά ακόμη και σε αυτό συμβάλλει η εμμονή στην επανάληψη δοκιμασμένων πρακτικών, παρόλο που φαίνεται πως δεν αποδίδουν τα μέγιστα.

Με την κατάλληλη εκπαίδευση των Ρομά παιδιών και νέων μπορεί να ενταχθεί στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας ένα πολυπληθές ανθρώπινο δυναμικό. Για την επίτευξη της μόρφωσης και τελικά της απασχόλησης, η φροντίδα της υγείας και η παροχή ενός σταθερού και προστατευμένου χώρου στέγασης έρχονται σε προτεραιότητα.⁴⁵

Ο προσανατολισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσα από κάθε προσφερόμενο δρόμο προς την διαρκώς απαιτούμενη οικονομική ανάπτυξη, εύλογα προκαλεί προβληματισμούς. Η ενταξιακή πολιτική των ΡΟΜΑ αμφισβητείται ως προς την ουσία της και κατά μία άποψη μπορεί να ισχυριστεί κανείς πως αντίκειται στα ανθρώπινα δικαιώματα. Η πολιτισμική έκφραση και η ελευθερία επιλογών στον τρόπο ζωής απειλούνται από τον προσανατολισμό των ενταξιακών πολιτικών. Το σημαντικότερο, όμως, είναι η διακύβευση του δικαιώματος της μη διάκρισης. Η απόδοση της κοινής ονομασίας «Ρομά» σε ένα σύνολο πληθυσμών με κοινά χαρακτηριστικά, η συνεχής παραγωγή προγραμμάτων ειδικά προσανατολισμένα στους Ρομά και η διαρκής ενασχόληση με το ενταξιακό πρόβλημα, ουσιαστικά δεν εντάσσει αλλά ξεχωρίζει, αναγνωρίζει τη διαφορετικότητα και την επικρίνει εφόσον επιθυμεί και επιβάλλει την αλλαγή.

Η εφαρμογή εκπαιδευτικών πρακτικών και προγραμμάτων από όσους εμπλέκονται στην εκπαίδευση των παιδιών Ρομά θα πρέπει να αντιμετωπίζεται κριτικά. Η ακατέργαστη αναπαραγωγή εμπλέκει κάθε συμμετέχοντα σε πιθανή καταπάτηση ελευθεριών και δικαιωμάτων των παιδιών. Οι υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί φορείς θα πρέπει να κατανοήσουν το ρόλο τους ως διαμορφωτές ανθρώπινων προσωπικοτήτων που θα καθορίζουν μόνες τους το μέλλον τους.

Μέρος δεύτερο

Πρόταση για την αντιμετώπιση του αντίστροφου ρατσισμού και της αυτογκετοποίησης μέσα από την εκπαίδευση

Εισαγωγή

Στο πρώτο μέρος της εργασίας έγινε μελέτη των σχετικών με τους Ρομά ευρωπαϊκών πολιτικών ένταξης, αλλά και των προγραμμάτων που εφαρμόστηκαν συγκεκριμένα στην εκπαίδευση και ιδιαίτερα στην Ελλάδα. Επικεντρώνοντας στα εκπαιδευτικά προγράμματα, παρατηρήθηκαν επαναλαμβανόμενες πρακτικές στηριζόμενες κυρίως στην ανάδειξη πρωτότυπων διδακτικών μεθόδων, οι οποίες καθιστούν την παρουσία στο σχολείο θελκτική, ώστε να μειωθεί το ποσοστό διαρροής των Ρομά μαθητών. Ωστόσο οι πρακτικές αυτές εντάσσονται σε ένα γενικότερο πλαίσιο καλών πρακτικών που αφορούν το σύνολο των μαθητών της ελληνικής επικράτειας, Ρομά και μη Ρομά, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τη διαφορετική ψυχροσύνθεση των διδασκόμενων. Ο παιγνιώδης τρόπος διδασκαλίας, η χρήση εποπτικών μέσων και η διαθεματικότητα αποτελούν αναπόσπαστα μέρη των σύγχρονων διαδικασιών μάθησης και εφαρμόζονται σε κάθε σχολείο της χώρας μας.

Σε αυτό το δεύτερο μέρος γίνεται μία εκπαιδευτική πρόταση η οποία δεν έχει ως μοναδικό στόχο την προσέλκυση των παιδιών Ρομά στη σχολική τάξη, αλλά βασίζεται πρωτίστως στην αλλαγή εκείνη που θα επιφέρει η ενίσχυση της αυτοεκτίμησής τους, βοηθώντας τους να θεωρήσουν τους εαυτούς τους ισότιμα μέλη μιας κοινωνίας όπου θα μπορέσουν να πραγματώσουν στόχους και επιδιώξεις πέρα από το γκέτο στο οποίο ζουν. Ως θεωρητικό υπόβαθρο ελήφθησαν υπόψη η θεωρία περί αντίστροφου ρατσισμού και η θεωρία της αυτογκετοποίησης.

Πρωτίστως επιβεβαιώθηκε η ισχύς των δύο παραπάνω θεωριών στην περίπτωση 17 μαθητών, σε μία τάξη με αμιγώς Ρομά παιδιά. Για την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης θεωρήθηκε σημαντική η καταπολέμηση του φόβου απέναντι στην έλλειψη προστασίας και του φόβου απέναντι στους «άλλους». Υπό αυτήν την λογική υλοποιήθηκε παρέμβαση eTwinning, η οποία έφερε κοντά τους Ρομά μαθητές με άλλους πολιτισμούς, με περιεχόμενο αυτής τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και αυτά του Παιδιού.

Στο κεφάλαιο 5 παρουσιάζεται ο φόβος απέναντι στη διαφορετικότητα, αναλύονται οι έννοιες στερεότυπα, προκαταλήψεις, ρατσισμός και αναφέρονται οι θεωρίες του αντίστροφου ρατσισμού και της αυτογκετοποίησης. Τελευταίο παρουσιάζεται το εργαλείο eTwinning.

Στα υποκεφάλαια του 6^{ου} κεφαλαίου παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας που έγινε στους μαθητές της ΣΤ' τάξης του 6^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αλεξάνδρειας, στο οποίο φοιτούν μόνο Ρομά μαθητές. Στα αποτελέσματα της α' ερευνητικής φάσης καταδεικνύεται η ρατσιστική στάση και συμπεριφορά των ίδιων των Ρομά μαθητών, αλλά και το ότι αποτελούν αποδέκτες τέτοιων συμπεριφορών, καθώς και οι θέσεις τους απέναντι σε πρακτικές διάκρισης λόγω διαφορετικότητας.

Ιδιαίτερα η επιβεβαίωση των ρατσιστικών στάσεων που χαρακτηρίζουν τα ίδια τα παιδιά είναι πολύ σημαντική, καθώς υποδηλώνει τη δική τους ανάγκη για άμυνα απέναντι σε έναν μακροχρόνιο ρατσισμό που βιώνουν. Είναι μια εκδήλωση αντίστροφου ρατσισμού με τάσεις αυτογκετοποίησης.

Παράλληλα, στα υποκεφάλαια του 6^{ου} κεφαλαίου, παρουσιάζεται η β' ερευνητική φάση, που με τα ίδια ερευνητικά εργαλεία μετρά τα αποτελέσματα που είχε η παρέμβαση που έγινε μέσα στην τάξη με χρήση του εργαλείου eTwinning.

Στόχος της παρέμβασης ήταν το να ενισχυθεί η αυτοεκτίμηση των μαθητών μέσα από ένα ευρωπαϊκό εργαλείο που υπόσχεται την καταπολέμηση των διακρίσεων.

Αναδεικνύεται η αποτελεσματικότητα του eTwinning στην καταπολέμηση ρατσιστικών στάσεων και συμπεριφορών και στην ενίσχυση συναισθημάτων αυτοεκτίμησης. Η χρήση αυτού του εργαλείου, σύμφωνα με την έρευνά μας, αποτελεί μία αναγκαιότητα στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής για την ένταξη των Ρομά.

Κεφάλαιο 5

5.1 Ο φόβος της διαφορετικότητας

Όλες οι δυτικές κοινωνίες του σύγχρονου κόσμου έχουν αποκτήσει πλέον έναν χαρακτήρα πολυπολιτισμικό. Η μετάβαση σε μία Ενωμένη Ευρώπη αποτελούμενη από διαφορετικούς λαούς, η συνεχής υποδοχή μεταναστών και προσφύγων, αλλά και οι εγκατεστημένες από παλαιότερες εποχές φυλετικές ομάδες στο εσωτερικό των χωρών, όπως είναι οι Ρομά, είναι ζητήματα που έχουν προβληματίσει αρκετά, τόσο τους πολιτικούς χώρους, όσο και τους πολίτες. Ο φόβος όμως πως τα κράτη χάνουν το «τοπικό τους χρώμα» δεν πρέπει να αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στις προσπάθειες κοινωνικής ενσωμάτωσης των φυλετικών ομάδων.

Η διαδικασία της ένταξης απασχόλησε από αρχαιότατων χρόνων ακόμη και τους διακεκριμένους Έλληνες φιλόσοφους. Μελετώντας τις διαφορές ανάμεσα στα άτομα πρώτος ο Πλάτωνας είχε αναδείξει τη δυνατότητα αξιοποίησής τους στην Πολιτεία, αναφερόμενος στον επαγγελματικό προσανατολισμό των πολιτών: «... πρώτον μὲν ἡμῶν φύεται ἕκαστος οὐ πάνυ ὁμοῖος ἑκάστῳ, ἀλλὰ διαφέρων τὴν φύσιν, ἄλλος ἐπ' ἄλλου ἔργου πράξει», δηλαδή, «... ακόμη και δύο άτομα δε γεννιούνται τελείως όμοια, αλλά από τη φύση τους είναι διαφορετικά, καθένα κατάλληλο για διαφορετικό επάγγελμα».⁷⁹ Η προσπάθεια περιγραφής της διαφορετικότητας από τόσο νωρίς αναδεικνύει τη διαρκή προσπάθεια του ατόμου να κατανοήσει τον «άλλον» και μέσα από αυτή τη διαδικασία να δαμάσει το φόβο που αισθάνεται.

Η ακαδημαϊκή κοινότητα αλλά και τα κρατικά, διεθνή και ευρωπαϊκά όργανα συμβάλλουν σε αυτήν ακριβώς τη γνωριμία με το διαφορετικό και την καταπολέμηση των ρατσιστικών στάσεων και συμπεριφορών. Οι μελέτες, οι έρευνες, τα νομικά κείμενα και η χάραξη πολιτικών κοινωνικής ενσωμάτωσης είναι κινήσεις καθοριστικής σημασίας σε ένα σύγχρονο πολυπολιτισμικό περιβάλλον.

5.1.1 Στερεότυπα, προκαταλήψεις, ρατσισμός

Σήμερα δεν υπάρχουν, ούτε υπήρξαν ποτέ άνθρωποι χωρίς στερεότυπα, προκαταλήψεις ή ρατσιστικές αντιλήψεις. Σε κάθε εποχή υπήρχε η μη αποδοχή. Στο

⁷⁹Πλάτων, *Πολιτεία*, βιβλίο Β, 370 a,b, έκδοση Οξφόρδης.

Μεσαίωνα της χριστιανικής και εκκλησιαστικής κυριαρχίας επιδιώχτηκε με κάθε μέσο η εξομοίωση της πίστης, ενώ το 18^ο αιώνα τα πολιτισμένα έθνη επιδίδονται σε αποικιακούς πολέμους.

Τα στερεότυπα αποτελούν μια γενίκευση που κατασκευάζεται και αποδίδεται σε όλα τα μέλη μιας ανθρώπινης ομάδας. Οι κοινωνικές συνέπειες των στερεοτύπων είναι μεγάλες. Αντλούν τη μορφή και το περιεχόμενό τους από το κοινωνικό πλαίσιο το οποίο μας περιβάλλει και η εφαρμογή τους οδηγεί σε κοινωνικές αδικίες. Είναι πολιτισμικές κατασκευές για κάποιες κοινωνικές ομάδες, διαμορφώνονται μέσα από μηχανισμούς εξουσίας, καθώς αντικατοπτρίζουν το κοινωνικό κύρος των κοινωνικών ομάδων, και λειτουργούν μέσα από ψυχο-κοινωνικούς δρόμους.⁸⁰ Τέλος, δημιουργούν προσδοκίες για το ποια είναι η αναμενόμενη συμπεριφορά του άλλου, οδηγώντας στο φαινόμενο που ονομάζεται «αυτοεκπληρούμενη προφητεία».⁸¹ Τα στερεότυπα δεν είναι υποχρεωτικά αρνητικές γενικεύσεις, μπορεί να είναι και θετικές. Στερεότυπο είναι, για παράδειγμα, η άποψη ότι οι Έλληνες είναι φιλόξενοι και γλεντζέδες.

Η διαφορά μεταξύ στερεοτύπων και προκαταλήψεων είναι ότι τα στερεότυπα είναι προϊόν ασυνείδητων διεργασιών, ενώ οι προκαταλήψεις βρίσκονται κάτω από συνειδητό, γνωστικό έλεγχο.⁸² Η προκατάληψη συνδέεται με τον φόβο, συχνά απέναντι στους ομοφυλόφιλους, τους μετανάστες, τους ψυχικά ασθενείς, τους Τσιγγάνους κλπ. Ωστόσο σπανίως τα άτομα δίνουν την ευκαιρία σε μια τέτοια γνωριμία. Στο μυαλό είναι προσχηματισμένη μια εικόνα για τον απέναντι, χωρίς ο ίδιος να έχει την παραμικρή συμμετοχή στην διαμόρφωση της εικόνας αυτής.⁸³

Μία ακόμη έννοια που συνδέεται άμεσα με τη συζήτηση για τη διαφορετικότητα είναι εκείνη του ρατσισμού. Σύμφωνα με τον ορισμό του Γ.Μπαμπινιώτη, ρατσισμός είναι η «κοινωνική ή πολιτική διακρίσεων, που βασίζεται στο δόγμα της ανωτερότητας μιας φυλής, εθνικής ή κοινωνικής ομάδας και στην καλλιεργημένη αντίληψη των μελών της ότι οφείλουν να περιφρουρήσουν την αμιγή σύσταση, την καθαρότητα της ομάδας τους, καθώς και τον κυριαρχικό τους ρόλο

⁸⁰ Δραγώνα, Θ., *Στερεότυπα και Προκαταλήψεις*, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΠΑΙΔΩΝ, ΥΠΕΠΘ, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ, ΑΘΗΝΑ, 2007. σ. 13.

⁸¹ Augoustinos M. & Walker I., *Social Cognition*, Sage Publications, London, 1995. p. 247

⁸² Devine P.G., «Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components», *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 1989. σ. 5-18.

⁸³ Δραγώνα, Θ. ΥΠΕΠΘ, 2007. σ. 23.

έναντι των υπόλοιπων φυλετικών, εθνικών κοινωνικών κλπ ομάδων, που θεωρούνται από αυτά κατώτερες».⁸⁴

Βάσει διαφορετικών προσεγγίσεων διαμορφώνονται δύο θεωρίες για τον ρατσισμό. Έτσι έχουμε το βιολογικό ρατσισμό και τον πολιτισμικό ρατσισμό. Ο βιολογικός ρατσισμός βασίζεται σε ισχυρισμούς περί ανωτερότητας φυλών μέσω της κληρονομικότητας και προηγείται ιστορικά του πολιτισμικού. Για παράδειγμα, ο Γάλλος Α. Cobineau απέδωσε την παρακμή των πολιτισμών στον εκφυλισμό των λαών, ο οποίος επέρχεται με την ανάμειξή τους.⁸⁵ Ο πολιτισμικός ρατσισμός εμφανίστηκε μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σε αυτό το είδος νεορατσισμού οι πληθυσμιακές ομάδες κατηγοριοποιούνται ως πολιτιστικές, και επιστρατεύονται πολιτιστικές διαδικασίες για να εξηγηθεί και να θεωρηθεί φυσικός ο φυλετικός διαχωρισμός.⁸⁶

Το ανθρώπινο μυαλό έχει λανθασμένα την τάση να ταξινομεί και να ομαδοποιεί αυθαίρετα τα δεδομένα που προσλαμβάνει. Το άτομο με αυτόν τον τρόπο κατασκευάζει ένα πιο ασφαλές για εκείνο περιβάλλον εντός του οποίου δρα και κοινωνικοποιείται. Πολλές φορές η διαδικασία αυτή οδηγεί σε έναν στερεοτυπικό και ρατσιστικό τρόπο σκέψης. Ένα μέσο άμβλυνσης αυτής της αυθαιρεσίας είναι η μόρφωση. Κατά αυτή τη λογική η εκπαίδευση καταδεικνύεται ως ένας από τους σημαντικότερους θεσμούς που μπορούν να δράσουν καταλυτικά στην καταπολέμηση των διακρίσεων.

5.1.2 Ρατσισμός και Εκπαίδευση

Κάθε παιδαγωγική πράξη είναι ταυτόχρονα μια διαδικασία κοινωνικοποίησης και αντίστροφα οι ολοκληρωμένες διαδικασίες κοινωνικοποίησης δημιουργούν τις προϋποθέσεις πάνω στις οποίες οικοδομεί η Αγωγή. Ο εκπαιδευτικός είναι αναγκαίο να λαμβάνει υπόψη του κατά την άσκηση του έργου του, τόσο τις διαδικασίες

⁸⁴ Μπαμπινιώτης, Γ., *ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ*.

⁸⁵ Στρως, Κ-Λ, *Φυλή και Ιστορία Φυλή και Πολιτισμός*, ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα, 2003. σ. 10.

⁸⁶ Balibar, E., Wallerstein, I., *Φυλή, έθνος, τάξη. Οι διαφορούμενες ταυτότητες*, Ο ΠΟΛΙΤΗΣ, Αθήνα, 1991. σ. 29

κοινωνικοποίησης που συντελούνται έξω από το σχολείο, όσο και εκείνες που γίνονται μέσα στη σχολική τάξη.⁸⁷

Ο ρατσισμός μπορεί να είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο που μπορεί να εκδηλωθεί εντός του σχολικού περιβάλλοντος, μεταξύ των υποκειμένων που συμμετέχουν στη διαδικασία της μάθησης, όσο και να είναι βίωμα που ακολουθεί τον μαθητή από την κοινωνία, εντός της οποίας κινείται στο υπόλοιπο της ημέρας του: στη σχολική τάξη. Για παράδειγμα, συχνά η κοινωνική προέλευση του παιδιού ευθύνεται για αυτό που αποκαλείται «πολιτισμική καθυστέρηση». Ο ορισμός αναφέρεται στην περιορισμένη πρόσβαση σε κανονικές δυνατότητες μόρφωσης σε σύγκριση με τις ευκαιρίες άλλων ομάδων.⁸⁸

Είναι επίσης παραδεκτή η ύπαρξη στενής σχέσης ανάμεσα σε στερεότυπα και κακοποιητικές συμπεριφορές. Το στερεότυπο προηγείται της κακοποίησης σε αρκετές περιπτώσεις, καθώς θρέφει τόσο την ευπάθεια της κοινωνικής ομάδας όπου ανήκει ένα παιδί, όσο και επιτρέπει στην πλειοψηφία να ασκήσει καταπίεση μέσω διαχωρισμών και περιθωριοποίησης στα παιδιά τα ανήκοντα στις ομάδες-θύματα.⁸⁹

Η αναγνώριση όλων των διαστάσεων με τις οποίες εμφανίζεται ο ρατσισμός στην εκπαίδευση, η χάραξη αντιρατσιστικών εκπαιδευτικών πολιτικών φαίνεται πως μπορεί να οδηγήσει στην ύφεση ή και στην εξάλειψη του φαινομένου.

Ήδη τα αναλυτικά προγράμματα των μαθημάτων που διδάσκονται σήμερα στο ελληνικό σχολείο επιτρέπουν την ανάπτυξη αντιρατσιστικής εκπαίδευσης σε πολλές ενότητες. Ωστόσο, αυτό που πάντα είναι περισσότερο αποτελεσματικό είναι η καθημερινή άσκηση αντιρατσιστικών συμπεριφορών σε πρακτικό επίπεδο. Η επαφή φέρνει τη γνωριμία με τον «άλλον», απομακρύνει το φόβο της διαφορετικότητας, καταργούνται τα στερεότυπα και εγκαθιδρύονται καθαρές σχέσεις.

5.1.3 Αντίστροφος ρατσισμός και αυτογκετοποίηση

Ο Steele πρώτος παρουσίασε τον όρο "φυλετική ευπάθεια" (racial vulnerability), σύμφωνα με τον οποίο το άτομο που εκτίθεται ολόκληρη τη ζωή του σε αρνητικές εικόνες που έχουν οι άλλοι γι' αυτό, όπως π.χ. οι αфроαμερικανοί έναντι των λευκών, αποκτά ένα είδος άγχους με ιδιαίτερα γνωρίσματα, ως αποτέλεσμα της

⁸⁷ Καρακατσάνης, Γ.Θ., *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία και κοινωνιολογία του Σχολείου*, Θεσσαλονίκη, 1983. σ.56.

⁸⁸ Ζαχαρενάκης, Κ. Μ., *Αντισταθμιστική Αγωγή, για ίσες εκπαιδευτικές αφετηρίες*, Αθήνα, 1996. σ. 66.

⁸⁹ Τσιάκαλος, Γ., *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*. Θεσσαλονίκη, ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ, 2011. σ. 88 – 90.

διέγερσής του από τα διάφορα φυλοκεντρικά στοιχεία του περιβάλλοντός του.⁹⁰ Το άγχος αυτό μπορεί να εκδηλωθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να επηρεάσει μόνο την ψυχολογία του ατόμου που το βιώνει, μπορεί όμως και να μετατραπεί σε κάτι πιο ενεργητικό και να εξωτερικευτεί με στόχο το άτομο να δημιουργήσει μηχανισμούς υπεράσπισης του εαυτού του. Υπάρχει λοιπόν η περίπτωση το θύμα να αποκτήσει ρατσιστική συμπεριφορά απέναντι στον μέχρι τώρα θύτη.

Αυτή η συμπεριφορά έχει περιγραφεί ως αντίστροφος ρατσισμός.⁹¹ Ηκαταπιεσμένη από το κοινωνικό περιβάλλον ομάδα, αναπτύσσει μέσω του άγχους της κατωτερότητας στοιχεία αμυντικής φύσης, που ίσως εξελιχθούν και σε επιθετικής φύσης. Ο όρος «αντίστροφος ρατσισμός» (reverse racism) έχει κυρίως συνδεθεί με τον ρατσισμό των έγχρωμων έναντι των λευκών. Ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα είναι το κίνημα του Malcolm X και των μαύρων πανθήρων στην Αμερική.⁹² Η "τρωτή" πλευρά αμύνεται απέναντι στην πλειοψηφία και στα στερεότυπα που αυτή προβάλλει και έτσι ο φαύλος κύκλος της κακοποιητικής φύσης ουσιαστικά συνεχίζεται. Ο θύτης εξακολουθεί να θυματοποιεί και το ίδιο το θύμα του στερεότυπου να θυματοποιείται μέσω της αυτοεπιβεβαίωσης πως είναι θύμα.

Η νέα αυτή μορφή ρατσισμού οδηγεί στη δημιουργία ενός νέου εχθρού για την κοινωνικά ευπαθή έως τώρα ομάδα, μέσω της αντιστροφής των ρόλων θύτη – θύματος, και η αναγνώριση ενός εχθρού είναι η ιδανική αφορμή για να χτιστούν τείχη. Οι όμοιοι μεταξύ τους συσπειρώνονται για να αντιμετωπίσουν την από κοινού απειλή. Η αλλοτρίωση και η περιθωριοποίηση οδηγούν σε μια δυναμική αυτοπροστασίας και ακολούθως σε φαινόμενα αυτογκετοποίησης.⁹³

⁹⁰Steele, Claude M., and Aronson J., "Stereotype Threat and the Intellectual Test Performance of African Americans".
http://www.xavier.edu/mfi/documents/Steele_Claude_M.Stere.Thrt.inAfrican.Am.Tst.Perfm.1995.pdf

⁹¹Wise, Tim., "A Look at the Myth of Reverse Racism," June 24, 2002.
<http://www.raceandhistory.com/selfnews/viewnews.cgi?newsid1024893033,80611,,shtml>.

⁹²Πέγιου, Σ., "Κινήματα αμφισβήτησης στην Αμερική της δεκαετίας του 1960. Η επίδρασή τους στο αμερικανικό πολιτικό σύστημα.", Πτυχιακή εργασία, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ. σ. 33

⁹³Ιωάννου, Μ., "Η πολύγλωσση τάξη στην Κύπρο. Στάσεις μαθητών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης απέναντι στους ξενόγλωσσους (συμ)μαθητές.", Διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, 2009. σ. 31

5.1.4 Η περίπτωση των Ρομά: η κατάσταση στην Ευρώπη και την Ελλάδα

Σε μεγάλη έρευνα⁹⁴ του FRA το 2009 για τις μειονότητες και τη διάκριση, την επονομαζόμενη EU-MIDIS, τα αποτελέσματα για τους Ρομά δεν ήταν καθόλου ενθαρρυντικά. Αναδείχτηκαν ως η πληθυσμιακή ομάδα που βιώνει περισσότερο τη διάκριση και αυτό εξαιτίας της εθνότητάς τους. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων δε γίνεται επίσημη αναφορά των περιστατικών, οπότε και δεν υπάρχουν πολλά καταγεγραμμένα συμβάντα που ίσως εξυπηρετούσαν την αντιμετώπιση του ρατσισμού με πιο στοχευόμενες δράσεις.

Σύμφωνα πάλι με την EU – MIDIS, οι Ρομά στην Ελλάδα βρίσκονται υπό αστυνόμευση περισσότερο από οπουδήποτε αλλού. Θεωρούνται νούμερο ένα ύποπτοι για εγκληματικές ενέργειες καθώς το 38% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι υπέστη έλεγχο από την αστυνομία τουλάχιστον 1 φορά μέσα σε ένα έτος. Η εθνοτική διάκριση φαίνεται επίσης πως θεωρείται κύριος υπαίτιος και για τα εμπόδια που υψώνονται στην αγορά εργασίας. Το 57% των Ελλήνων Ρομά δηλώνουν πως κατά τη χρονική περίοδο 2004 – 2009 ένωσαν πως απορρίφθηκαν από κάποια εργασία λόγω της καταγωγής τους.⁹⁵

Είναι κάτι παραπάνω από προφανές ότι ακόμη και μέχρι τις μέρες μας, σε μία κοινωνία σύγχρονη, με την καλύτερη από ποτέ πρόσβαση στις πληροφορίες, ο φόβος για το διαφορετικό συντηρεί προκαταλήψεις και συνεχίζει να παράγει ρατσιστικές στάσεις και συμπεριφορές. Ο πληθυσμός των Ρομά αντιμετωπίζει τη διάκριση εξακολουθώντας να δημιουργεί « μαχαλάδες», γειτονίες γκέτο, υψώνοντας τείχη και θρέφοντας τον αντίστροφο ρατσισμό. Η εμμονή των Ρομά στην καθαρότητα της φυλής τους αρνούνται γάμους με άτομα διαφορετικής καταγωγής πιθανότατα να οφείλεται στην περιθωριοποίηση που βιώνουν. Η διατήρηση της ταυτότητάς τους⁹⁶ απέναντι σε δυνάμεις που τους καταπιézουν τους κρατάει ενωμένους απέναντι στον «εχθρό». Μέσα σε αυτά τα τείχη ο πληθυσμός επίσης στρωματοποιείται, καθώς αυτός ο τρόπος οργάνωσης δείχνει να λειτουργεί και στην κοινωνία που τους απορρίπτει. Γίνονται λοιπόν ένα με το ευρύτερο σύνολο υιοθετώντας τις οργανωτικές δομές του σε μία υποσυνείδητη προσπάθεια για ένταξη. «Ταυτόχρονα η προκατάληψη της κοινωνίας εξυπηρετείται από αυτή την γκετοποίηση, αφού το να

⁹⁴FRA, "EU-MIDIS, European Union Minorities and Discrimination Survey," 2009. σ. 155.

⁹⁵ Ο.π. στο ίδιο. σ. 155.

⁹⁶Directorate-General for Employment and Social Affairs, "The Situation of Roma in an Enlarged European Union.", European Commission, 2004. σ. 9.

εξουσιάζεις ένα προσδιορισμό πληθυσμό, αυτόν που βρίσκεται εντός των τειχών, είναι πολύ πιο εύκολο από το να κουμαντάρεις ένα ανομοιογενές και αχανές σύνολο.»⁹⁷

5.2 Η πλατφόρμα eTwinning

Σύμφωνα με τον επίσημο διαδικτυακό χώρο⁹⁸, «*to eTwinning είναι η κοινότητα των σχολείων της Ευρώπης. Προσφέρει μία πλατφόρμα για το προσωπικό των σχολείων των συνεργαζόμενων Ευρωπαϊκών χωρών για να επικοινωνούν, να συνεργάζονται, να διεξάγουν έργα, να μοιράζονται και, με λίγα λόγια, να αισθάνονται και να αποτελούν μέρος της πιο συναρπαστικής κοινότητας εκμάθησης της Ευρώπης. Η δράση eTwinning προωθεί τη σχολική συνεργασία στην Ευρώπη, μέσω της χρήσης των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), παρέχοντας υποστήριξη, εργαλεία και υπηρεσίες για τα σχολεία. Η Δικτυακή Πύλη του eTwinning (www.etwinning.net) είναι το βασικό σημείο συνάντησης και χώρος εργασίας της δράσης.*»

Ξεκινώντας το 2005 ως η κύρια δράση του eLearning Programme της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το eTwinning έχει ενσωματωθεί σταθερά στο Erasmus+, το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα για την εκπαίδευση, την κατάρτιση, τη νεολαία και τον αθλητισμό, από το 2014. Η Κεντρική Υπηρεσία Στήριξης λειτουργεί υπό το European Schoolnet, μία διεθνή συνεργασία 31 Ευρωπαϊκών Υπουργείων Παιδείας, το οποίο αναπτύσσει μάθηση για σχολεία, εκπαιδευτικούς και μαθητές σε ολόκληρη την Ευρώπη. Το eTwinning υποστηρίζεται και σε εθνικό επίπεδο από 37 Εθνικές Υπηρεσίες Στήριξης.

Σήμερα το eTwinning είναι ίσως το μεγαλύτερο δίκτυο εκπαιδευτικών στην ιστορία της εκπαίδευσης και μετρά πλείστα οφέλη. Κυρίως προσφέρει προστιθέμενη αξία στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από τη βιωματική μάθηση, τα οφέλη της συνεργασίας, την ευρωπαϊκή διάσταση, τη χρήση των ΤΠΕ και την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Με την εφαρμογή προγραμμάτων eTwinning

⁹⁷ Ο.π. στο ίδιο. σ. 7.

⁹⁸ «eTwinning - Ανακαλύψτε τα βασικά του eTwinning», <http://www.etwinning.net/el/pub/index.htm>, Πρόσβαση: 19 Αυγούστου, 2015.

αναπτύσσονται ισχυροί δεσμοί μεταξύ των Ευρωπαίων πολιτών καθώς θεμελιώνονται σχέσεις αλληλεγγύης και αλληλοσεβασμού, ενώ παράλληλα εξαλείφεται η ξενοφοβία και ο ρατσισμός. Μπορεί ακόμα και να ισχυριστεί κανείς ότι αναπτύσσεται κοινή ευρωπαϊκή συνείδηση μεταξύ των εταίρων που συμμετέχουν σε ένα έργο.

Το eTwinning εντέλει, μπορεί να αποτελέσει εργαλείο για την άμβλυνση φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού, κοινωνικών διακρίσεων και ρατσιστικών προκαταλήψεων στην εκπαίδευση, απέναντι σε ειδικές κατηγορίες μαθητών – τριών. Ειδικότερα, δύναται να λειτουργήσει επικουρικά ενισχύοντας εστιασμένες επιμέρους εκπαιδευτικές παρεμβάσεις, υπέρ μαθητών – τριών που αντιμετωπίζουν προβλήματα πρόσβασης στην εκπαίδευση, όπως τα παιδιά Ρομά.

Κεφάλαιο 6

Μέθοδος και Διεξαγωγή της Έρευνας

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μια έρευνα – δράση.⁹⁹ Ξεκίνησε από την παρατήρηση ενός προβλήματος στο πλαίσιο ενός δημοτικού σχολείου με αμιγώς Ρομά μαθητές και προσπαθεί να το λύσει μέσα σε αυτό το πλαίσιο. Πρόκειται για μία παρέμβαση μικρής κλίμακας (οι δραστηριότητες της παρέμβασης επισυνάπτονται σε CDόπου έχει καταγραφεί όλο το εποπτικό υλικό) και αποτελεί μία εξέταση από κοντά των επιδράσεων της παρέμβασης αυτής. Χωρίζεται σε δύο επιμέρους ερευνητικές φάσεις. Στην α' ερευνητική φάση, όπου γίνεται η διάγνωση του προβλήματος, και στη β' ερευνητική φάση.

Στην α' φάση χορηγήθηκε ένα ερωτηματολόγιο και μία κλειστού τύπου δραστηριότητα. Τα ίδια μέσα συλλογής δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν και στη β' φάση, στο ίδιο δείγμα, 6 μήνες αργότερα και με το πέρας της παρέμβασης η οποία έλαβε χώρα στο πλαίσιο προγράμματος eTwinning, προκειμένου να διαπιστωθούν τυχόν αλλαγές στις πρότερες αντιλήψεις των μαθητών.

Επιπλέον, εκτός από τις δύο ερευνητικές φάσεις, κατά τη διάρκεια της παρέμβασης οι μαθητές, κατ' επιλογή και ανάλογα με τη διάθεσή τους, κατέγραφαν σε ατομικό σημειωματάριο (τετράδιο μαθητή) τις εντυπώσεις τους για τις δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν. Κατά αυτόν τον τρόπο προέκυψαν δεδομένα και για την ποιότητα αυτής καθαυτής της παρέμβασης, πέρα από τα αποτελέσματα τα οποία παρήχθησαν εξαιτίας αυτής στις στάσεις και τις αντιλήψεις των μαθητών.

Για την έρευνα θεωρήθηκαν απαραίτητα τα ονοματεπώνυμα των μαθητών για τη σύγκριση των δεδομένων πριν και μετά την παρέμβαση για κάθε παιδί χωριστά, ωστόσο αυτά δεν αναφέρονται.

⁹⁹Cohen&Manion, *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2000. σ. 258.

Γιατί έρευνα δράσης

Η έρευνα-δράση μέσα σε ένα σχολείο είναι μια μορφή αναστοχαστικής έρευνας που υλοποιείται από τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Σκοπός της έρευνας-δράσης αποτελεί η βελτίωση των εκπαιδευτικών πρακτικών των συμμετεχόντων, αλλά και η βαθύτερη κατανόηση των πρακτικών αυτών και του πλαισίου μέσα στο οποίο πραγματοποιούνται.

Ανάμεσα στα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της συμπεριλαμβάνονται οι παρακάτω ιδιότητες¹⁰⁰:

1. Είναι συμμετοχική: ερευνητής και ερευνούμενος είναι το ίδιο πρόσωπο, ενώ το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα είναι το πώς θα κατανοηθεί καλύτερα και θα βελτιωθεί μια πρακτική.
2. Είναι συνεργατική: στην πραγματοποίησή της ο ερευνητής συνεργάζεται με άλλους ερευνητές, συναδέλφους, διευκολυντές, κριτικούς φίλους κ.ά.
3. Είναι δημοκρατική: μπορεί να πραγματοποιηθεί από τον καθένα αρκεί να έχει το κίνητρο και την επιθυμία για να κατανοήσει και να βελτιώσει τις εκπαιδευτικές πρακτικές του.
4. Είναι μαθησιακή: εστιάζει στη μάθηση, δηλαδή στην απόκτηση νέων γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων καθώς και στην ποιοτική βελτίωση προηγούμενων.
5. Είναι κριτική και μετασχηματιστική: η έρευνα-δράση δεν θέλει να κάνει τον ερευνητή ένα καλύτερο τεχνικό στην εφαρμογή εκπαιδευτικών μεθόδων, αλλά να τον βοηθήσει να δει κριτικά τον επαγγελματικό και κοινωνικό του ρόλο, καθώς και το γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο ζει και εργάζεται. Αυτό σταδιακά συντελεί στην συνειδητοποίηση και τη χειραφέτηση του ερευνητή που υλοποιεί την έρευνα – δράση.

Η έρευνα-δράση που πραγματοποιήθηκε είχε ως βασικό περιεχόμενο την εξοικείωση με το σχεδιασμό, παραγωγή και αξιοποίηση στην τάξη εκπαιδευτικού υλικού με βάση τα ανθρώπινα και παιδικά δικαιώματα στο πλαίσιο προγράμματος eTwinning. Πολλοί ερευνητές επισημαίνουν ότι οι δυσκολίες που παρουσιάζουν στη μάθηση πολλοί μαθητές Ρομά, αλλά και η άτακτη φοίτησή τους, οφείλονται

¹⁰⁰ "Teachers' Action Research in Designing, Producing, and Using Education Material for Intercultural Understanding.", University of Thessaly, Department of Early Childhood Education.

στη χρήση ακατάλληλων διδακτικών μεθόδων και, επίσης, στην έλλειψη περισσότερο δημιουργικών δραστηριοτήτων που θα κάνουν το σχολικό περιβάλλον πιο θελκτικό. Προτείνουν την αντικατάσταση του παραδοσιακού μοντέλου μεταφοράς της γνώσης από ένα διδακτικό μοντέλο που εστιάζει στην αμοιβαία αλληλεπίδραση μεταξύ δασκάλου και μαθητών. Το εκπαιδευτικό υλικό το οποίο χρησιμοποιείται στην τάξη πρέπει να λειτουργεί αποτελεσματικά ώστε να κινητοποιεί τους μαθητές να ανταλλάξουν εμπειρίες, απόψεις και συναισθήματα¹⁰¹.

Το υλικό της παρέμβασης στην οποία βασίστηκε η έρευνα σχεδιάστηκε και δημιουργήθηκε από την ίδια την εκπαιδευτικό, εκτός από μία δραστηριότητα που προέρχονται από ενδεδωγμένο πακέτο για τη διδασκαλία των δικαιωμάτων σε παιδιά δημοτικού (Compasito)¹⁰². Η διαδικασία του σχεδιασμού, της παραγωγής και της εφαρμογής του υλικού είχε τη μορφή της έρευνας - δράσης.

6.1 Δείγμα και χαρακτηριστικά

Στην έρευνά που πραγματοποιήσαμε ως πληθυσμός (population) ορίζεται το σύνολο των παιδιών Ρομά (έως 18 ετών, όπως ορίζεται από τη ΣΔΙΠ), ενώ στατιστικός πληθυσμός (studypopulation) ορίζεται το σύνολο των μαθητών Ρομά που φοιτούν σε σχολεία και μάλιστα σε Δημοτικά Σχολεία¹⁰³ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εφόσον η παρέμβαση αφορά ηλικίες 6-12 ετών και λαμβάνει χώρα μόνο εντός της σχολικής τάξης. Το δειγματοληπτικό μας πλαίσιο (samplingframe) αποτελεί μία λίστα από όλες εκείνες τις τάξεις – τμήματα των δημοτικών σχολείων της ΕΕ όπου φοιτούν μαθητές Ρομά.

Ιδανικά, λαμβάνοντας πρωτίστως άδεια από τα Υπουργεία Παιδείας των κρατών μελών, θα έπρεπε να καλυφθούν όλα τα δημοτικά σχολεία με μαθητές Ρομά, σε όλες τις χώρες της ΕΕ και να γίνει πολυεπίπεδη δειγματοληψία (multistagesampling). Για την ευκολία της περιγραφής θα το παρόν κεφάλαιο θα περιοριστεί στην ανάλυση του τρόπου εκπόνησης της έρευνας σε μία μόνο χώρα.

¹⁰¹ Gay, G., Culturally Responsive Teaching. Theory, Research and Practice, New York: Teachers College Press, 2000.

¹⁰² <http://www.eycb.coe.int/compasito/>

¹⁰³ Ο όρος Δημοτικό Σχολείο αναφέρεται εδώ στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση όπου φοιτούν μαθητές 6-12 ετών συνήθως, χωρίς να αποκλείεται η αυξομείωση της ηλικίας κατά ένα έτος ανάλογα με το τι ορίζει το εκπαιδευτικό σύστημα της εκάστοτε χώρας.

Στην περίπτωση της Ελλάδας λοιπόν, η χώρα θα χωριζόταν από τον ερευνητή σε περιφέρειες (Βορείου Αιγαίου, Ηπείρου κ.λπ.), εφόσον σε αυτές έχει ανατεθεί το πρόγραμμα της ΕΕ για την ένταξη των Ρομά. Δευτερευόντως τα σχολεία εντός των περιφερειών θα χωρίζονταν σε τέσσερις κατηγορίες (για λόγους που εξηγεί η βιβλιογραφία), τέσσερις δηλαδή δειγματοληπτικές μονάδες (sampling units):

- σχολεία μη διαπολιτισμικά με μαθητές Ρομά πάνω από το 60% του συνόλου
- σχολεία διαπολιτισμικά¹⁰⁴ με μαθητές Ρομά πάνω από το 60% του συνόλου
- σχολεία μη διαπολιτισμικά με μαθητές Ρομά κάτω από το 60% του συνόλου
- σχολεία διαπολιτισμικά με μαθητές Ρομά κάτω από το 60% του συνόλου

Από κάθε σχολείο θα επιλεγόταν επαρκής αριθμός τάξεων – τμημάτων και τέλος, από αυτές τις τάξεις – τμήματα θα συλλέγαμε δεδομένα από όλους τους μαθητές Ρομά.

Σε μία έρευνα, όπως παραπάνω παρουσιάστηκε, το κόστος χρόνου και χρήματος είναι δυσανάλογα με αυτά που αναλογούν στο χρονικό περιθώριο πραγμάτωσης και στους στόχους της παρούσας εργασίας. Εδώ επιλέχθηκε, για λόγους οικονομίας χωρίς κάποια δειγματοληπτική μέθοδο, η ΣΤ' τάξη του μη διαπολιτισμικού 6^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αλεξάνδρειας με μαθητές αμιγώς Ρομά.

Ο συνολικός αριθμός των υποκειμένων είναι 17, εκ των οποίων 7 αγόρια και 10 κορίτσια, όλοι μαθητές της ΣΤ' τάξης και περίπου 12 ετών (μόνο τρεις εκ των συμμετεχόντων ήταν ένα χρόνο μεγαλύτεροι από τους συμμαθητές τους).

Όλα τα παιδιά κατάγονται από την Αλεξάνδρεια πλην ενός με καταγωγή από την Αθήνα και δύο με καταγωγή από το Παλαιοχώρι. Η καταγωγή ορίστηκε ως ο τόπος μεγάλου διαστήματος διαμονής των παππούδων και των γονέων των μαθητών, αλλά και ο τόπος γέννησής τους. Γενικά υπάρχει αδυναμία προσδιορισμού καταγωγής με άλλον τρόπο.¹⁰⁵ Όλα τα παιδιά κατοικούν στην Αλεξάνδρεια, στην περιοχή του «μαχαλά», εκτός από δύο των οποίων το σπίτι βρίσκεται σε διπλανό χωριό (στο Παλαιοχώρι).

Οι μαθητές στο σύνολό τους δηλώνουν χριστιανοί ορθόδοξοι. Όλοι ανεξαιρέτως όταν βρίσκονται στο σπίτι τους επικοινωνούν με τους οικείους τους

¹⁰⁴ Βλ. Νόμος για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση (Ν. 2413/96, Φ.Ε.Κ. 124 τ.Α'/17-6-96).

¹⁰⁵ Ντούσας, ., *Rom και φυλετικές διακρίσεις*, Αθήνα, Gutenberg, 1997. σ. 34.

χρησιμοποιώντας μία ρουμανοβλάχικη διάλεκτο, «τα δικά μας», όπως συχνά τα χαρακτηρίζουν.

Το μορφωτικό επίπεδο των γονέων διακρίνεται σε τέσσερις κατηγορίες (με βάση τα αποτελέσματα ερευνών σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο των Ρομά¹⁰⁶):

Α. καθόλου

Β. δημοτικό

Γ. γυμνάσιο

Δ. λύκειο

Ε. πανεπιστήμιο

Μορφωτικό επίπεδο μητέρας

	Συχνότητα	Ποσοστό
Κενή απάντηση	2	11,8
Καθόλου	3	17,6
Δημοτικό	10	58,8
Γυμνάσιο	2	11,8
Σύνολο	17	100,0

Μορφωτικό επίπεδο πατέρα

	Συχνότητα	Ποσοστό
Κενή απάντηση	2	11,8
καθόλου	1	5,9
δημοτικό	8	47,1
γυμνάσιο	6	35,3
Total	17	100,0

¹⁰⁶ FRA, Roma pilot survey 2011, Greece.

Οι περισσότεροι γονείς του δείγμάτος μας έχουν παρακολουθήσει μαθήματα δημοτικού (μητέρες: 10, πατέρες: 8, ΣΥΝΟΛΟ: 18 άτομα), ενώ 8 γονείς έχουν φοιτήσει μέχρι κάποια τάξη του γυμνασίου. Κανένας από τους γονείς δεν προχώρησε πέρα από το γυμνάσιο.

Όλα τα παιδιά κατοικούν και με τους δύο γονείς τους, πλην ενός που κατοικεί μόνο με τη μητέρα, λόγω θανάτου του πατέρα όταν βρισκόταν σε ηλικία 2 ετών. Εννέα παιδιά φαίνεται να συγκατοικούν και με άλλους συγγενείς, εκτός από γονείς και αδέρφια (γιαγιάδες, παππούδες, θείοι -ες κ.α.). Αυτή είναι και η αρχέτυπη μορφή μιας τσιγγάνικης οικογένειας.¹⁰⁷

6.2 Μέσα συλλογής των δεδομένων

Για τη συλλογή των δεδομένων στην πρώτη και στη δεύτερη ερευνητική φάση χρησιμοποιήθηκαν τα ίδια δύο εργαλεία: Το πρώτο είναι ένα ερωτηματολόγιο, βασισμένο στη μελέτη άλλων έγκυρων ερωτηματολογίων¹⁰⁸, με τροποποιήσεις και συμπληρώσεις, ώστε να ικανοποιούνται οι συγκεκριμένες απαιτήσεις του υπό διερεύνηση αντικειμένου, καθώς και οι ιδιαίτερες συνθήκες της σχολικής μονάδας. Το δεύτερο εργαλείο είναι μία αυτοσχέδια δραστηριότητα κλειστού τύπου με στόχο την ανάδειξη του φαινομένου της μειωμένης αυτοεκτίμησης των υποκειμένων.

Τέλος, χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της παρέμβασης ατομικό σημειωματάριο (τετράδιο) στο οποίο οι μαθητές, κατ' επιλογή και ανάλογα με τη διάθεσή τους, κατέγραφαν τις εντυπώσεις τους για τις δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν. Τα δεδομένα, τα οποία συλλέχθηκαν, αναλύθηκαν με ποιοτικές μεθόδους και παρουσιάζονται ως ξεχωριστή ενότητα.

¹⁰⁷ Ντούσας, ., 1997, σ. 79.

¹⁰⁸ PRaCY, <http://www.aboutequalopportunities.co.uk/>

6.2.1 Ερωτηματολόγιο

Πρώτη ερευνητική φάση

Στην πρώτη ερευνητική φάση δόθηκε στους μαθητές ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιείχε ερωτήσεις διερεύνησης των στάσεων των μαθητών σχετικά με την εκδήλωση και τις συνέπειες ρατσιστικών συμπεριφορών. Το δεύτερο μέρος περιείχε ερωτήσεις για τα προσωπικά στοιχεία εκάστου υποκειμένου (δημογραφικά στοιχεία). Η σειρά επιλέχθηκε έτσι ώστε να μείνουν για το τέλος οι ερωτήσεις ελάχιστου βαθμού δυσκολίας, ώστε η κούραση να μη λειτουργήσει εις βάρος ενός καλού αποτελέσματος. Ζητήθηκε από τα υποκείμενα της έρευνας να απαντήσουν με ειλικρίνεια στις ερωτήσεις και γενικά να ακολουθήσουν προσεκτικά τις οδηγίες για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε συνολικά 20 ερωτήσεις (12 στο πρώτο μέρος και 8 στο δεύτερο μέρος) στις οποίες οι μαθητές καλούνταν να επιλέξουν την απάντηση που τους ταίριαζε, είτε κυκλώνοντας την επιλογή τους, είτε συμπληρώνοντας κάποιο κενό με την άποψή τους στις ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Ερωτήσεις- φίλτρα¹⁰⁹ δε χρησιμοποιήθηκαν, καθώς λόγω ιδιότητας του ερευνητή υπήρχε πρόσβαση σε πληροφορίες πέραν αυτών που παρείχε το ερωτηματολόγιο.

Δεύτερη ερευνητική φάση

Στη δεύτερη ερευνητική φάση δόθηκε το ίδιο ερωτηματολόγιο με μοναδική διαφορά ότι το δεύτερο μέρος απουσίαζε, καθώς θεωρήθηκε υπερβολική η επανάληψή του. Διαφορές στην οικογενειακή κατάσταση του κάθε παιδιού που ίσως προέκυψαν ήταν δυνατό να γίνουν γνωστές με άλλους τρόπους.

6.2.2 Θεματικοί άξονες και υποενότητες του ερωτηματολογίου

Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου είναι σχεδιασμένο πάνω σε δύο θεματικούς άξονες. Ο πρώτος περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικές με το αν και κατά πόσο οι μαθητές εκδηλώνουν οι ίδιοι ρατσιστική συμπεριφορά. Ο δεύτερος άξονας περιέχει ερωτήματα που διερευνούν κατά πόσο οι μαθητές έχουν βιώσει τις

¹⁰⁹ Οι ερωτήσεις αυτές χρησιμοποιούνται για να διαπιστωθεί αν ένας ερωτώμενος ανήκει στην κατηγορία των ατόμων στα οποία απευθύνεται η ερώτηση.

συνέπειες κάποιας ρατσιστικής προς αυτούς συμπεριφοράς. Πρόκειται για το σύνολο των ερωτημάτων της ερώτησης 12 του ερωτηματολογίου.

Οι υποενότητες του ερωτηματολογίου αναφέρονται:

- ο σε στάσεις, αντιλήψεις και συναισθήματα των μαθητών απέναντι στη διαφορετικότητα λόγω θρησκείας,
- ο σε στάσεις, αντιλήψεις και συναισθήματα των μαθητών απέναντι στη διαφορετικότητα λόγω φύλου,
- ο σε στάσεις, αντιλήψεις και συναισθήματα των μαθητών απέναντι στη διαφορετικότητα λόγω χώρας καταγωγής,
- ο σε στάσεις, αντιλήψεις και συναισθήματα των μαθητών απέναντι στη διαφορετικότητα λόγω τόπου διαμονής,
- ο σε στάσεις, αντιλήψεις και συναισθήματα των μαθητών απέναντι στη διαφορετικότητα λόγω άλλων καταστάσεων, πέραν των όσων προαναφέρθηκαν (εξωτερική εμφάνιση, ειδικές ανάγκες, κοινωνικό - οικονομικό status),
- ο στο πώς αντιλαμβάνονται το ρόλο του σχολείου,
- ο στη συχνότητα που έχουν αποτελέσει οι μαθητές στη μέχρι τώρα ζωή τους δέκτες ρατσιστικών συμπεριφορών και
- ο στα δημογραφικά στοιχεία.

Η θεματολογία του ερωτηματολογίου αναλυτικά

- i. στάσεις, αντιλήψεις και συναισθήματα των μαθητών απέναντι στη διαφορετικότητα λόγω θρησκείας.

Χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις γεγονότων και ερωτήσεις γνώμων ή προθέσεων.

Η *ερώτηση1* του ερωτηματολογίου είναι διηθητική¹¹⁰ και έχει τέσσερα σκέλη. Τα πρώτα δύο αφορούν τη συχνότητα επιλογής συναναστροφής του υποκειμένου με άτομα διαφορετικής θρησκείας στο σχολείο και στη γειτονιά/ το σπίτι/ ή αλλού, και οι απαντήσεις δίνονται σε πενταβάθμια κλίμακα Likert. Το τρίτο σκέλος αναφέρεται στην αντίληψη περί ισότητας, ενώ στο τέταρτο σκέλος ο ερωτώμενος καλείται να κυκλώσει

¹¹⁰ Οι ερωτήσεις που αφορούν το ίδιο θέμα ή την ίδια όψη του προβλήματος που μελετάται παρουσιάζονται ομαδοποιημένες. Η ομάδα αυτή των υπό-ερωτημάτων ονομάζεται διηθητική ερώτηση.

το κυρίαρχο συναίσθημα, ανάμεσα σε τρία (μίσος, αδιαφορία, συμπάθεια), που έχει απέναντι σε άτομα διαφορετικής θρησκείας.

- ii. στάσεις, αντιλήψεις και συναισθήματα των μαθητών απέναντι στη διαφορετικότητα λόγω φύλου

Χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις γεγονότων και ερωτήσεις γνωμών ή προθέσεων.

Η *ερώτηση2* του ερωτηματολογίου είναι διηθητική και έχει τέσσερα σκέλη. Τα πρώτα δύο αφορούν τη συχνότητα επιλογής συναναστροφής του υποκειμένου με άτομα διαφορετικού φύλου στο σχολείο και στη γειτονιά/ το σπίτι/ ή αλλού, και οι απαντήσεις δίνονται σε πενταβάθμια κλίμακα Likert. Το τρίτο σκέλος αναφέρεται στην αντίληψη περί ισότητας, ενώ στο τέταρτο σκέλος ο ερωτώμενος καλείται να κυκλώσει το κυρίαρχο συναίσθημα, ανάμεσα σε τρία (μίσος, αδιαφορία, συμπάθεια), που έχει απέναντι σε άτομα διαφορετικού φύλου.

- iii. στάσεις, αντιλήψεις και συναισθήματα των μαθητών απέναντι στη διαφορετικότητα λόγω χώρας καταγωγής

Χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις γεγονότων και ερωτήσεις γνωμών ή προθέσεων.

Η *ερώτηση3* του ερωτηματολογίου είναι διηθητική και έχει τέσσερα σκέλη. Τα πρώτα δύο αφορούν τη συχνότητα επιλογής συναναστροφής του υποκειμένου με άτομα διαφορετικής χώρας καταγωγής στο σχολείο και στη γειτονιά/ το σπίτι/ ή αλλού, και οι απαντήσεις δίνονται σε πενταβάθμια κλίμακα Likert. Το τρίτο σκέλος αναφέρεται στην αντίληψη περί ισότητας, ενώ στο τέταρτο σκέλος ο ερωτώμενος καλείται να κυκλώσει το κυρίαρχο συναίσθημα, ανάμεσα σε τρία (μίσος, αδιαφορία, συμπάθεια), που έχει απέναντι σε άτομα διαφορετικής καταγωγής.

Στην *ερώτηση6* αναζητούμε το βαθμό συμφωνίας των μαθητών στην ύπαρξη συμμαθητών από άλλες χώρες. Οι προτεινόμενες απαντήσεις δίνονται σε πενταβάθμια κλίμακα Likert.

Η *ερώτηση8* είναι ερώτηση γεγονότος και ζητά τη συχνότητα με την οποία ο ερωτώμενος έχει κοροϊδέψει στο παρελθόν συμμαθητή του επειδή είναι από άλλη χώρα.

Η *ερώτηση10* είναι επίσης ερώτηση γεγονότος και ζητά τη συχνότητα με την οποία ο ερωτώμενος έχει προβεί σε σωματική βία στο παρελθόν απέναντι σε συμμαθητή του επειδή είναι από άλλη χώρα.

- iv. στάσεις, αντιλήψεις και συναισθήματα των μαθητών απέναντι στη διαφορετικότητα λόγω τόπου διαμονής

Χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις γεγονότων και ερωτήσεις γνώμων ή προθέσεων.

Η *ερώτηση4* του ερωτηματολογίου είναι διηθητική και έχει τρία σκέλη. Το πρώτο αφορά τη συχνότητα επιλογής συναναστροφής του υποκειμένου με άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά (τους « Έλληνες», όπως τους αποκαλούν λανθασμένα) και οι προτεινόμενες απαντήσεις δίνονται σε πενταβάθμια κλίμακα Likert. Το δεύτερο σκέλος αναφέρεται στην αντίληψη περί ισότητας, ενώ στο τέταρτο σκέλος ο ερωτώμενος καλείται να κυκλώσει το κυρίαρχο συναίσθημα, ανάμεσα σε τρία (μίσος, αδιαφορία, συμπάθεια), που έχει απέναντι σε άτομα διαφορετικού τόπου διαμονής.

Στην *ερώτηση7* αναζητείται ο βαθμός συμφωνίας των μαθητών στην ύπαρξη συμμαθητών από άλλες χώρες. Οι προτεινόμενες απαντήσεις δίνονται σε πενταβάθμια κλίμακα Likert.

Η *ερώτηση9* είναι ερώτηση γεγονότος και αφορά τη συχνότητα με την οποία ο ερωτώμενος έχει κοροϊδέψει στο παρελθόν συμμαθητή του επειδή είναι από άλλη χώρα.

- v. στάσεις, αντιλήψεις και συναισθήματα των μαθητών απέναντι στη διαφορετικότητα λόγω άλλων καταστάσεων, πέραν των όσων προαναφέρθηκαν

Χρησιμοποιήθηκε ένα ερώτημα γνώμης ή πρόθεσης στο οποίο οι μαθητές μπορούσαν να κυκλώσουν έως δύο επιλογές, αλλά και να συμπληρώσουν με κάποια άποψη της αρεσκείας τους σε περίπτωση που οι επιλογές δεν τους κάλυπταν.

Πρόκειται για το *ερώτημα5* του ερωτηματολογίου σχετικά με το ποιον δε θα επέλεγαν για να καθίσουν μαζί στο ίδιο θρανίο.

- vi. πώς αντιλαμβάνονται οι μαθητές το ρόλο του σχολείου.

Στην *ερώτηση 11* αναζητήθηκε ο βαθμός συμφωνίας του ερωτώμενου με την απόδοση από το σχολείο κάποιας μορφής τιμωρίας απέναντι σε όσους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο. Οι προτεινόμενες απαντήσεις δίνονται σε πενταβάθμια κλίμακα Likert.

- vii. συχνότητα που έχουν αποτελέσει οι μαθητές στη μέχρι τώρα ζωή τους δέκτες ρατσιστικών συμπεριφορών.

Η *ερώτηση 12* του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει διαφορετικά ερωτήματα που αναφέρονται σε διαφορετικές καταστάσεις που μπορεί να έχει βιώσει ο μαθητής.

- viii. Δημογραφικά στοιχεία – Προσωπικά στοιχεία μαθητή – τριάς

Τα προσωπικά στοιχεία που ζητήθηκαν είναι με τη σειρά τα εξής: φύλο, ηλικία, τόπος κατοικίας, τόπος καταγωγής, θρησκεία, γλώσσα που μιλιέται στο σπίτι, μορφωτικό επίπεδο γονέων (μητέρας, πατέρα) και τέλος με ποιους μένει ο μαθητής στο ίδιο σπίτι.

Επιλογή ερωτημάτων

Η θεματολογία και το περιεχόμενο των ερωτημάτων έχουν άμεση συνάφεια με το κεφάλαιο III του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.¹¹¹ Το κεφάλαιο αυτό είναι αφιερωμένο στην ισότητα και συγκεκριμένα στην ισότητα έναντι του νόμου, στη μη διάκριση, στην πολιτισμική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία, στην ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, στα δικαιώματα του παιδιού, στα δικαιώματα των ηλικιωμένων, και στην ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Σαφώς στο κεφάλαιο III του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ προσδιορίζονται όλες οι ομάδες που είναι περισσότερο πιθανό να βιώσουν ρατσισμό.

Για τις ανάγκες της έρευνας έγινε εστίαση σε εκείνες που διαφέρουν λόγω θρησκείας, φύλου, χώρας καταγωγής και γλώσσας.

Τα ερωτήματα διαμορφώθηκαν επίσης με άξονα τους τρόπους εκδήλωσης ρατσιστικών συμπεριφορών. Ο κοινωνικός αποκλεισμός και η περιθωριοποίηση (παρέα μεταξύ συνομήλικων), η κάθε μορφή διάκρισης (αντιλήψεις περί ισότητας), η

¹¹¹ ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (2007/C 303/01), ΤΙΤΛΟΣ III.

βίαη συμπεριφορά (λεκτική ή/και σωματική) και τα συναισθήματα που βιώνουμε ως συνέπειες του ρατσισμού, όπως ανασφάλεια, καχυποψία και φόβος στις διαπροσωπικές σχέσεις, όλα λήφθηκαν υπόψη στην επιλογή του περιεχομένου των ερωτημάτων.

6.2.3 Έλεγχος ποιότητας των απαντήσεων

Για τον έλεγχο της ποιότητας των ερωτήσεων και των απαντήσεων έχουν προβλεφθεί σχετικές διευκρινίσεις και ερωτήσεις ελέγχου. Οι ερωτήσεις ελέγχου που επιλέχθηκαν εδώ είναι αυτές με τις οποίες ο μαθητής ερωτάται για γεγονότα που συνέβησαν στο παρελθόν με σκοπό να βελτιωθεί η μνήμη του και να απαντήσει σε σχετικά ερωτήματα που έπονται. Τέτοιες ερωτήσεις συναντώνται στα πρώτα σκέλη των ερωτημάτων 1, 2, 3 και 4.

6.2.4 Δραστηριότητα κλειστού τύπου

Η δραστηριότητα αφορά ένα και μοναδικό ερώτημα και θεωρείται κλειστού τύπου, καθώς το σύνολο των πιθανών απαντήσεων και συνδυασμών απαντήσεων είναι προκαθορισμένο. Συγκεκριμένα, οι ερωτώμενοι καλούνται να χαρακτηρίσουν δύο πανομοιότυπες clipart εικόνες νεαρών κοριτσιών, στις οποίες η μοναδική διαφορά είναι το χρώμα του δέρματός τους, χρησιμοποιώντας μια λίστα 12 επιθέτων. Στους μαθητές δόθηκε η οδηγία να χρησιμοποιήσουν όσα από τα επίθετα επιθυμούν ώστε να δημιουργήσουν δύο χαρακτήρες σε μία ιστορία. Τονίστηκε ότι μπορεί το αποτέλεσμα να είναι δύο καλοί χαρακτήρες, δύο κακοί χαρακτήρες, ένας καλός κι ένας κακός χαρακτήρας, ή, και οι δύο να έχουν θετικά και αρνητικά χαρακτηριστικά.

Η διαφορετικότητα στο χρώμα του δέρματος δεν επιλέχθηκε τυχαία, όπως τυχαία δεν επιλέχθηκαν και τα προς επιλογή επίθετα. Το χρώμα ιστορικά αποτέλεσε πιθανότατα το αρχικό πλαίσιο για μετέπειτα διακρίσεις και σε άλλα επίπεδα. Επιπλέον, είναι γνωστές οι ηθικές προεκτάσεις του λευκού και του μαύρου. Ανέκαθεν

το λευκό ταυτιζόταν με την αθωότητα και την αγνότητα, ενώ το μαύρο με την κακία, την απάτη και τη μοχθηρία.¹¹²

Επιλογή επιθέτων

Τα επίθετα επιλέχθηκαν βάσει κλιμάκων αξιών αλλά και παραδοσιακών αξιών κοινωνιολογικά αναγνωρισμένων. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τους 10 τύπους αξιών των Schwartz και Bilsky¹¹³ (αυτοπροσδιορισμός, παρώθηση, ηδονή, επίδοση, ισχύς, αίσθηση ασφάλειας, συμμόρφωση, παράδοση, φιλανθρωπία, παγκοσμιότητα) και τη διάκριση των αξιών σύμφωνα με τους Allport – Vernon – Lindzey (1951)¹¹⁴ σε θεωρητικές (αγάπη – αλήθεια), οικονομικές (πρακτικές αξίες), αισθητικές (αγάπη του ωραίου), πολιτικές (αγάπη προς τη δύναμη), κοινωνικές (ανθρωπισμός) και θρησκευτικές). Τα 12 επίθετα αποτελούν ένα σύνολο 6 δίπολων: καλή – κακιά¹¹⁵, όμορφη – άσχημη, ευγενική – αγενής, αθώα – πονηρή, έξυπνη – ανόητη, φιλική – ζηλιάρα.

6.3 Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων

Η α' φάση της παρούσας έρευνας πραγματοποιήθηκε κατά τη σχολική περίοδο 2014 – 2015 και συγκεκριμένα στη 1 Οκτωβρίου 2014.

Η β' φάση επακολούθησε ακριβώς 6 μήνες μετά και στη 1 Απριλίου 2015.

Τα παραπάνω δύο ερωτηματολόγια δόθηκαν στους μαθητές στις προκαθορισμένες ημερομηνίες και συμπληρώθηκαν επιτόπου. Ο απαιτούμενος χρόνος ολοκλήρωσης εκάστης διαδικασίας συμπλήρωσής τους ήταν κατά μέσο όρο 30 λεπτά.

Η συλλογή του ερευνητικού υλικού πραγματοποιήθηκε αποκλειστικά από τον ίδιο τον ερευνητή.

¹¹² Γιούλτσας, Βασίλειος Τ., *Γενική Κοινωνιολογία*, σ. 337 – 338.

¹¹³ Γεώργας., Χριστακόπουλος Σ., Μυλωνάς Κ., SchwartzSh, «Καθολικές αξίες: ελληνική πραγματικότητα», *Ψυχολογικά θέματα*, τ. 5, τχ. 1 (Φεβρουάριος 1992).

¹¹⁴ Χασάπης, Ιωάννης, *Ψυχολογία της Προσωπικότητας*, Αθήνα, 1980, σ. 268.

¹¹⁵ Γιούλτσας, Βασίλειος Τ., *Γενική Κοινωνιολογία*, σ. 169.

6.3.1 Στατιστική επεξεργασία δεδομένων

Έλεγχος εγκυρότητας και αξιοπιστίας

Οι ερωτήσεις ελέγχου αποτελούν κριτήριο αξιολόγησης της αξιοπιστίας των απαντήσεων. Επιπλέον, κατά τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων της α' και β' ερευνητικής φάσης δεν απουσίαζε κανένας μαθητής, έπειτα από παράκληση του ερευνητή, γεγονός που στο συγκεκριμένο πλαίσιο είναι δύσκολο να επιτευχθεί. Το γεγονός αυτό, συν το ότι κανένα από τα ερωτηματολόγια δεν ακυρώθηκε, επιβεβαιώνει τη σοβαρότητα με την οποία αντιμετώπισαν την έρευνα οι μαθητές.

Εξετάζοντας ειδικότερα την εσωτερική συνάφεια κάθε μίας από τις δύο δομικές μεταβλητές σημειώθηκαν οι εξής τιμές α Cronbach:

Για την πρώτη δομική μεταβλητή, η οποία απαρτίζεται από όλα τα ερωτήματα που ξεκινούν με τη φράση « Κάνεις παρέα με...», « Τους θεωρώ ίσους...», « Μου αρέσει στο σχολείο...» και « Θα ήθελα το σχολείο...», στην α' φάση της έρευνας $\alpha = 0,402$ ενώ στη β' φάση $\alpha = 0,811$

Εδώ ελέγχθηκε η συνάφεια μόνο ανάμεσα σε ερωτήματα πενταβάθμιας κλίμακας με διαβάθμιση από το αρνητικό προς το θετικό.

Αποκλείστηκαν τα τριών επιλογών ερωτήματα περί συναισθημάτων, η ερώτηση 5 και οι ερωτήσεις 8, 9 και 10 που έχουν αρνητική νοηματοδότηση.

Για τη δεύτερη δομική μεταβλητή, η οποία απαρτίζεται από όλα τα ερωτήματα που ξεκινούν με τη φράση « Σου έχει συμβεί ποτέ...», στην α' φάση της έρευνας $\alpha = 0,736$, ενώ στη β' φάση $\alpha = 0,811$

Το ερωτηματολόγιο ελέγχθηκε επίσης ως προς την εγκυρότητα του περιεχομένου. Δεδομένης της επιλογής των αξόνων και των ερωτήσεων βάσει της σχετικής βιβλιογραφίας θεωρείται ότι ικανοποιείται το κριτήριο της εγκυρότητας περιεχομένου.

6.4 Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ποσοτικής ανάλυσης των δεδομένων:
Αποτελέσματα α' & β' ερευνητικής φάσης και των δύο εργαλείων μέτρησης, και σύγκριση των αποτελεσμάτων των φάσεων

Λόγω του μικρού αριθμού του δείγματος (17 μαθητές) τα αποτελέσματα της έρευνας δε δίνονται με χρήση ποσοστών. Οι αριθμοί που ακολουθούν αντιπροσωπεύουν το πλήθος των μαθητών που επέλεξαν τις εκάστοτε απαντήσεις.

- *Σχετικά με τη στάση απέναντι σε άτομα με διαφορετική θρησκεία*

Ερ. «Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στο σχολείο;»

α' φάση:

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	1
Ποτέ	6
Σπάνια	7
αρκετά συχνά	3
Σύνολο	17

Σχεδόν οι μισοί μαθητές (7) απάντησαν πως «σπάνια» κάνουν παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εκείνους στο σχολείο, ενώ 6 απάντησαν «ποτέ».

β' φάση:

	Συχνότητα
Ποτέ	15
Σπάνια	1
πολύ συχνά	1
Σύνολο	17

Η μεγάλη πλειοψηφία (15) απάντησε «ποτέ».

Η διαφορά που παρατηρείται είναι σημαντική. Οφείλεται στο γεγονός ότι το χρονικό διάστημα Σεπτεμβρίου – Οκτωβρίου, πριν την α' φάση, 2 μουσουλμάνοι μαθητές φοιτούσαν στην ίδια τάξη με τους μαθητές του δείγματος. Τον Οκτώβριο έφυγαν με μεταγραφή.

Ερ. «Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;»

α' φάση:

	Συχνότητα
ΠΟΤΕ	9
σπάνια	1
μερικές φορές	2
αρκετά συχνά	4
πολύ συχνά	1
Σύνολο	17

Λίγο πάνω από τους μισούς μαθητές (9) απάντησαν ότι «ποτέ» δεν κάνουν παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εκείνους στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού, 4 απάντησαν «αρκετά συχνά» και μόλις 1 «πολύ συχνά».

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	8
σπάνια	6
πολύ συχνά	3
Σύνολο	17

Οι μισοί μαθητές επέλεξαν να απαντήσουν « ποτέ», ενώ οι αυτοί που επέλεξαν το « πολύ συχνά» ανήλθαν στους 3.

Ερ. Στη δήλωση «Τους θεωρώ ίσους με εμένα.»

α' φάση:

	Συχνότητα
διαφωνώ απόλυτα	3
Διαφωνώ	3
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	1
Συμφωνώ	8
συμφωνώ απόλυτα	2
Σύνολο	17

Οι μισοί μαθητές (8) « συμφωνούν» με τη δήλωση και 2 « συμφωνούν απόλυτα», ενώ 6 μαθητές είναι αρνητικοί απέναντι στην ισότητα.

β' φάση:

	Συχνότητα
διαφωνώ απόλυτα	1
Διαφωνώ	3
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	4
Συμφωνώ	1
συμφωνώ απόλυτα	8
Σύνολο	17

Οι μισοί μαθητές « συμφωνούν απόλυτα» με τη δήλωση και ένας « συμφωνεί», ενώ οι αρνητικές απαντήσεις μειώθηκαν σε 4.

Ερ.«Νιώθω γι' αυτούς:»

α' φάση:

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	1
Μίσος	2
Αδιαφορία	8
Συμπάθεια	6
Σύνολο	17

Οι μισοί μαθητές (8) δηλώνουν ότι νιώθουν « αδιαφορία» για τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία, ενώ το 1/3 νιώθει συμπάθεια.Δύο μαθητές επέλεξαν το «μίσος».

β' φάση:

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	1
αδιαφορία	4
συμπάθεια	12
Total	17

Η μεγάλη πλειοψηφία (12) δηλώνει πως νιώθει «συμπάθεια», 4 μαθητές επέλεξαν την «αδιαφορία», ενώ η απάντηση « μίσος» εδώ απουσιάζει.

Η διαφορά ανάμεσα στα αποτελέσματα του Οκτωβρίου και σε εκείνα μετά την παρέμβαση είναι αρκετά αισθητή. Τα θετικά συναισθήματα ισχυροποιήθηκαν και τα αρνητικά εξαλείφθηκαν.

- Σχετικά με τη στάση απέναντι σε άτομα με διαφορετικό φύλο

Ερ. «Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από εσένα στο σχολείο;»

α' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	2
σπάνια	4
μερικές φορές	5
αρκετά συχνά	3
πολύ συχνά	3
Σύνολο	17

Δεν υπάρχει κάποια τάση στην επιλογή των απαντήσεων, ωστόσο τις περισσότερες απαντήσεις (5) συγκεντρώνει η επιλογή «μερικές φορές».

β' φάση:

	Συχνότητα
σπάνια	2
μερικές φορές	4
αρκετά συχνά	3
πολύ συχνά	8
Σύνολο	17

Οι μισοί μαθητές (8) δήλωσαν ότι κάνουν παρέα «πολύ συχνά» με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο από εκείνους.

Οι «σχέσεις» ανάμεσα στα δύο φύλα φαίνεται πως αποκαταστάθηκαν στο σχολικό περιβάλλον, έπειτα από τις κοινές δραστηριότητες στο πλαίσιο του προγράμματος που εφαρμόστηκε.

Ερ. «Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από εσένα στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;»

α' φάση:

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	1
Ποτέ	5
Σπάνια	4
μερικές φορές	3
αρκετά συχνά	4
Σύνολο	17

Δεν υπάρχει κάποια τάση στην επιλογή των απαντήσεων, ωστόσο τις περισσότερες απαντήσεις (5) συγκεντρώνει η επιλογή «ποτέ».

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	2
σπάνια	3
μερικές φορές	3
αρκετά συχνά	5
πολύ συχνά	4
Σύνολο	17

Επίσης δεν υπάρχει κάποια τάση στην επιλογή των απαντήσεων, ωστόσο τις περισσότερες απαντήσεις (5) συγκεντρώνει η επιλογή «αρκετά συχνά», ενώ το «πολύ συχνά», που δεν είχε επιλεγεί στην προηγούμενη φάση, έρχεται δεύτερο σε συχνότητα (4).

Ερ. Στη δήλωση «Τους θεωρώ ίσους με εμένα.»

α' φάση:

	Συχνότητα
διαφωνώ απόλυτα	3
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2
συμφωνώ	6
συμφωνώ απόλυτα	6
Σύνολο	17

Το 1/3 των μαθητών «συμφωνεί» και το άλλο 1/3 «συμφωνεί απόλυτα». Ωστόσο, 3 μαθητές δηλώνουν ότι «διαφωνούν απόλυτα».

β' φάση:

	Συχνότητα
Διαφωνώ	4
Συμφωνώ	3
συμφωνώ απόλυτα	10
Σύνολο	17

Από το σύνολο των μαθητών η πλειοψηφία (10) «συμφωνεί απόλυτα» με τη δήλωση και άλλοι τρεις «συμφωνούν». Ωστόσο 4 εξακολουθούν να διαφωνούν.

Ερ. «Νιώθω γι' αυτούς»

α' φάση:

	Συχνότητα
Αδιαφορία	3
συμπάθεια	14
Σύνολο	17

Η μεγάλη πλειοψηφία (14) νιώθει συμπάθεια για τα άτομα διαφορετικού φύλου και το συναίσθημα του «μίσους» απουσιάζει.

β' φάση:

	Συχνότητα
αδιαφορία	1
συμπάθεια	16
Σύνολο	17

Η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών (16) δηλώνει ότι νιώθει συμπάθεια για τα άτομα διαφορετικού φύλου.

Τα συναισθήματα των μαθητών δείχνουν θετικά και στις δύο φάσεις, αν και παρατηρήθηκε μικρή ενίσχυσή τους μετά την παρέμβαση.

- *Σχετικά με τη στάση απέναντι σε άτομα από άλλη χώρα*

Στην κατηγορία αυτή ο έλεγχος μέσω t-test κατέληξε σε Sig μικρότερο του 0,05 επιβεβαιώνοντας τη διαφοροποίηση των απαντήσεων ανάμεσα στις δύο φάσεις της έρευνας.

Ερ. «Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στο σχολείο;»

α' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	10
σπάνια	6
πολύ συχνά	1
Σύνολο	17

Η μεγάλη πλειοψηφία (10) απάντησε « ποτέ» και 6 απάντησαν «σπάνια». Απουσιάζει η απάντηση «ποτέ». Υπενθυμίζουμε ότι έως τον Οκτώβριο στην ίδια τάξη φοιτούσαν 2 μαθητές μουσουλμάνοι από την Τουρκία.

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	2
σπάνια	4
μερικές φορές	11
Σύνολο	17

Το «ποτέ» μειώθηκε ως απάντηση, αφού μόλις δύο μαθητές το επέλεξαν. Η μεγάλη πλειοψηφία (11) επέλεξε «μερικές φορές».

Υπήρξε μεγάλη διαφορά στις απαντήσεις. Από τη στιγμή που στο σχολείο δε φοιτούν μαθητές από άλλη χώρα, πέραν των δύο που μεταγράφηκαν, πιθανότατα η αλλαγή να οφείλεται στη συχνή επικοινωνία που είχε το δείγμα με σχολεία από άλλες χώρες μέσω του eTwinning (TwinSpace, Skype, κλασικό ταχυδρομείο).

Ερ. «Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στηγειτονιά/στο σπίτι/αλλού;»

α' φάση:

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	1
Ποτέ	14
Σπάνια	2
Σύνολο	17

Η πλειοψηφία των μαθητών (14) δεν κάνει «ποτέ» παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική τους στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού. Μόνο δύο απάντησαν «σπάνια».

β' φάση:

	Συχνότητα
Ποτέ	12
Σπάνια	2
Μερικές φορές	3
Σύνολο	17

Η πλειοψηφία των μαθητών (12) απάντησε «ποτέ», δύο «σπάνια» και τρεις «μερικές φορές».

Σε αυτό το σημείο επισημαίνεται ότι κατοικούν σε περιοχή – γκέτο όπου το σύνολο των κατοίκων είναι Ρομά, οπότε η συναναστροφή των παιδιών με άτομα από άλλη χώρα πρέπει να είναι ιδιαίτερες περιπτώσεις που λαμβάνουν χώρα έξω από τη γειτονιά, πιθανότατα σε εξωσχολικές δραστηριότητες. Ωστόσο, στο ερωτηματολόγιο δεν υπήρχε ερώτηση διευκρίνισης και η υπόθεση προκύπτει από συζητήσεις μέσα στην τάξη.

Ερ. Στη δήλωση «Τους θεωρώ ίσους με εμένα.»

α' φάση:

	Συχνότητα
διαφωνώ απόλυτα	10
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	3
Συμφωνώ	2
συμφωνώ απόλυτα	2
Σύνολο	17

Μεγάλη πλειοψηφία των παιδιών (10) «διαφωνούν απόλυτα» πως τα άτομα από άλλη χώρα είναι ίσα με αυτά. Μόνο 4 τάσσονται θετικά εκ των οποίων οι 2 «συμφωνούν απόλυτα».

β' φάση:

	Συχνότητα
Διαφωνώ	2
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	5
Συμφωνώ	4
συμφωνώ απόλυτα	6
Σύνολο	17

Οι μαθητές οι θετικοί απέναντι στο ζήτημα της ισότητας ανέρχονται στους 10, εκ των οποίων οι 6 «συμφωνούν απόλυτα», ενώ απουσιάζει το «διαφωνώ απόλυτα».

Είναι εμφανές ότι οι μαθητές άλλαξαν στάση απέναντι στα άτομα από άλλη χώρα και πιστεύουν ότι είμαστε ίσοι ανεξάρτητα από το πού καταγόμαστε.

Ερ. «Νιώθω γι' αυτούς»

α' φάση:

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	1
μίσος	4
αδιαφορία	8
συμπάθεια	4
Σύνολο	17

Τα 8 παιδιά «αδιαφορούν» για αυτούς που κατάγονται από άλλη χώρα, ενώ 4 δηλώνουν ότι νιώθουν «μίσος» και 4 «συμπάθεια».

β' φάση:

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	1
μίσος	1
αδιαφορία	3
συμπάθεια	12
Σύνολο	17

Στη δεύτερη φάση της έρευνας, η μεγάλη πλειοψηφία (12) δηλώνει ότι νιώθει «συμπάθεια».

Τα θετικά συναισθήματα ενισχύθηκαν σημαντικά με την παρέμβαση.

- *Σχετικά με τη στάση απέναντι σε άτομα που δεν είναι από το μαχαλά*

Ερ. «Κάνεις παρέα με παιδιά που δεν κατάγονται από το μαχαλά;»

α' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	5
σπάνια	8
μερικές φορές	2
αρκετά συχνά	2
Σύνολο	17

Οι μισοί μαθητές (8) δηλώνουν ότι «σπάνια» καταφέρνουν να συναναστραφούν παιδιά από άλλες γειτονίες και 5 παραδέχονται ότι «ποτέ» δεν έχουν αυτήν την ευκαιρία. Τέσσερις

μαθητές έχουν επαφές με παιδιά έξω από το μαχαλά, ωστόσο στο ερωτηματολόγιο δε ζητείται να διευκρινιστεί τι είδους είναι αυτές οι συναναστροφές. Από συζήτηση εντός της τάξης φάνηκε πως η απάντησή τους αφορούσε εξωσχολικές δραστηριότητες, κυρίως των αγοριών.

Να σημειωθεί ότι λίγα παιδιά Ρομά παρακολουθούν εξωσχολικές δραστηριότητες καθώς επικρατεί ο φόβος της συναναστροφής. Όσοι δραστηριοποιούνται είναι αγόρια και κυρίως σε ποδοσφαιρικές ομάδες.

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	3
σπάνια	8
μερικές φορές	2
αρκετά συχνά	3
πολύ συχνά	1
Σύνολο	17

Οι μισοί μαθητές (8) δηλώνουν ότι «σπάνια» καταφέρνουν να συναναστραφούν παιδιά από άλλες γειτονιές και 3 παραδέχονται ότι «ποτέ» δεν έχουν αυτήν την ευκαιρία.

Οι απαντήσεις παρέμειναν οι ίδιες. Ωστόσο οι απαντήσεις που δείχνουν μια συναναστροφή, από 4 ανέβηκαν στις 6. Το γεγονός οφείλεται ενδεχομένως στο ότι υπήρξε δραστηριοποίηση μαθητών στο να ασχοληθούν με τον αθλητισμό.

Ερ. Στη δήλωση «Τους θεωρώ ίσους με εμένα.»

α' φάση:

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	1
διαφωνώ απόλυτα	1
διαφωνώ	1
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	3
συμφωνώ	10
συμφωνώ απόλυτα	1
Σύνολο	17

Η μεγάλη πλειοψηφία (11) θεωρεί ότι πρέπει να υπάρχει ισότητα ανάμεσα σε αυτούς και τα άτομα από άλλη γειτονιά, εκ των οποίων ο ένας «συμφωνεί απόλυτα» με αυτό. Ωστόσο υπάρχουν δύο διαφωνούντες και τρεις που ταλανίζονται ανάμεσα στη συμφωνία και τη διαφωνία.

β' φάση:

	Συχνότητα
διαφωνώ απόλυτα	1
διαφωνώ	2
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2
συμφωνώ	5
συμφωνώ απόλυτα	7
Σύνολο	17

Η μεγάλη πλειοψηφία (12) θεωρεί ότι πρέπει να υπάρχει ισότητα ανάμεσα σε αυτούς και τα άτομα από άλλη γειτονιά, εκ των οποίων οι 7 «συμφωνούν απόλυτα» με αυτό. Οι διαφωνούντες ανήλθαν στους 3.

Στη β' φάση φάνηκε ότι όσοι στην α' φάση συμφωνούσαν με τη δήλωση «*Τους θεωρώίσους με εμένα.*» θωράκισαν την άποψή τους μέσα από τις διαδικασίες του προγράμματος.

Ερ. «Νιώθω γι' αυτούς»

α' φάση:

	Συχνότητα
Αδιαφορία	2
Συμπάθεια	15
Σύνολο	17

Η συντριπτική πλειοψηφία (15) δείχνει να «συμπαθεί» τα παιδιά που δεν είναι από το μαχαλά.

β' φάση:

	Συχνότητα
αδιαφορία	2
συμπάθεια	15
Σύνολο	17

Η συντριπτική πλειοψηφία (15) δείχνει να «συμπαθεί» τα παιδιά που δεν είναι από το μαχαλά.

- Σχετικά με τον διπλανό τους στο θρανίο

Ερ. «Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο: (διάλεξε έως 2 επιλογές)»

α' φάση:

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	11
Αληθές	6
Σύνολο	17

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή με ειδικές ανάγκες

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	14
Αληθές	3
Σύνολο	17

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο φτωχό μαθητή

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	16
Αληθές	1
Σύνολο	17

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή που λόγω σωματικής εμφάνισης ξεχωρίζει (κοντό, χοντρό, άσχημο)

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	15
Αληθές	2
Σύνολο	17

Δε θα είχα πρόβλημα να κάτσω με οποιονδήποτε συμμαθητή μου

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	11
Αληθές	6
Σύνολο	17

Το ερώτημα αναφέρεται στον τρόπο που επιλέγουν οι μαθητές τον διπλανό τους στο θρανίο. Στην φάση πριν την παρέμβαση τα αποτελέσματα δείχνουν τα εξής:

- 6 μαθητές δε θα επέλεγαν να καθίσουν στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα,
- 3 μαθητές δε θα επέλεγαν να καθίσουν στο ίδιο θρανίο με μαθητή με ειδικές ανάγκες,
- 1 μαθητής δε θα επέλεγε να καθίσει στο ίδιο θρανίο με φτωχό μαθητή,
- 2 μαθητές δε θα επέλεγαν να καθίσουν στο ίδιο θρανίο με μαθητή που λόγω σωματικής εμφάνισης ξεχωρίζει (κοντό, χοντρό, άσχημο),
- 6 μαθητές δε θα είχαν πρόβλημα να κάτσουν με οποιονδήποτε συμμαθητή τους.

β' φάση:

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	13
Αληθές	4
Σύνολο	17

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή με ειδικές ανάγκες

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	15
Αληθές	2
Σύνολο	17

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο φτωχό μαθητή

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	16
Αληθές	1
Σύνολο	17

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή που λόγω σωματικής εμφάνισης ξεχωρίζει (κοντό, χοντρό, άσχημο)

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	16
Αληθές	1
Σύνολο	17

Δε θα είχα πρόβλημα να κάτσω με οποιονδήποτε συμμαθητή μου

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	11
Αληθές	6
Σύνολο	17

Στην φάση πριν την παρέμβαση τα αποτελέσματα δείχνουν τα εξής:

- 4 μαθητές δε θα επέλεγαν να καθίσουν στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα,
- 2 μαθητές δε θα επέλεγαν να καθίσουν στο ίδιο θρανίο με μαθητή με ειδικές ανάγκες,
- 1 μαθητής δε θα επέλεγε να καθίσει στο ίδιο θρανίο με φτωχό μαθητή,
- 1 μαθητής δε θα επέλεγε να καθίσει στο ίδιο θρανίο με μαθητή που λόγω σωματικής εμφάνισης ξεχωρίζει (κοντό, χοντρό, άσχημο),
- 6 μαθητές δε θα είχαν πρόβλημα να κάτσουν με οποιονδήποτε συμμαθητή τους.

Από τη σύγκριση των αποτελεσμάτων των δύο φάσεων δεν προκύπτει σημαντική διαφοροποίηση των απαντήσεων. Το 1/3 των μαθητών δε θα είχε πρόβλημα να καθίσει με οποιονδήποτε. Οι μαθητές που δε θα επέλεγαν να καθίσουν στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα από 6 που ήταν στην α' φάση, έγιναν 4. Πιθανόν το ομαδικό πνεύμα που λειτουργούσε στη διαδικασία του προγράμματος να ανέδειξε δεξιότητες μαθητών,

που αξιολογούνταν αρνητικά στα κλασικά μαθήματα, ώστε να γίνουν περισσότερο αποδεκτοί από τους συμμαθητές τους.

- Σχετικά με τη διαφορετικότητα στο σχολείο

Ερ. Σχετικά με τη δήλωση «Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

α' φάση:

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	1
διαφωνώ απόλυτα	3
διαφωνώ	1
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	4
συμφωνώ	7
συμφωνώ απόλυτα	1
Σύνολο	17

Στις απαντήσεις που επιλέχθηκαν δε φαίνεται να υπάρχει συγκεκριμένη τάση, ωστόσο 7 μαθητές «συμφωνούν» με τη δήλωση, ενώ τρεις είναι αρνητικοί και 4 δεν έχουν διαμορφωμένη άποψη.

β' φάση:

	Συχνότητα
διαφωνώ	1
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	4
συμφωνώ	4
συμφωνώ απόλυτα	8
Σύνολο	17

Η θετική τάση είναι εμφανής με 12 συμφωνούντες, εκ των οποίων οι 8 «συμφωνούν απόλυτα». Μόνο ένας «διαφωνεί».

Με την εφαρμογή του t-test σε αυτό το σύνολο απαντήσεων το Sig είναι μικρότερο από 0,05 γεγονός που αποδεικνύει τη διαφοροποίηση των απαντήσεων ανάμεσα στις δύο φάσεις.

Ερ. Σχετικά με τη δήλωση «Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονιές της Αλεξάνδρειας.»

α' φάση:

	Συχνότητα
διαφωνώ απόλυτα	1
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2
συμφωνώ	11
συμφωνώ απόλυτα	3
Σύνολο	17

Η πλειοψηφία των μαθητών (14) δείχνει θετική στη δήλωση, εκ των οποίων 3 «συμφωνούν απόλυτα».

β' φάση:

	Συχνότητα
διαφωνώ	1
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2
συμφωνώ	2
συμφωνώ απόλυτα	12
Σύνολο	17

Η πλειοψηφία των μαθητών (14) δείχνει θετική στη δήλωση, εκ των οποίων 12 «συμφωνούν απόλυτα».

Στη β' φάση φάνηκε ότι όσοι στην α' φάση συμφωνούσαν με τη δήλωση θωράκισαν την άποψή τους μέσα από τις διαδικασίες του προγράμματος. Επίσης καταρρίπτεται ο μύθος ότι οι Ρομά δε θέλουν να ενταχθούν στην τοπική κοινωνία. Η αυτογκετοποίηση έχει άλλα αίτια που δεν σχετίζονται ίσως με τις απόψεις τους αυτές καθαυτές. Πρόκειται περισσότερο για μία στάση άμυνας απέναντι στη συμπεριφορά που λαμβάνουν από την τοπική κοινωνία.

Ερ. «Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρια σου επειδή είναι από άλλη χώρα;»

α' φάση:

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	1
Ποτέ	12
σπάνια	1
μερικές φορές	1
αρκετά συχνά	2
Σύνολο	17

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	12
σπάνια	2
μερικές φορές	1
αρκετά συχνά	1
πολύ συχνά	1
Σύνολο	17

Οι δύο φάσεις της έρευνας ανέδειξαν τα ίδια αποτελέσματα στο συγκεκριμένο ερώτημα με ελάχιστη διαφοροποίηση που δε λαμβάνεται υπόψη. Η πλειοψηφία των μαθητών δηλώνει πως «ποτέ» δεν έχει βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία του επειδή είναι από άλλη χώρα. Το αποτέλεσμα εξηγείται από το γεγονός ότι μόνο μέχρι τον Οκτώβριο, δηλαδή πριν την παρέμβαση, φοιτούσαν στην ίδια τάξη 2 μαθητές από άλλη χώρα. Επίσης η ερώτηση δε θέτει χρονικό όριο.

Ερ. «Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη γειτονιά;»

α' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	14
σπάνια	1
αρκετά συχνά	2
Σύνολο	17

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	16
σπάνια	1
Σύνολο	17

Οι δύο φάσεις της έρευνας ανέδειξαν τα ίδια αποτελέσματα στο συγκεκριμένο ερώτημα με ελάχιστη διαφοροποίηση που δε λαμβάνεται υπόψη. Η πλειοψηφία των μαθητών δηλώνει πως «ποτέ» δεν έχει βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρια του επειδή είναι από άλλη γειτονιά. Να σημειωθεί ότι οι μαθητές του σχολείου είναι αμιγώς Ρομά.

Ερ. «Έχεις χτυπήσει κάποιον – α συμμαθητή – τρια σου επειδή είναι από άλλη χώρα;»

α' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	14
σπάνια	1
μερικές φορές	1
πολύ συχνά	1
Σύνολο	17

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	13
σπάνια	2
μερικές φορές	1
πολύ συχνά	1
Σύνολο	17

Οι δύο φάσεις της έρευνας ανέδειξαν τα ίδια αποτελέσματα στο συγκεκριμένο ερώτημα με ελάχιστη διαφοροποίηση που δε λαμβάνεται υπόψη. Η πλειοψηφία των μαθητών (14 στην α' φάση και 13 στη β' φάση) δηλώνει πως «ποτέ» δεν έχει χτυπήσει κάποιον – α συμμαθητή – τρια του επειδή είναι από άλλη χώρα. Το αποτέλεσμα εξηγείται από το γεγονός ότι μόνο μέχρι τον Οκτώβριο, δηλαδή πριν την παρέμβαση, φοιτούσαν στην ίδια τάξη 2 μαθητές από άλλη χώρα. Επίσης η ερώτηση δε θέτει χρονικό όριο.

Ερ. Σχετικά με τη δήλωση «Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

α' φάση:

	Συχνότητα
διαφωνώ απόλυτα	6
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	1
Συμφωνώ	8
συμφωνώ απόλυτα	2
Σύνολο	17

Οι μισοί μαθητές (8) «συμφωνούν» με τη δήλωση και 2 « συμφωνούν απόλυτα», ενώ 6 δηλώνουν πως «διαφωνούν απόλυτα».Πιθανολογείται ότι δε δείχνουν εμπιστοσύνη στις πρακτικές του σχολείου ή πως δε θεωρούν άξια τιμωρίας την εκδήλωση ρατσιστικής συμπεριφοράς.

β' φάση:

	Συχνότητα
Διαφωνώ	1
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2
Συμφωνώ	2
συμφωνώ απόλυτα	12
Σύνολο	17

Η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών «συμφωνούν απόλυτα» με τη δήλωση και 2« συμφωνούν», ενώ μόνο ένας « διαφωνεί».

Με την εφαρμογή t-test για τη σύγκριση των απαντήσεων στις δύο φάσεις το Sig είναι μικρότερο του 0,05 αποδεικνύοντας τη σημαντική διαφοροποίηση της στάσης των μαθητών απέναντι στις πρακτικές του σχολείου και την ανάγκη τους για απόδοση δικαιοσύνης απέναντι σε ρατσιστικές συμπεριφορές.

- Σχετικά με τα βιώματα των ίδιων των μαθητών ως δέκτες ρατσιστικής συμπεριφοράς

Ερ. «Σου έχει συμβεί ποτέ να σε σπρώξουν, να σε χτυπήσουν ή να σε κλωτσήσουν χωρίς λόγο;»

α' φάση:

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	1
ποτέ	3
σπάνια	3
μερικές φορές	7
αρκετά συχνά	2
πολύ συχνά	1
Σύνολο	17

Σχεδόν οι μισοί μαθητές (7) δηλώνουν ότι «μερικές φορές» τους έχουν σπρώξει, χτυπήσει ή κλωστήσει χωρίς λόγο, ενώ τρεις αντιμετώπισαν συχνότερα τέτοια συμπεριφορά.

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	6
σπάνια	6
μερικές φορές	1
αρκετά συχνά	2
πολύ συχνά	2
Σύνολο	17

Στη β' φάση αυξήθηκε το πλήθος των μαθητών που δεν έχουν βιώσει τέτοια συμπεριφορά, αφού 6 επέλεξαν «ποτέ».Επίσης,«σπάνια» επέλεξε το 1/3 των μαθητών. Πιθανόν οι σχέσεις με τους συμμαθητές τους να καλυτέρεψαν μετά την παρέμβαση.

Ερ. «Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός – ή όταν κυκλοφορείς έξω;»

α' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	7
σπάνια	2
μερικές φορές	5
αρκετά συχνά	3
Σύνολο	17

Δέκα μαθητές έχουν βιώσει το συναίσθημα της διαφορετικότητας με 3 από αυτούς «αρκετά συχνά». Σχεδόν οι μισοί (7) δηλώνουν ότι «ποτέ» δεν έχουν νιώσει διαφορετικοί όταν κυκλοφορούν έξω.

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	11
σπάνια	4
μερικές φορές	1
αρκετά συχνά	1
Σύνολο	17

Έξι μαθητές έχουν βιώσει το συναίσθημα της διαφορετικότητας με έναν από αυτούς «αρκετά συχνά». Η πλειοψηφία των μαθητών (11) δηλώνει ότι «ποτέ» δεν έχει νιώσει διαφορετική όταν κυκλοφορεί έξω.

Πιθανώς η παρέμβαση να ενίσχυσε τα συναισθήματα αυτοπεποίθησης κάποιων παιδιών.

Ερ. «Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κατηγορήσουν στο σχολείο για κάτι που δεν έχεις κάνει;»

α' φάση:

	Συχνότητα
Κενή απάντηση	1
ποτέ	5
συχνά	7
μερικές φορές	2
αρκετά συχνά	2
Σύνολο	17

Σχεδόν οι μισοί μαθητές δηλώνουν ότι «συχνά» τους έχει συμβεί να κατηγορηθούν στο σχολείο για κάτι που δεν έχουν κάνει, ενώ συνολικά έχουν εισπράξει αυτήν την αδικία 11 μαθητές.

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	5
σπάνια	8
μερικές φορές	3
αρκετά συχνά	1
Σύνολο	17

Δώδεκα μαθητές εξακολουθούν να υποστηρίζουν ότι έχουν αδικηθεί στο σχολικό περιβάλλον.

Ερ. «Σου έχει συμβεί ποτέ να σου έχει φερθεί άσχημα ή άδικο κάποιος δάσκαλος;»

α' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	9
σπάνια	5
μερικές φορές	3
Σύνολο	17

Οι μισοί μαθητές (8) έχουν εισπράξει αρνητική συμπεριφορά από κάποιον δάσκαλο, ενώ οι υπόλοιποι 9 δηλώνουν ότι «ποτέ» δεν ένιωσαν κάτι τέτοιο.

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	12
σπάνια	4
μερικές φορές	1
Σύνολο	17

Η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών (12) δηλώνει ότι «ποτέ» δεν εισέπραξε αρνητική συμπεριφορά από κάποιον δάσκαλο.

Παρόλο που η ερώτηση δε θέτει χρονικά όρια, πιθανόν κάποιοι μαθητές να επηρεάστηκαν από το θετικό κλίμα που επικρατούσε στην αίθουσα διδασκαλίας κατά τη διάρκεια της παρέμβασης.

Ερ. «Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κοροϊδέψουν στο σχολείο;»

α' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	3
σπάνια	7
μερικές φορές	6
αρκετά συχνά	1
Σύνολο	17

Μόνο τρεις μαθητές δηλώνουν ότι «ποτέ» δεν τους κοροϊδεψαν στο σχολείο.

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	4
σπάνια	7
μερικές φορές	2
πολύ συχνά	4
Σύνολο	17

Μόνο τέσσερις μαθητές δηλώνουν ότι «ποτέ» δεν τους κοροϊδεψαν στο σχολείο.

Ερ. «Σου έχει συμβεί ποτέ να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή σου, την εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;»

α' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	9
σπάνια	4
μερικές φορές	3
αρκετά συχνά	1
Σύνολο	17

Οι μισοί μαθητές (9) δηλώνουν ότι «ποτέ» δεν τους έχει συμβεί να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή τους, την εθνικότητά τους ή τη γλώσσα που μιλάνε. Ωστόσο οι υπόλοιποι οκτώ έχουν αντιμετωπίσει τέτοια συμπεριφορά έστω και μία φορά στη ζωή τους. Παρατηρούμε λοιπόν μια ισοκατανομή των απαντήσεων.

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	9
σπάνια	7
μερικές φορές	1
Σύνολο	17

Οι μισοί μαθητές (9) εξακολουθούν να δηλώνουν ότι «ποτέ» δεν τους έχει συμβεί να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή τους, την εθνικότητά τους ή τη γλώσσα που μιλάνε.

Ερ. «Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί κάποιος με αγένεια;»

α' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	4
σπάνια	6
μερικές φορές	7
Σύνολο	17

Η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών (13) έχει αντιμετωπίσει αγενή συμπεριφορά έστω και μία φορά στη ζωή της.

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	3
σπάνια	9
μερικές φορές	1
αρκετά συχνά	1
πολύ συχνά	3
Σύνολο	17

Η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών (14) εξακολουθεί να δηλώνει ότι έχει αντιμετωπίσει αγενή συμπεριφορά έστω και μία φορά στη ζωή της.

Ερ. «Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κάνουν να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιοσυγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου; (χρώμα, εμφάνιση, ομιλία κ.λπ.)»

α' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	9
μερικές φορές	4
αρκετά συχνά	4
Σύνολο	17

Οι μισοί μαθητές (9) δηλώνουν ότι ποτέ δεν τους έχει συμβεί να νιώθουν διαφορετικοί στο σχολείο για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό τους, ενώ οι υπόλοιποι 8 έχουν τέτοιο βίωμα έστω και μία φορά στη ζωή τους.

β' φάση:

	Συχνότητα
ποτέ	10
σπάνια	3
μερικές φορές	2
αρκετά συχνά	2
Σύνολο	17

Τα αποτελέσματα της β' φάσης είναι σχεδόν τα ίδια, αφού δέκα μαθητές δηλώνουν ότι ποτέ δεν τους έχει συμβεί να νιώθουν διαφορετικοί στο σχολείο για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό τους, ενώ οι υπόλοιποι 7 έχουν τέτοιο βίωμα έστω και μία φορά στη ζωή τους.

- Σχετικά με τη δραστηριότητα «Ποιες είναι πραγματικά;»

Πρώτο ζευγάρι επιθέτων: καλή - κακιά

α' φάση:

καλή

	Συχνότητα
ξανθιά	12
έγχρωμη	5
Σύνολο	17

κακιά

	Συχνότητα
ξανθιά	5
έγχρωμη	12
Σύνολο	17

Δώδεκα μαθητές χαρακτηρίζουν ως «καλή» την ξανθιά κοπέλα και ως «κακιά» την έγχρωμη. Συνυπολογίζοντας το σκούρο χρώμα του δέρματος των παιδιών Ρομά, η επιλογή τους φανερώνει χαμηλή αυτοεκτίμηση.

β' φάση:

καλή

	Συχνότητα
Το επίθετο απουσιάζει	1
ξανθιά	7
έγχρωμη	9
Σύνολο	17

κακιά

	Συχνότητα
Το επίθετο απουσιάζει	7
ξανθιά	6
έγχρωμη	4
Σύνολο	17

Εννέα μαθητές χαρακτηρίζουν ως «καλή» την ξανθιά κοπέλα και επτά την έγχρωμη. Οι επιλογές εδώ είναι σχεδόν μοιρασμένες, ενώ 7 μαθητές επέλεξαν να μην χαρακτηρίσουν καμία ως «κακιά».

Οι μαθητές δείχνουν να έχουν κατανοήσει ότι η καλοσύνη ενός ανθρώπου δεν έχει σχέση με το χρώμα του δέρματός του. Η αυτοεκτίμηση των μαθητών δείχνει ενισχυμένη μετά την παρέμβαση.

Δεύτερο ζευγάρι επιθέτων: ζηλιάρα – φιλική

α' φάση:

ζηλιάρα

	Συχνότητα
ξανθιά	6
Έγχρωμη	11
Σύνολο	17

φιλική

	Συχνότητα
ξανθιά	10
Έγχρωμη	7
Σύνολο	17

Η πλειοψηφία των μαθητών (11) χαρακτηρίζει την έγχρωμη κοπέλα ως ζηλιάρα, ενώ ως φιλική χαρακτηρίζουν την ξανθιά κοπέλα 10 μαθητές. Δεν απουσίαζε από κανένα επίθετο από τα φύλλα εργασίας.

β' φάση:

ζηλιάρα

	Συχνότητα
Το επίθετο απουσιάζει	7
ξανθιά	5
Έγχρωμη	5
Σύνολο	17

φιλική

	Συχνότητα
Το επίθετο απουσιάζει	2
ξανθιά	9
Έγχρωμη	6
Σύνολο	17

Υπάρχει ισοκατανομή (5-5) στην επιλογή του επιθέτου «ζηλιάρα» ανάμεσα στην ξανθιά και την έγχρωμη κοπέλα, ενώ 7 μαθητές επέλεξαν να μη χρησιμοποιήσουν καθόλου το επίθετο αυτό. Ως φιλική χαρακτηρίστηκε περισσότερο η ξανθιά (9) κι ακολουθεί η έγχρωμη με 6 επιλογές.

Τρίτο ζευγάρι επιθέτων: ανόητη – έξυπνη

α' φάση:

ανόητη

	Συχνότητα
ξανθιά	4
Έγχρωμη	13
Σύνολο	17

έξυπνη

	Συχνότητα
ξανθιά	14
Έγχρωμη	3
Σύνολο	17

Δεκατρείς μαθητές χαρακτηρίζουν την έγχρωμη κοπέλα ως «ανόητη» και 14 ως «έξυπνη» την ξανθιά.

β' φάση:

ανόητη

	Συχνότητα
Το επίθετο απουσιάζει	9
ξανθιά	3
Έγχρωμη	5
Σύνολο	17

έξυπνη

	Συχνότητα
ξανθιά	9
Έγχρωμη	8
Σύνολο	17

Το επίθετο «ανόητη»στην α' φάση αποδόθηκε 3 φορές στην ξανθιά και 5 στην έγχρωμη κοπέλα, ωστόσο 9 μαθητές δεν χρησιμοποίησαν αυτό το επίθετο. Στη β' φάση, το επίθετο

«έξυπνη» χρησιμοποιήθηκε και στις 17 περιπτώσεις και υπήρξε σχεδόν ισοκατανομή των απαντήσεων (ξανθιά 9 – έγχρωμη 8).

Τέταρτο ζευγάρι επιθέτων: πονηρή – αθώα
α' φάση:

πονηρή

	Συχνότητα
ξανθιά	5
Έγχρωμη	12
Σύνολο	17

αθώα

	Συχνότητα
ξανθιά	10
Έγχρωμη	7
Σύνολο	17

Η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών (12) χαρακτηρίζει ως πονηρή την έγχρωμη κοπέλα ενώ 10 μαθητές αποδίδουν το χαρακτηριστικό της αθωότητας στην ξανθιά κοπέλα.

β' φάση:

πονηρή

	Συχνότητα
Το επίθετο απουσιάζει	5
ξανθιά	5
Έγχρωμη	7
Σύνολο	17

αθώα

	Συχνότητα
Το επίθετο απουσιάζει	2
ξανθιά	4
Έγχρωμη	11
Σύνολο	17

Στη β' φάση οι μαθητές δείχνουν πιο επιεικείς απέναντι στην έγχρωμη κοπέλα αφού πλέον 7 την αποκαλούν πονηρή και 11 της αποδίδουν το χαρακτηριστικό της αθωότητας.

Σε αυτή τη φάση έδωσαν υπερβολική υποστήριξη στην έγχρωμη κοπέλα εις βάρος της ξανθιάς.

Πέμπτο ζευγάρι επιθέτων: όμορφη – άσχημη

α' φάση:

όμορφη

	Συχνότητα
ξανθιά	14
Έγχρωμη	3
Σύνολο	17

άσχημη

	Συχνότητα
ξανθιά	3
Έγχρωμη	14
Σύνολο	17

Δεκατέσσερις μαθητές θεωρούν πως η ξανθιά είναι όμορφη και η έγχρωμη άσχημη.

β' φάση:

όμορφη

	Συχνότητα
Το επίθετο απουσιάζει	2
ξανθιά	13
Έγχρωμη	2
Σύνολο	17

άσχημη

	Συχνότητα
Το επίθετο απουσιάζει	6
ξανθιά	1
Έγχρωμη	10
Σύνολο	17

Δεκατρείς μαθητές θεωρούν πως η ξανθιά είναι όμορφη και 10 ότι η έγχρωμη είναι άσχημη.

Ακόμη και μετά την παρέμβαση το κριτήριο της ομορφιάς εξακολουθεί να είναι το ξανθό χρώμα των μαλλιών και το λευκό του δέρματος.

Έκτο ζευγάρι επιθέτων: ευγενική – αγενής

α' φάση:

ευγενική

	Συχνότητα
ξανθιά	12
Έγχρωμη	5
Σύνολο	17

αγενής

	Συχνότητα
ξανθιά	5
Έγχρωμη	12
Σύνολο	17

Το χαρακτηριστικό της ευγένειας η πλειοψηφία των μαθητών (12) επιλέγει να το αποδώσει στην ξανθιά κοπέλα.

β' φάση:**ευγενική**

	Συχνότητα
Το επίθετο απουσιάζει	1
ξανθιά	8
Έγχρωμη	8
Σύνολο	17

αγενής

	Συχνότητα
Το επίθετο απουσιάζει	9
ξανθιά	6
Έγχρωμη	2
Σύνολο	17

Υπάρχει ισοκατανομή των απαντήσεων (8-8) σχετικά με την επιλογή του επιθέτου «ευγενική». Το επίθετο «αγενής» φαίνεται να απουσιάζει από 9 φύλλα εργασίας.

- Στατιστική σημαντικότητα των αποτελεσμάτων της δραστηριότητας «Ποιες είναι πραγματικά;»

Για τον έλεγχο της στατιστικής σημαντικότητας της αλλαγής των επιλογών των μαθητών από την α' στη β' φάση, έγινε χρήση του εργαλείου t-test (pairedsample t – test). Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται συγκεντρωμένα στον ακόλουθο πίνακα:

	Significance (Sig.)
Καλή	0,235
Κακιά	0,001
Φιλική	0,455
Ζηλιάρα	0,005
Έξυπνη	0,020
Ανόητη	0,001
Αθώα	0,651
Πονηρή	0,037
Όμορφη	0,269
Άσχημη	0,028
Ευγενική	0,543
Αγενής	0,000

Για να θεωρηθεί στατιστικά σημαντική η αλλαγή θα πρέπει το $Sig < 0,050$. Στον πίνακα φαίνεται να υπάρχει σημαντικότητα μόνο για τις αλλαγές που επήλθαν στην επιλογή των αρνητικών επιθέτων, με μοναδική εξαίρεση το « έξυπνη» όπου $Sig.=0,020$. Διευκρινίζεται ότι κατά την καταχώρηση των δεδομένων στο spss οι τιμές που δόθηκαν ήταν: «0», για απουσία του επιθέτου

«1», για απόδοση του επιθέτου στο ανοιχτόχρωμο κορίτσι

«2», για απόδοση του επιθέτου στο έγχρωμο κορίτσι

Επειδή το t-test συγκρίνει μέσους όρους, ήταν περισσότερο πιθανό να θεωρηθούν στατιστικά σημαντικές οι αλλαγές στα αρνητικά επίθετα καθώς αυτά παρουσίασαν την μεγαλύτερη απουσία («0») στη β' φάση.

6.5 Ποιοτική ανάλυση των τετραδίων των μαθητών

Κατά τη διάρκεια του εξαμήνου προγράμματος οι μαθητές καλούνταν να σημειώνουν σε ένα μικρό τετράδιο τις απόψεις τους γύρω από κάθε ενότητα δραστηριοτήτων. Τούτο διότι κρίνεται απαραίτητη η αξιολόγηση του προγράμματος από τους συμμετέχοντες σε αυτό μαθητές. Η αξιολόγηση ήταν θετική. (βλ. Παράρτημα 5)

6.6 Η παρέμβαση

Η παρέμβαση διήρκησε 6 μήνες και οι ενότητες πάνω στις οποίες υλοποιήθηκαν ποικίλες δραστηριότητες ήταν οι εξής:

1. Παρουσιάζω το σχολείο μου.
2. Φτιάχνω το λογότυπο του προγράμματος.
3. Συστηνόμαστε.
4. Κουτί θησαυρού.
5. Ημερολόγια Παγκόσμιων Ημερών.
6. Ειρήνη.
7. Δικαιοσύνη.
8. Ελευθερία.
9. Ισότητα.
10. Αξιοπρέπεια.

11. Κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα.
12. Κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα.
13. Δικαίωμα στον πολιτισμό.
14. Η εκπαίδευση και τα δικαιώματα προστατεύουν το περιβάλλον
15. Παρουσίαση της ΣΔΙΠ (Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού).
16. Κατασκευή παιχνιδιού για γνωριμία με τη ΣΔΙΠ.
17. Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα να έχουν όνομα και εθνικότητα.
18. Όλα τα παιδιά είναι ίσα.
19. Δικαίωμα να λες τη γνώμη σου.
20. Δικαίωμα στη φροντίδα, την προστασία, το σωστό φαγητό, τη στέγη και την ιατρική περίθαλψη.
21. Δικαίωμα στη δωρεάν εκπαίδευση, το παιχνίδι και τις ίσες ευκαιρίες στην ανάπτυξη και εξέλιξη.
22. Δικαίωμα στην προστασία από βίαιες πράξεις και εκμετάλλευση.
23. Προστασία προσωπικών δεδομένων.

Το σύνολο των δραστηριοτήτων ανά θεματική ενότητα παρουσιάζεται στο συνοδευτικό cd καθώς περιέχει εποπτικό υλικό που μπορεί να αναπαραχθεί με τη χρήση της τεχνολογίας.

6.7 Γενικές διαπιστώσεις για την αποδοτικότητα της παρέμβασης

Τα ευρήματα που ακολουθούν προέρχονται από την ποσοτική ανάλυση των δεδομένων που προηγήθηκε. Εντοπίζονται οι στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στις αντιλήψεις και στάσεις των μαθητών – τριών. Ωστόσο θεωρείται ότι για την παρούσα έρευνα, όπου ο αριθμός των συμμετεχόντων είναι μικρός όσο μία σχολική τάξη, ακόμη και μία ατομική διαφοροποίηση έχει βαρύνουσα σημασία. Αλλαγές που επέρχονται στη σκέψη και συμπεριφορά έστω και ενός ατόμου είναι σημαντική σε ένα κοινωνικό πλαίσιο.

Ας εξεταστεί ξεχωριστά κάθε κομμάτι του ερωτηματολογίου.

1. Σχετικά με τη στάση απέναντι σε άτομα με διαφορετική θρησκεία:

Οι μαθητές φάνηκε να γίνονται πιο θετικοί απέναντι στη δήλωση «τους θεωρώ ίσους με εμένα», αν και ο αριθμός των ατόμων που άλλαξαν τις απαντήσεις τους δεν ήταν αρκετός ώστε να θεωρηθεί στατιστικά σημαντικός. Το ίδιο ισχύει και για το ερώτημα που αφορά στα συναισθήματα που τρέφουν οι μαθητές απέναντι σε άτομα διαφορετικής θρησκείας. Παρόλα αυτά είναι αισιόδοξη η παρατήρηση ότι τα θετικά συναισθήματα ισχυροποιήθηκαν και τα αρνητικά εξαλείφθηκαν.

2. Σχετικά με τη στάση απέναντι σε άτομα με διαφορετικό φύλο:

Οι σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα φαίνεται πως αποκαταστάθηκαν στο σχολικό περιβάλλον, έπειτα από τις κοινές δραστηριότητες στο πλαίσιο του προγράμματος που εφαρμόστηκε. Για το ερώτημα που αφορά στα συναισθήματα που τρέφουν οι μαθητές απέναντι σε άτομα διαφορετικού φύλου, θετική στάση παρατηρείται και στις δύο φάσεις της έρευνας.

3. Σχετικά με τη στάση απέναντι σε άτομα από άλλη χώρα

Υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στις απαντήσεις των μαθητών. Από τη στιγμή που στο σχολείο δε φοιτούν μαθητές από άλλη χώρα, προφανώς η αλλαγή οφείλεται στη συχνή επικοινωνία με σχολεία από άλλες χώρες λόγω του eTwinning (TwinSpace, Skype, κλασικό ταχυδρομείο). Ενώ στην α' φάση οι μαθητές διαφωνούσαν απόλυτα με τη δήλωση περί ισότητας με άτομα από άλλη χώρα, μετά την παρέμβαση δημιούργησαν μία θετική στάση. Επιπλέον τα συναισθήματα αδιαφορίας και μίσους μετατράπηκαν σε συμπάθεια.

4. Σχετικά με τη στάση απέναντι σε άτομα που δεν είναι από το μαχαλά

Οι απαντήσεις έδειχναν θετική στάση και στις δύο φάσεις τις έρευνας επιβεβαιώνοντας την ανάγκη των μαθητών για ένταξη. Η όποια φαινομενικά αρνητική στάση τους οφείλεται στη φυλετική ευπάθεια που βιώνουν οι Ρομά της περιοχής.

5. Σχετικά με τον διπλανό στο θρανίο

Από τη σύγκριση των αποτελεσμάτων των δύο φάσεων δεν προκύπτει σημαντική διαφοροποίηση των απαντήσεων. Το 1/3 των μαθητών δε θα είχε πρόβλημα να καθίσει με οποιονδήποτε. Οι μαθητές που δε θα επέλεγαν να καθίσουν στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα από 6 που ήταν στην α' φάση, έγιναν 4. Πιθανόν το ομαδικό πνεύμα που λειτουργούσε στη διαδικασία του προγράμματος να ανέδειξε δεξιότητες μαθητών, που αξιολογούνταν αρνητικά στα κλασικά μαθήματα, ώστε να γίνουν περισσότερο αποδεκτοί από τους συμμαθητές τους.

6. Σχετικά με τη διαφορετικότητα στο σχολείο

Σχετικά με τη δήλωση «Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες» η διαφοροποίηση των απαντήσεων μεταξύ των δύο φάσεων θεωρείται στατιστικά σημαντική. Στη β' φάση η θετική τάση είναι εμφανής.

Σχετικά με τη δήλωση «Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονίες της Αλεξάνδρειας» η πλειοψηφία των μαθητών δείχνει θετική και στις δύο φάσεις. Εδώ φαίνεται να καταρρίπτεται ο μύθος ότι οι Ρομά δε θέλουν να ενταχθούν στην τοπική κοινωνία.

Σχετικά με τη δήλωση «Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται μερατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους» η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών στη β' φάση φαίνεται να συμφωνεί απόλυτα. Υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση της στάσης των μαθητών απέναντι στις πρακτικές του σχολείου και την ανάγκη τους για απόδοση δικαιοσύνης απέναντι σε ρατσιστικές συμπεριφορές.

7. Σχετικά με τα βιώματα των ίδιων των μαθητών ως δέκτες ρατσιστικής συμπεριφοράς

Τα ερωτήματα αφορούσαν στις σχέσεις μεταξύ συνομηλίκων, στις σχέσεις με το προσωπικό του σχολείου και στις σχέσεις με την υπόλοιπη μη Ρομά κοινωνία. Παρά την επισήμανση κάποιου δείγματος ρατσισμού, τα βιώματα δε φαίνεται να είναι πολλά και συχνά. Εδώ αναδεικνύεται το τείχος προστασίας της γκετοποιημένης γειτονιάς. Ωστόσο στη β' φάση οι απαντήσεις είναι περισσότερο ελαστικές.

Προφανώς οι σχέσεις μεταξύ συμμαθητών καλυτέρεψαν μετά την παρέμβαση και φαίνεται να ενισχύθηκαν τα συναισθήματα αυτοπεποίθησης κάποιων παιδιών.

Κατόπιν, θα μελετηθούν τα συμπεράσματα σχετικά με τη δραστηριότητα «Ποιες είναι πραγματικά».

Πρώτο ζευγάρι επιθέτων: καλή - κακιά

Στην α' φάση χαρακτηρίζεται ως «καλή» η ξανθιά κοπέλα και ως «κακιά» η έγχρωμη. Συνυπολογίζοντας το σκούρο χρώμα του δέρματος των παιδιών Ρομά, η επιλογή τους φανερώνει χαμηλή αυτοεκτίμηση. Στη β' φάση οι μαθητές δείχνουν να έχουν κατανοήσει ότι η καλοσύνη ενός ανθρώπου δεν έχει σχέση με το χρώμα του δέρματός του. Η αυτοεκτίμηση των μαθητών δείχνει ενισχυμένη μετά την παρέμβαση.

Δεύτερο ζευγάρι επιθέτων: ζηλιάρα – φιλική

Η πλειοψηφία των μαθητών στην α' φάση χαρακτηρίζει την έγχρωμη κοπέλα ως ζηλιάρα, ενώ ως φιλική χαρακτηρίζουν την ξανθιά κοπέλα. Στη β' φάση υπάρχει ισοκατανομή στην επιλογή του επιθέτου «ζηλιάρα» ανάμεσα στην ξανθιά και την έγχρωμη κοπέλα, ενώ 7 μαθητές επέλεξαν να μη χρησιμοποιήσουν καθόλου το επίθετο αυτό.

Τρίτο ζευγάρι επιθέτων: ανόητη – έξυπνη

Στην α' φάση οι μαθητές χαρακτηρίζουν την έγχρωμη κοπέλα ως ανόητη και ως έξυπνη την ξανθιά. Στη β' φάση το επίθετο «ανόητη» αποδόθηκε 3 φορές στην ξανθιά και 5 στην έγχρωμη κοπέλα, ωστόσο 9 μαθητές δεν χρησιμοποίησαν αυτό το επίθετο. Το επίθετο «έξυπνη» χρησιμοποιήθηκε και στις 17 περιπτώσεις και υπήρξε σχεδόν ισοκατανομή των απαντήσεων.

Τέταρτο ζευγάρι επιθέτων: πονηρή – αθώα

Η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών στην α' φάση χαρακτηρίζει ως πονηρή την έγχρωμη κοπέλα ενώ αποδίδουν το χαρακτηριστικό της αθωότητας στην ξανθιά κοπέλα. Στη β' φάση οι μαθητές δείχνουν πιο επιεικείς απέναντι στην έγχρωμη κοπέλα αφού πλέον 7 την αποκαλούν πονηρή και 11 της αποδίδουν το χαρακτηριστικό της αθωότητας.

Πέμπτο ζευγάρι επιθέτων: όμορφη – άσχημη

Και στις δύο φάσεις οι μαθητές θεωρούν πως η ξανθιά είναι όμορφη και η έγχρωμη άσχημη. Ακόμη και μετά την παρέμβαση το κριτήριο της ομορφιάς εξακολουθεί να είναι το ξανθό χρώμα των μαλλιών και το λευκό του δέρματος.

Έκτο ζευγάρι επιθέτων: ευγενική – αγενής

Το χαρακτηριστικό της ευγένειας η πλειοψηφία των μαθητών στην α' φάση επιλέγει να το αποδώσει στην ξανθιά κοπέλα. Στη β' φάση υπάρχει ισοκατανομή των απαντήσεων σχετικά με την επιλογή του επιθέτου «ευγενική». Το επίθετο «αγενής» φαίνεται να απουσιάζει από 9 φύλλα εργασίας.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η έρευνα, η οποία έγινε στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, επιβεβαίωσε την ύπαρξη αντίστροφου ρατσισμού και των ακολούθως τάσεων αυτογκετοποίησης στα άτομα που βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό. Είναι γενικά παραδεκτό ότι ο όποιος μορφής ρατσισμός συνδέεται με το φόβο, συνήθως απέναντι στο διαφορετικό. Ο αντίστροφος ρατσισμός γεννάται από το φόβο απέναντι στη μη αποδοχή από τους άλλους. Εκείνο που απελευθερώνει τα άτομα από τις ρατσιστικές τους αντιλήψεις και συμπεριφορές είναι η αυξημένη αυτοεκτίμηση που παράγει ανάλογη αυτοπεποίθηση.

Με την παρέμβαση που κατασκευάστηκε και υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού εργαλείου eTwinning, οι μαθητές Ρομά της ΣΤ τάξης του 6^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αλεξάνδρειας αποποιήθηκαν τα αρνητικά τους συναισθήματα απέναντι σε κάθε ξένο προς αυτούς πολιτισμό, αποτινάσσοντας ταυτόχρονα τις φοβίες τους και καταφέροντας να θεωρήσουν τον εαυτό τους ισότιμο μέλος της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Ενίσχυσαν ταυτόχρονα την εθνική τους συνείδηση, καθώς όλοι τελικά αυτοχαρακτηρίστηκαν «Έλληνες».

Το περιεχόμενο της παρέμβασης ενίσχυσε την αποδοτικότητά της. Οι μαθητές εργάστηκαν και ενημερώθηκαν πάνω στα ανθρώπινα και παιδικά δικαιώματα, ενώ ευαισθητοποιήθηκαν και πάνω σε πανανθρώπινες αξίες. Η διδασκαλία των δικαιωμάτων, παράλληλα με τη χρήση του eTwinning, αναδεικνύεται σε ένα ισχυρό εργαλείο για την ένταξη των παιδιών Ρομά. Το μηδενικό κόστος και η υλοποίηση ανάλογου προγράμματος εντός των διδακτικών ωρών του σχολείου, κάνει το εγχείρημα περισσότερο εφικτό και δελεαστικό.

Προτείνεται, λοιπόν, η ένταξη τέτοιων προγραμμάτων στα σχολεία όπου φοιτούν μαθητές Ρομά, ώστε να προωθηθούν ανάλογα και οι στόχοι που έχει θέσει η ΕΕ για το 2020. Σίγουρα οι μεμονωμένες κινήσεις σαν κι αυτήν δεν αποτελούν πανάκεια του γενικότερου προβλήματος του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά πληθυσμών, ωστόσο οι αποδεδειγμένα έως τώρα μη αποτελεσματικές πολιτικές χρίζουν ανανέωσης και καινούριων προτάσεων. Η καινοτόμα πρόταση που παρουσιάστηκε σε αυτήν την εργασία είναι ένα δείγμα των πρακτικών που πρέπει να ακολουθηθούν τόσο από την Ευρώπη όσο και από την ελληνική κυβέρνηση και το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας, για την επίτευξη πλέον επιθυμητών αποτελεσμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Άρθρα

Γεώργας ., Χριστακόπουλος Σ., Μυλωνάς Κ., SchwartzSh, « Καθολικές αξίες: ελληνική πραγματικότητα», *Ψυχολογικά θέματα*, τ. 5, τχ. 1(Φεβρουάριος 1992)

Devine P.G., «Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components», *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 1989.

Gay, G. *Culturally Responsive Teaching. Theory, Research and Practice*, New York: Teachers College Press, 2000.

Steele, Claude M., and Joshua Aronson. "Stereotype Threat and the Intellectual Test Performance of African Americans," n.d.
http://www.xavier.edu/mfi/documents/Steele_Claude_M.Stere.Thrt.inAfrican.Am.Tst.Perfm.1995.pdf

Teachers' Action Research in Designing, Producing, and Using Education Material for Intercultural Understanding." University of Thessaly, Department of Early Childhood Education, n.d.

Wise, Tim. "A Look at the Myth of Reverse Racism," June 24, 2002.

<http://www.raceandhistory.com/selfnews/viewnews.cgi?newsid1024893033,80611,.shtml>

Βιβλία

Γιούλτσης, Βασίλειος Τ., *Γενική Κοινωνιολογία*, ΑΔΕΛΦΟΙ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ, Θεσσαλονίκη, 2000.

Δραγώνα, Θ., *Στερεότυπα και Προκαταλήψεις*, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΠΑΙΔΩΝ, ΥΠΕΠΘ, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ, ΑΘΗΝΑ, 2007.

Ζαχαρενάκης, Κώστας Μ. *Αντισταθμιστική Αγωγή, για ίσες εκπαιδευτικές αφετηρίες*.
Αθήνα, 1996.

Καρακατσάνης, Γ.Θ. *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία και κοινωνιολογία του Σχολείου*.
Θεσσαλονίκη, 1983.

Μπαμπινιώτης, Γ., *ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ*.

Νάσκου – Περράκη, Π., *Μηχανισμοί προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου*,
ΘΕΜΙΣ, Αθήνα, 2014.

Ντούσα, S. *Rom και φυλετικές διακρίσεις*, GUTENBERG, Αθήνα, 1997.

Πολιτεία, Πλάτωνας, βιβλίο Β. έκδοση Οξφόρδης

Στρως, Κ-Λ, *Φυλή και Ιστορία Φυλή και Πολιτισμός*, ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα, 2003.

Τσιάκαλος, Γιώργος. *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*. Θεσσαλονίκη:

ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ, 2011.

Χασάπης, Ιωάννης, *Ψυχολογία της Προσωπικότητας*, Αθήνα, 1980.

Augoustinos M. & Walker I., *Social Cognition*, Sage Publications, London, 1995.

Balibar, E., Wallerstein, I. , *Φυλή, έθνος, τάξη. Οι διαφορούμενες ταυτότητες*, Ο
ΠΟΛΙΤΗΣ, Αθήνα, 1991.

Cohen & Manion. *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2000.

Έγγραφα και αρχεία

Agency for Fundamental Rights (FRA). “Housing Conditions of Roma and Travellers
in the European Union,” Οκτώβριος, 2009.

CHAMBER JUDGMENT SAMPANIS AND OTHERS v. GREECE (411/5.6.2008).”
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS.

COM(2010) 758 τελικό. ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, 16 Δεκεμβρίου, 2010.

COM(2011) 173 τελικό. ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, 5 Απριλίου, 2011

Directorate-General for Employment and Social Affairs. "The Situation of Roma in an Enlarged European Union." European Commission, 2004. Σελ. 9

ECOS-V-019. *Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών. Πλαίσιο της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020.*

FRA. "EU-MIDIS, European Union Minorities and Discrimination Survey," 2009. Σελ. 155

IP/11/400." ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, 5 Απριλίου, 2011. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-400_el.htm.

OpenSocietyInstitute, *Διεθνή συγκριτικά στοιχεία για την εκπαίδευση των Ρομά, 2008.*

Report on the Implementation of the EU Framework for National Roma Integration Strategies. EuropeanCommission, 2014. σ. 12

ΕΔΑ Ιονίων Νήσων, ΜΟΔ Α.Ε. – Ομάδα, Υποστήριξης Δράσεων Ειδικών Ομάδων Πληθυσμού. "Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την Ένταξη των ΡΟΜΑ Φεβρουάριος 2015," 2015.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. "Εκθεση του 2015 σχετικά με την εφαρμογή του πλαισίου της ΕΕ για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά, COM(2015) 299 Final," June 17, 2015.

Νόμος για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση (Ν. 2413/96, Φ.Ε.Κ. 124 τ.Α΄/17-6-96)

ΟΔΗΓΙΑ 2000/43/ΕΚ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, 29 Ιουνίου, 2000.

Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά. Υπουργείο εργασίας και κοινωνικής ασφάλισης, Ελληνική Δημοκρατία, Δεκέμβριος 2011.

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.*EUR-Lex*. Πρόσβαση: Ιούλιος 22, 2015.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv:l33501>.

ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
(2007/C303/01), ΤΙΤΛΟΣ III

Εργασίες

Ιωάννου, Μ., “Η πολύγλωσση τάξη στην Κύπρο. Στάσεις μαθητών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης απέναντι στους ξενόγλωσσους (συμ)μαθητές.”, Διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, 2009.

Πέγιου, Σ., “Κινήματα αμφισβήτησης στην Αμερική της δεκαετίας του 1960. Η επίδρασή τους στο αμερικανικό πολιτικό σύστημα.”, Πτυχιακή εργασία, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ.

Ιστοτόποι

CouncilofEurope. Πρόσβαση: Νοέμβριος 7, 2015. <http://enter.coe.int/roma>

eTwinning - Ανακαλύψτε τα βασικά τουeTwinning,”
<http://www.etwinning.net/el/pub/index.htm>.Πρόσβαση: 19/08/2015

European Court of Human Rights. Πρόσβαση: Νοέμβριος 7, 2015.
http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Roma_ENG.pdf

EYCB, <http://www.eycb.coe.int/compasito/>

Left.gr, <https://left.gr/news/oristiki-eyrokatadiki-elladas-gia-ratsismo-logo-sholeiougketo-gia-roma-aspropyrgoy>. Πρόσβαση: 17/10/2015.

People at Risk of Poverty or Social Exclusion. *EUROSTAT*. Accessed July 23, 2015.
http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/t2020_50.

PRaCY , and , <http://www.aboutequalopportunities.co.uk/>

Roma Integration by EU Country. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*. Πρόσβαση: Ιούλιος 22, 2014. http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma-integration/index_en.htm.

The World Factbook. *Central Intelligence Agency*, n.d.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html>

UNRIC,
https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=10

UNICEF, <https://www.unicef.gr/>

Έδρα UNESCO, Πανεπιστήμιο
Μακεδονίας, <http://afroditi.uom.gr/chaireunesco/index.php/basic-text/85-basic-text.html>

Ένταξη των Ρομά στις χώρες της ΕΕ. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*. Πρόσβαση: 27 Ιουλίου, 2015. http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma-integration/greece/national-strategy/national_el.htm

Εθνικό σημείο επαφής – Εθνική στρατηγική για τους Ρομά. *Ε.Κ.Κ.Α.* Πρόσβαση: 27 Ιουλίου, 2015. <http://www.ekka.org.gr/files/romael.pdf>

Η ΕΕ και οι Ρομά. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*. Πρόσβαση: Ιούνιος 22, 2014.
http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma/index_el.htm.

Καταδίκη Ελλάδας από ΟΗΕ για έξωση Ρομά Ριγανόκαμπου Πάτρας. *οικοinfo*.
Πρόσβαση: 27 Ιουλίου, 2015. <https://oikoinfo.wordpress.com>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1

Παράδειγμα, Η περίπτωση της Περιφέρειας Ηπείρου

Η Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή (ΕΔΑ) Ηπείρου, μετά από πρόσκληση και υποστήριξη του ενδιάμεσου φορέα διαχείρισης ΜΟΔ Α.Ε. (Μονάδα Οργάνωσης της Διαχείρισης Αναπτυξιακών Προγραμμάτων), εξέδωσε προς διαβούλευση το Δεκέμβριο του 2014 Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την Ένταξη των Ρομά της Περιφέρειας Ηπείρου. Πρώτη μέριμνα αποτέλεσε η σύνταξη και συμπλήρωση δελτίου καταγραφής για την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης, λαμβάνοντας υπόψη τις προτεραιότητες της ΕΕ. Για το σκοπό αυτό κινητοποιήθηκαν οι Δήμοι μέσω των Κοινωνικών τους Υπηρεσιών και οι Διευθύνσεις Πρόνοιας της Περιφέρειας.

Σύμφωνα με την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, οι οικισμοί στην πλειοψηφία τους έχουν χαρακτήρα μόνιμης εγκατάστασης παρά τα προβλήματα ιδιοκτησίας και αυθαίρετης δόμησης. Παρά τα προβλήματα κοινωνικής απομόνωσης, δεν εμφανίζεται έντονη εικόνα υποβάθμισης ή απειλής της Δημόσιας Υγείας, ούτε είναι αξιοσημείωτη η διαφορά του επιπέδου διαβίωσης. Τα μεγαλύτερα προβλήματα εντοπίζονται στις παρυφές των μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων: απουσία τίτλων ιδιοκτησίας, έλλειψη ρυμοτομικού σχεδίου και αποχετευτικού δικτύου, κακή έως ανύπαρκτη εσωτερική οδοποιία, ανεπαρκής ηλεκτροφωτισμός δημόσιων χώρων, ανυπαρξία ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων και συσσώρευση απορριμμάτων στους ελάχιστους υπάρχοντες, έλλειψη μέριμνας για την περιοδική αποκομιδή των απορριμμάτων, δυσκολία προσπελασιμότητας από τους χώρους διαμονής των Ρομά, προς τον υπόλοιπο αστικό ιστό, αφού είτε δεν υπάρχει, είτε είναι εξαιρετικά αραιή η κάλυψη των περιοχών από δημόσια συγκοινωνία. Όσον αφορά την κατάσταση των οικισμών παρατηρείται, ότι όσο παλαιότερος είναι ένας οικισμός τόσο περισσότερο περιφρουρείται από τους κατοίκους ο δημόσιος χώρος και καλλωπίζεται. Εφόσον μάλιστα κατακτηθεί ένα επίπεδο ποιότητας ζωής, τα άτομα και οι οικογένειες του οικισμού, υπερασπίζονται τον χώρο και το περιβάλλον διαβίωσης τους, καταρρίπτοντας τον μύθο της αδιαφορίας και της τάση των Ρομά, για καταπάτηση κάθε έννοιας δημόσιου αγαθού.

Στον τομέα της εκπαίδευσης τα σημαντικότερα προβλήματα των οικισμών της περιφέρειας αφορούν στη καθυστερημένη ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα, στη δυσκολία πρόσβασης στις σχολικές μονάδες, στον αναλφαριθμητισμό, στη μαθητική διαρροή, με συνέπεια όλων αυτών, την προβληματική κοινωνική ένταξη των Ρομά και την αναπαραγωγή αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων εναντίον τους. Στον τομέα της υγείας υπάρχει ανεπάρκεια πρόληψης και φροντίδας ενώ παρατηρούνται και αρκετές περιπτώσεις με προβλήματα Ψυχικής Υγείας.

Στον τομέα της απασχόλησης, η αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης των Ρομά της περιφέρειας, αναδεικνύει την αναγκαιότητα παρέμβασης για την υποστήριξη τους και την ένταξη τους στην αγορά εργασίας. Τα ποσοστά αυτοαπασχόλησης είναι πολύ υψηλά (συλλογή παλαιών μετάλλων, πλανόδιο εμπόριο και μουσική). Σε ορισμένες περιπτώσεις έχει καταγραφεί και απασχόληση σε εποχικές αγροτικές εργασίες. Βασική πηγή εισοδήματος είναι οι προνοιακές παροχές.

Φαινόμενα που έχουν εντοπισθεί στις κοινωνίες των Ρομά, αποτελώντας συχνά εμπόδιο στην κοινωνική τους ένταξη και κρίνεται ότι χρήζουν παρέμβασης, είναι η ενδοοικογενειακή βία, η παιδική εργασία, ζητήματα γυναικείας χειραφέτησης, η παραβατικότητα, η απουσία συλλογικότητας, καθώς και η καταπολέμηση των προκαταλήψεων.

Στο Σχέδιο της ΕΔΑ Ηπείρου γίνεται εξειδικευμένη έρευνα όπου περιγράφονται πιο συγκεκριμένα τα πλεονεκτήματα, οι αδυναμίες, οι ευκαιρίες και οι απειλές ξεχωριστά για κάθε οικισμό Ρομά. Με την ολοκλήρωση της παρουσίασης της υφιστάμενης κατάστασης, στο τρίτο κεφάλαιο του Σχεδίου, δίνονται οι αρχές και οι στόχοι, ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η στρατηγική υλοποίησης των παρεμβάσεων, οι άξονες και τα μέτρα του Σχεδίου Δράσης.

Για τον πρώτο άξονα προτεραιότητας με τον τίτλο « Στέγαση και βασικές υποδομές» τίθενται τέσσερις επιμέρους στόχοι, που για την υλοποίησή τους υπολογίζεται χρηματοδότηση του ύψους του 1.847.800€:

1. Εξασφάλιση βασικών συνθηκών στέγασης (σύνταξη υποστηρικτικών μελετών, διενέργεια εργασιών ωρίμανσης έργων, κατάρτιση μητρώου ακίνητης περιουσίας, δημιουργία χώρων υποδοχής, είτε με επισκευή και

επανάχρηση παλαιών δημόσιων κτηρίων, είτε με δημιουργία χώρων υποδοχής των εποχικών - διερχόμενων Ρομά κ.λπ.)

2. Ολοκλήρωση δικτύου υποδομών (αφορά τις εργασίες εγκατάστασης, επέκτασης και συντήρησης δικτύων υποδομής για την κάλυψη των οικισμών σε ηλεκτροδότηση, ύδρευση και αποχέτευση ακαθάρτων και όμβριων υδάτων)
3. Διαμόρφωση κοινόχρηστων χώρων (διάνοιξη οδών, εργασίες οδοποιίας, συντήρηση υφιστάμενου οδικού δικτύου, πεζοδρομήσεις και διαμόρφωση πεζοδρομίων, διαμόρφωση κοινόχρηστων χώρων, πάρκων, πλατειών, δενδροφυτεύσεις)
4. Λοιπές υποστηρικτικές ενέργειες (αφορά μία σειρά υποστηρικτικών δράσεων για την αναβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων των οικισμών Ρομά, που μπορεί να είναι προαπαιτούμενες μμελέτες για την υλοποίηση των προγραμματιζόμενων δράσεων του επιχειρησιακού, ενέργειες για την εξασφάλιση προσπελασιμότητας στον οικισμό π.χ. επέκταση και πύκνωση δρομολογίων αστικών συγκοινωνιών, αλλά και δράσεις για την καθαριότητα των οικισμών προμήθειας εξοπλισμού - αγορά κάδων απορριμμάτων και πύκνωση δρομολογίων απορριμματοφόρων.

Για την εκπαίδευση η χρηματοδοτική απαίτηση ανέρχεται στα 210.000€ και αφορά δύο ειδικούς στόχους:

1. Μείωση της μαθητικής διαρροής (αφορά προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης).
2. Αναλφαβητισμός (εκπαίδευση ενηλίκων, σχολεία δεύτερης ευκαιρίας - Οι παρεμβάσεις είναι σημαντικές και για την ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας των παιδιών διότι οι ενήλικες δεν ενθαρρύνουν και δεν παρακινούν τα παιδιά τους να ενταχθούν και να ολοκληρώσουν την εκπαίδευση).

Ο τρίτος άξονας προτεραιότητας « Απασχόληση – Επαγγελματική κατάρτιση» με 576.000€ στοχεύει σε:

1. Καταπολέμηση ανεργίας/Αύξηση απασχόλησης

2. Πιστοποίηση - Ανάπτυξη επαγγελματικών δεξιοτήτων (π.χ. προγράμματα με αυξημένη διάρκεια πρακτικής άσκησης «onthejobtraining» με σκοπό την εξοικείωση με την μισθωτή εργασία, προγράμματα επιμόρφωσης σε αγροτικές και τεχνικές εργασίες, προγράμματα απόκτησης νέων επαγγελματικών δεξιοτήτων και εξειδίκευση και ανάπτυξη υφιστάμενων επαγγελματικών δεξιοτήτων)
3. Ανάπτυξη τοπικής οικονομίας (λειτουργία κοινωνικού παντοπωλείου, υπηρεσία αξιοποίησης και διανομής αδιάθετων αγροτικών- κτηνοτροφικών προϊόντων, υπηρεσίες φροντίδας και διαμόρφωσης κοινόχρηστων Δημόσιων Χώρων, αγροτικού - εμπορικού χαρακτήρα κοινωνική επιχειρηματικότητα μέσω εκμίσθωσης - διάθεσης δημοτικών γαιών για αγροτική εκμετάλλευση κλπ.

Τέλος, για την υγεία προϋπολογίζονται δράσεις με συνολικό κόστος 498.750€ με στόχο ένα πενταετές πρόγραμμα με παρεμβάσεις προληπτικής ιατρικής, αγωγής υγείας αλλά και παρεμβάσεις στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών.

Το συνολικό κείμενο του Σχεδίου Δράσης της Περιφέρειας Ηπείρου κλείνει με εξειδικευμένες προτάσεις παρέμβασης για κάθε δήμο ξεχωριστά, ανάλογα με την υφιστάμενη κατάσταση.

Παράρτημα 2

Ερωτηματολόγιο

&

Δραστηριότητα κλειστού τύπου

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα;

Στο σχολείο:

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

Στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού:

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

«Τους θεωρώ ίσους με εμένα.»

α. Διαφωνώ απόλυτα β. Διαφωνώ γ. Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ δ. Συμφωνώ ε. Συμφωνώ απόλυτα

Νιώθω γι' αυτούς:

α. μίσος β. αδιαφορία γ. συμπάθεια

2. Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από εσένα;

Στο σχολείο:

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

Στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού:

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

«Τους θεωρώ ίσους με εμένα.»

α. Διαφωνώ απόλυτα β. Διαφωνώ γ. Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ δ. Συμφωνώ ε. Συμφωνώ απόλυτα

Νιώθω γι' αυτούς:

α. μίσος β. αδιαφορία γ. συμπάθεια

3. Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου;

Στο σχολείο:

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

Στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού:

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

«Τους θεωρώ ίσους με εμένα.»

α. Διαφωνώ απόλυτα β. Διαφωνώ γ. Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ δ. Συμφωνώ ε. Συμφωνώ απόλυτα

Νιώθω γι' αυτούς:

α. μίσος β. αδιαφορία γ. συμπάθεια

4. Κάνεις παρέα με παιδιά που δεν κατάγονται από το μαχαλά;

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

«Τους θεωρώ ίσους με εμένα.»

α. Διαφωνώ απόλυτα β. Διαφωνώ γ. Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ δ. Συμφωνώ ε. Συμφωνώ απόλυτα

Νιώθω γι' αυτούς:

α. μίσος β. αδιαφορία γ. συμπάθεια

5. Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο: (διάλεξε έως 2 επιλογές)

- α. με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα
β. μαθητή με ειδικές ανάγκες
γ. φτωχό μαθητή
δ. με μαθητή που λόγω σωματικής εμφάνισης ξεχωρίζει (κοντό, χοντρό, άσχημο)
ε. δε θα είχα πρόβλημα να κάτσω με οποιονδήποτε συμμαθητή μου
στ. άλλο: _____

6. «Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

- α. Διαφωνώ απόλυτα β. Διαφωνώ γ. Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ δ. Συμφωνώ ε. Συμφωνώ απόλυτα

7. «Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονίες της Αλεξάνδρειας.»

- α. Διαφωνώ απόλυτα β. Διαφωνώ γ. Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ δ. Συμφωνώ ε. Συμφωνώ απόλυτα

8. Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι απ ό άλλη χώρα;

- α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

9. Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι απ ό άλλη γειτονιά;

- α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

10. Έχεις χτυπήσει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

- α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

11. «Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

- α. Διαφωνώ απόλυτα β. Διαφωνώ γ. Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ δ. Συμφωνώ ε. Συμφωνώ απόλυτα

12. Σου έχει συμβεί ποτέ:

1. Να σε σπρώξουν, να σε χτυπήσουν ή να σε κλωτσήσουν χωρίς λόγο;

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

2. Να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός – ή όταν κυκλοφορείς έξω;

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

3. Να σε κατηγορήσουν στο σχολείο για κάτι που δεν έχεις κάνει;

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

4. Να σου έχει φερθεί άσχημα ή άδικα κάποιος δάσκαλος;

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

5. Να σε κοροϊδέψουν στο σχολείο;

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

6. Να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή σου, την εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

7. Να σου φερθεί κάποιος με αγένεια;

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

8. Να σε κάνουν να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου; (χρώμα, εμφάνιση, ομιλία κ.λπ.)

α. Ποτέ β. Σπάνια γ. Μερικές φορές δ. Αρκετά συχνά ε. Πολύ Συχνά

Αν ναι, για ποιο; _____

Προσωπικές πληροφορίες

1. Φύλο: αγόρι κορίτσι

2. Ηλικία: _____

3. Τόπος κατοικίας: _____

4. Τόπος καταγωγής: _____

5. Θρησκεία: _____

6. Γλώσσα που μιλιέται στο σπίτι: _____

7. Μορφωτικό επίπεδο γονέων:

Μητέρα: καθόλου δημοτικό γυμνάσιο λύκειο πανεπιστήμιο

Πατέρας: καθόλου δημοτικό γυμνάσιο λύκειο πανεπιστήμιο

8. Κατοικώ (έως δύο επιλογές): Α. με

τους δύο γονείς μου Β. με τη μητέρα

μου Γ. με τον πατέρα μου

. με συγγενείς μου

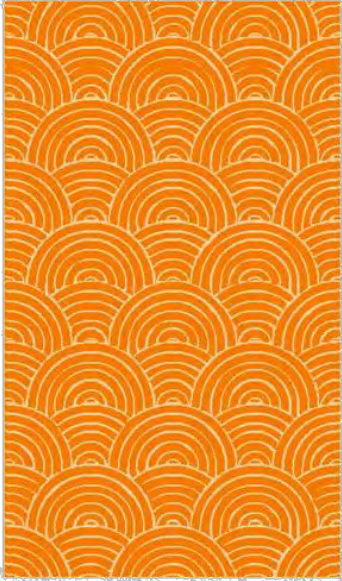
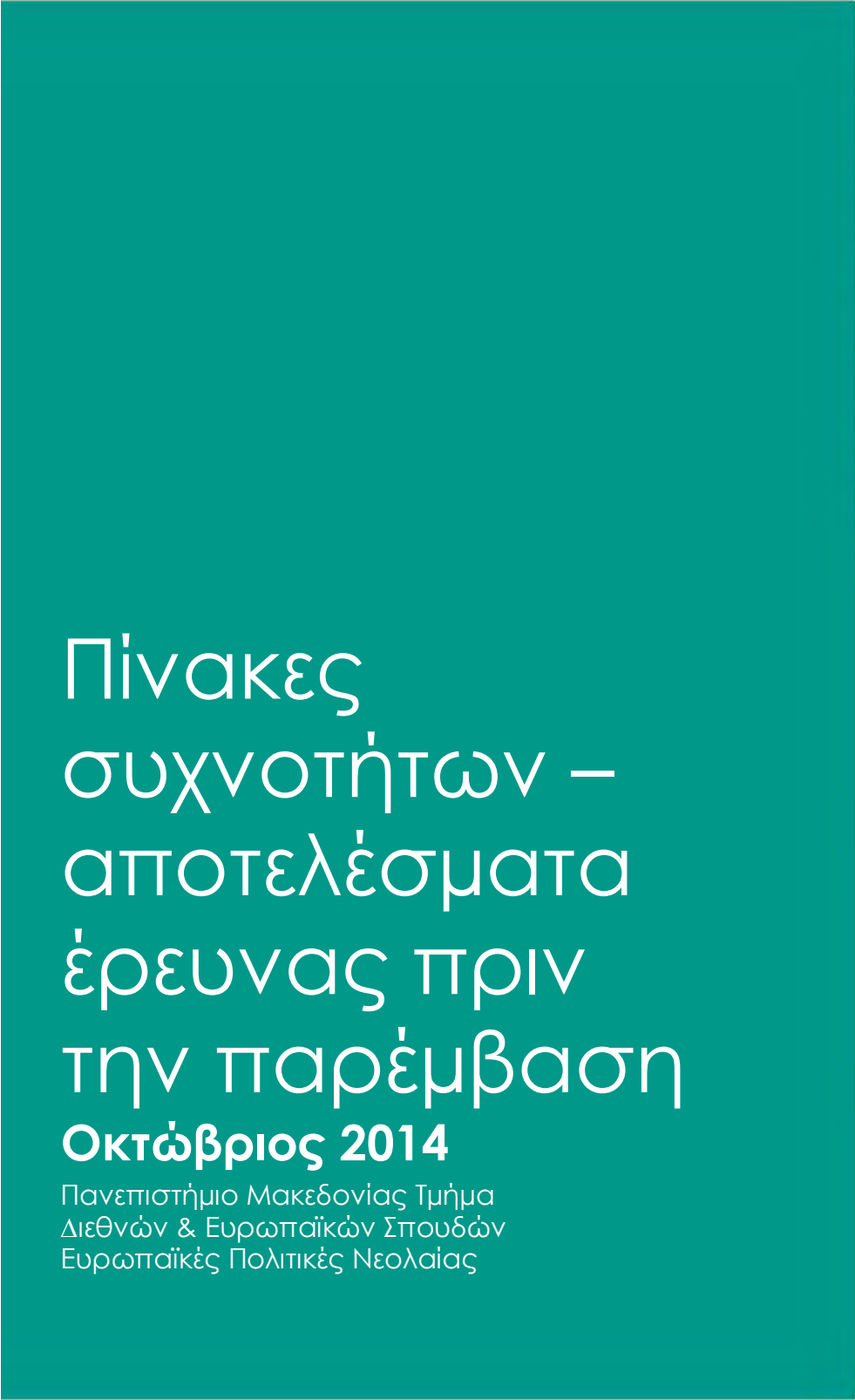
Ποιες είναι πραγματικά;

καλή	κακιά	ζηλιάρα
φιλική	ανόητη	έξυπνη
πονηρή	αθώα	όμορφη
άσχημη	ευγενική	αγενής

Παράρτημα 3

Πίνακες συχνοτήτων, αποτελέσματα έρευνας πριν την παρέμβαση

Πίνακες συχνοτήτων – αποτελέσματα έρευνας πριν την παρέμβαση **Οκτώβριος 2014**

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Τμήμα
Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών
Ευρωπαϊκές Πολιτικές Νεολαίας

Δημογραφικά στοιχεία

ΦΥΛΟ

Statistics

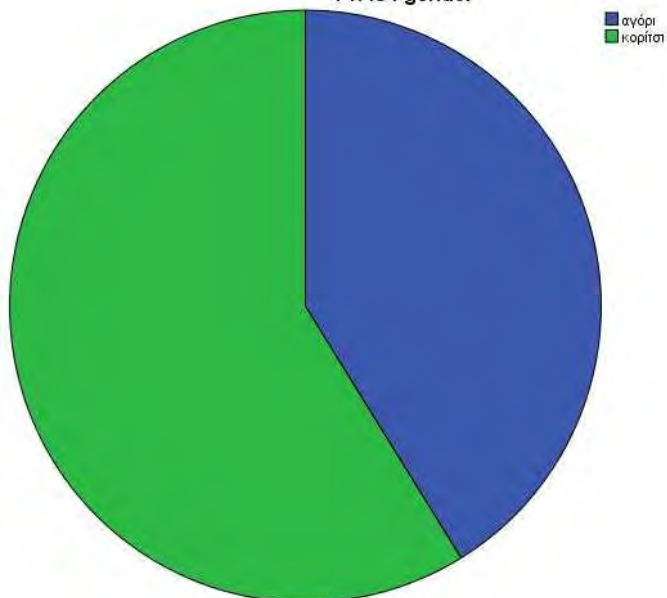
ΦΥΛΟ / gender

N	Valid	17
	Missing	0

ΦΥΛΟ / gender

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	αγόρι	7	41,2	41,2	41,2
	κορίτσι	10	58,8	58,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

ΦΥΛΟ / gender

HAIKIA

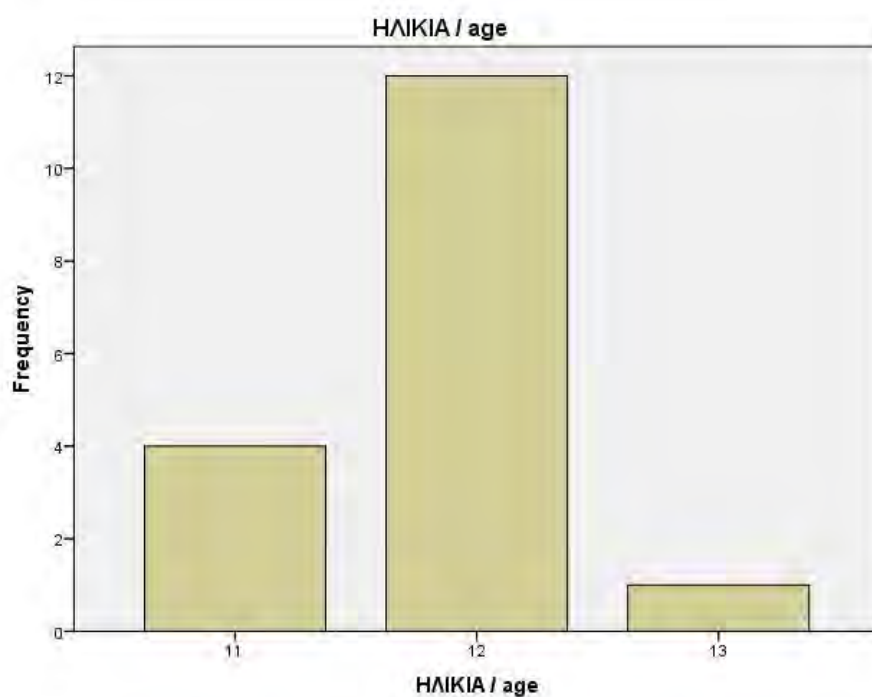
Statistics

HAIKIA / age

N	Valid	17
	Missing	0

HAIKIA / age

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	11	4	23,5	23,5	23,5
	12	12	70,6	70,6	94,1
	13	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

ΤΟΠΟΣ ΠΟΥ ΚΑΤΟΙΚΩ

τόπος που κατοικώ					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αλεξάνδρεια	15	88,2	88,2	88,2
	Παλαιοχώρι	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ

τόπος καταγωγής					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αλεξάνδρεια	14	82,4	82,4	82,4
	Παλαιοχώρι	2	11,8	11,8	94,1
	Αθήνα	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ

θρήσκευμα				
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	ΧΟ	17	100,0	100,0

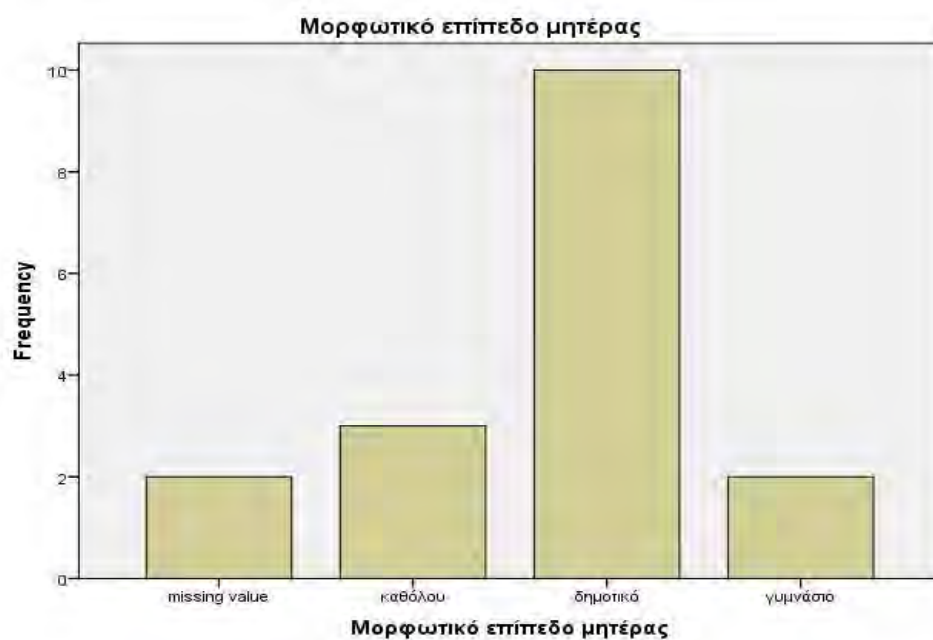
ΜΗΤΡΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

μητρική γλώσσα				
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	ρουμανοβλάχικα	17	100,0	100,0

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΜΗΤΕΡΑΣ

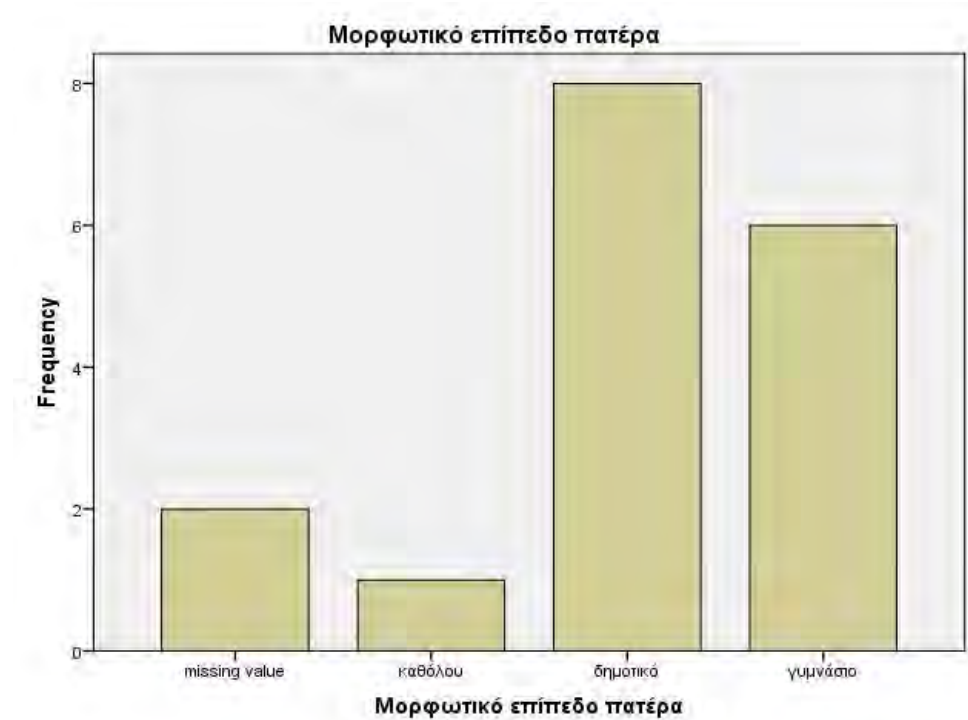
Μορφωτικό επίπεδο μητέρας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid missing value	2	11,8	11,8	11,8
καθόλου	3	17,6	17,6	29,4
δημοτικό	10	58,8	58,8	88,2
γυμνάσιο	2	11,8	11,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΠΑΤΕΡΑ

Μορφωτικό επίπεδο πατέρα					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	2	11,8	11,8	11,8
	καθόλου	1	5,9	5,9	17,6
	δημοτικό	8	47,1	47,1	64,7
	γυμνάσιο	6	35,3	35,3	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

ΚΑΤΟΙΚΩ ΜΕ

Κατοικώ με τους δύο γονείς μου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid missing value	1	5,9	5,9	5,9
true	16	94,1	94,1	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Κατοικώ με τη μητέρα μου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid missing value	16	94,1	94,1	94,1
true	1	5,9	5,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Κατοικώ με τον πατέρα μου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid missing value	17	100,0	100,0	100,0

Κατοικώ με συγγενείς μου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid missing value	8	47,1	47,1	47,1
true	9	52,9	52,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

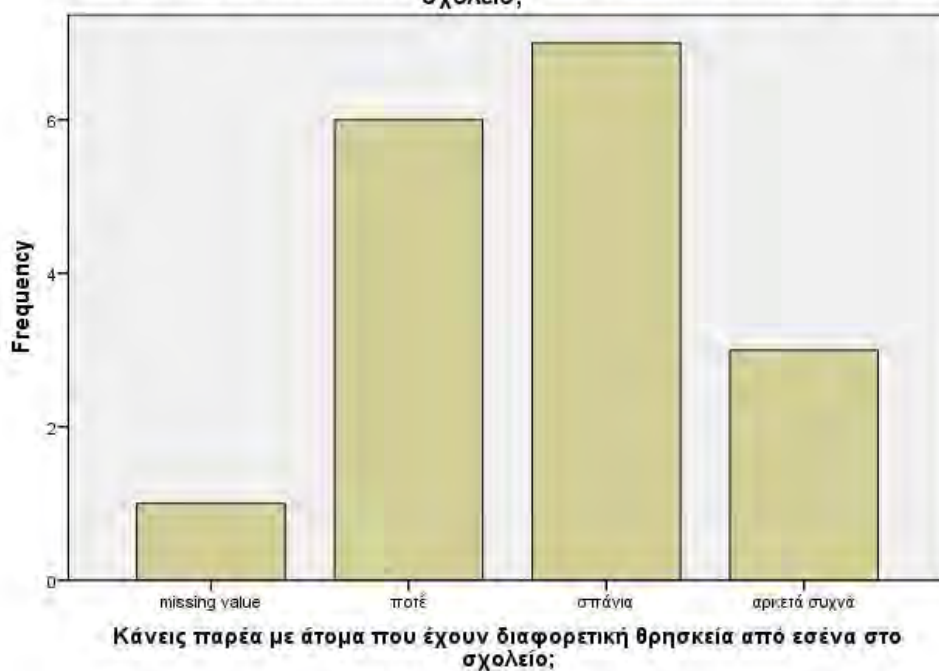
Στάση & συμπεριφορά απέναντι στη διαφορετικότητα

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στο σχολείο;

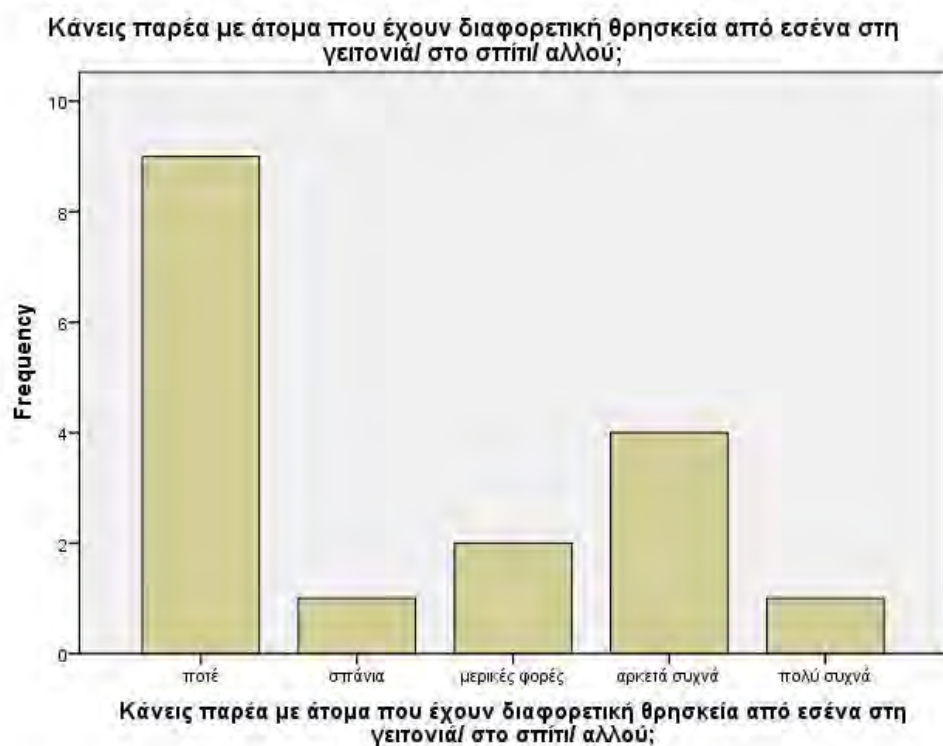
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid missing value	1	5,9	5,9	5,9
ποτέ	6	35,3	35,3	41,2
σπάνια	7	41,2	41,2	82,4
αρκετά συχνά	3	17,6	17,6	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στο σχολείο;

**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στη γειτονιά/
στο σπίτι/ αλλού;**

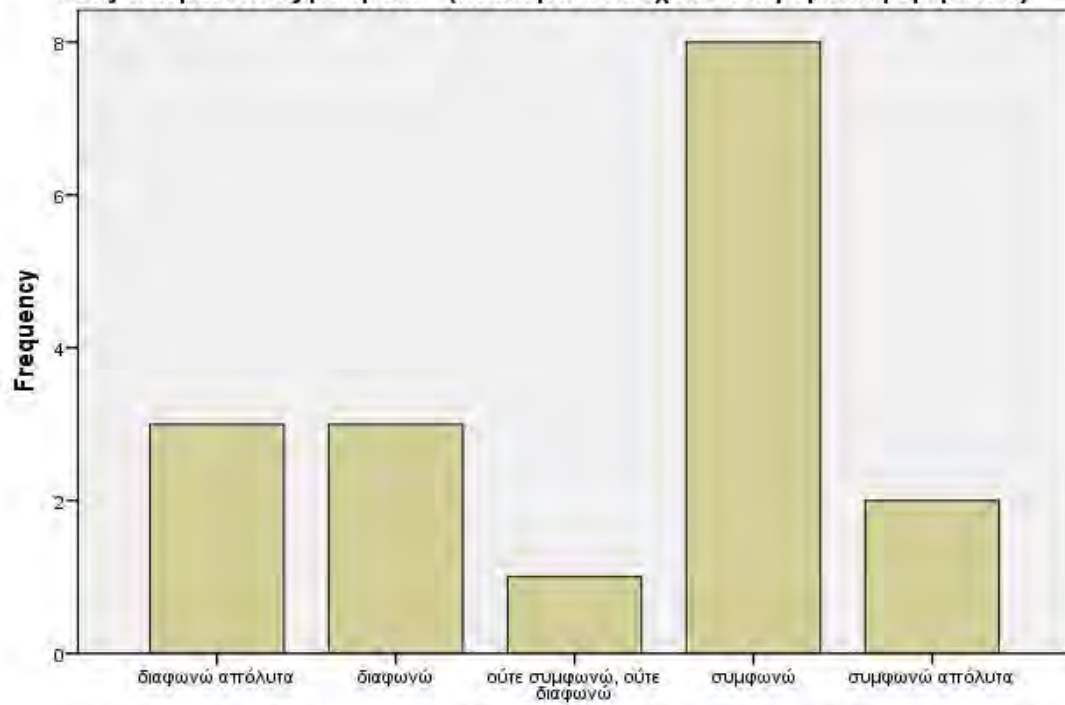
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	9	52,9	52,9	52,9
	σπάνια	1	5,9	5,9	58,8
	μερικές φορές	2	11,8	11,8	70,6
	αρκετά συχνά	4	23,5	23,5	94,1
	πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	3	17,6	17,6	17,6
διαφωνώ	3	17,6	17,6	35,3
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	1	5,9	5,9	41,2
συμφωνώ	8	47,1	47,1	88,2
συμφωνώ απόλυτα	2	11,8	11,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	μίσος	2	11,8	11,8	17,6
	αδιαφορία	8	47,1	47,1	64,7
	συμπάθεια	6	35,3	35,3	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

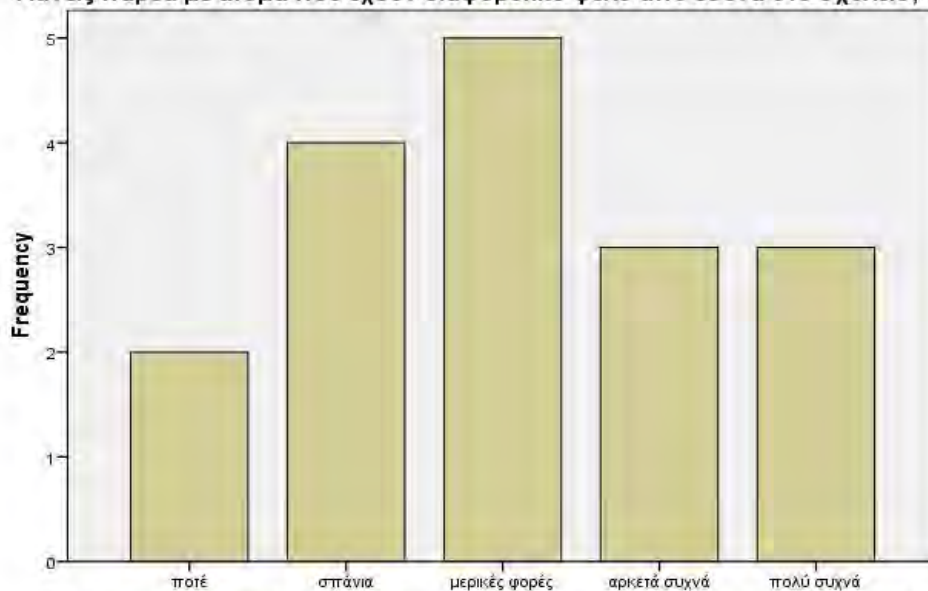

ΦΥΛΟ

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο από εσένα στο σχολείο;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	2	11,8	11,8	11,8
	σπάνια	4	23,5	23,5	35,3
	μερικές φορές	5	29,4	29,4	64,7
	αρκετά συχνά	3	17,6	17,6	82,4
	πολύ συχνά	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο από εσένα στο σχολείο;

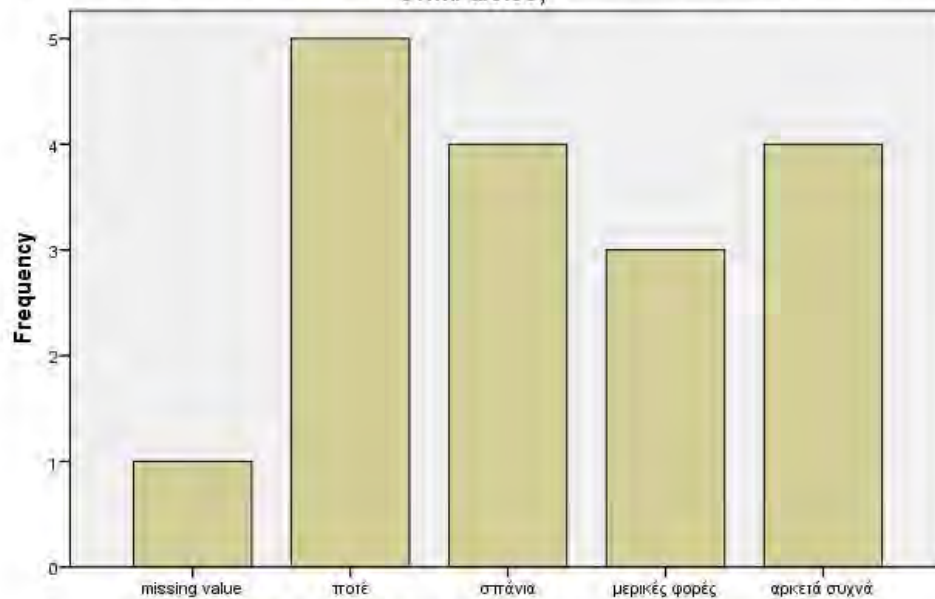

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο από εσένα στο σχολείο;

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο από εσένα στη γειτονιά/στο σπίτι/ αλλού;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	ποτέ	5	29,4	29,4	35,3
	σπάνια	4	23,5	23,5	58,8
	μερικές φορές	3	17,6	17,6	76,5
	αρκετά συχνά	4	23,5	23,5	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

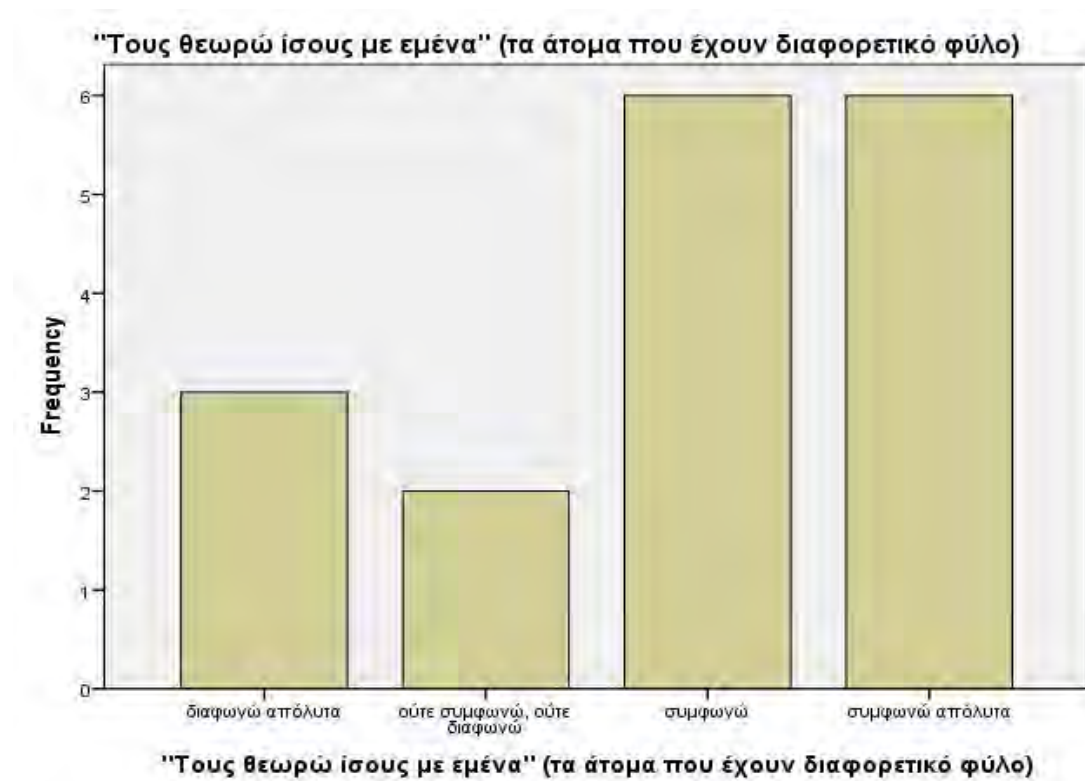
Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο από εσένα στη γειτονιά/στο σπίτι/ αλλού;

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο από εσένα στη γειτονιά/στο σπίτι/ αλλού;

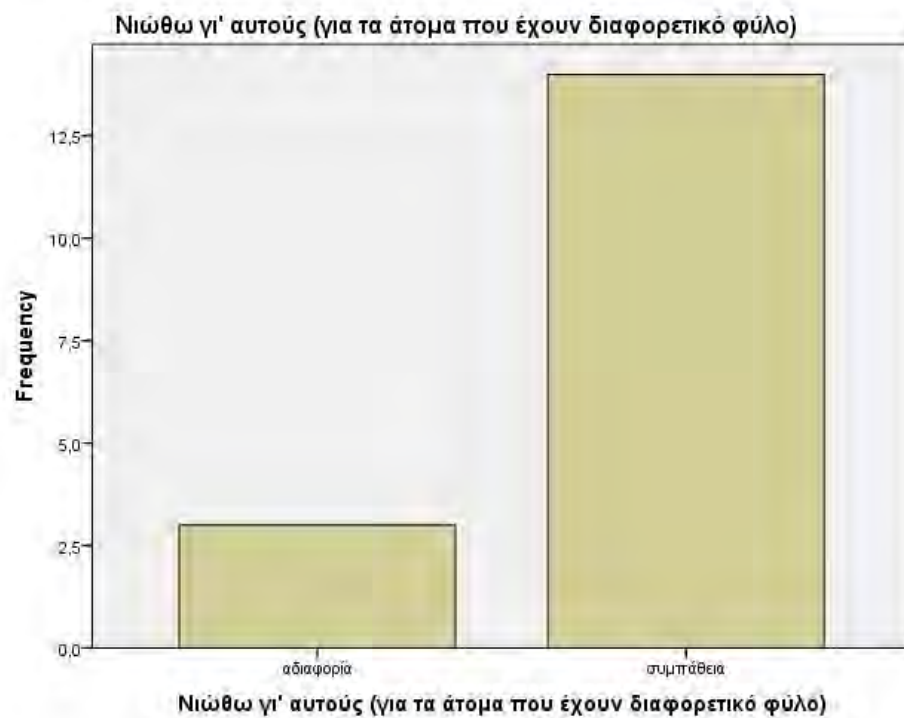
"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	3	17,6	17,6	17,6
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2	11,8	11,8	29,4
συμφωνώ	6	35,3	35,3	64,7
συμφωνώ απόλυτα	6	35,3	35,3	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	αδιαφορία	3	17,6	17,6	17,6
	συμπάθεια	14	82,4	82,4	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

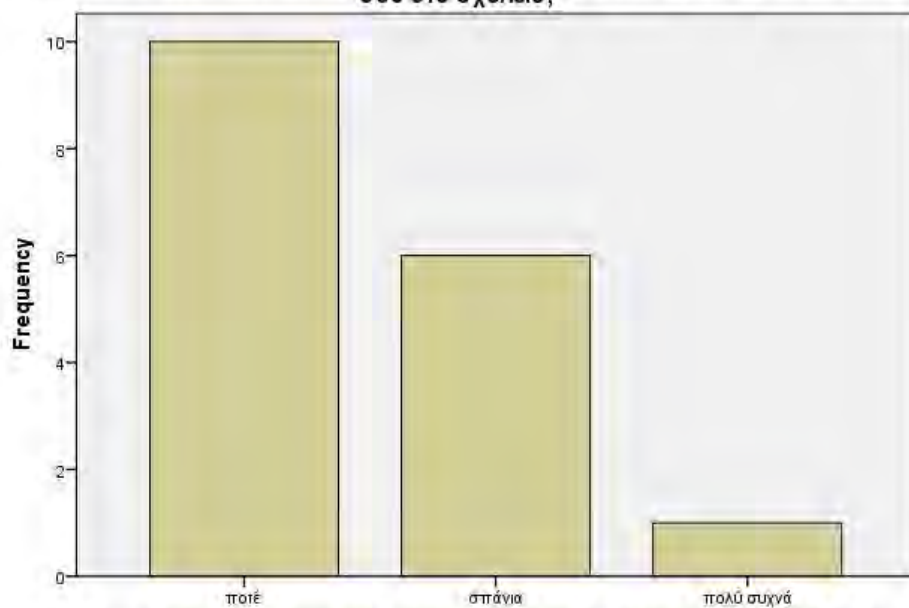

ΧΩΡΑ

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στο σχολείο;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	10	58,8	58,8	58,8
σπάνια	6	35,3	35,3	94,1
πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στο σχολείο;

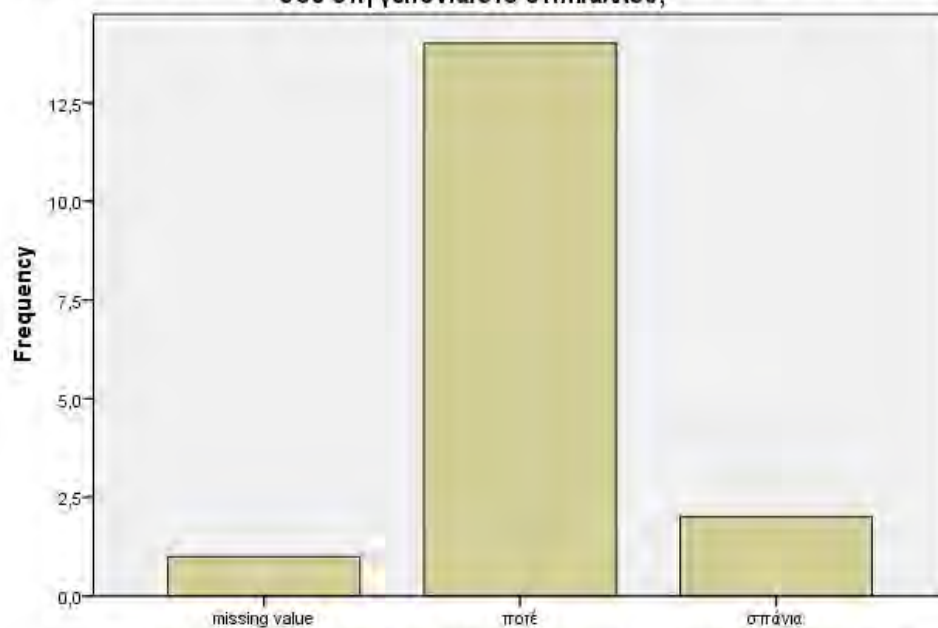

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στο σχολείο;

**Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου
στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	ποτέ	14	82,4	82,4	88,2
	σπάνια	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

**Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική
σου στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

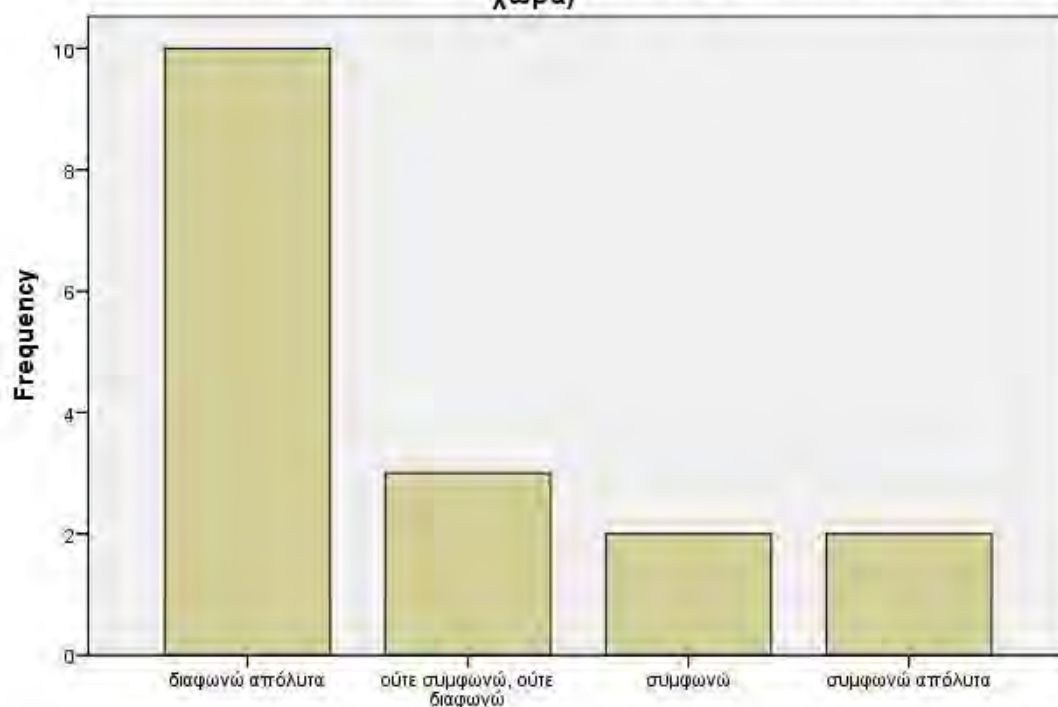

**Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη
δική σου στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	10	58,8	58,8	58,8
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	3	17,6	17,6	76,5
συμφωνώ	2	11,8	11,8	88,2
συμφωνώ απόλυτα	2	11,8	11,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

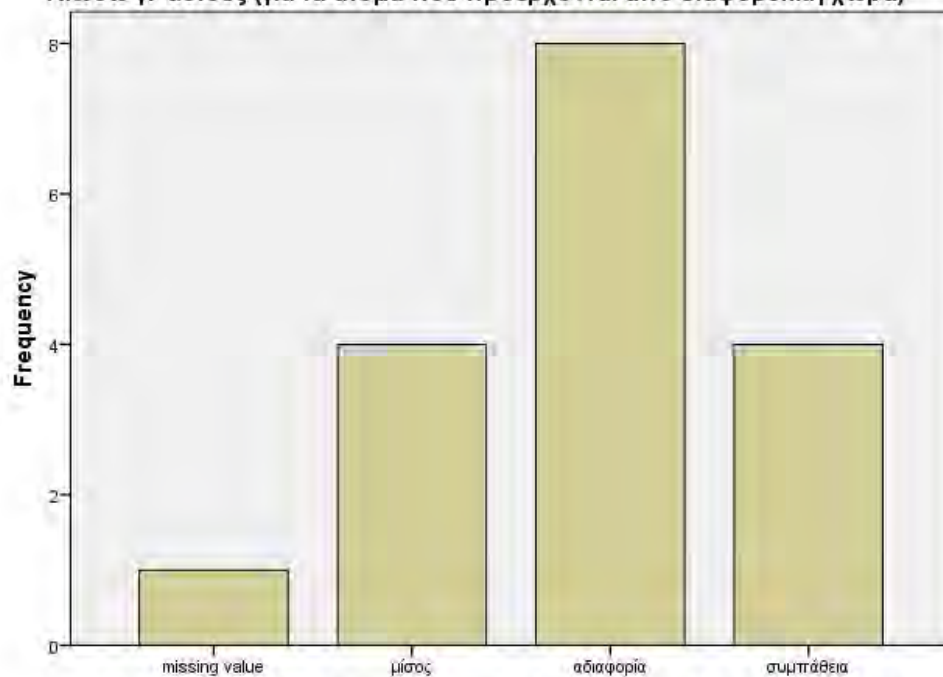

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	μίσος	4	23,5	23,5	29,4
	αδιαφορία	8	47,1	47,1	76,5
	συμπάθεια	4	23,5	23,5	100,0
	Total	17	100,0		

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

ΓΕΙΤΟΝΙΑ

Κάνεις παρέα με παιδιά που δεν κατάγονται από το μαχαλά;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	5	29,4	29,4	29,4
σπάνια	8	47,1	47,1	76,5
μερικές φορές	2	11,8	11,8	88,2
αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

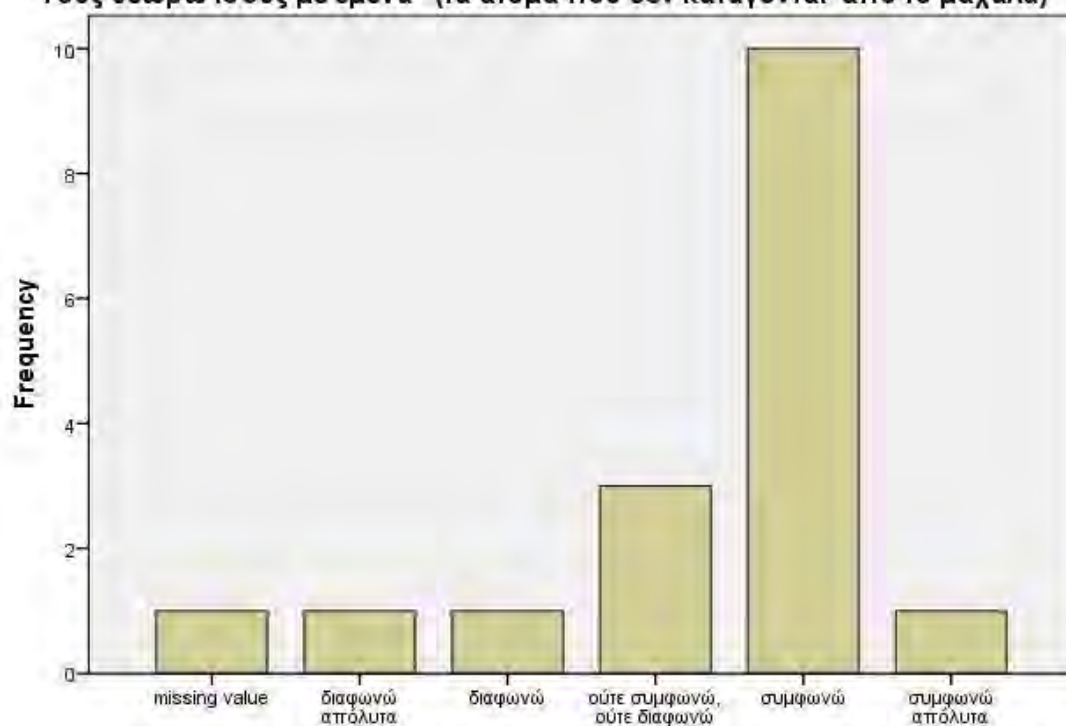
Κάνεις παρέα με παιδιά που δεν κατάγονται από το μαχαλά;

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	διαφωνώ απόλυτα	1	5,9	5,9	11,8
	διαφωνώ	1	5,9	5,9	17,6
	ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	3	17,6	17,6	35,3
	συμφωνώ	10	58,8	58,8	94,1
	συμφωνώ απόλυτα	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	αδιαφορία	2	11,8	11,8	11,8
	συμπάθεια	15	88,2	88,2	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Ο ΔΙΠΛΑΝΟΣ ΜΟΥ ΣΤΟ ΘΡΑΝΙΟ

Statistics

		Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα	Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή με ειδικές ανάγκες	Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο φτωχό μαθητή	Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή που λόγω σωματικής εμφάνισης ξεχωρίζει (κοντό, χοντρό, άσχημο)	Δε θα είχα πρόβλημα να κάτσω με οποιονδήποτε συμμαθητή μου
N	Valid	17	17	17	17	17
	Missing	0	0	0	0	0

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	11	64,7	64,7	64,7
	true	6	35,3	35,3	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή με ειδικές ανάγκες

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	14	82,4	82,4	82,4
	true	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο φτωχό μαθητή

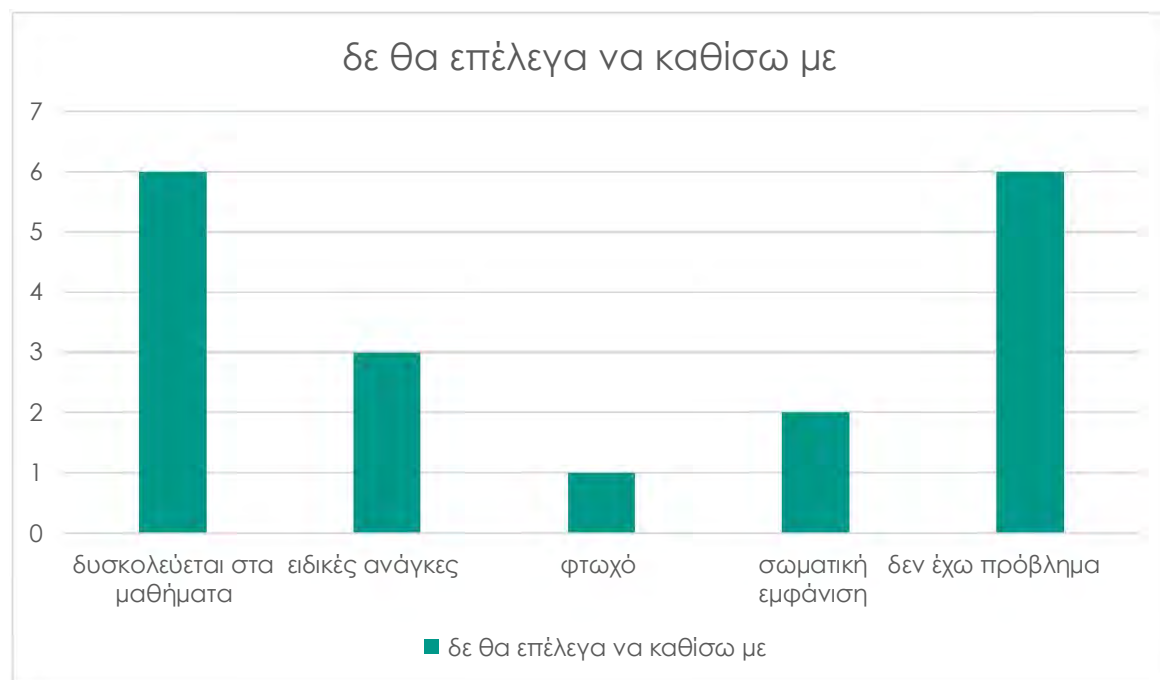
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	16	94,1	94,1	94,1
	true	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή που λόγω σωματικής εμφάνισης ξεχωρίζει (κοντό, χοντρό, άσχημο)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	15	88,2	88,2	88,2
	true	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα είχα πρόβλημα να κάτσω με οποιονδήποτε συμμαθητή μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	11	64,7	64,7	64,7
	true	6	35,3	35,3	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

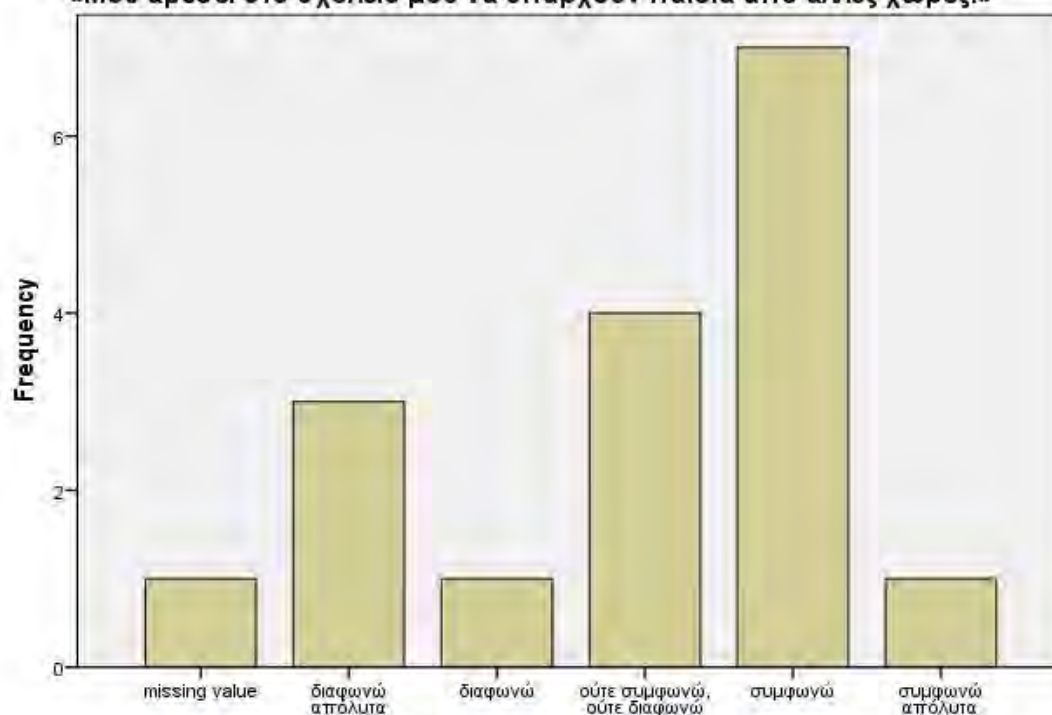

ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid missing value	1	5,9	5,9	5,9
διαφωνώ απόλυτα	3	17,6	17,6	23,5
διαφωνώ	1	5,9	5,9	29,4
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	4	23,5	23,5	52,9
συμφωνώ	7	41,2	41,2	94,1
συμφωνώ απόλυτα	1	5,9	5,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

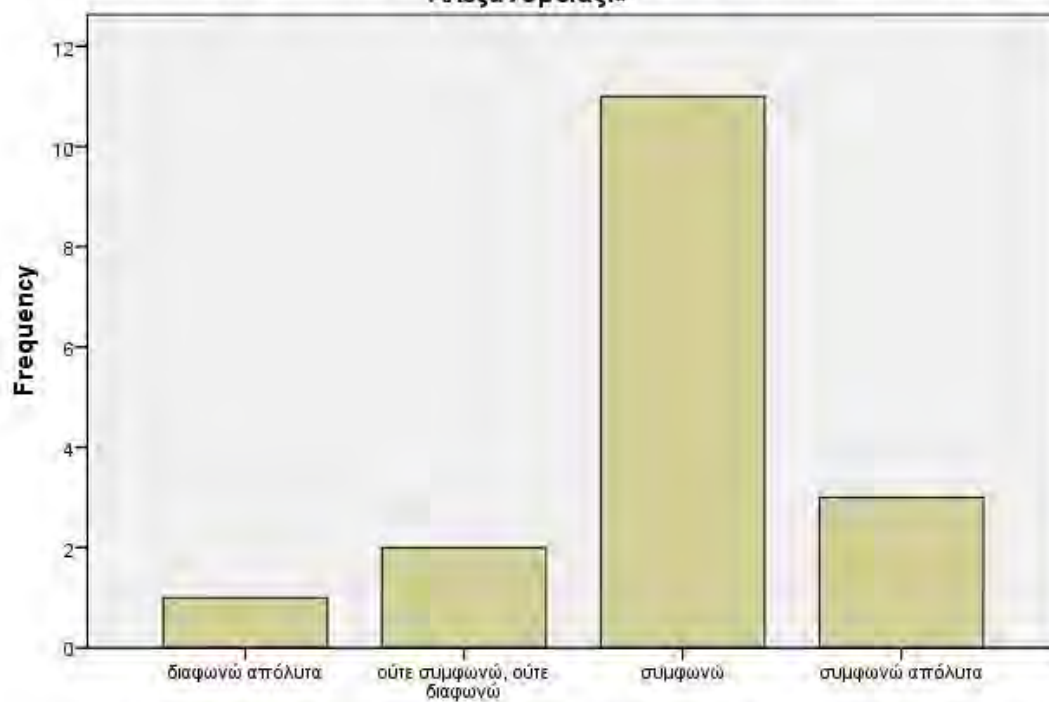

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονιές της Αλεξάνδρειας.»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	1	5,9	5,9	5,9
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2	11,8	11,8	17,6
συμφωνώ	11	64,7	64,7	82,4
συμφωνώ απόλυτα	3	17,6	17,6	100,0
Total	17	100,0	100,0	

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονιές της Αλεξάνδρειας.»

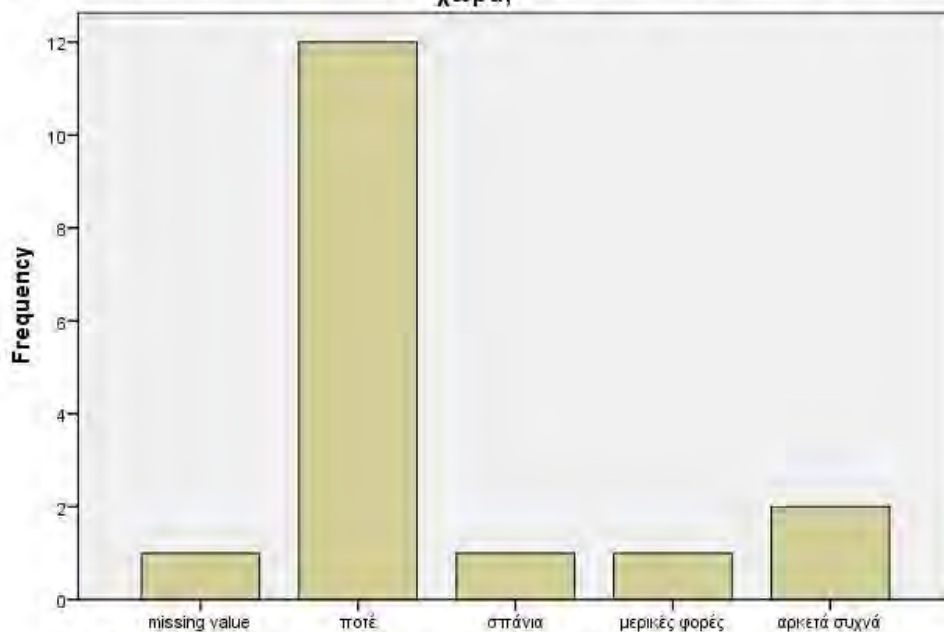

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονιές της Αλεξάνδρειας.»

Έχεις βρίσει ή κοροιδέψει κάποιον-α συμμαθητή-τρια σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	ποτέ	12	70,6	70,6	76,5
	σπάνια	1	5,9	5,9	82,4
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	88,2
	αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Έχεις βρίσει ή κοροιδέψει κάποιον-α συμμαθητή-τρια σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

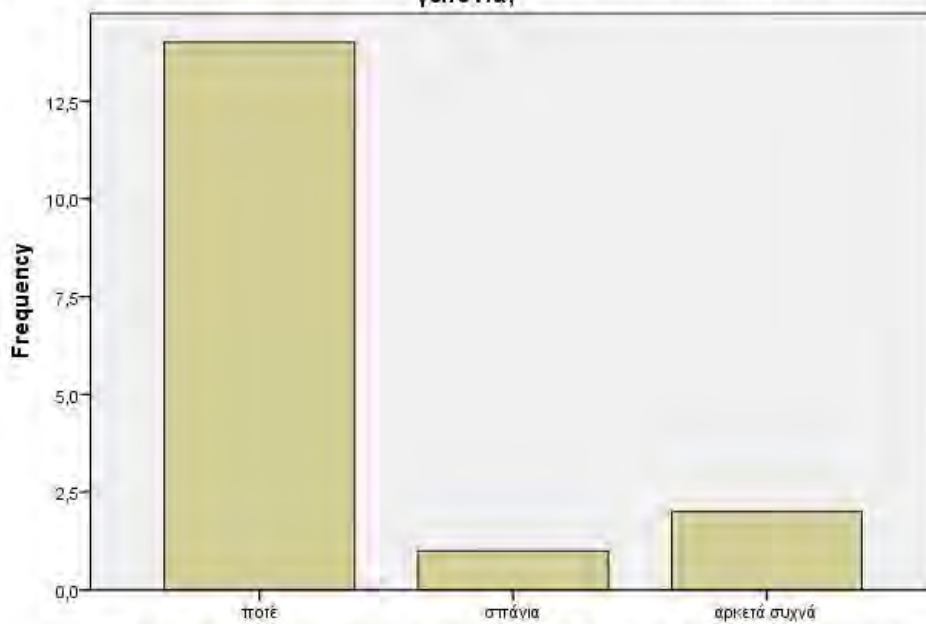

Έχεις βρίσει ή κοροιδέψει κάποιον-α συμμαθητή-τρια σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

Έχεις βρῖσει ἢ κοροιδέψει κάποιον συμμαθητή-τρια σου επειδή είναι από ἄλλη γειτονιά;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	14	82,4	82,4	82,4
	σπάνια	1	5,9	5,9	88,2
	αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Έχεις βρῖσει ἢ κοροιδέψει κάποιον συμμαθητή-τρια σου επειδή είναι από ἄλλη γειτονιά;

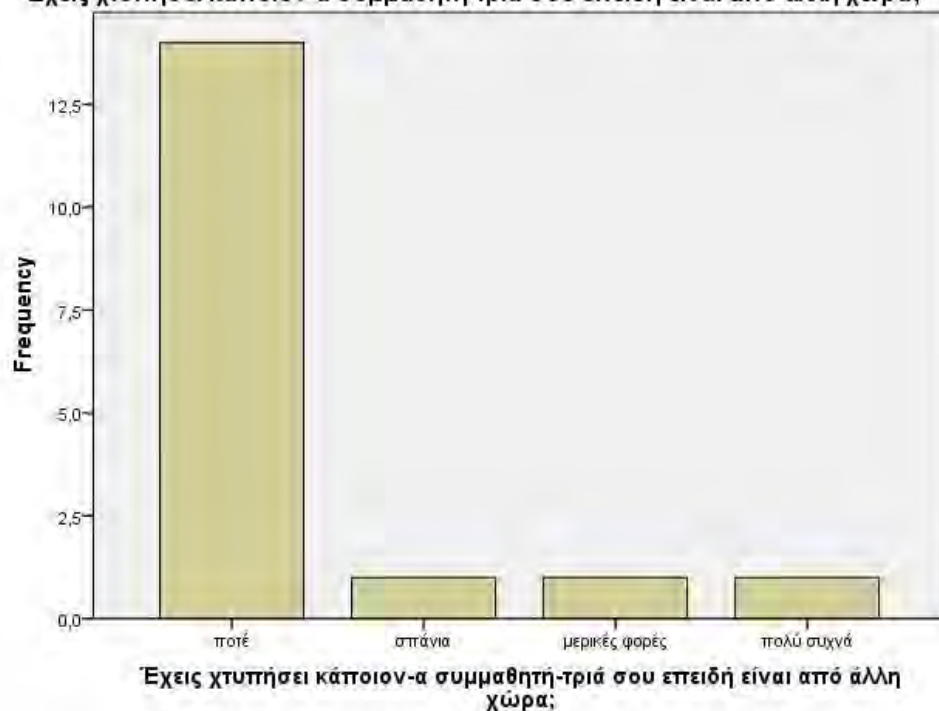

Έχεις βρῖσει ἢ κοροιδέψει κάποιον συμμαθητή-τρια σου επειδή είναι από ἄλλη γειτονιά;

Έχεις χτυπήσει κάποιον-α συμμαθητή-τριά σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	14	82,4	82,4	82,4
	σπάνια	1	5,9	5,9	88,2
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	94,1
	πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

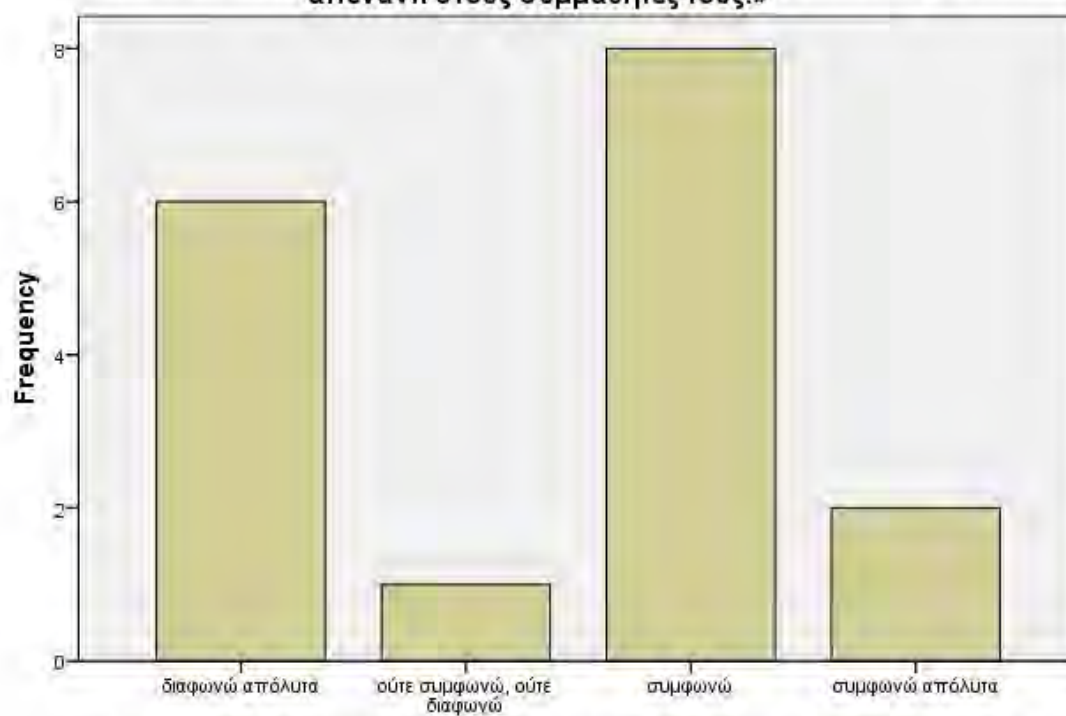
Έχεις χτυπήσει κάποιον-α συμμαθητή-τριά σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

«Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	6	35,3	35,3	35,3
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	1	5,9	5,9	41,2
συμφωνώ	8	47,1	47,1	88,2
συμφωνώ απόλυτα	2	11,8	11,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

«Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

«Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

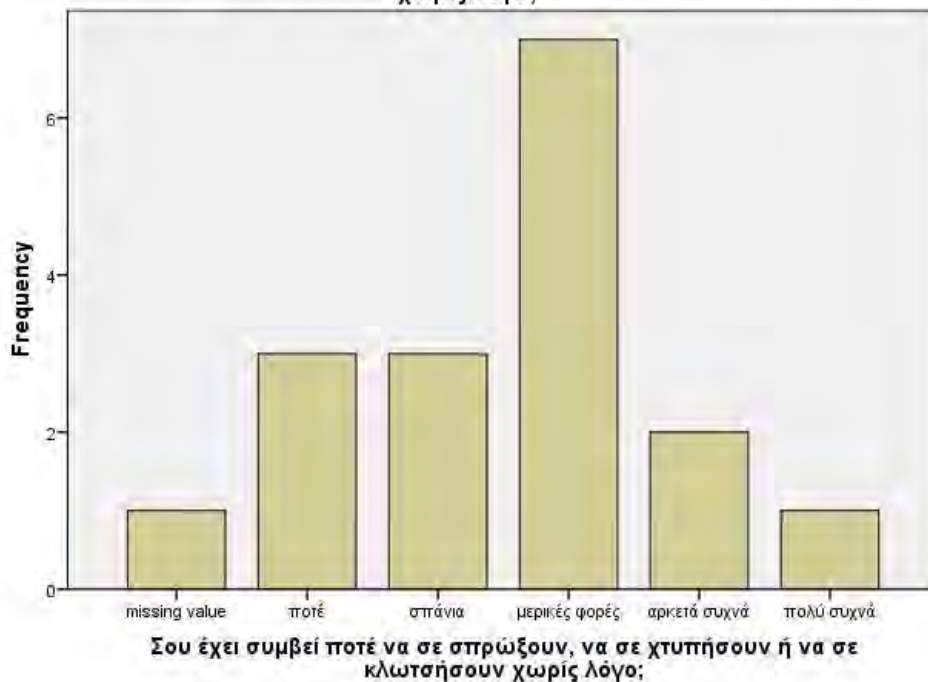
Σου έχει συμβεί ποτέ...

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε σπρώξουν, να σε χτυπήσουν ή να σε κλωτσήσουν

χωρίς λόγο;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid missing value	1	5,9	5,9	5,9
ποτέ	3	17,6	17,6	23,5
σπάνια	3	17,6	17,6	41,2
μερικές φορές	7	41,2	41,2	82,4
αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	94,1
πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

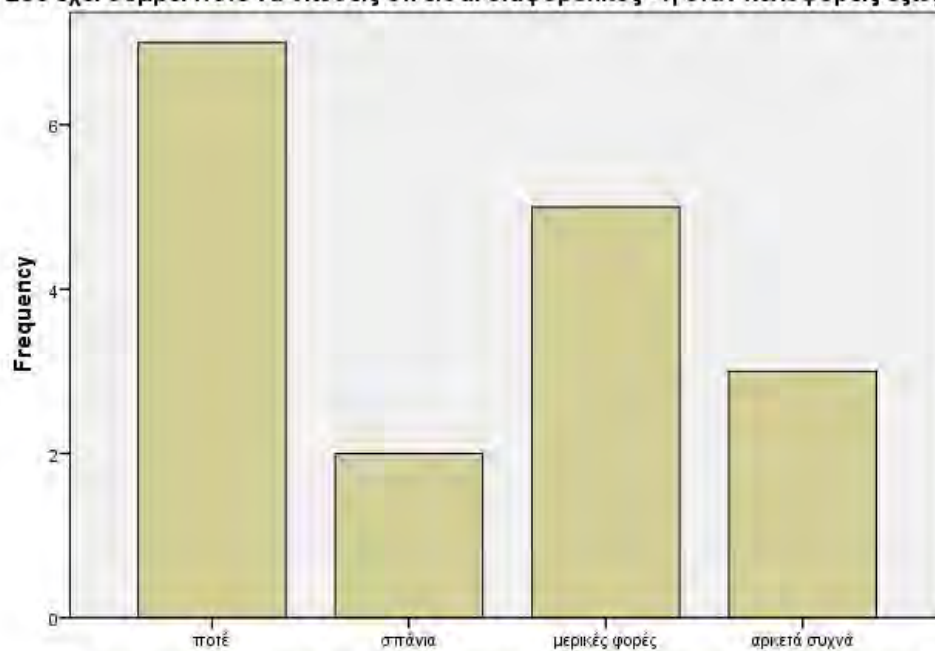
Σου έχει συμβεί ποτέ να σε σπρώξουν, να σε χτυπήσουν ή να σε κλωτσήσουν
χωρίς λόγο;

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός - ή όταν κυκλοφορείς έξω;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	7	41,2	41,2	41,2
	σπάνια	2	11,8	11,8	52,9
	μερικές φορές	5	29,4	29,4	82,4
	αρκετά συχνά	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός - ή όταν κυκλοφορείς έξω;

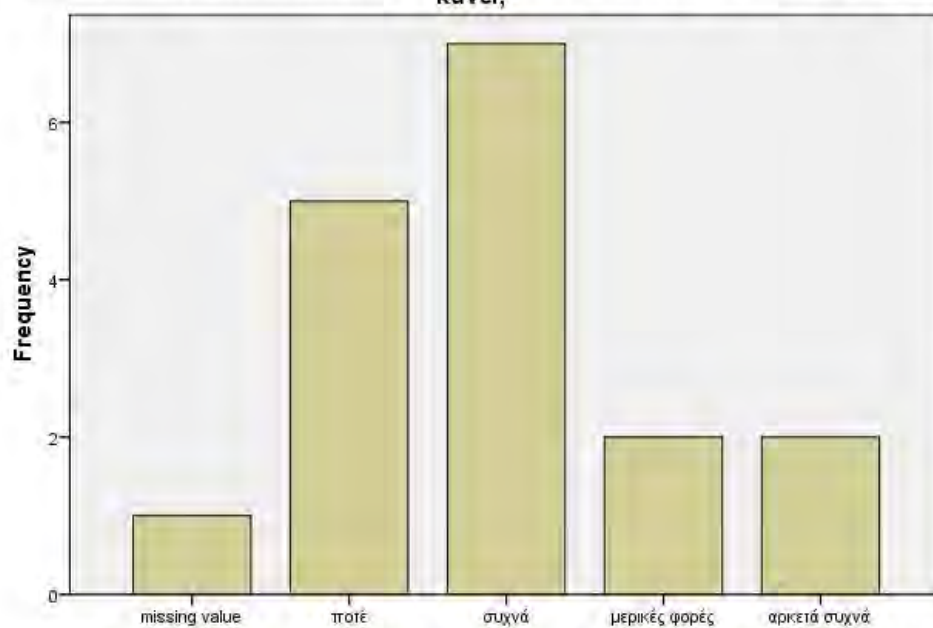

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός - ή όταν κυκλοφορείς έξω;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κατηγορήσουν στα σχολείο για κάτι που δεν έχεις κάνει;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	ποτέ	5	29,4	29,4	35,3
	συχνά	7	41,2	41,2	76,5
	μερικές φορές	2	11,8	11,8	88,2
	αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κατηγορήσουν στα σχολείο για κάτι που δεν έχεις κάνει;

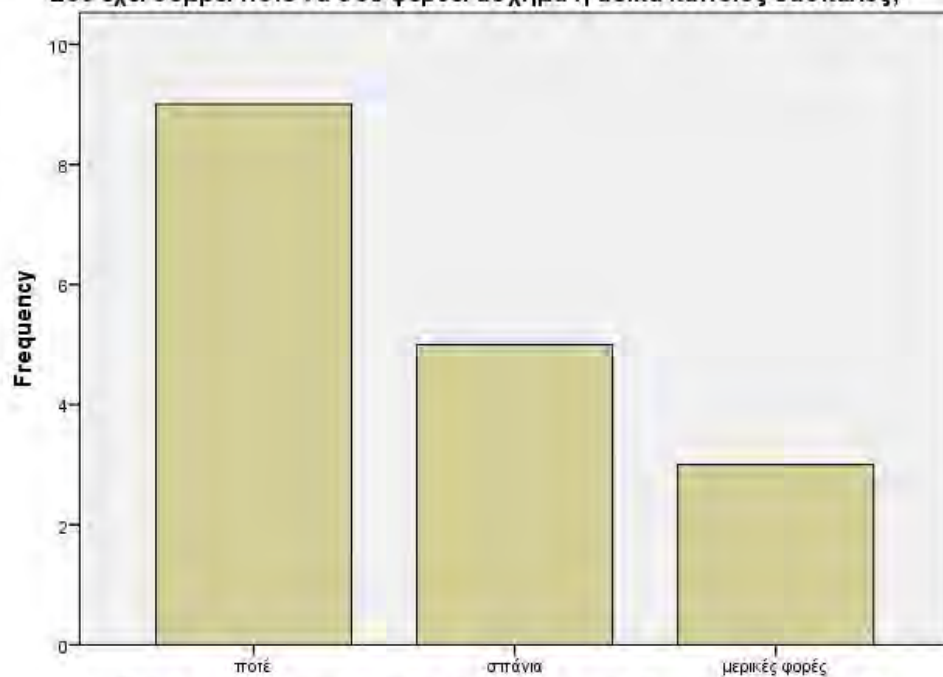

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κατηγορήσουν στα σχολείο για κάτι που δεν έχεις κάνει;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί άσχημα ή άδικο κάποιος δάσκαλος;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	9	52,9	52,9	52,9
σπάνια	5	29,4	29,4	82,4
μερικές φορές	3	17,6	17,6	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί άσχημα ή άδικο κάποιος δάσκαλος;

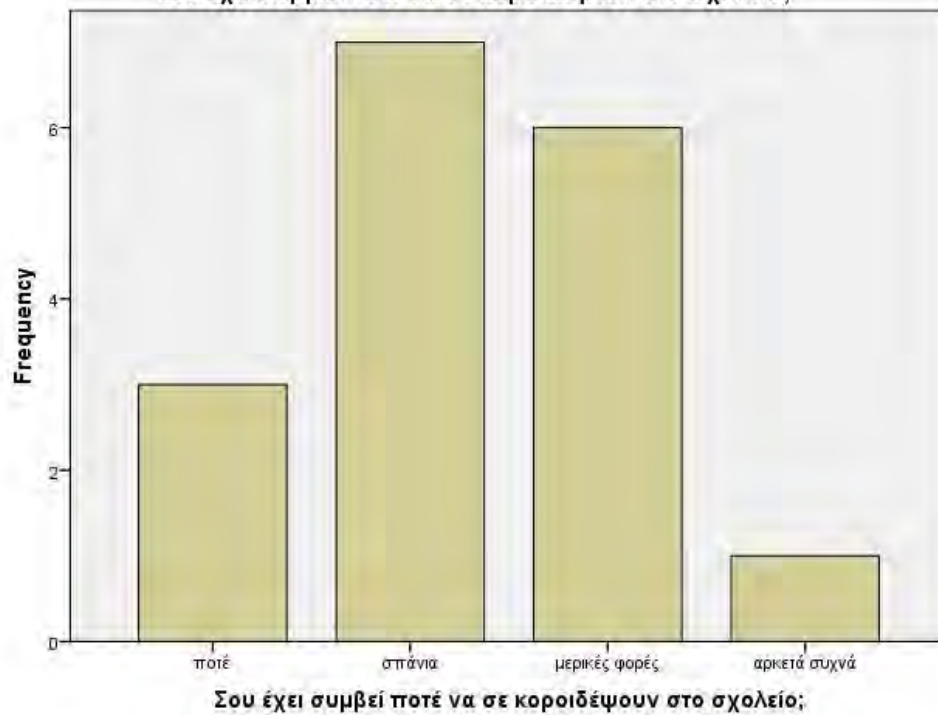

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί άσχημα ή άδικο κάποιος δάσκαλος;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κοροϊδέψουν στο σχολείο;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	3	17,6	17,6	17,6
	σπάνια	7	41,2	41,2	58,8
	μερικές φορές	6	35,3	35,3	94,1
	αρκετά συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

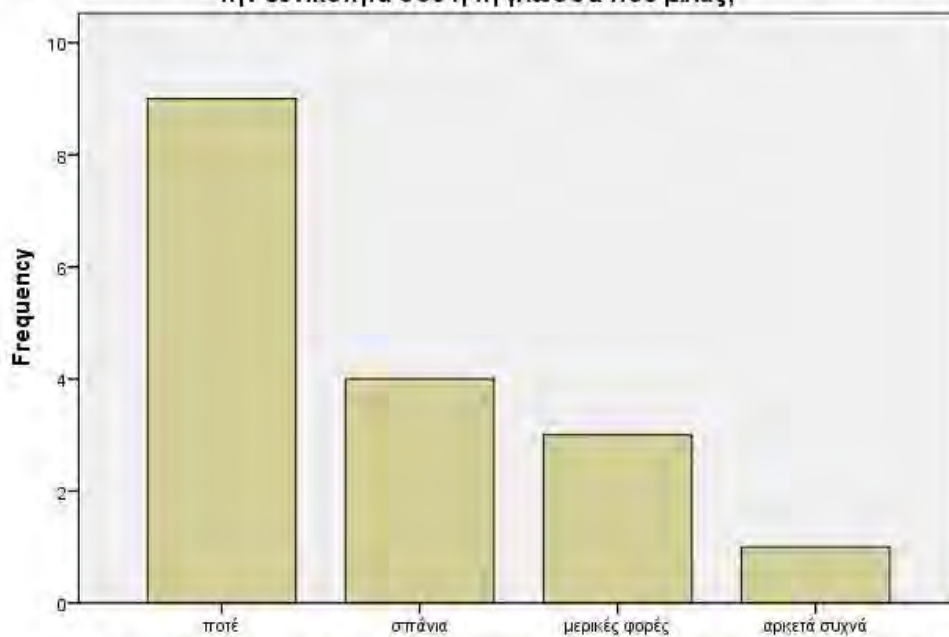
Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κοροϊδέψουν στο σχολείο;

Σου έχει συμβεί ποτέ να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή σου, την εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	9	52,9	52,9	52,9
	σπάνια	4	23,5	23,5	76,5
	μερικές φορές	3	17,6	17,6	94,1
	αρκετά συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή σου, την εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;

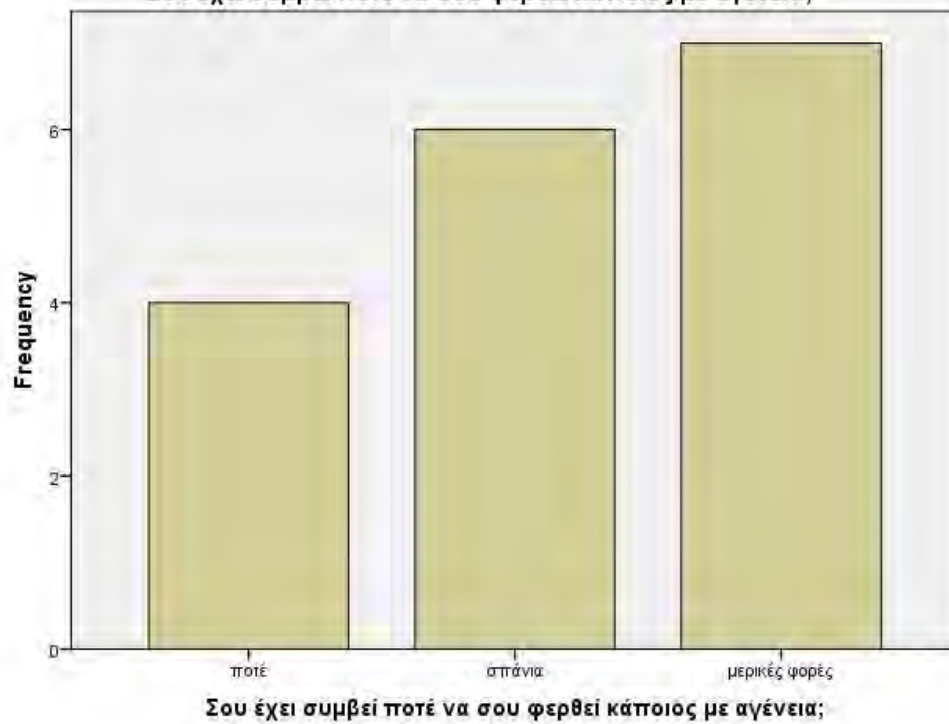

Σου έχει συμβεί ποτέ να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή σου, την εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί κάποιος με αγένεια;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	4	23,5	23,5	23,5
	σπάνια	6	35,3	35,3	58,8
	μερικές φορές	7	41,2	41,2	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

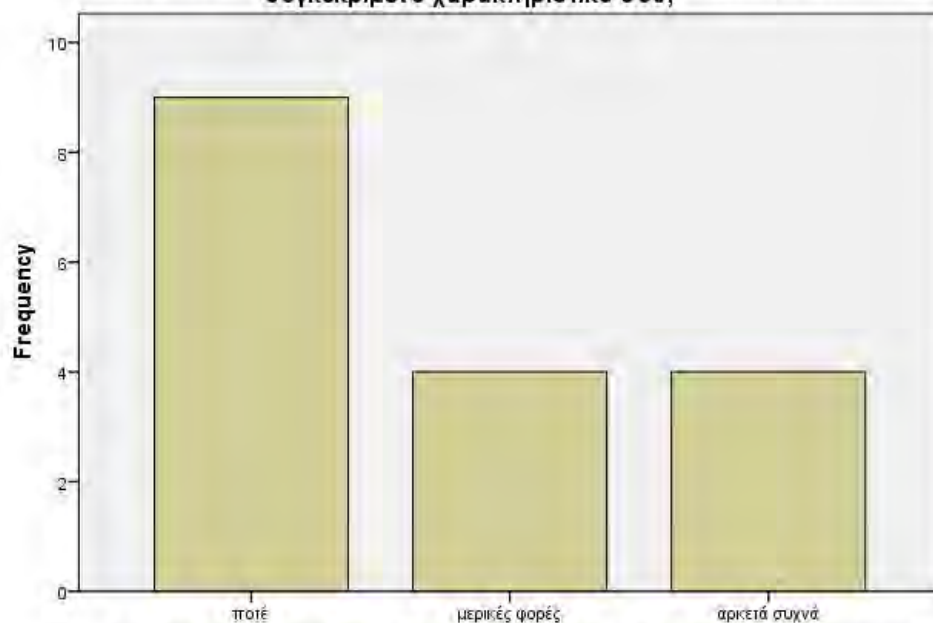
Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί κάποιος με αγένεια;

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	9	52,9	52,9	52,9
μερικές φορές	4	23,5	23,5	76,5
αρκετά συχνά	4	23,5	23,5	100,0
Total	17	100,0	100,0	

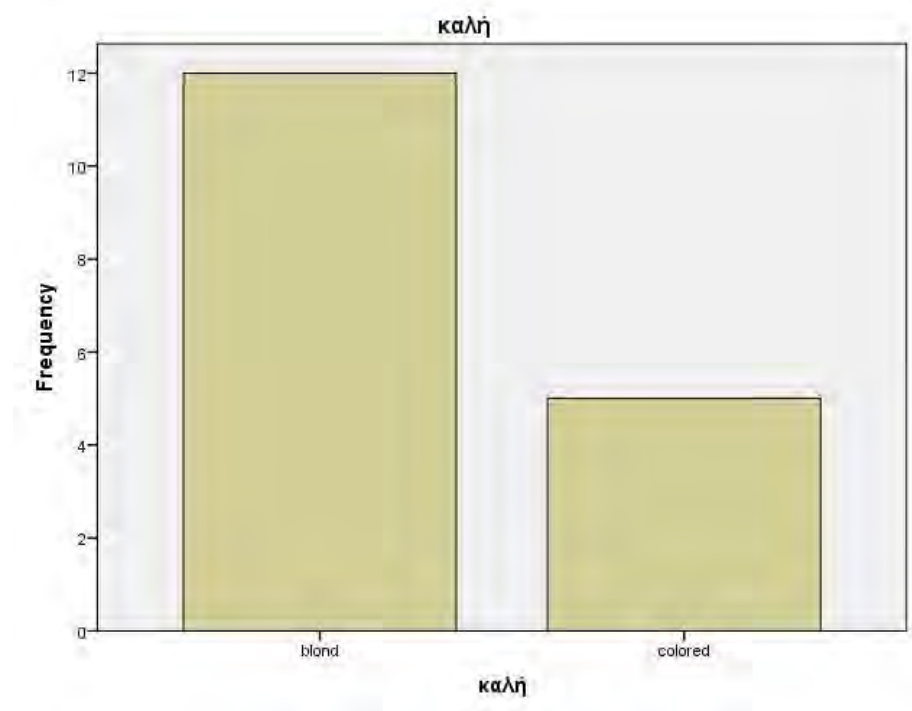
Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου;

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου;

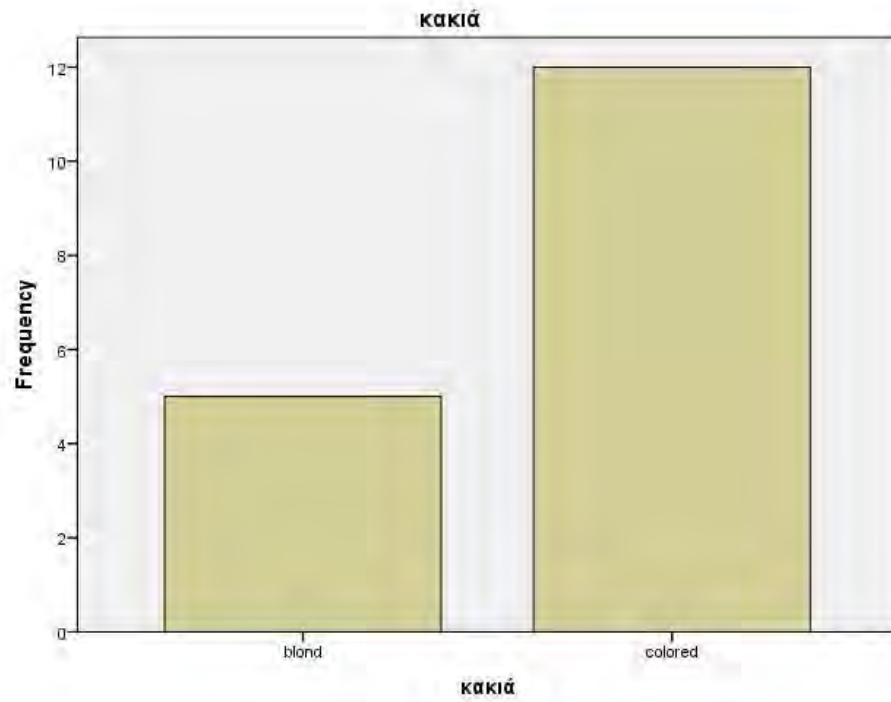
Ποιες είναι πραγματικά;

		καλή			Cumulative Percent
		Frequency	Percent	Valid Percent	
Valid	blond	12	70,6	70,6	70,6
	colored	5	29,4	29,4	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

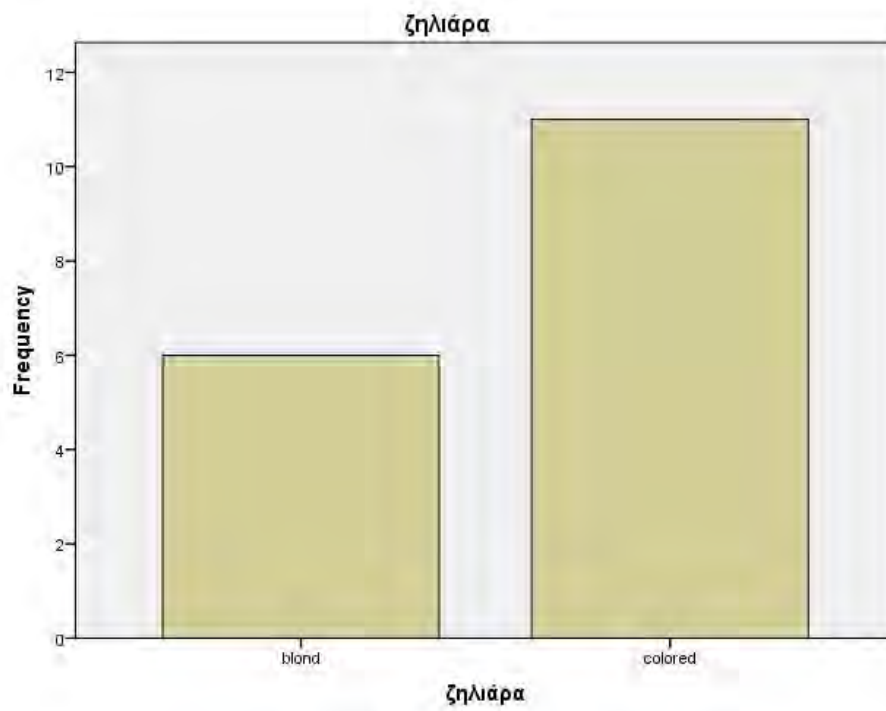
κακιά

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	5	29,4	29,4	29,4
	colored	12	70,6	70,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

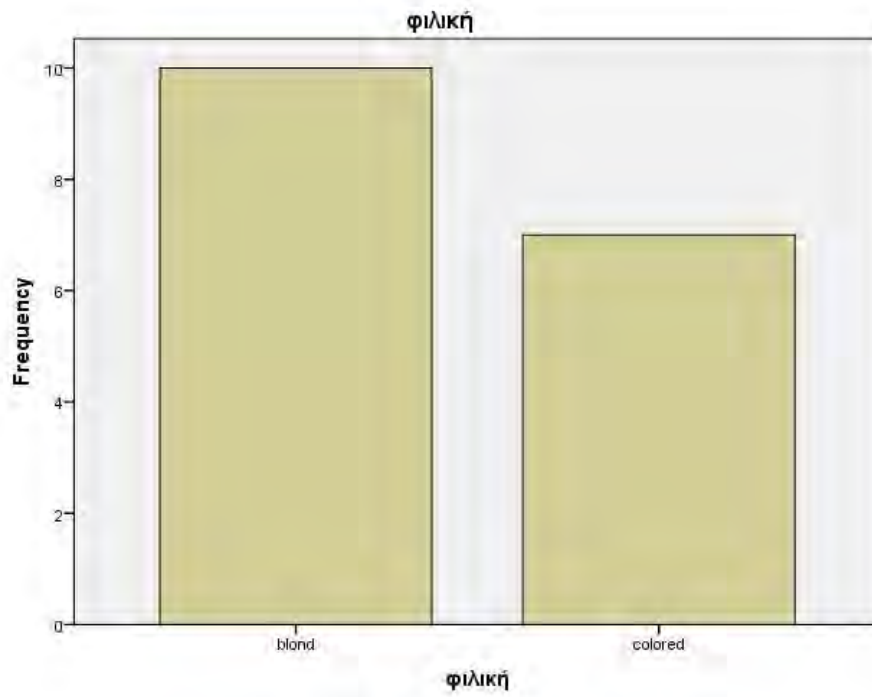

ζηλιάρα

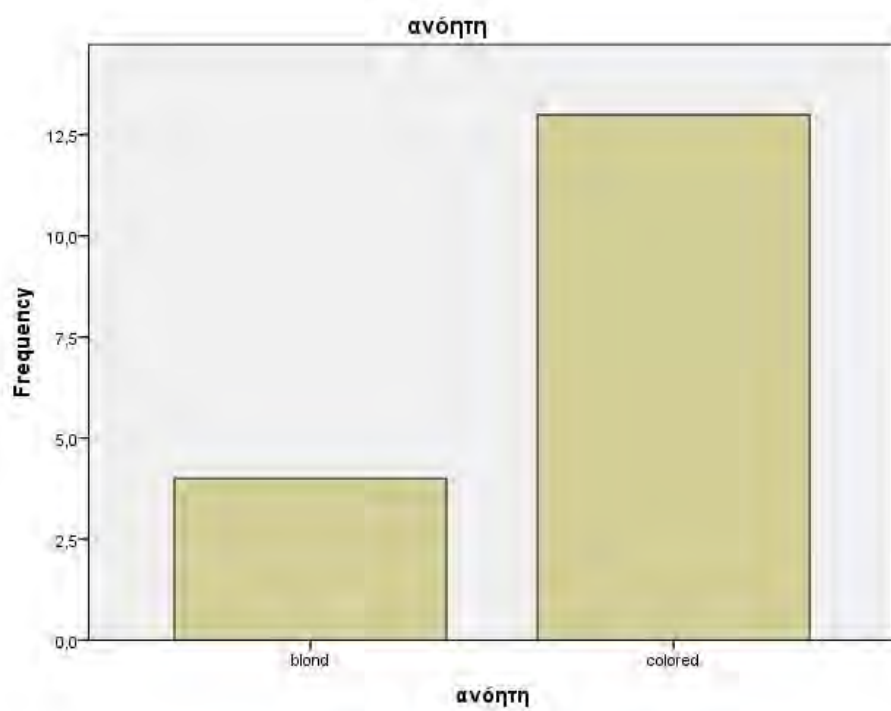
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	6	35,3	35,3	35,3
	colored	11	64,7	64,7	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

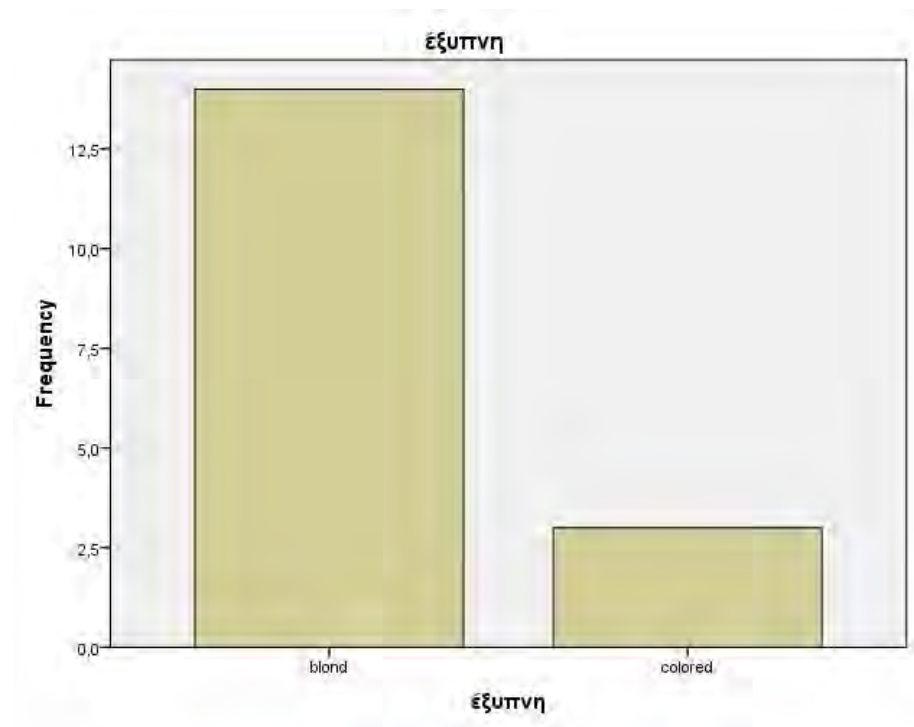
φιλική					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	10	58,8	58,8	58,8
	colored	7	41,2	41,2	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

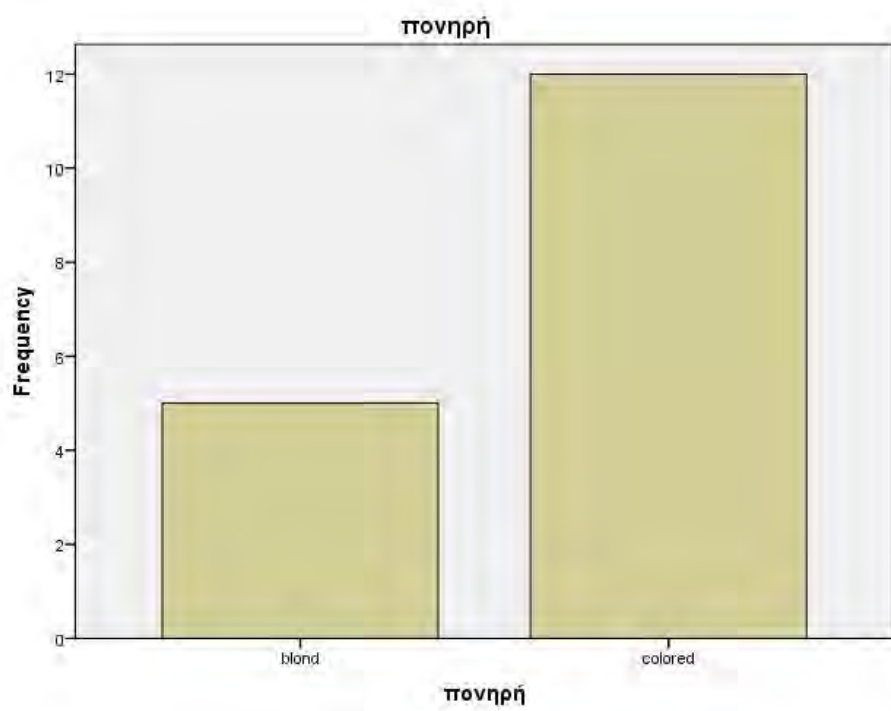
		ανόητη			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	4	23,5	23,5	23,5
	colored	13	76,5	76,5	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

έξυπνη					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	14	82,4	82,4	82,4
	colored	3	17,6	17,6	100,0
Total		17	100,0	100,0	

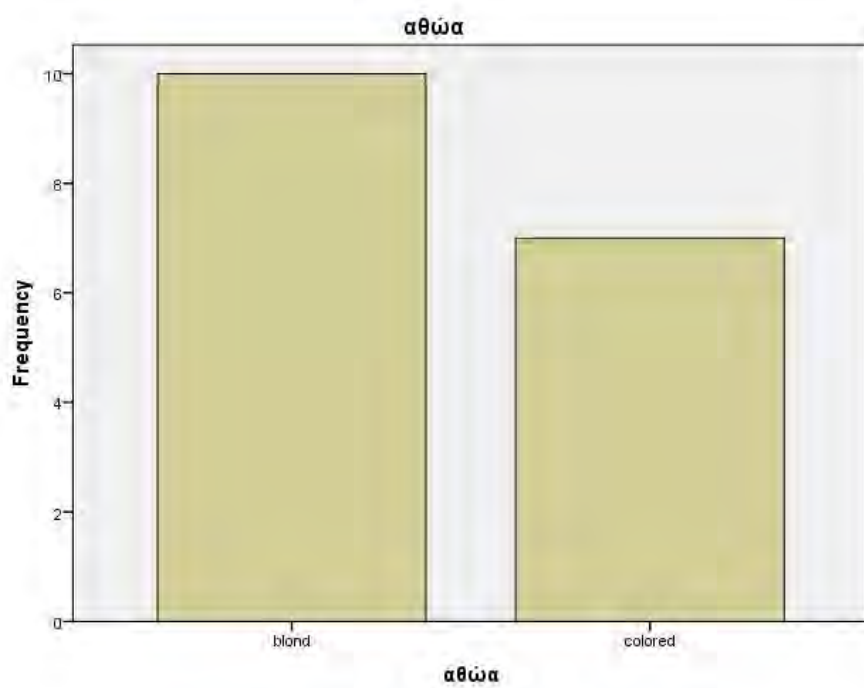

πονηρή		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	5	29,4	29,4	29,4
	colored	12	70,6	70,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

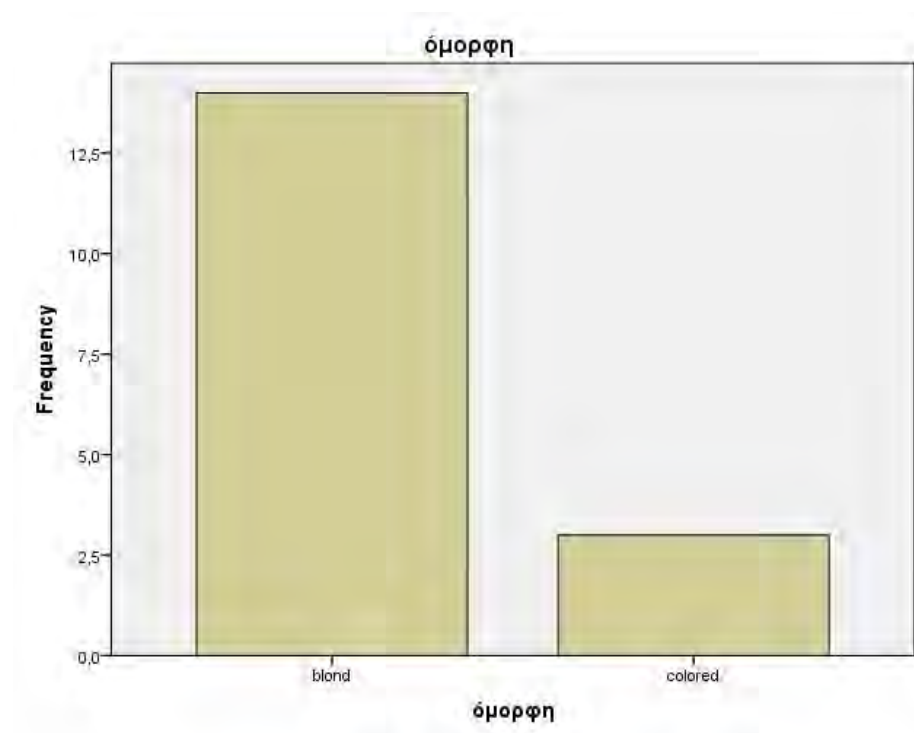

αθώα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	10	58,8	58,8	58,8
	colored	7	41,2	41,2	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

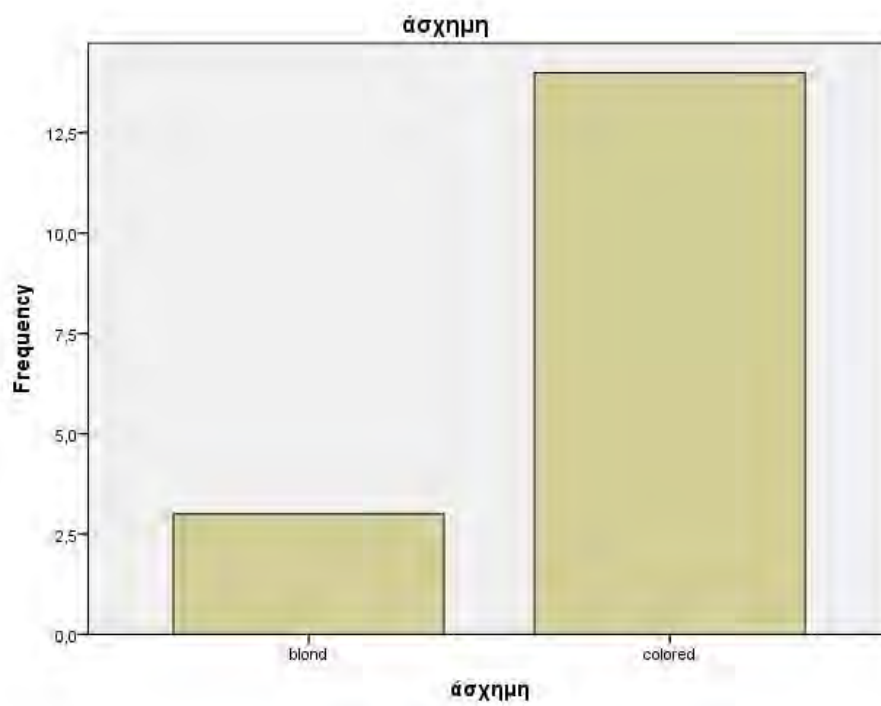

		όμορφη			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	14	82,4	82,4	82,4
	colored	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

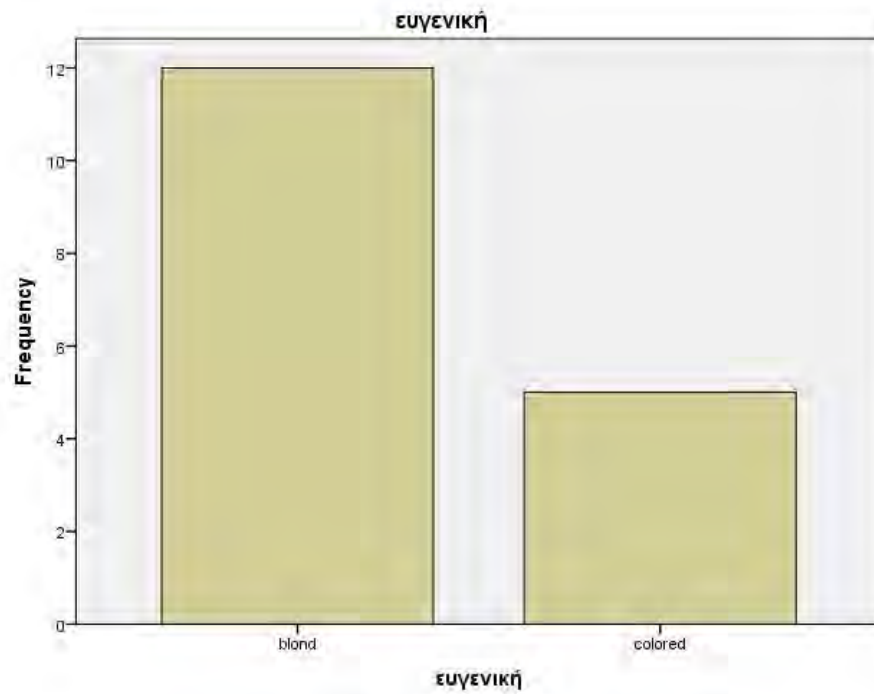
άσχημη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	3	17,6	17,6	17,6
	colored	14	82,4	82,4	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

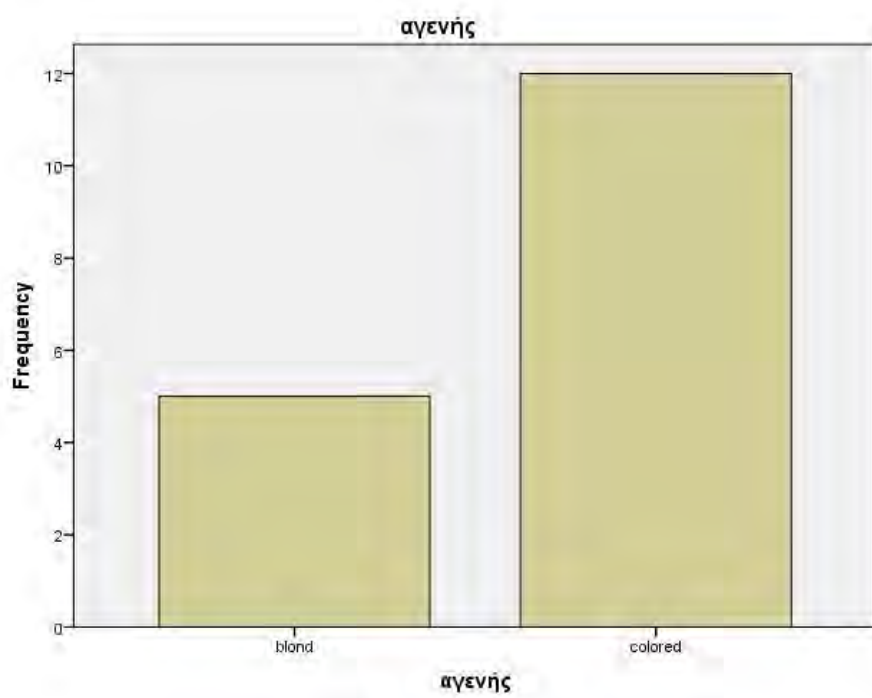
ΕΥΓΕΝΙΚΗ

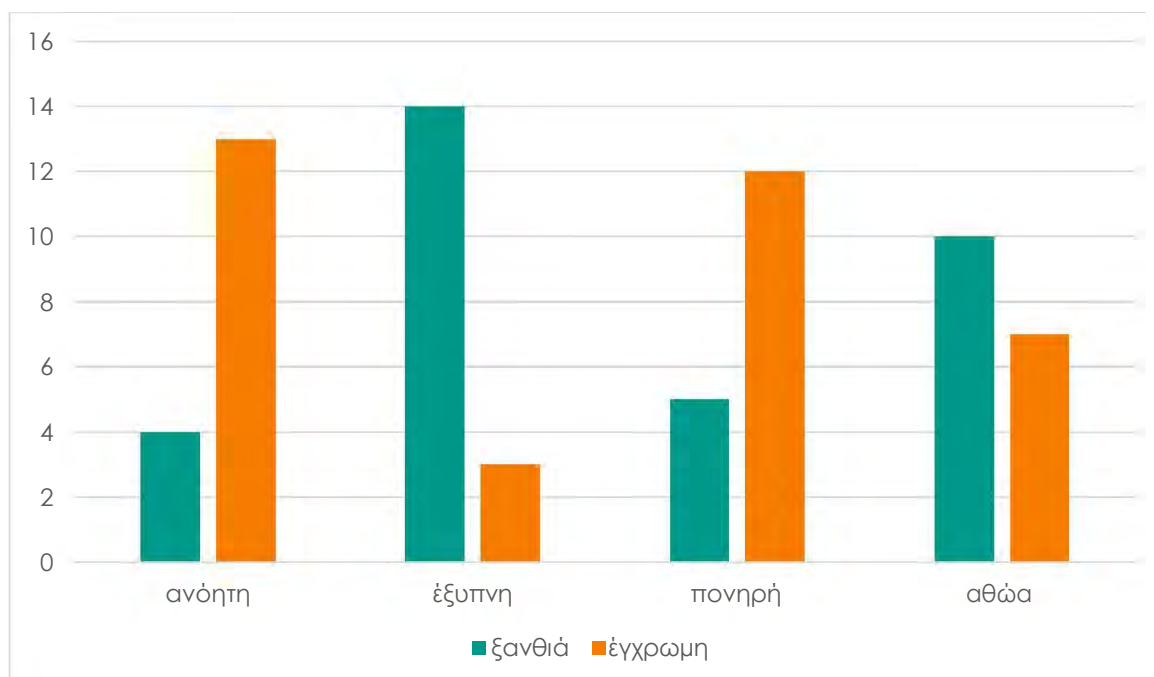
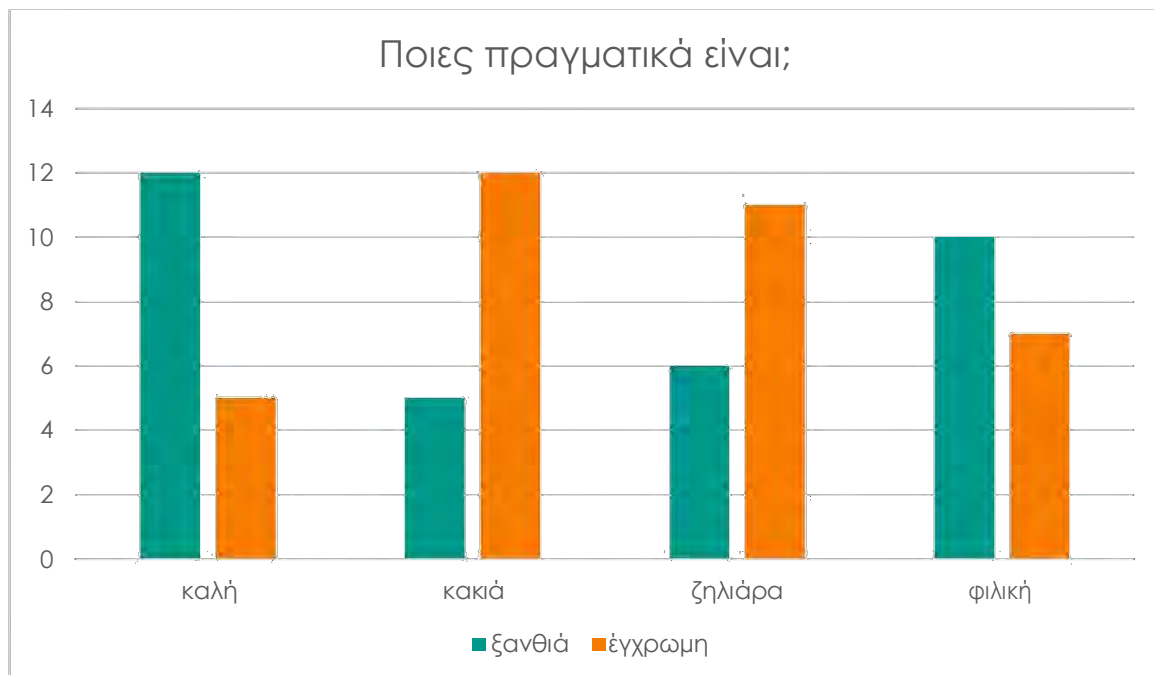
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	12	70,6	70,6	70,6
	colored	5	29,4	29,4	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

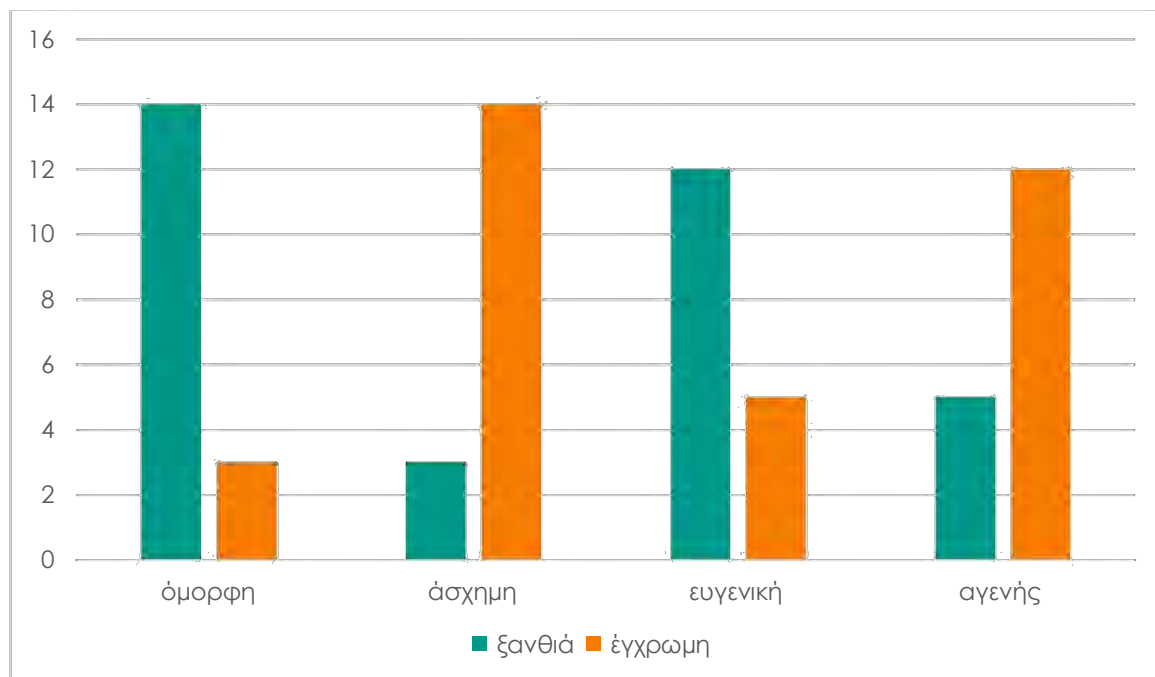

αγενής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	5	29,4	29,4	29,4
	colored	12	70,6	70,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Παράρτημα 4

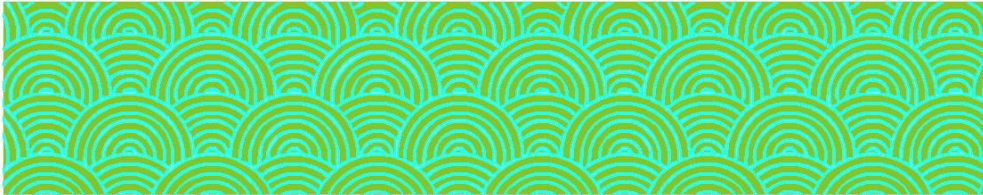
Πίνακες συχνοτήτων, αποτελέσματα έρευνας μετά την παρέμβαση

Πίνακες συχνοτήτων – αποτελέσματα έρευνας μετά την παρέμβαση

Απρίλιος 2015

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Τμήμα
Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών
Ευρωπαϊκές Πολιτικές Νεολαίας

Στάση & συμπεριφορά απέναντι στη διαφορετικότητα

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στο
σχολείο;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	15	88,2	88,2	88,2
	σπάνια	1	5,9	5,9	94,1
	πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

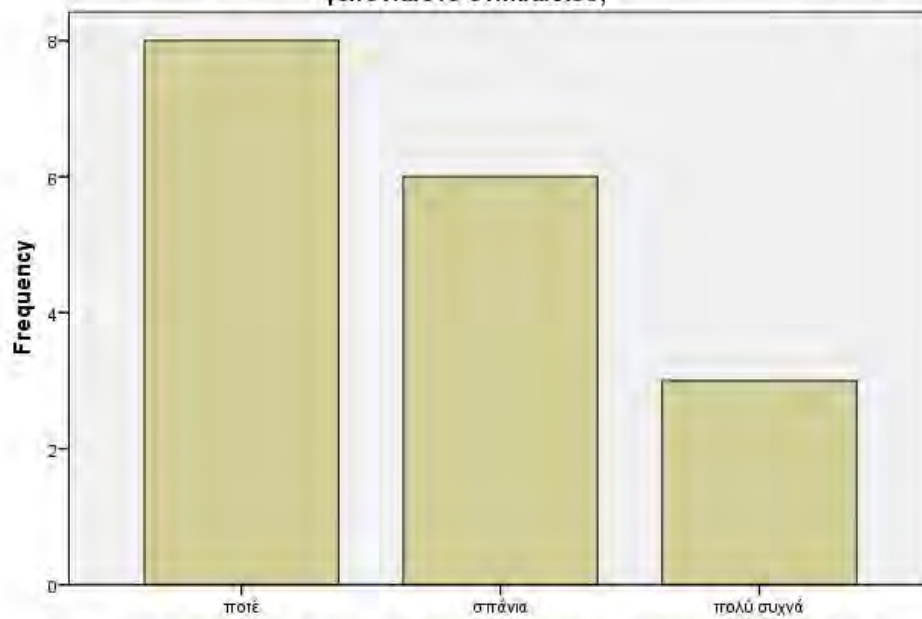
Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στο
σχολείο;

**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στη
γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	8	47,1	47,1	47,1
	σπάνια	6	35,3	35,3	82,4
	πολύ συχνά	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στη
γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

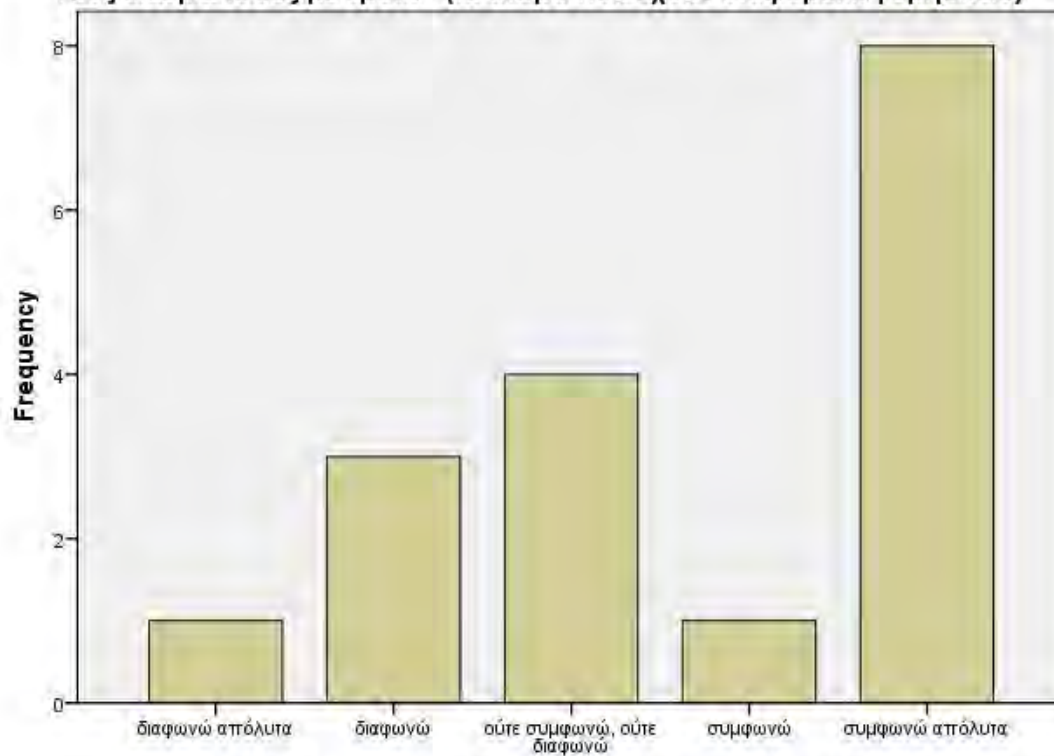

**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στη
γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	1	5,9	5,9	5,9
διαφωνώ	3	17,6	17,6	23,5
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	4	23,5	23,5	47,1
συμφωνώ	1	5,9	5,9	52,9
συμφωνώ απόλυτα	8	47,1	47,1	100,0
Total	17	100,0	100,0	

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

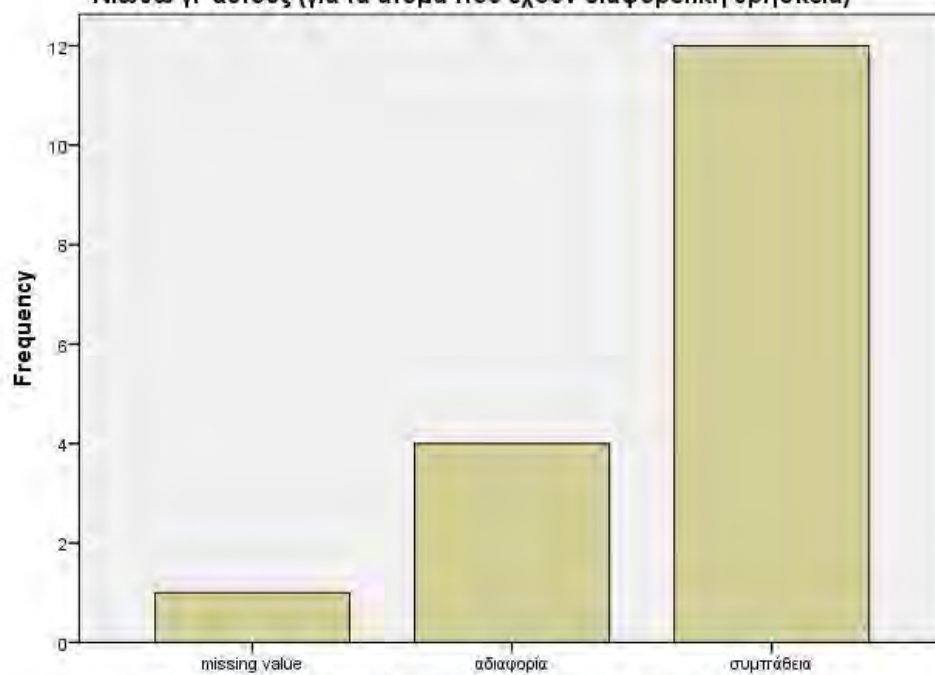

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	αδιαφορία	4	23,5	23,5	29,4
	συμπάθεια	12	70,6	70,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

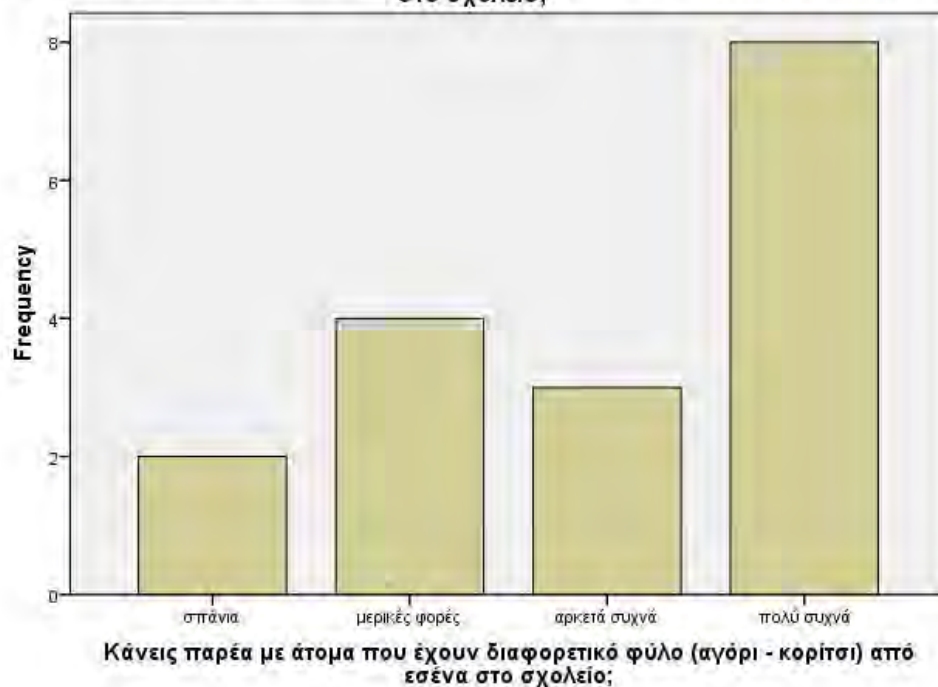
Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

ΦΥΛΟ

**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από εσένα
στο σχολείο;**

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid σπάνια	2	11,8	11,8	11,8
μερικές φορές	4	23,5	23,5	35,3
αρκετά συχνά	3	17,6	17,6	52,9
πολύ συχνά	8	47,1	47,1	100,0
Total	17	100,0	100,0	

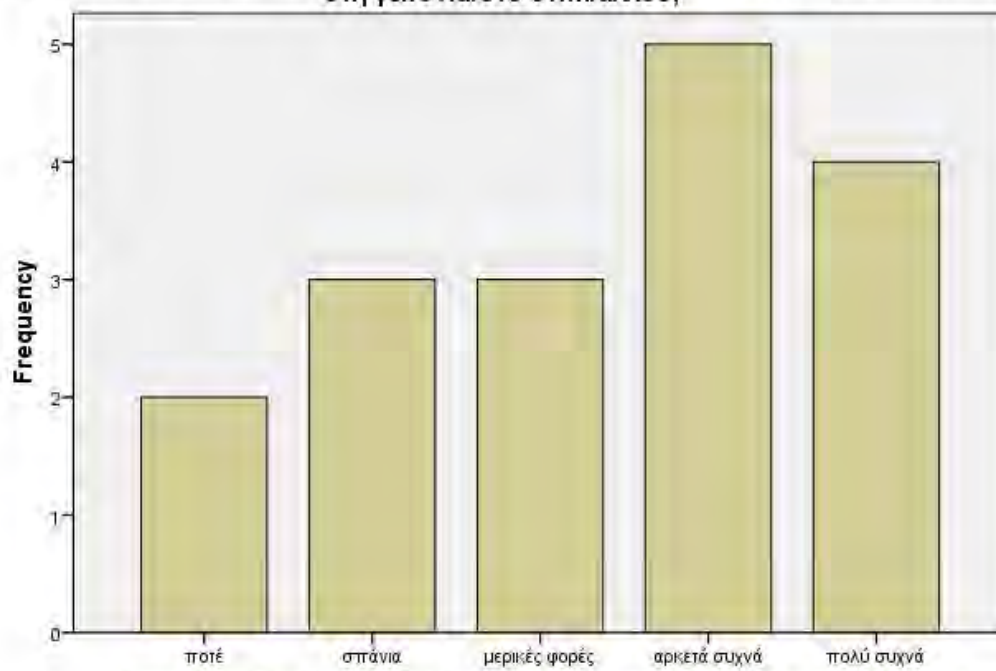
**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από εσένα
στο σχολείο;**

**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από εσένα
στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	2	11,8	11,8	11,8
	σπάνια	3	17,6	17,6	29,4
	μερικές φορές	3	17,6	17,6	47,1
	αρκετά συχνά	5	29,4	29,4	76,5
	πολύ συχνά	4	23,5	23,5	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

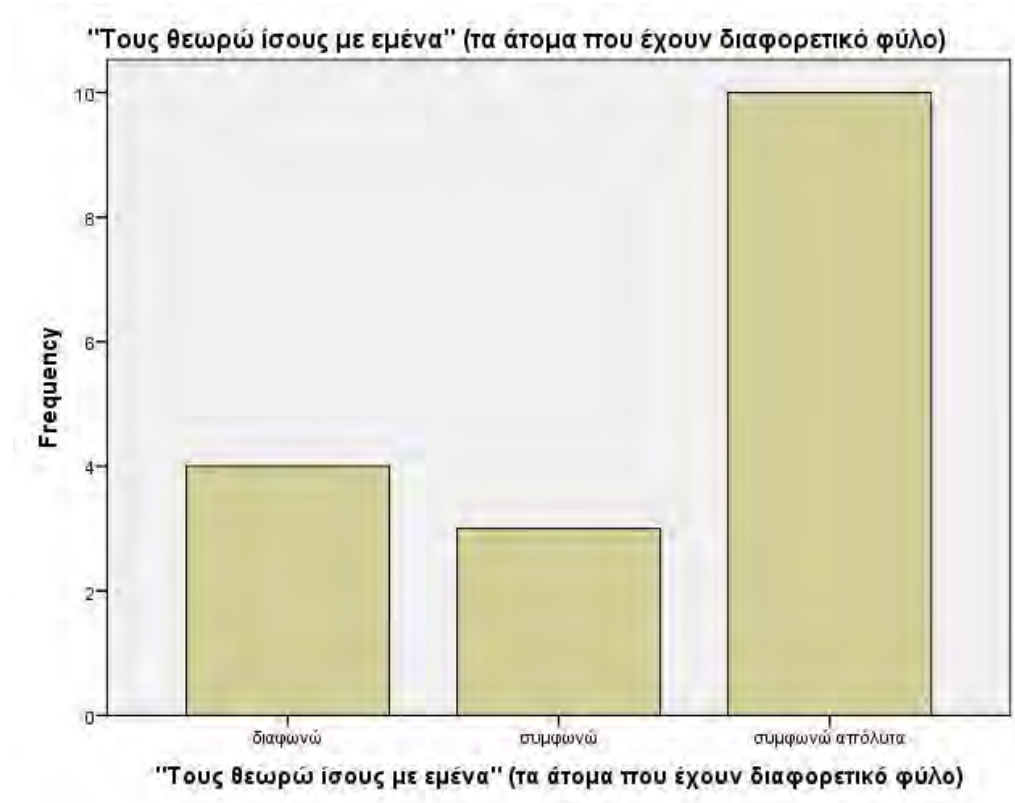
**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από εσένα
στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από
εσένα στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

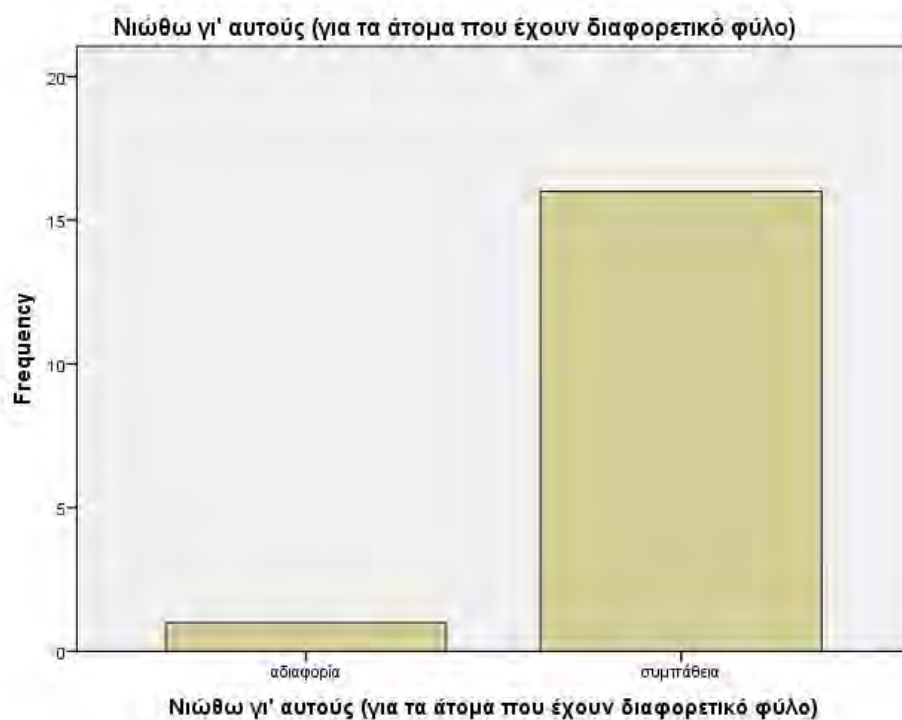
"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ	4	23,5	23,5	23,5
συμφωνώ	3	17,6	17,6	41,2
συμφωνώ απόλυτα	10	58,8	58,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	αδιαφορία	1	5,9	5,9	5,9
	συμπάθεια	16	94,1	94,1	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

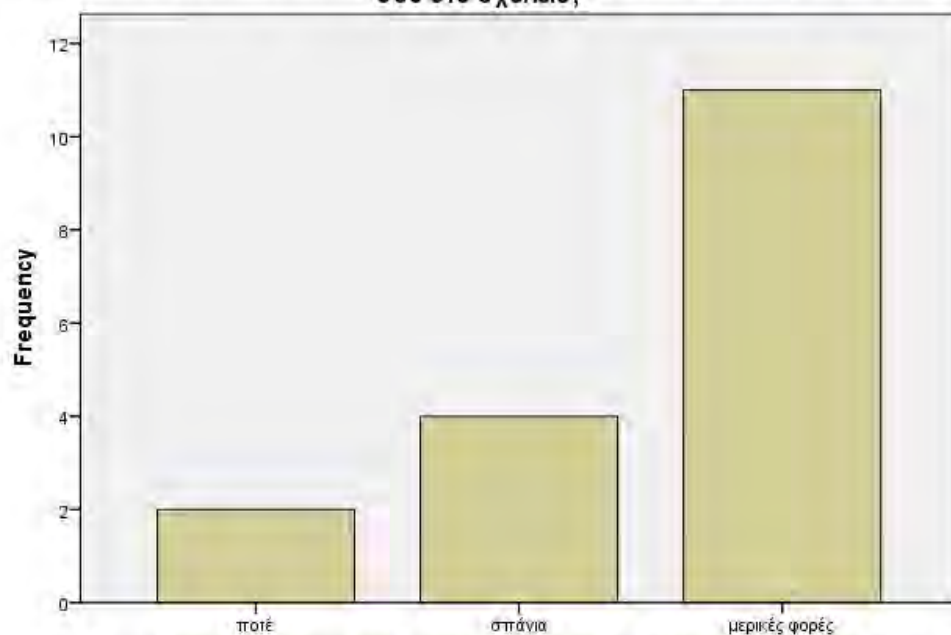

ΧΩΡΑ

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στο σχολείο;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	2	11,8	11,8	11,8
	σπάνια	4	23,5	23,5	35,3
	μερικές φορές	11	64,7	64,7	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στο σχολείο;

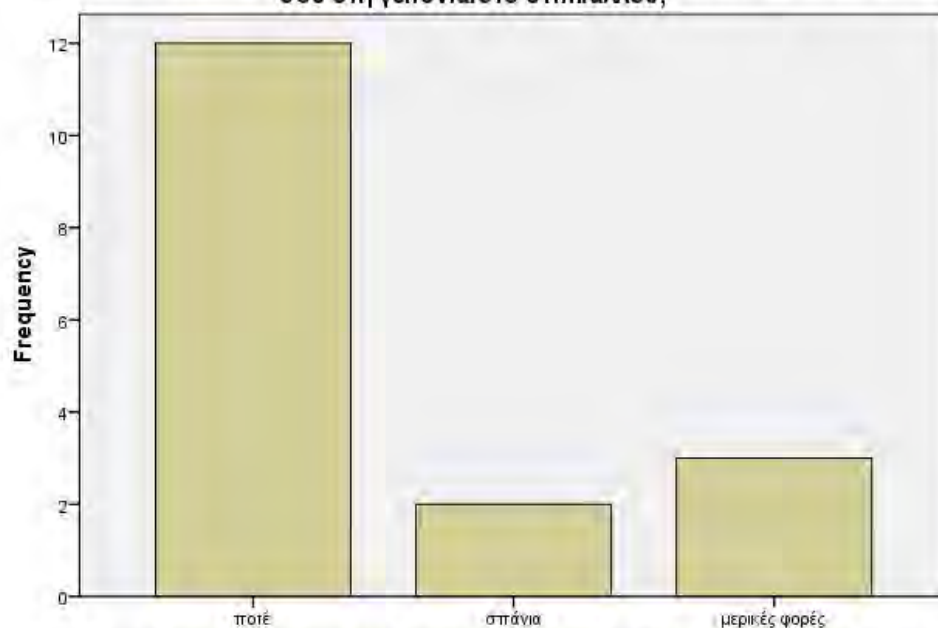

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στο σχολείο;

**Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου
στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	12	70,6	70,6	70,6
	σπάνια	2	11,8	11,8	82,4
	μερικές φορές	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

**Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική
σου στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

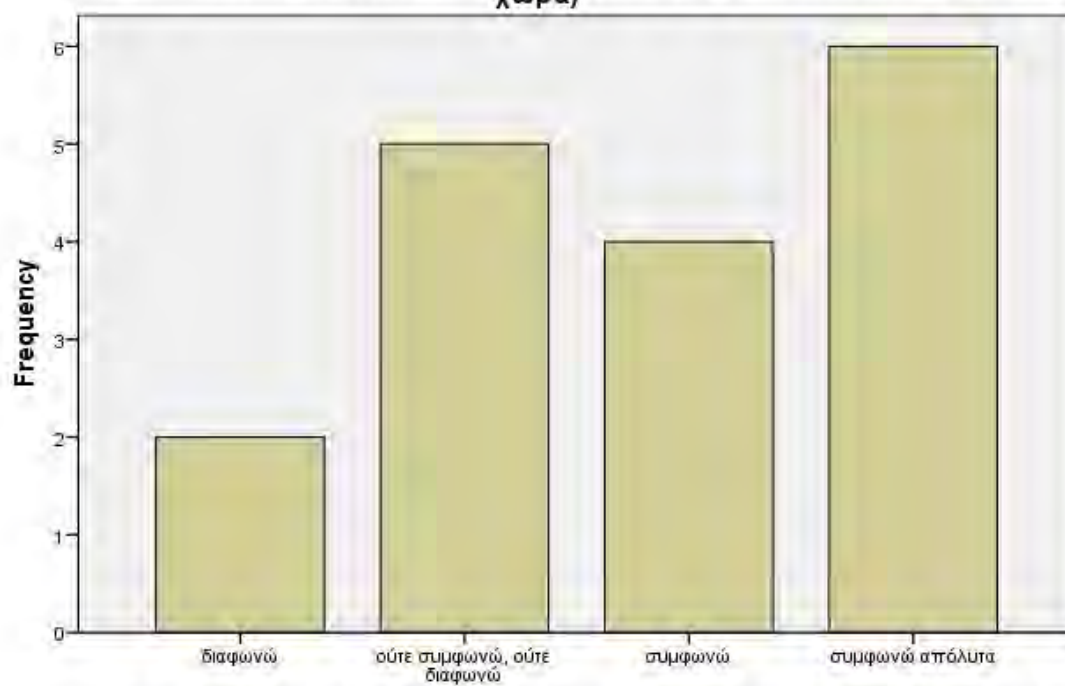

**Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική
σου στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ	2	11,8	11,8	11,8
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	5	29,4	29,4	41,2
συμφωνώ	4	23,5	23,5	64,7
συμφωνώ απόλυτα	6	35,3	35,3	100,0
Total	17	100,0	100,0	

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

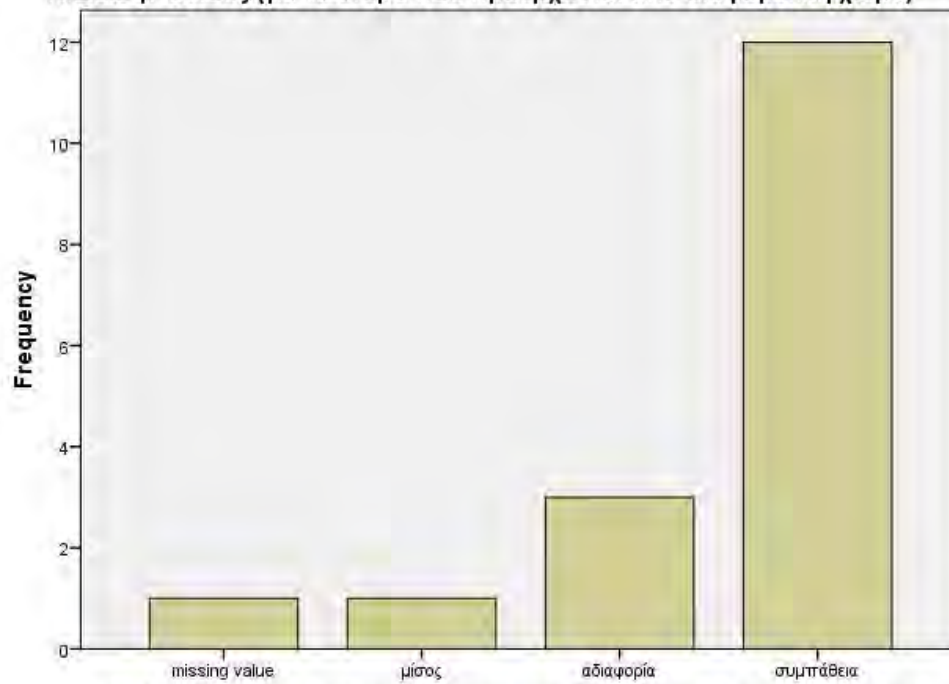

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	μίσος	1	5,9	5,9	11,8
	αδιαφορία	3	17,6	17,6	29,4
	συμπάθεια	12	70,6	70,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

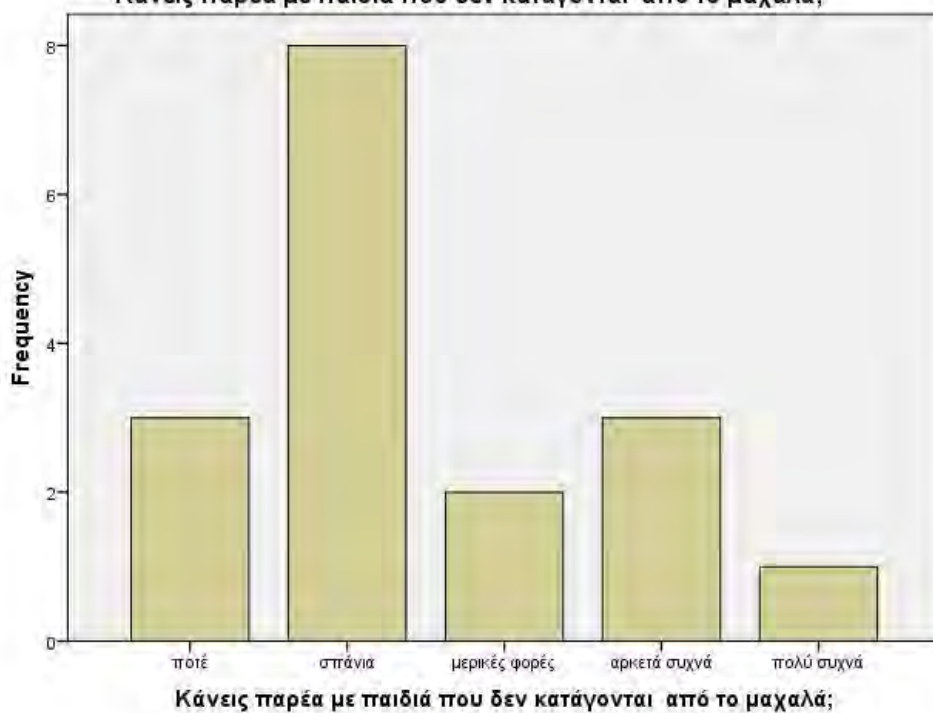
Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

ΓΕΙΤΟΝΙΑ

Κάνεις παρέα με παιδιά που δεν κατάγονται από το μαχαλά;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	3	17,6	17,6	17,6
	σπάνια	8	47,1	47,1	64,7
	μερικές φορές	2	11,8	11,8	76,5
	αρκετά συχνά	3	17,6	17,6	94,1
	πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

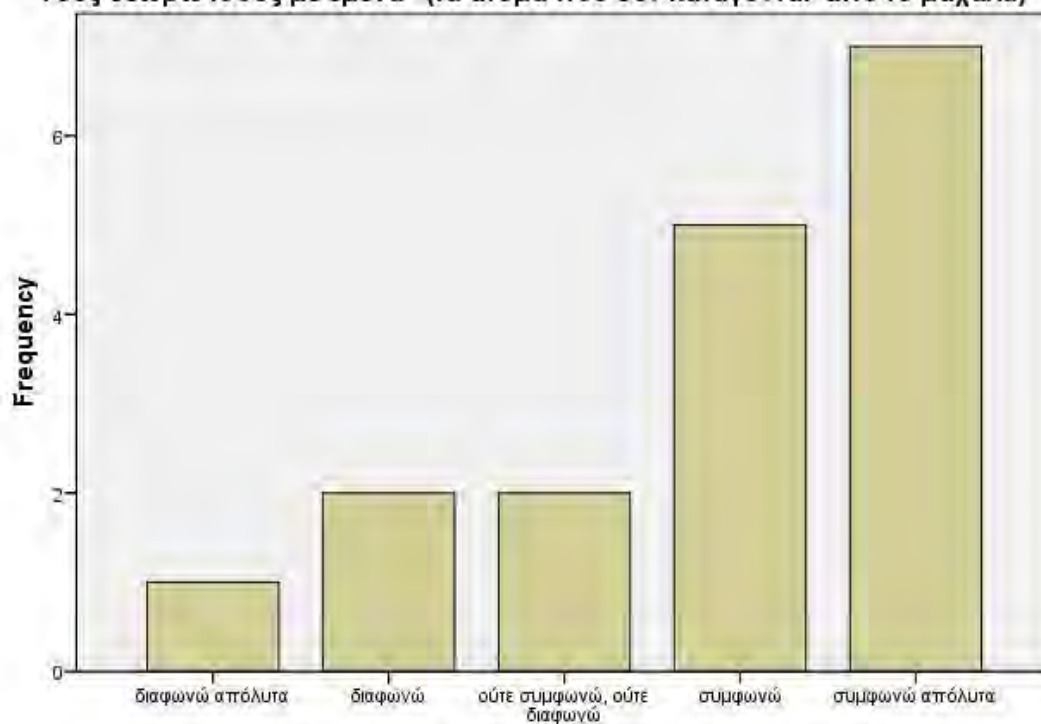
Κάνεις παρέα με παιδιά που δεν κατάγονται από το μαχαλά;

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	1	5,9	5,9	5,9
διαφωνώ	2	11,8	11,8	17,6
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2	11,8	11,8	29,4
συμφωνώ	5	29,4	29,4	58,8
συμφωνώ απόλυτα	7	41,2	41,2	100,0
Total	17	100,0	100,0	

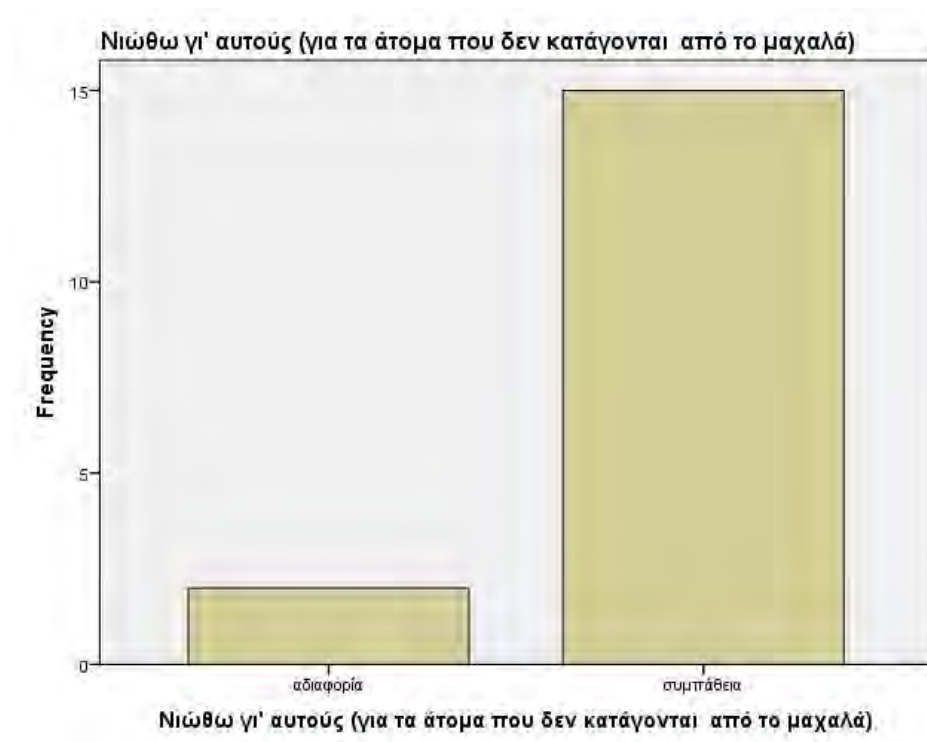
"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	αδιαφορία	2	11,8	11,8	11,8
	συμπάθεια	15	88,2	88,2	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Ο ΔΙΠΛΑΝΟΣ ΜΟΥ ΣΤΟ ΘΡΑΝΙΟ

Statistics

		Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα	Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή με ειδικές ανάγκες	Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο φτωχό μαθητή	Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή που λόγω σωματικής εμφάνισης ξεχωρίζει (κοντό, χοντρό, άσχημο)	Δε θα είχα πρόβλημα να κάτσω με οποιονδήποτε συμμαθητή μου
N	Valid	17	17	17	17	17
	Missing	0	0	0	0	0

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	13	76,5	76,5	76,5
	true	4	23,5	23,5	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή με ειδικές ανάγκες

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	15	88,2	88,2	88,2
	true	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο φτωχό μαθητή

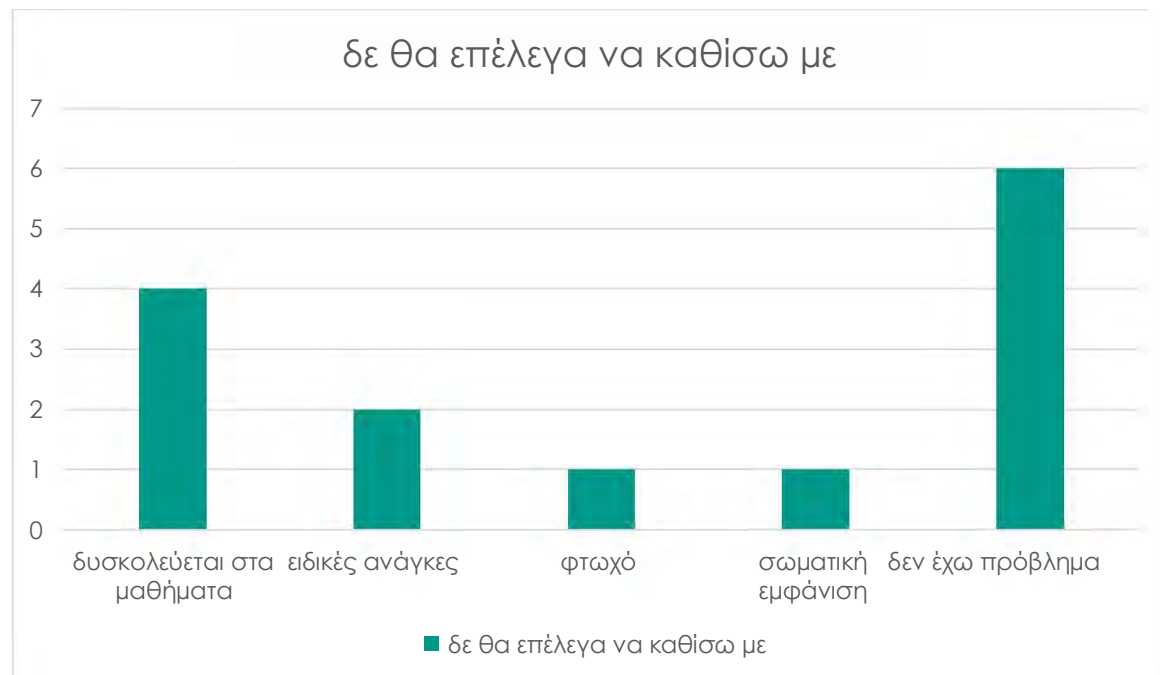
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	16	94,1	94,1	94,1
	true	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή που λόγω σωματικής εμφάνισης ξεχωρίζει (κοντό, χοντρό, άσχημο)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	16	94,1	94,1	94,1
	true	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα είχα πρόβλημα να κάτσω με οποιονδήποτε συμμαθητή μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	11	64,7	64,7	64,7
	true	6	35,3	35,3	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

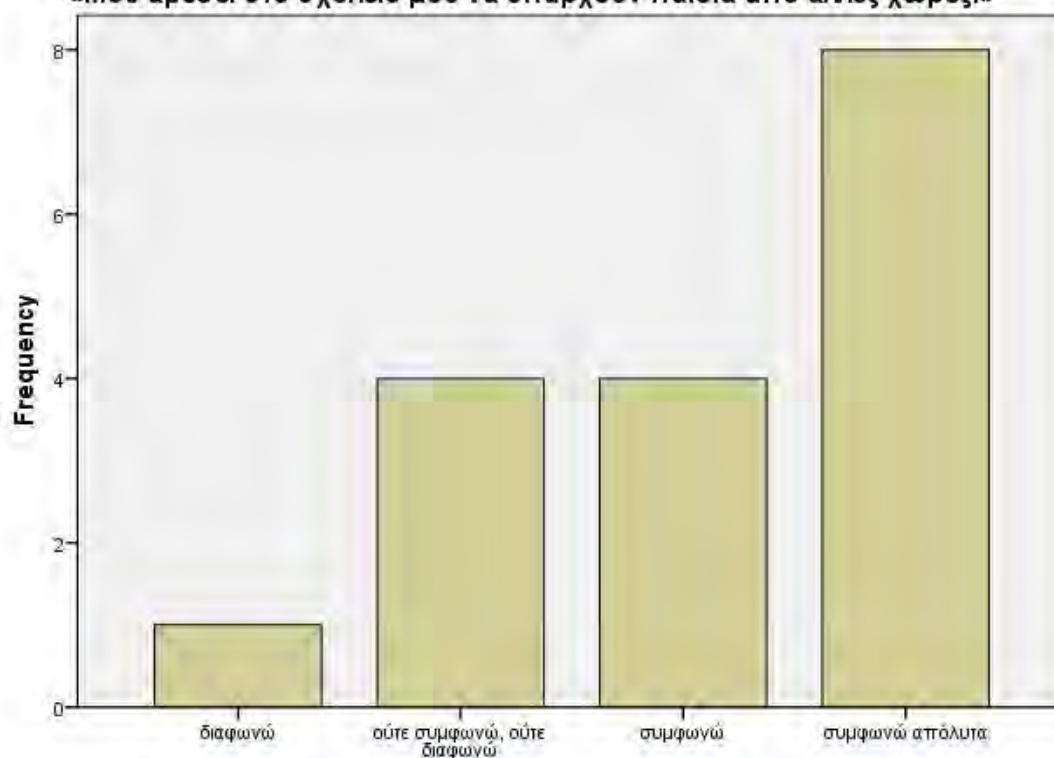

ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ	1	5,9	5,9	5,9
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	4	23,5	23,5	29,4
συμφωνώ	4	23,5	23,5	52,9
συμφωνώ απόλυτα	8	47,1	47,1	100,0
Total	17	100,0	100,0	

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

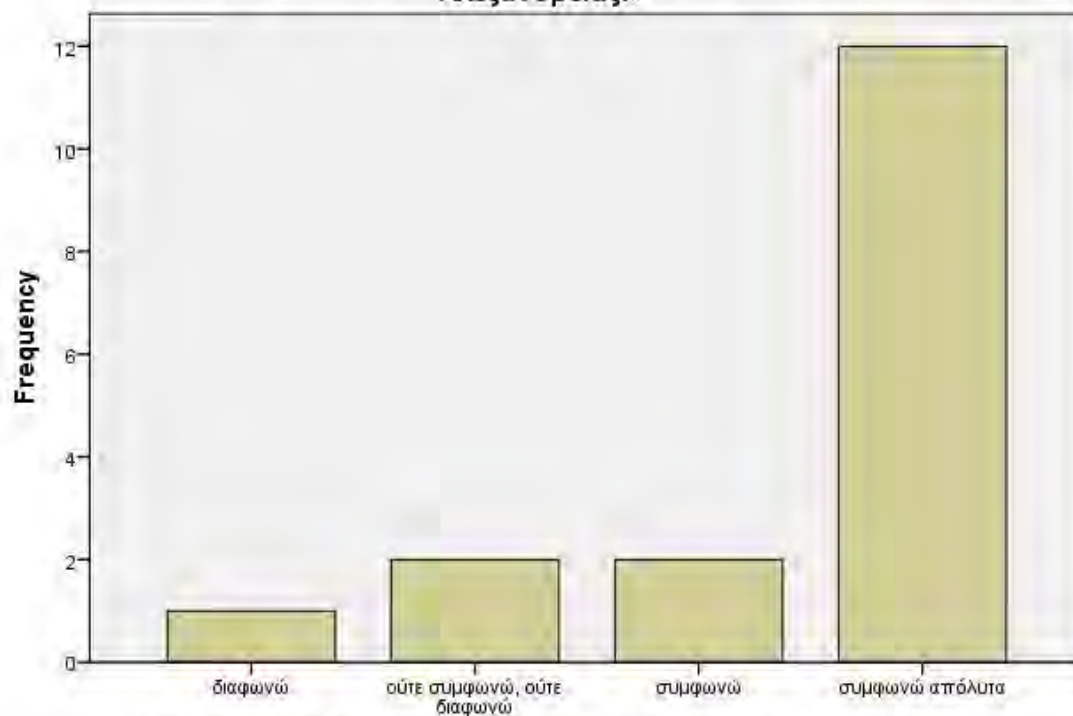

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονιές της Αλεξάνδρειας.»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ	1	5,9	5,9	5,9
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2	11,8	11,8	17,6
συμφωνώ	2	11,8	11,8	29,4
συμφωνώ απόλυτα	12	70,6	70,6	100,0
Total	17	100,0	100,0	

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονιές της Αλεξάνδρειας.»

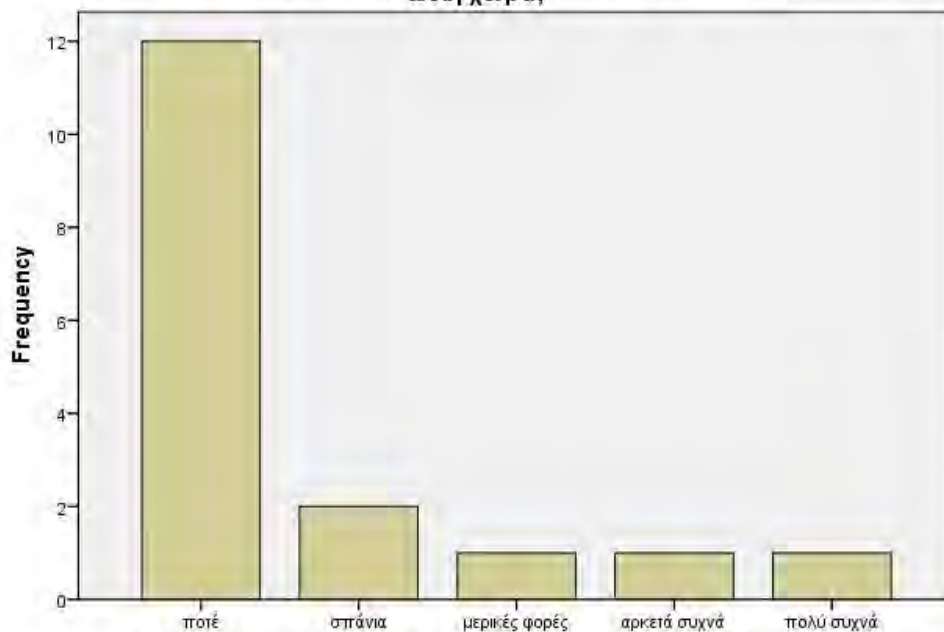

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονιές της Αλεξάνδρειας.»

Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από
άλλη χώρα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	12	70,6	70,6	70,6
	σπάνια	2	11,8	11,8	82,4
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	88,2
	αρκετά συχνά	1	5,9	5,9	94,1
	πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από
άλλη χώρα;

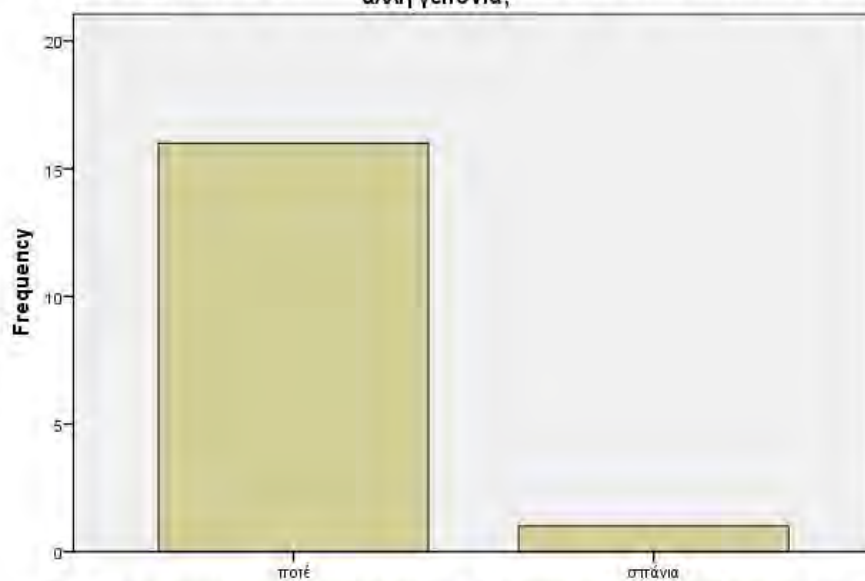

Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από
άλλη χώρα;

Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη γειτονιά;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	16	94,1	94,1	94,1
σπάνια	1	5,9	5,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη γειτονιά;

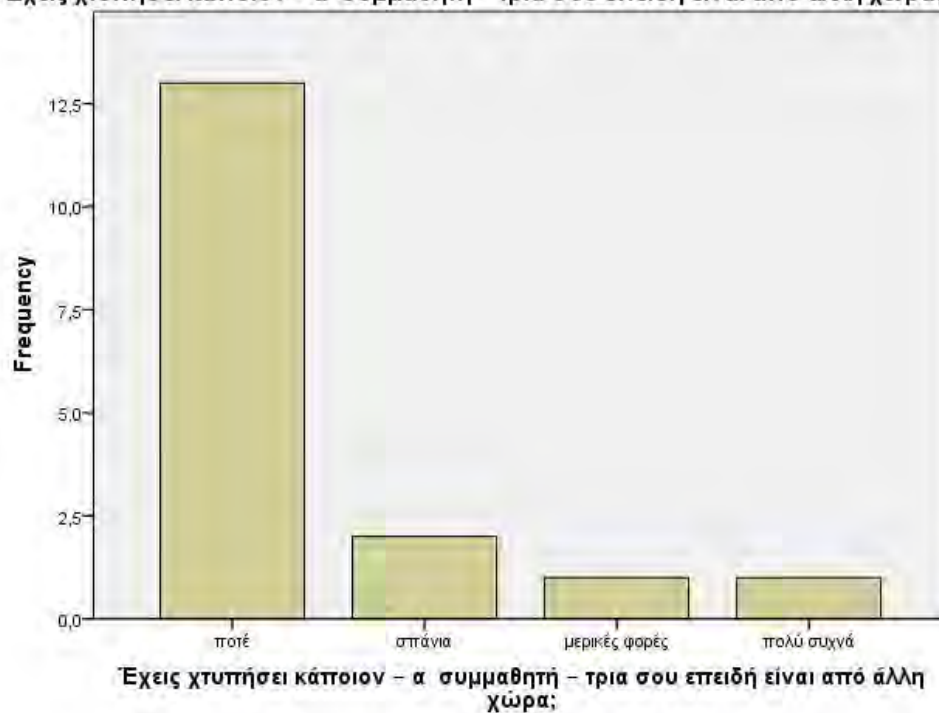

Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη γειτονιά;

Έχεις χτυπήσει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	13	76,5	76,5	76,5
	σπάνια	2	11,8	11,8	88,2
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	94,1
	πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

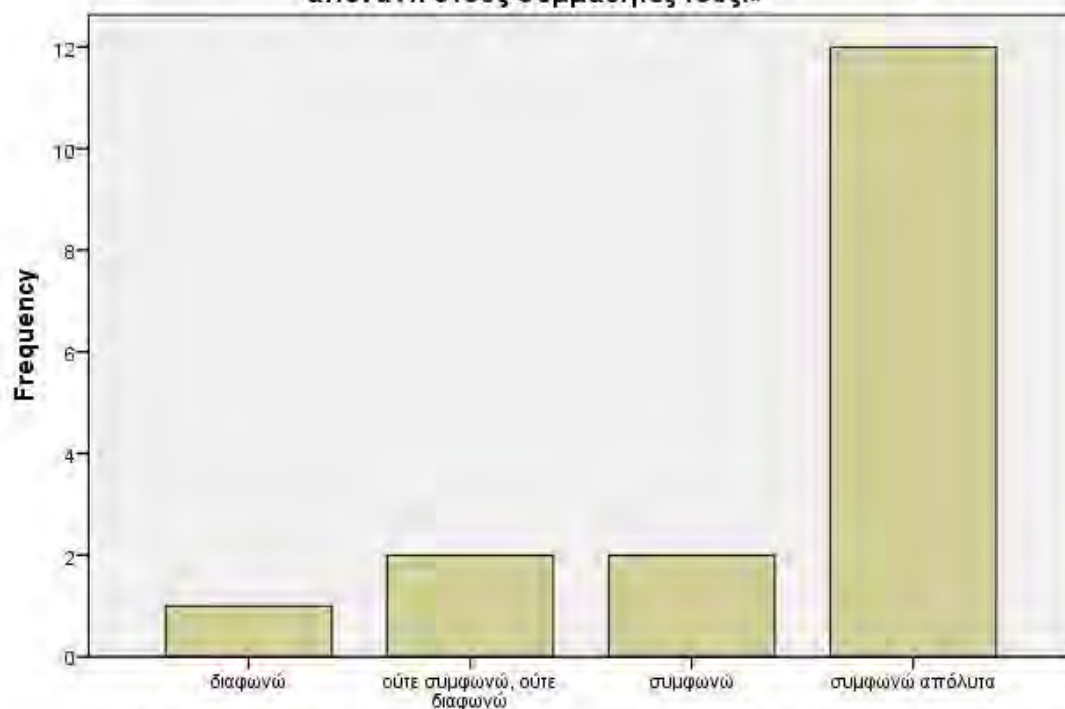
Έχεις χτυπήσει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

«Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ	1	5,9	5,9	5,9
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2	11,8	11,8	17,6
συμφωνώ	2	11,8	11,8	29,4
συμφωνώ απόλυτα	12	70,6	70,6	100,0
Total	17	100,0	100,0	

«Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

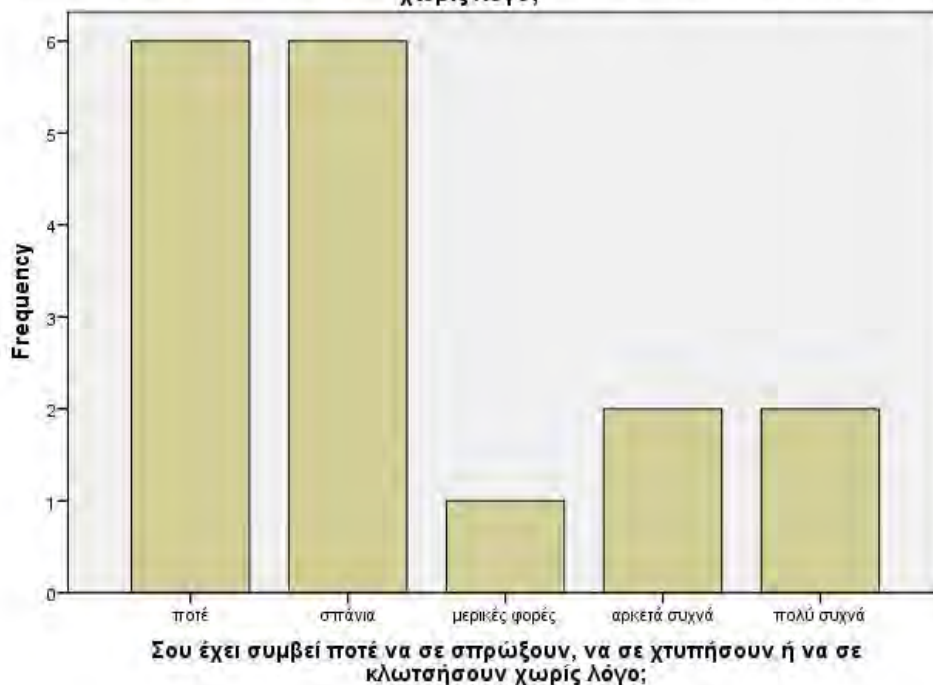
«Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

Σου έχει συμβεί ποτέ...

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε σπρώξουν, να σε χτυπήσουν ή να σε κλωσήσουν
χωρίς λόγο;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	6	35,3	35,3	35,3
σπάνια	6	35,3	35,3	70,6
μερικές φορές	1	5,9	5,9	76,5
αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	88,2
πολύ συχνά	2	11,8	11,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

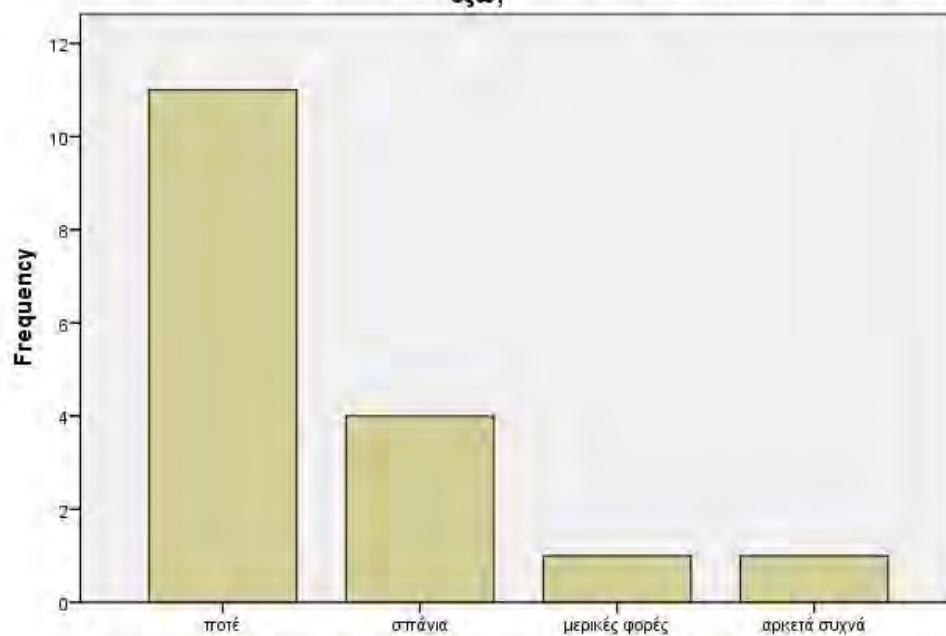
Σου έχει συμβεί ποτέ να σε σπρώξουν, να σε χτυπήσουν ή να σε κλωσήσουν
χωρίς λόγο;

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός – ή όταν κυκλοφορείς έξω;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	11	64,7	64,7	64,7
	σπάνια	4	23,5	23,5	88,2
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	94,1
	αρκετά συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός – ή όταν κυκλοφορείς έξω;

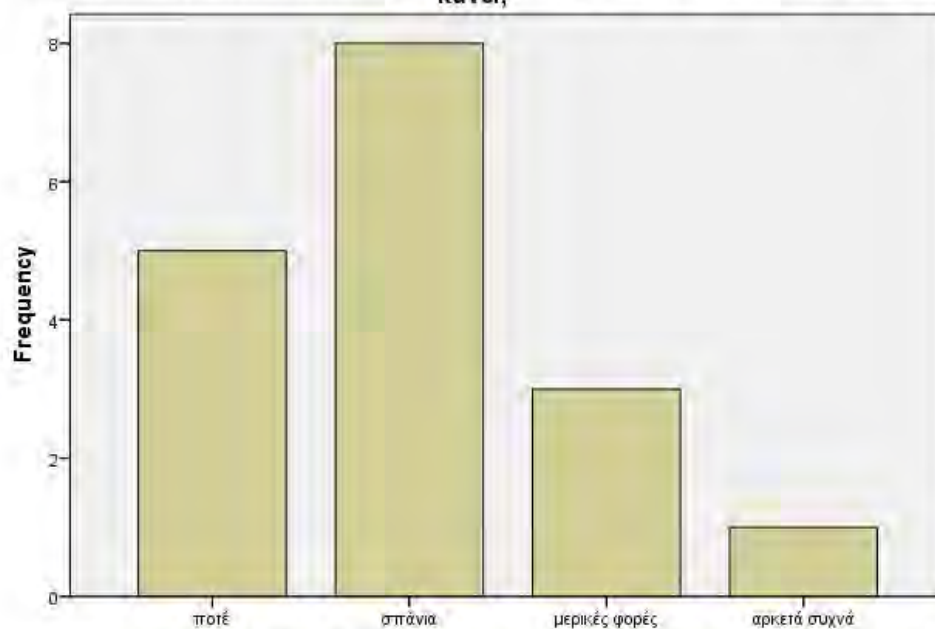

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός – ή όταν κυκλοφορείς έξω;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κατηγορήσουν στο σχολείο για κάτι που δεν έχεις κάνει;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	5	29,4	29,4	29,4
	σπάνια	8	47,1	47,1	76,5
	μερικές φορές	3	17,6	17,6	94,1
	αρκετά συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κατηγορήσουν στο σχολείο για κάτι που δεν έχεις κάνει;

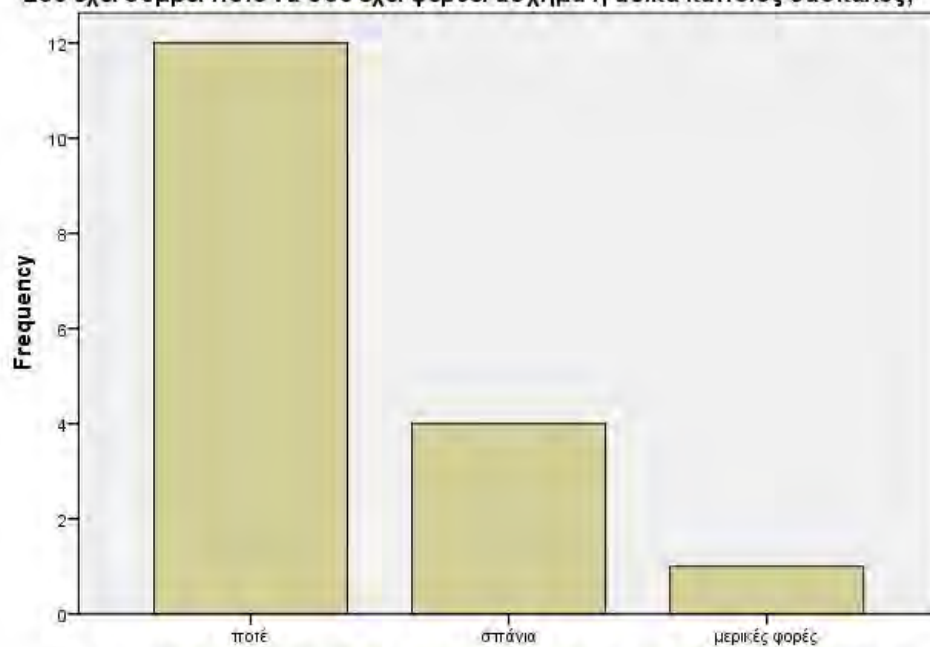

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κατηγορήσουν στο σχολείο για κάτι που δεν έχεις κάνει;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου έχει φερθεί άσχημα ή άδικο κάποιος δάσκαλος;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	12	70,6	70,6	70,6
	σπάνια	4	23,5	23,5	94,1
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

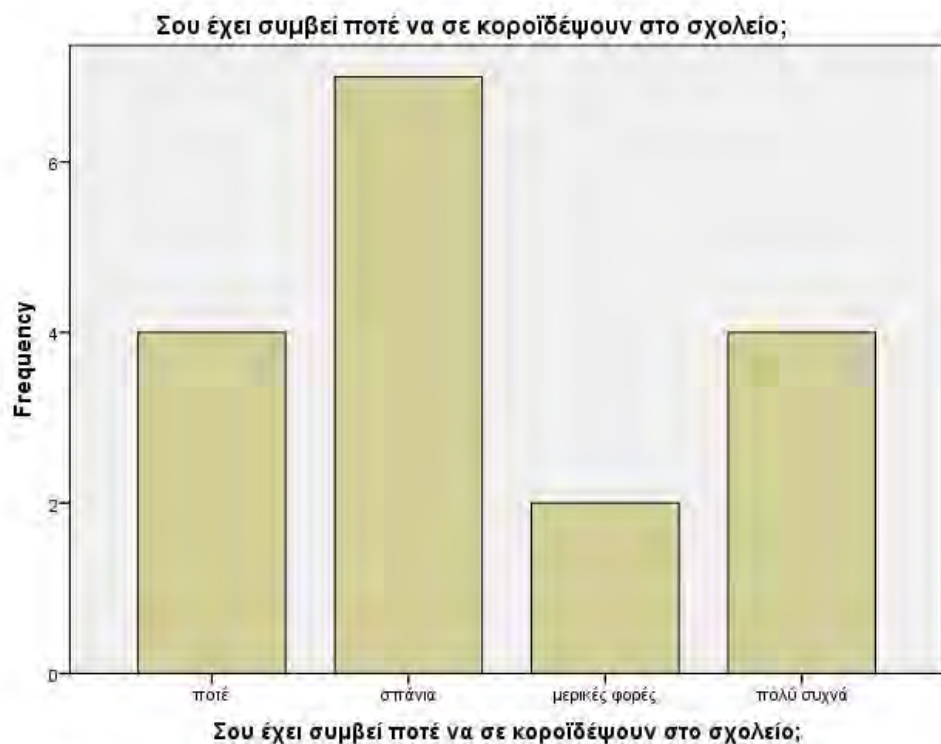
Σου έχει συμβεί ποτέ να σου έχει φερθεί άσχημα ή άδικο κάποιος δάσκαλος;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου έχει φερθεί άσχημα ή άδικο κάποιος δάσκαλος;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κοροϊδέψουν στο σχολείο;

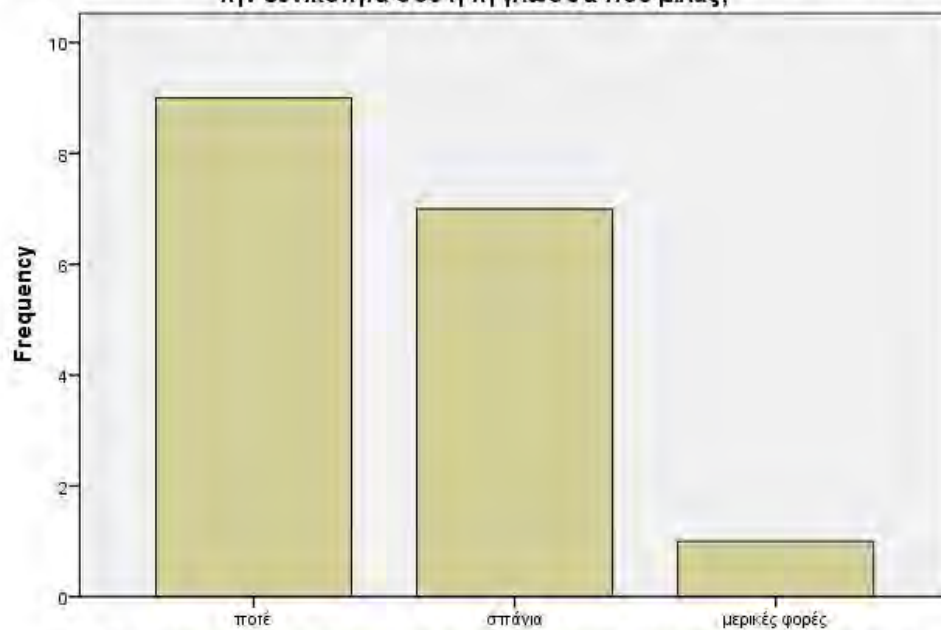
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	4	23,5	23,5	23,5
	σπάνια	7	41,2	41,2	64,7
	μερικές φορές	2	11,8	11,8	76,5
	πολύ συχνά	4	23,5	23,5	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή σου, την εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	9	52,9	52,9	52,9
σπάνια	7	41,2	41,2	94,1
μερικές φορές	1	5,9	5,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή σου, την εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;

Σου έχει συμβεί ποτέ να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή σου, την εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί κάποιος με αγένεια;

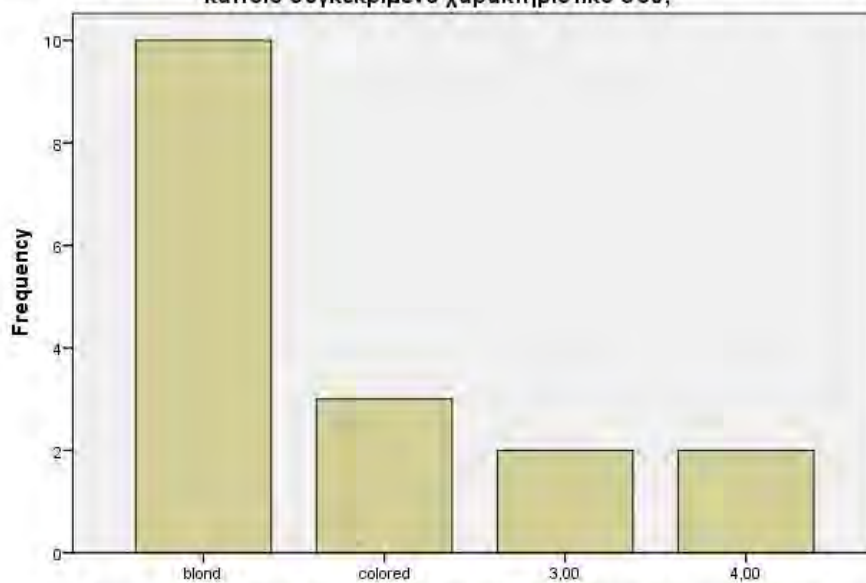
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	3	17,6	17,6	17,6
	σπάνια	9	52,9	52,9	70,6
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	76,5
	αρκετά συχνά	1	5,9	5,9	82,4
	πολύ συχνά	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κάνουν να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	10	58,8	58,8	58,8
	σπάνια	3	17,6	17,6	76,5
	μερικές φορές	2	11,8	11,8	88,2
	αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

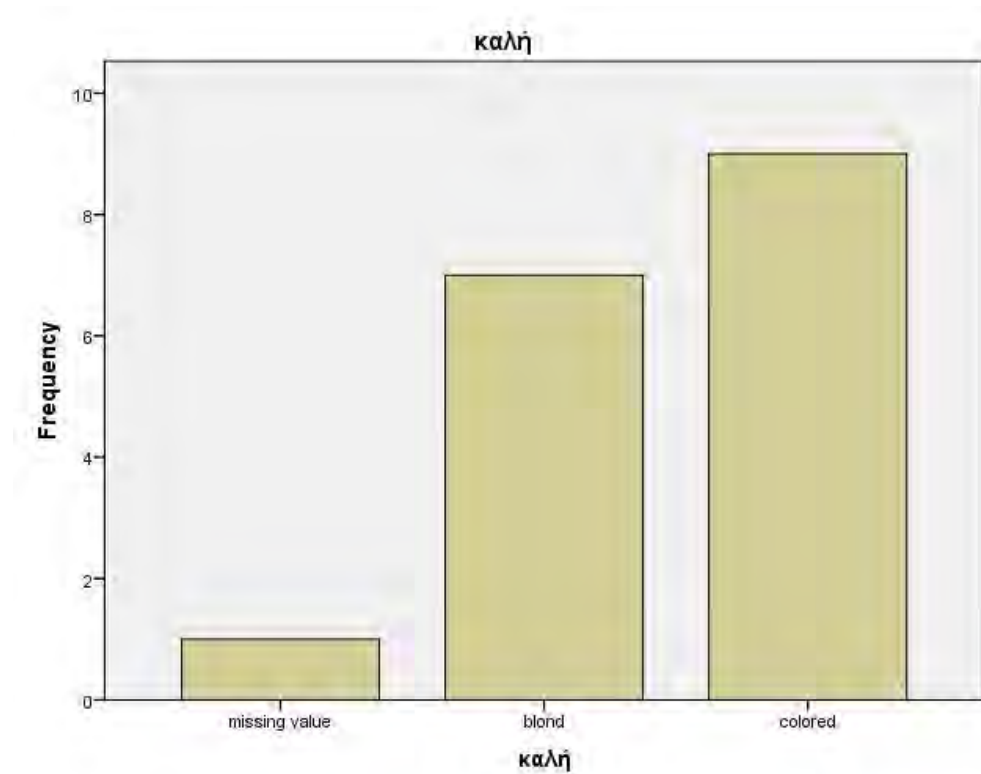
Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κάνουν να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου;

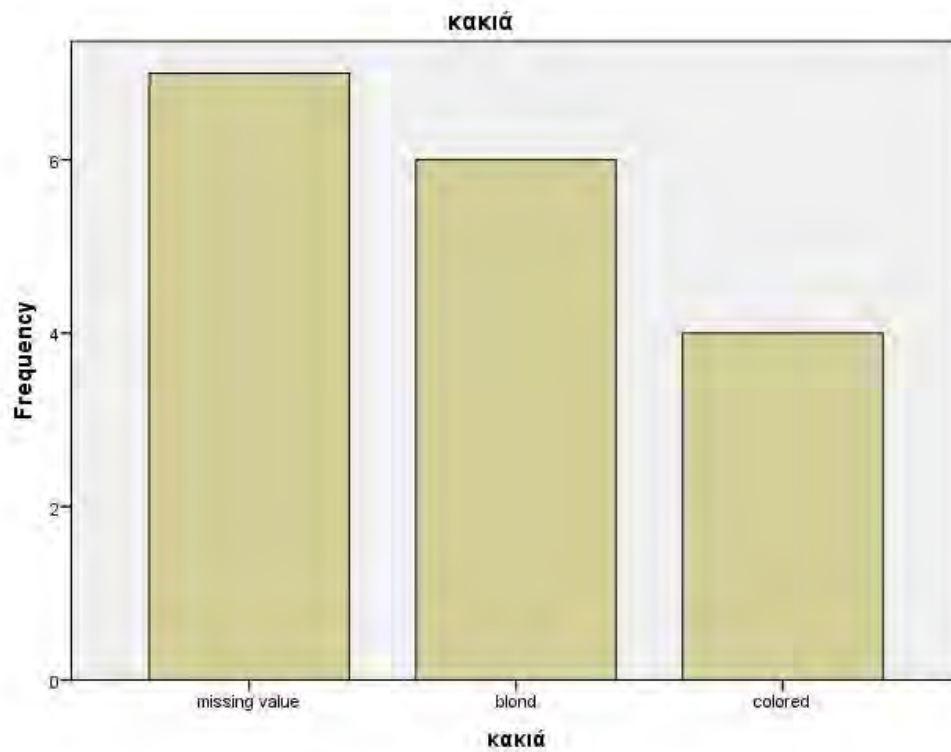
Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κάνουν να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου;

Ποιες είναι πραγματικά;

		καλή			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	blond	7	41,2	41,2	47,1
	colored	9	52,9	52,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

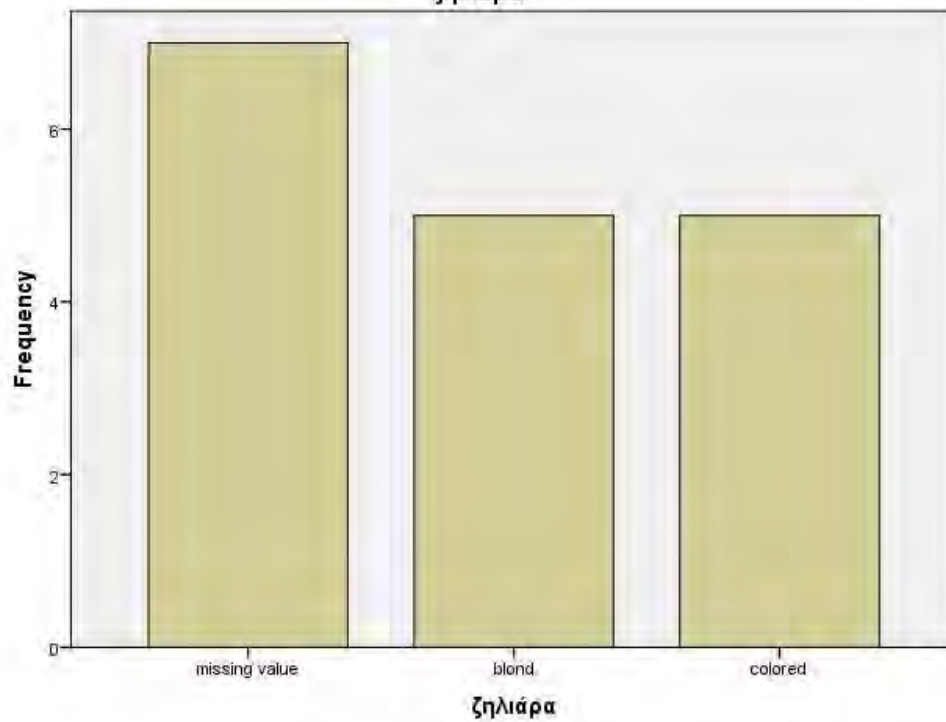
		κακιά			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	7	41,2	41,2	41,2
	blond	6	35,3	35,3	76,5
	colored	4	23,5	23,5	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

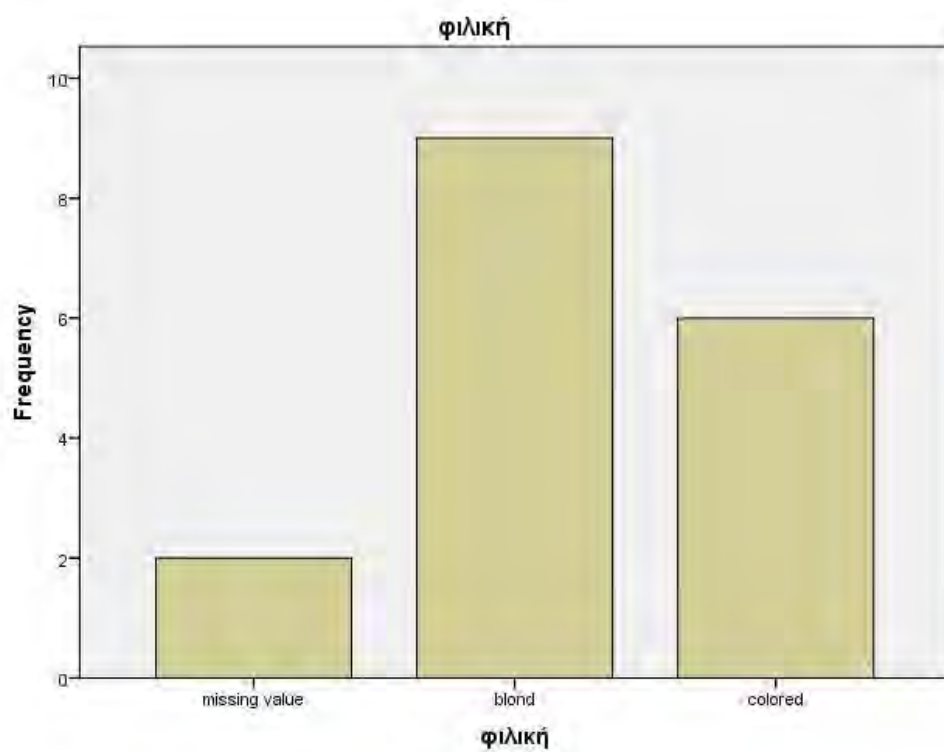
ζηλιάρα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	7	41,2	41,2	41,2
	blond	5	29,4	29,4	70,6
	colored	5	29,4	29,4	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

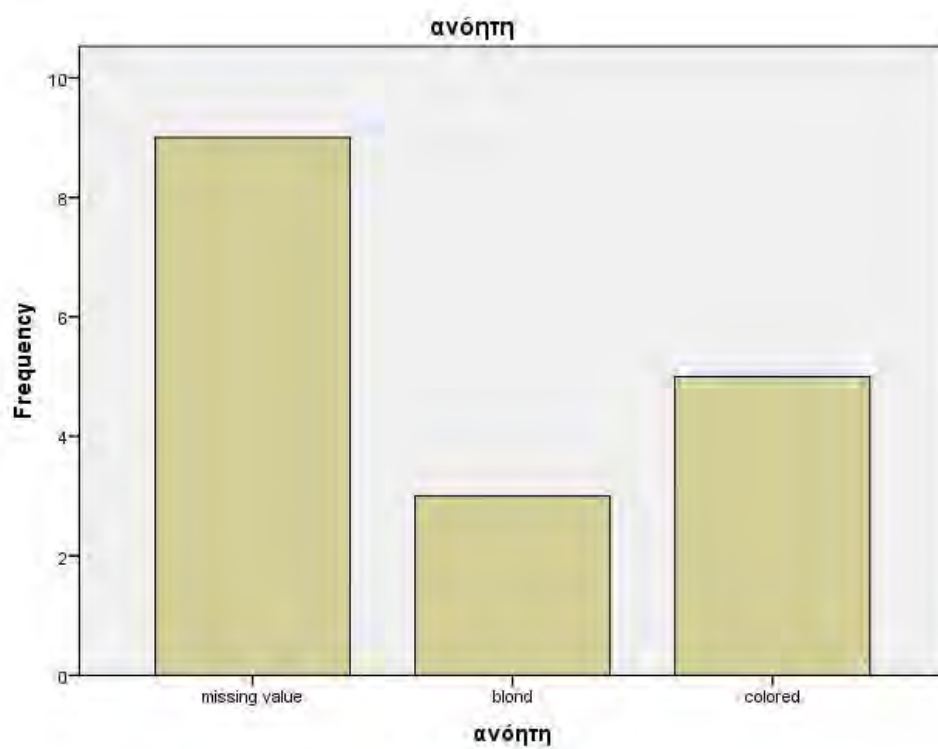
ζηλιάρα

		φιλική			Cumulative Percent
		Frequency	Percent	Valid Percent	
Valid	missing value	2	11,8	11,8	11,8
	blond	9	52,9	52,9	64,7
	colored	6	35,3	35,3	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

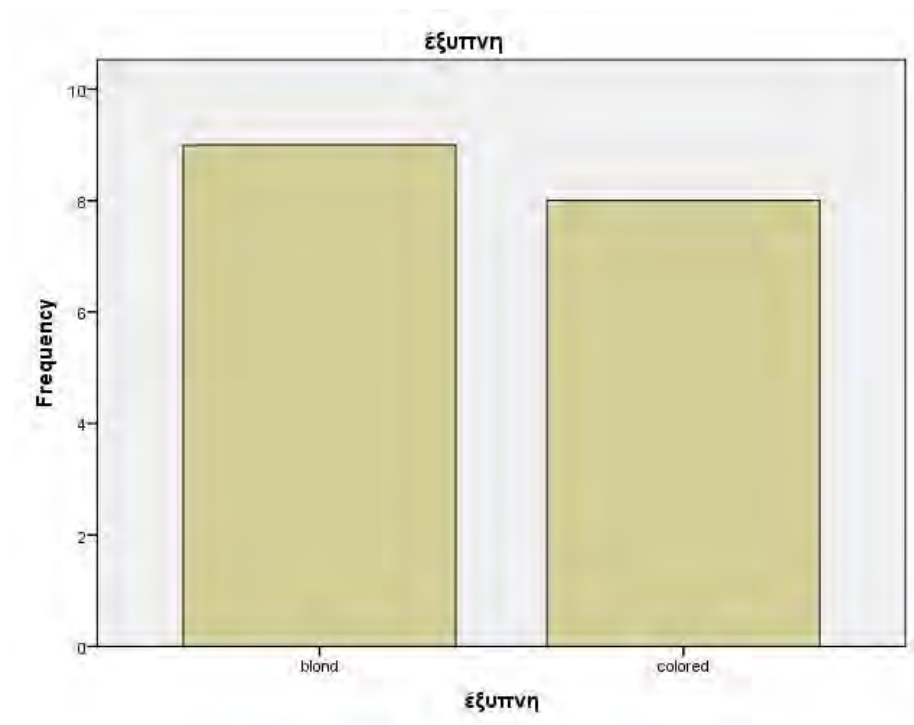

ανόητη		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	9	52,9	52,9	52,9
	blond	3	17,6	17,6	70,6
	colored	5	29,4	29,4	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

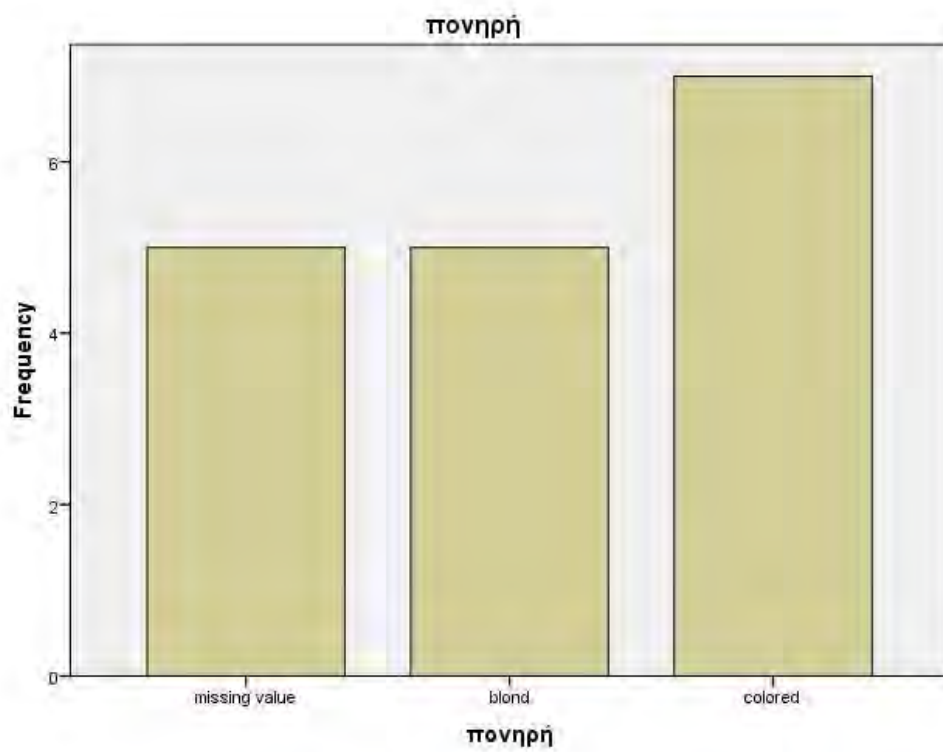

έξυπνη

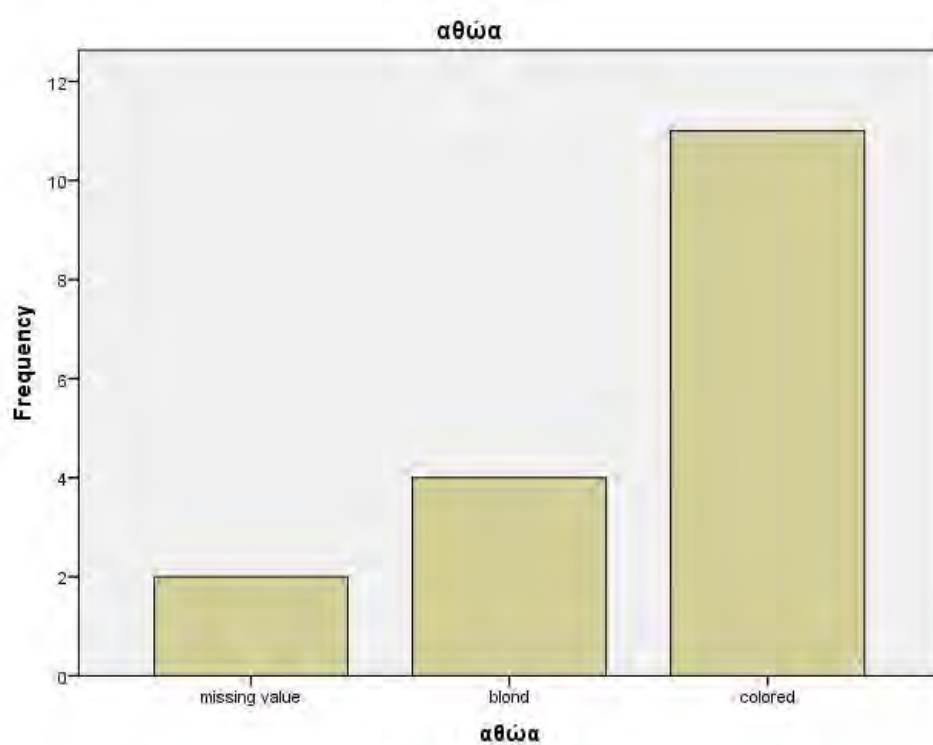
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	9	52,9	52,9	52,9
	colored	8	47,1	47,1	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

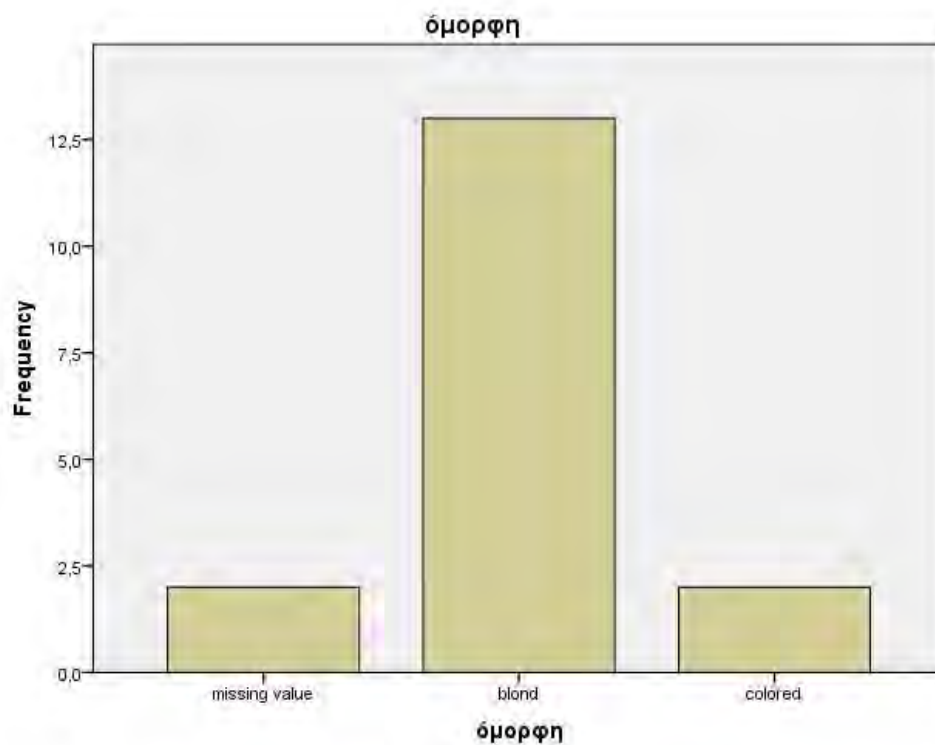
πονηρή		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	5	29,4	29,4	29,4
	blond	5	29,4	29,4	58,8
	colored	7	41,2	41,2	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

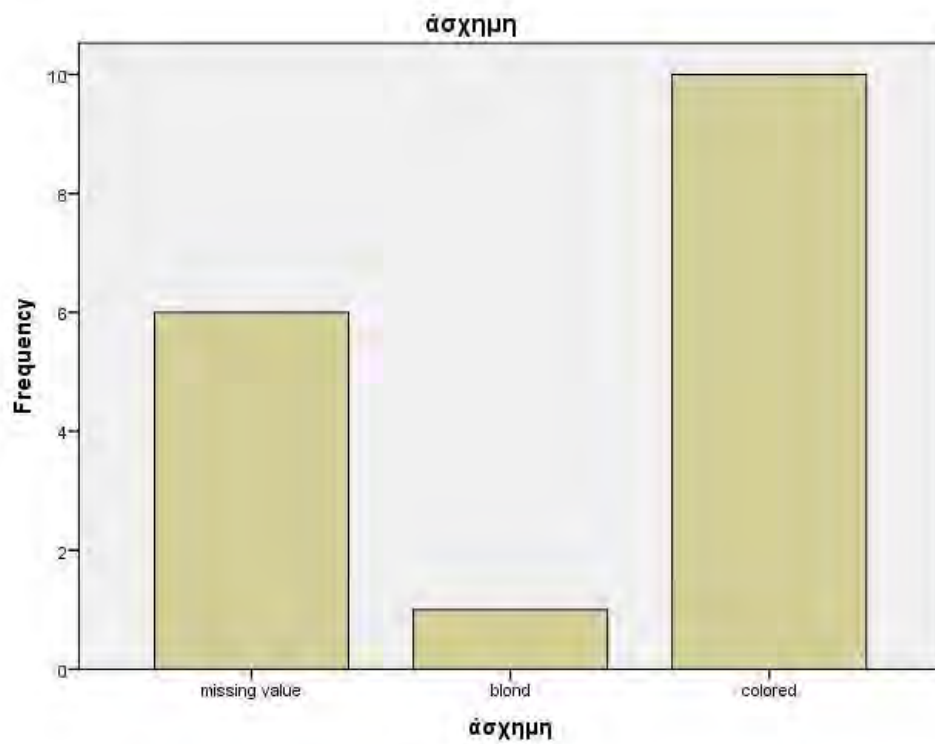
		αθώα			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	2	11,8	11,8	11,8
	blond	4	23,5	23,5	35,3
	colored	11	64,7	64,7	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

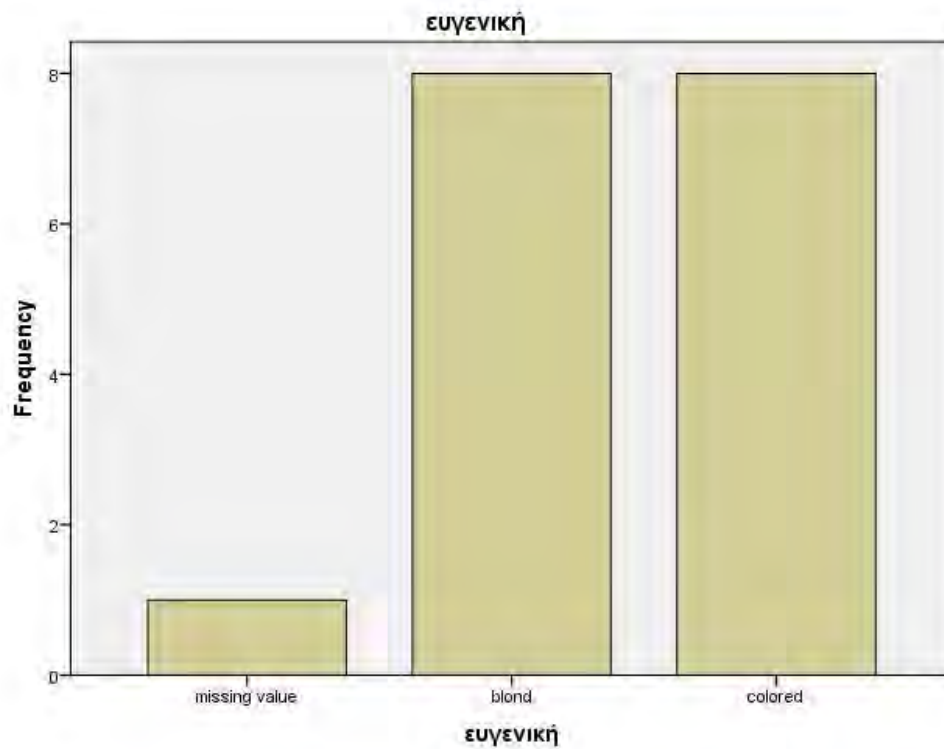
όμορφη		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	2	11,8	11,8	11,8
	blond	13	76,5	76,5	88,2
	colored	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

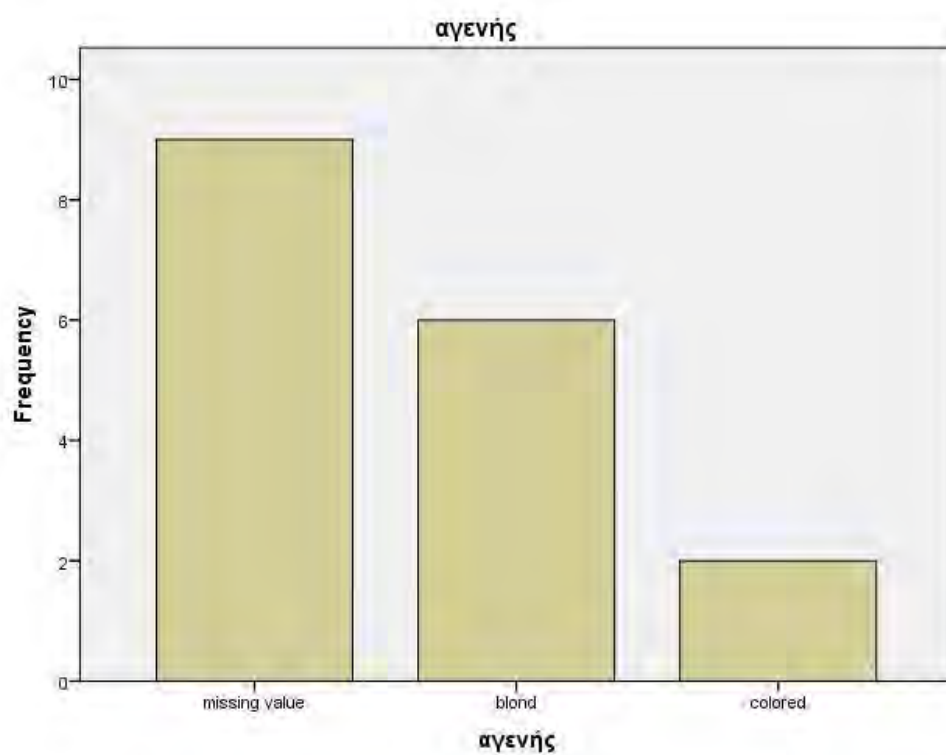
άσχημη		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	6	35,3	35,3	35,3
	blond	1	5,9	5,9	41,2
	colored	10	58,8	58,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

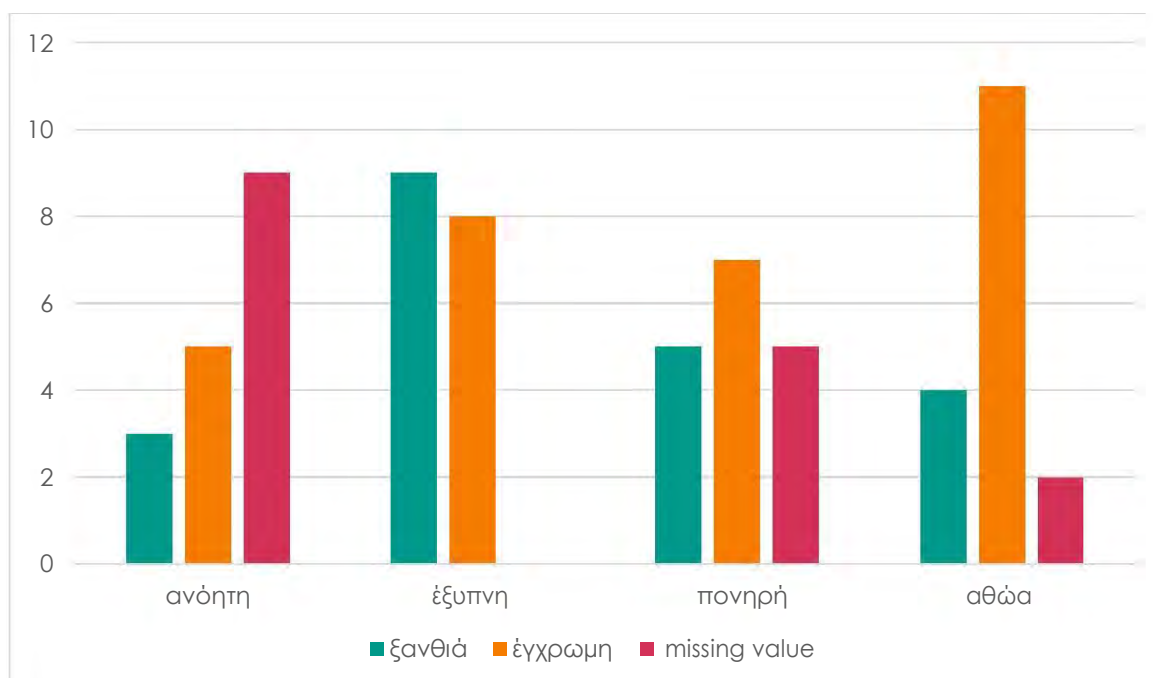
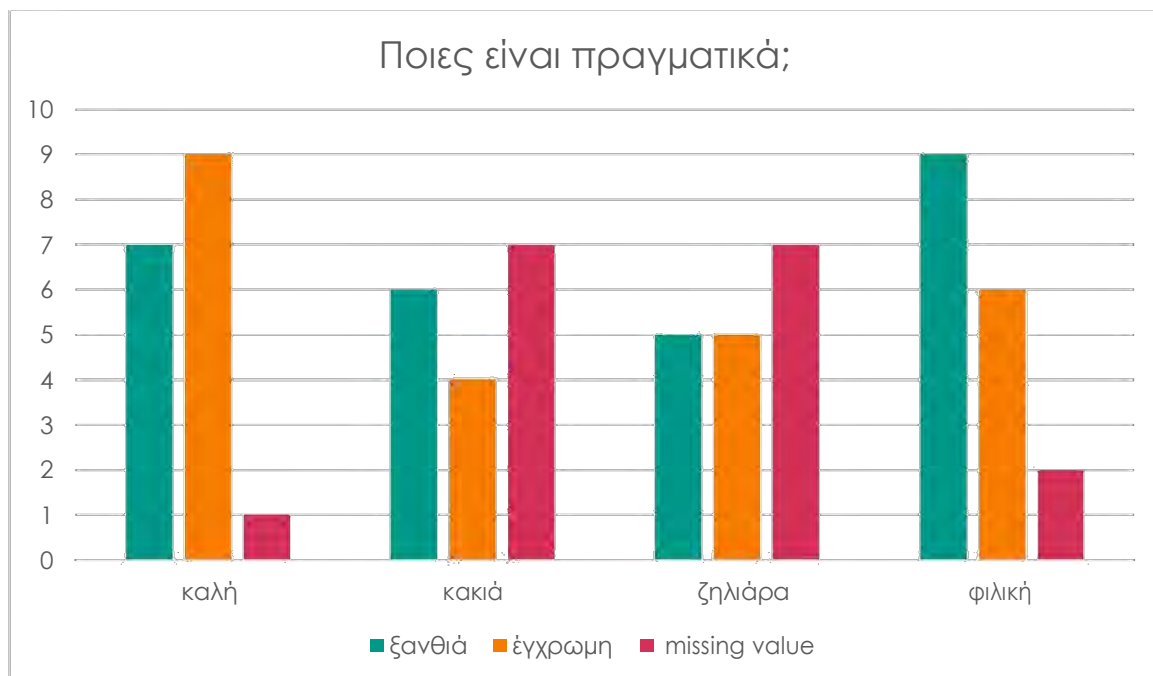

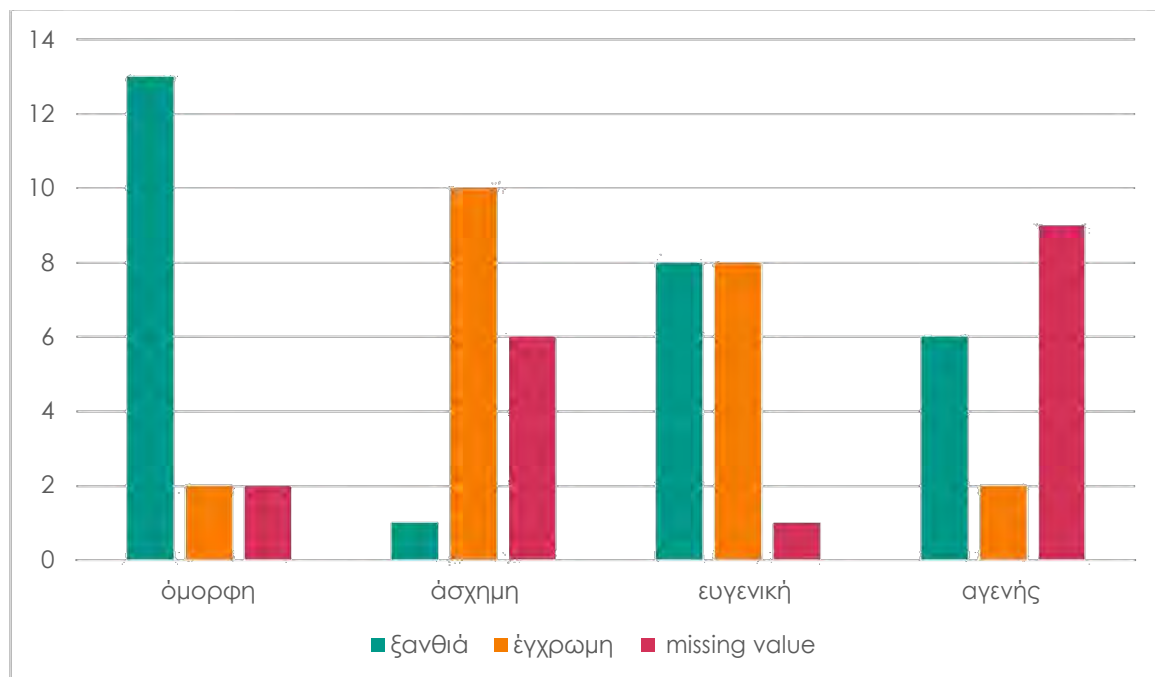
ΕΥΓΕΝΙΚΗ		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	blond	8	47,1	47,1	52,9
	colored	8	47,1	47,1	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

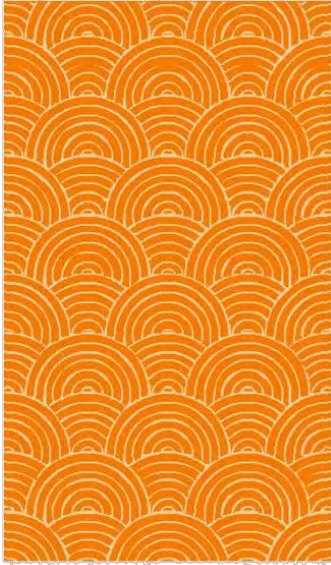
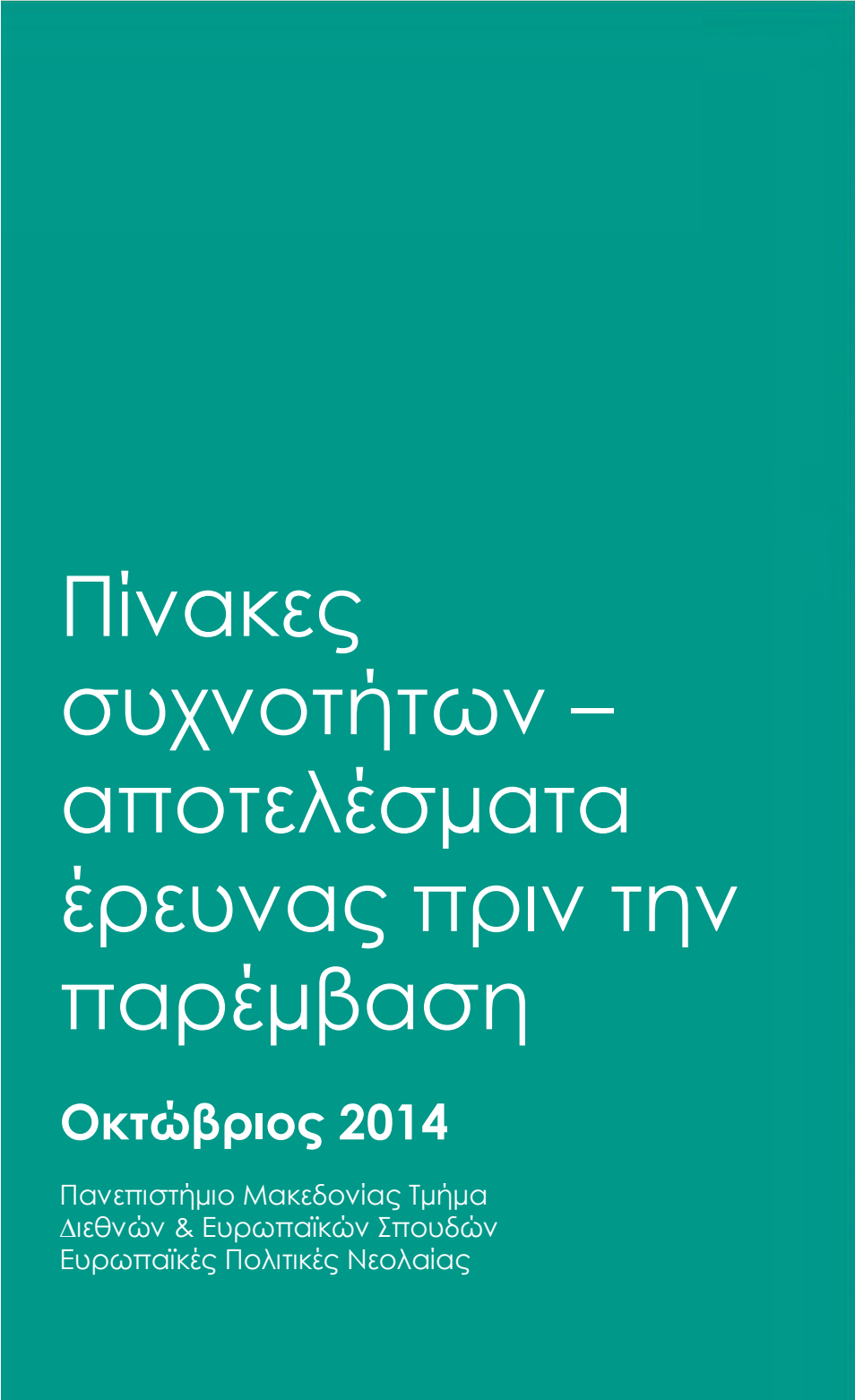
		αγενής			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	9	52,9	52,9	52,9
	blond	6	35,3	35,3	88,2
	colored	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Παράρτημα 5
Σημειώσεις τετραδίων μαθητών

Πίνακες συχνοτήτων – αποτελέσματα έρευνας πριν την παρέμβαση

Οκτώβριος 2014

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Τμήμα
Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών
Ευρωπαϊκές Πολιτικές Νεολαίας

Δημογραφικά στοιχεία

ΦΥΛΟ

Statistics

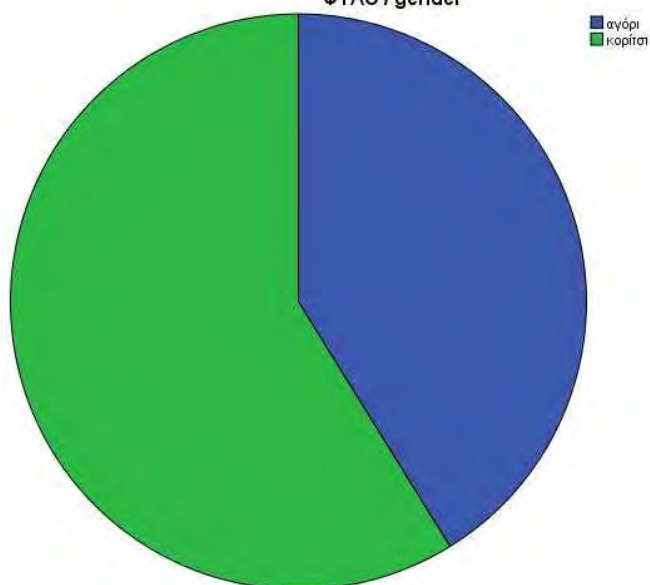
ΦΥΛΟ / gender

N	Valid	17
	Missing	0

ΦΥΛΟ / gender

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	αγόρι	7	41,2	41,2	41,2
	κορίτσι	10	58,8	58,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

ΦΥΛΟ / gender

HAIKIA

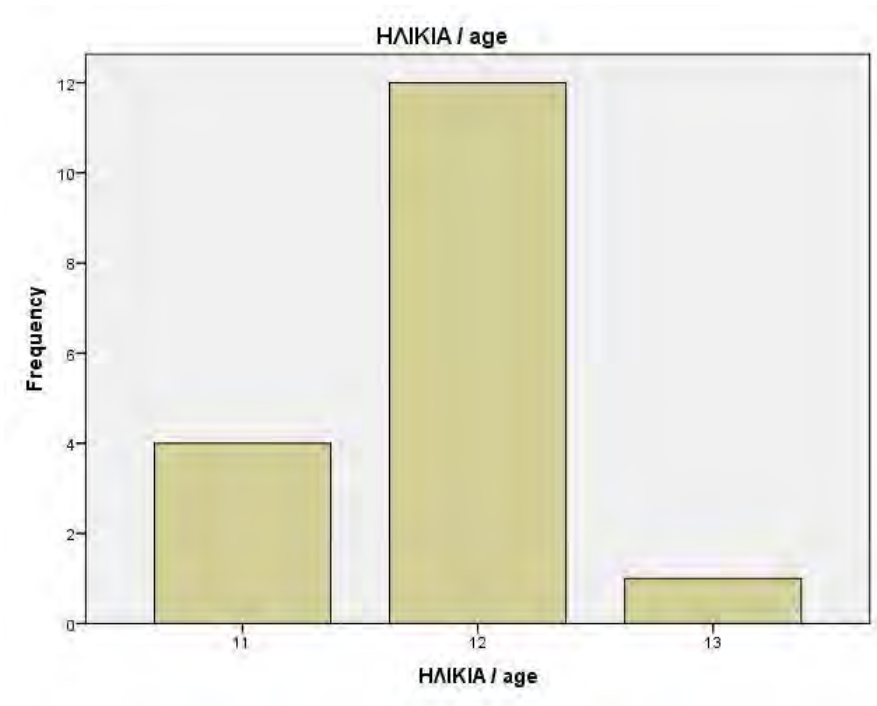
Statistics

HAIKIA / age

N	Valid	17
	Missing	0

HAIKIA / age

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	11	4	23,5	23,5	23,5
	12	12	70,6	70,6	94,1
	13	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

ΤΟΠΟΣ ΠΟΥ ΚΑΤΟΙΚΩ

τόπος που κατοικώ					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αλεξάνδρεια	15	88,2	88,2	88,2
	Παλαιοχώρι	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ

τόπος καταγωγής					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αλεξάνδρεια	14	82,4	82,4	82,4
	Παλαιοχώρι	2	11,8	11,8	94,1
	Αθήνα	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ

θρήσκευμα					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	XO	17	100,0	100,0	100,0

ΜΗΤΡΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

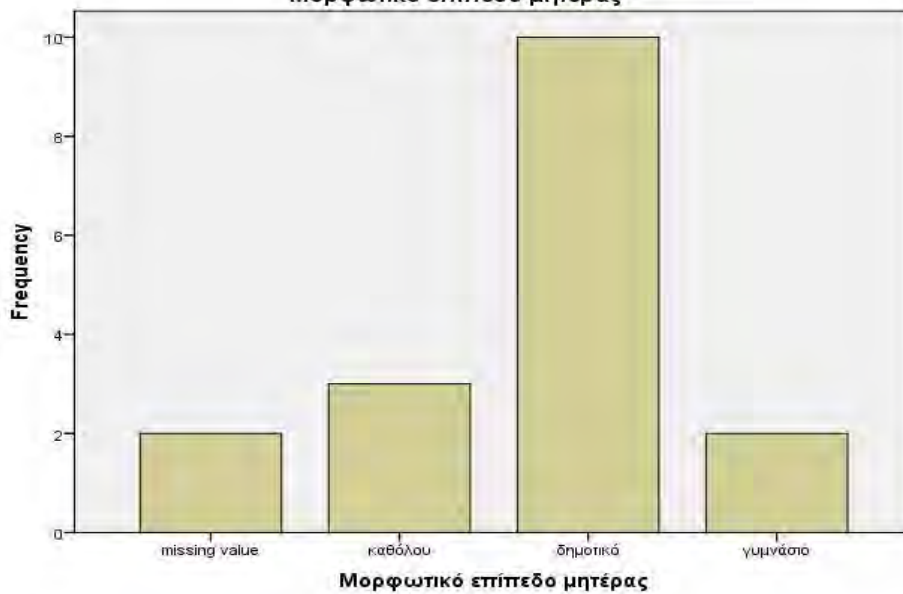
μητρική γλώσσα					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ρουμανοβλάχικα	17	100,0	100,0	100,0

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΜΗΤΕΡΑΣ

Μορφωτικό επίπεδο μητέρας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	2	11,8	11,8	11,8
	καθόλου	3	17,6	17,6	29,4
	δημοτικό	10	58,8	58,8	88,2
	γυμνάσιο	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Μορφωτικό επίπεδο μητέρας

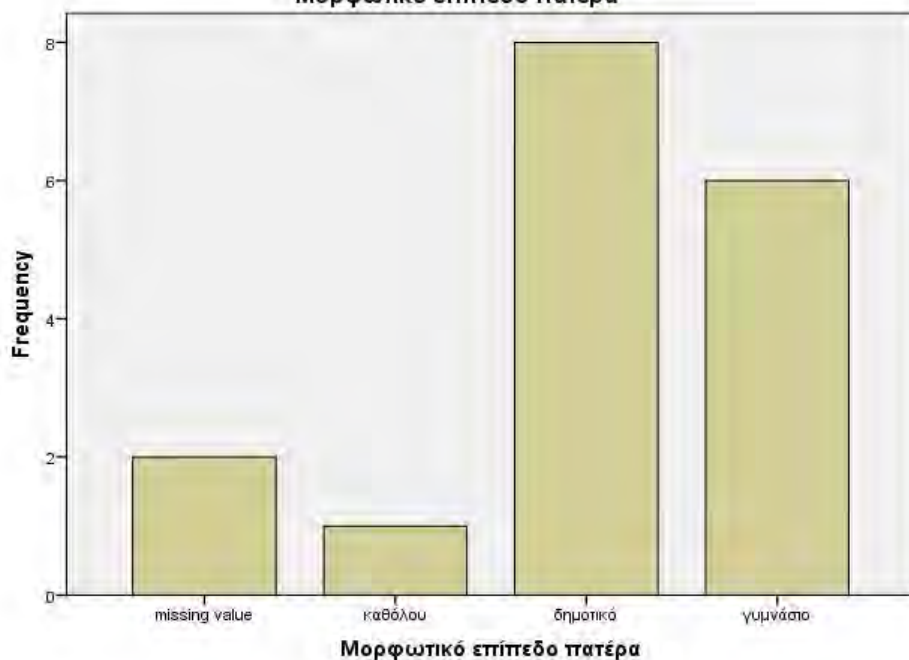

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΠΑΤΕΡΑ

Μορφωτικό επίπεδο πατέρα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	2	11,8	11,8	11,8
	καθόλου	1	5,9	5,9	17,6
	δημοτικό	8	47,1	47,1	64,7
	γυμνάσιο	6	35,3	35,3	100,0
Total		17	100,0	100,0	

Μορφωτικό επίπεδο πατέρα

ΚΑΤΟΙΚΩ ΜΕ

Κατοικώ με τους δύο γονείς μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	true	16	94,1	94,1	100,0
Total		17	100,0	100,0	

Κατοικώ με τη μητέρα μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	16	94,1	94,1	94,1
	true	1	5,9	5,9	100,0
Total		17	100,0	100,0	

Κατοικώ με τον πατέρα μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	17	100,0	100,0	100,0

Κατοικώ με συγγενείς μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	8	47,1	47,1	47,1
	true	9	52,9	52,9	100,0
Total		17	100,0	100,0	

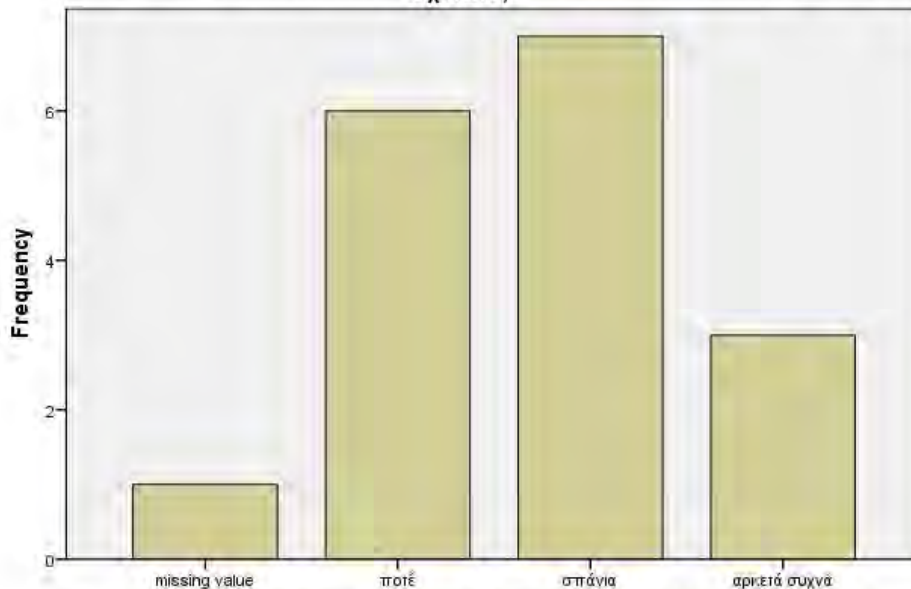
Στάση & συμπεριφορά απέναντι στη διαφορετικότητα

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στο σχολείο;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid missing value	1	5,9	5,9	5,9
ποτέ	6	35,3	35,3	41,2
σπάνια	7	41,2	41,2	82,4
αρκετά συχνά	3	17,6	17,6	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στο σχολείο;

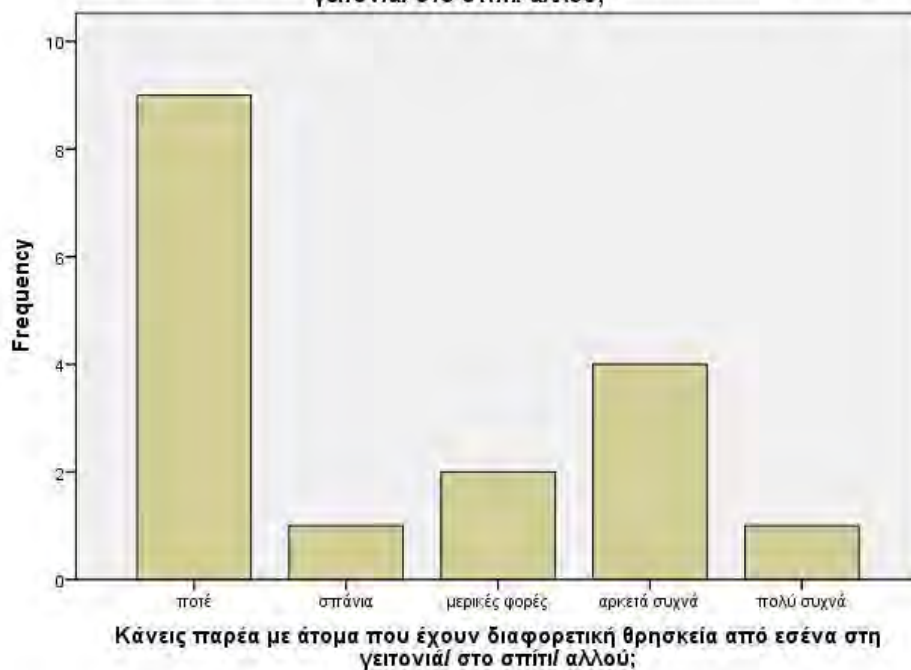
Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στο σχολείο;

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στη γειτονιά/

στο σπίτι/ αλλού;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	9	52,9	52,9	52,9
	σπάνια	1	5,9	5,9	58,8
	μερικές φορές	2	11,8	11,8	70,6
	αρκετά συχνά	4	23,5	23,5	94,1
	πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

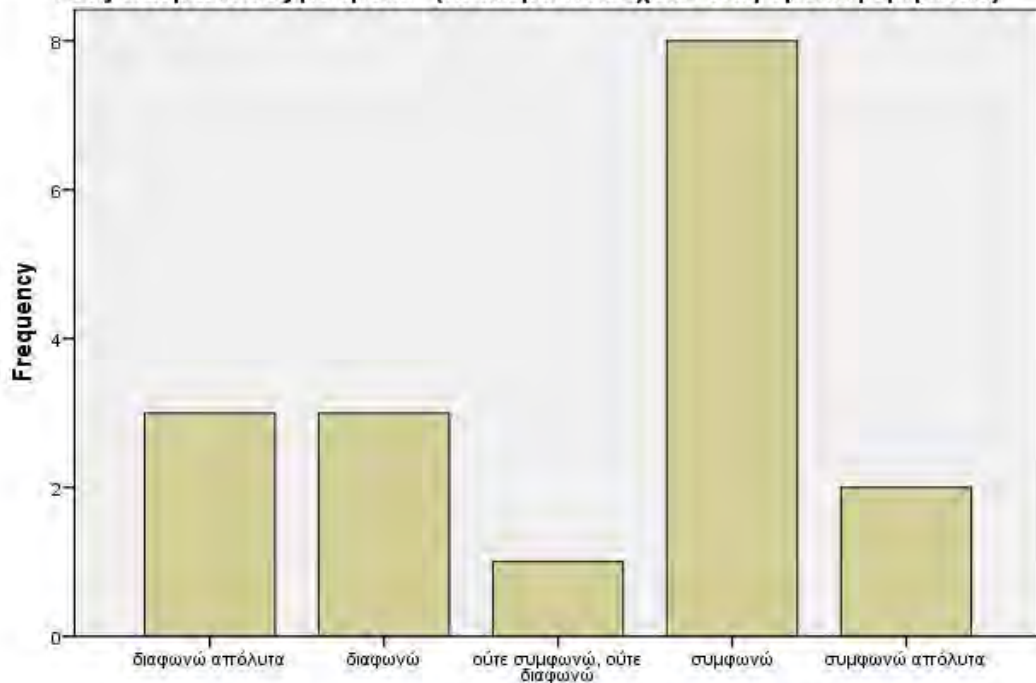
Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στη γειτονιά/ στο σπίτι/ αλλού;

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	3	17,6	17,6	17,6
διαφωνώ	3	17,6	17,6	35,3
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	1	5,9	5,9	41,2
συμφωνώ	8	47,1	47,1	88,2
συμφωνώ απόλυτα	2	11,8	11,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

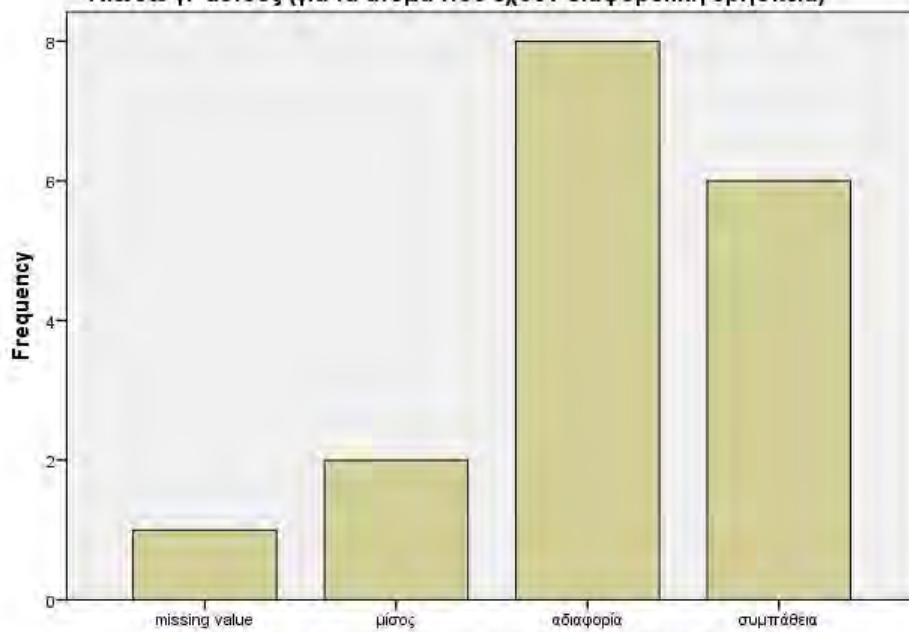

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	μίσος	2	11,8	11,8	17,6
	αδιαφορία	8	47,1	47,1	64,7
	συμπάθεια	6	35,3	35,3	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

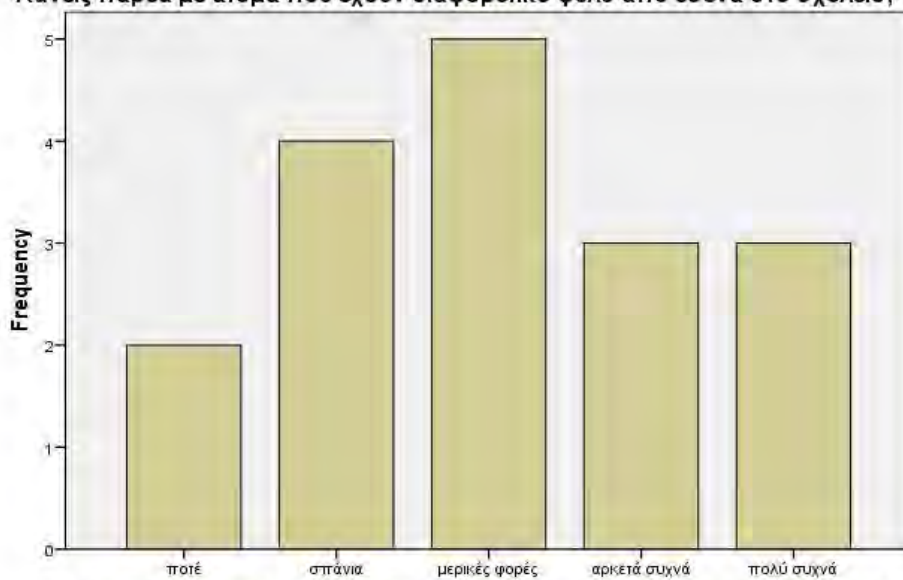
Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

ΦΥΛΟ

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο από εσένα στο σχολείο;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	2	11,8	11,8	11,8
σπάνια	4	23,5	23,5	35,3
μερικές φορές	5	29,4	29,4	64,7
αρκετά συχνά	3	17,6	17,6	82,4
πολύ συχνά	3	17,6	17,6	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο από εσένα στο σχολείο;

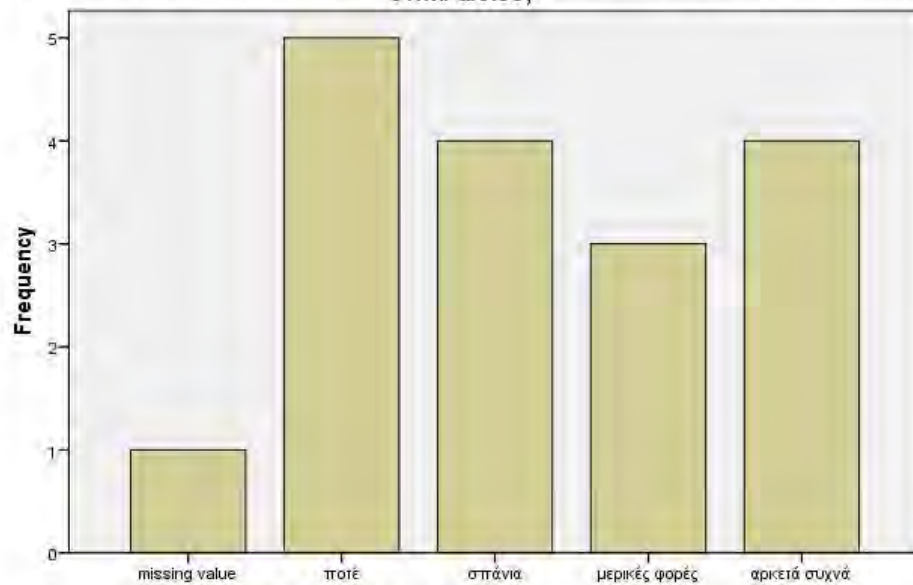
Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο από εσένα στο σχολείο;

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο από εσένα στη γειτονιά/στο

σπίτι/ αλλού;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	ποτέ	5	29,4	29,4	35,3
	σπάνια	4	23,5	23,5	58,8
	μερικές φορές	3	17,6	17,6	76,5
	αρκετά συχνά	4	23,5	23,5	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο από εσένα στη γειτονιά/στο
σπίτι/ αλλού;

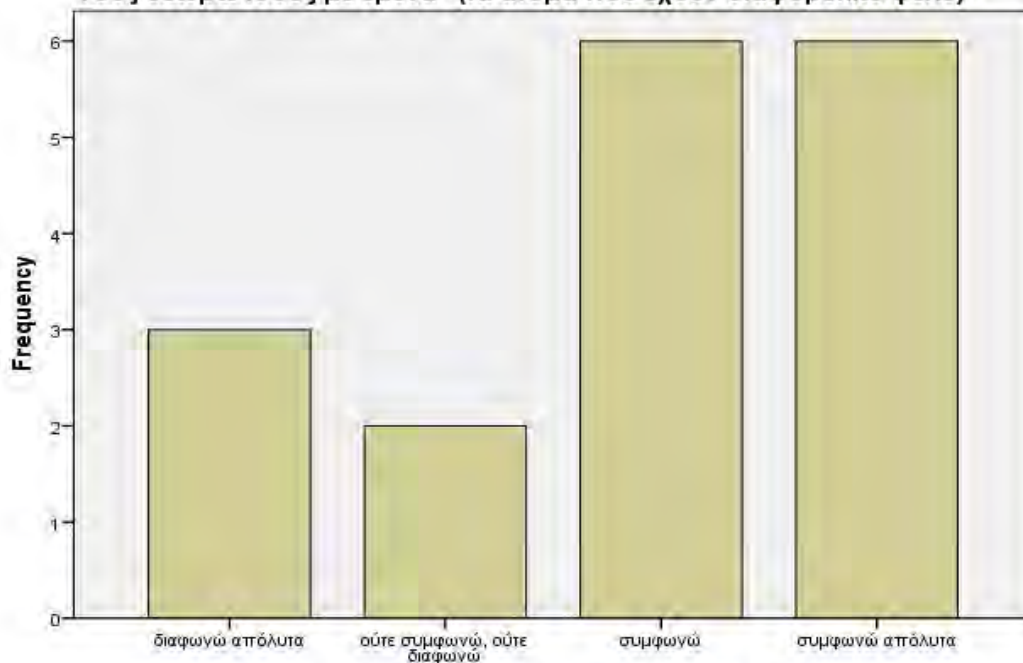

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο από εσένα στη
γειτονιά/στο σπίτι/ αλλού;

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	3	17,6	17,6	17,6
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2	11,8	11,8	29,4
συμφωνώ	6	35,3	35,3	64,7
συμφωνώ απόλυτα	6	35,3	35,3	100,0
Total	17	100,0	100,0	

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

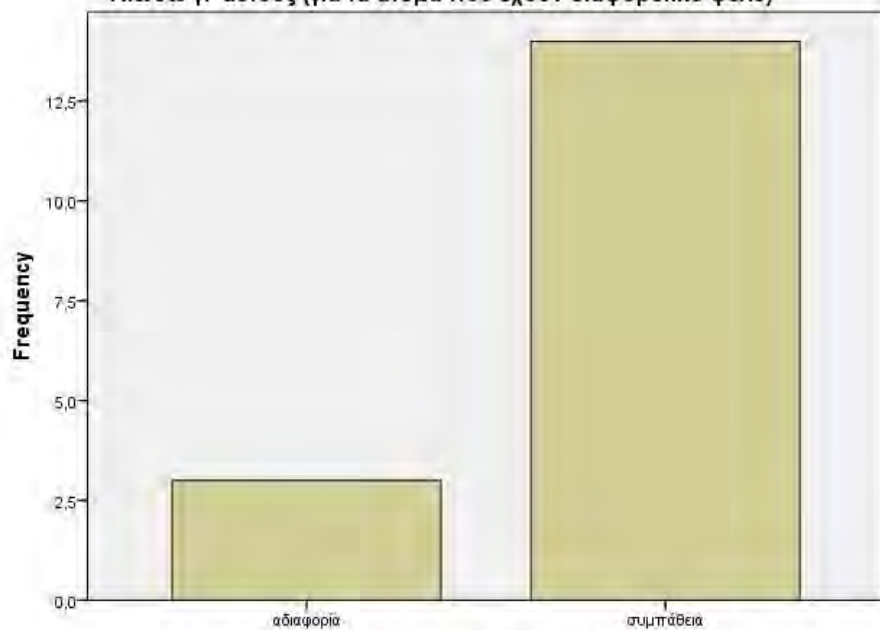

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	αδιαφορία	3	17,6	17,6	17,6
	συμπάθεια	14	82,4	82,4	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

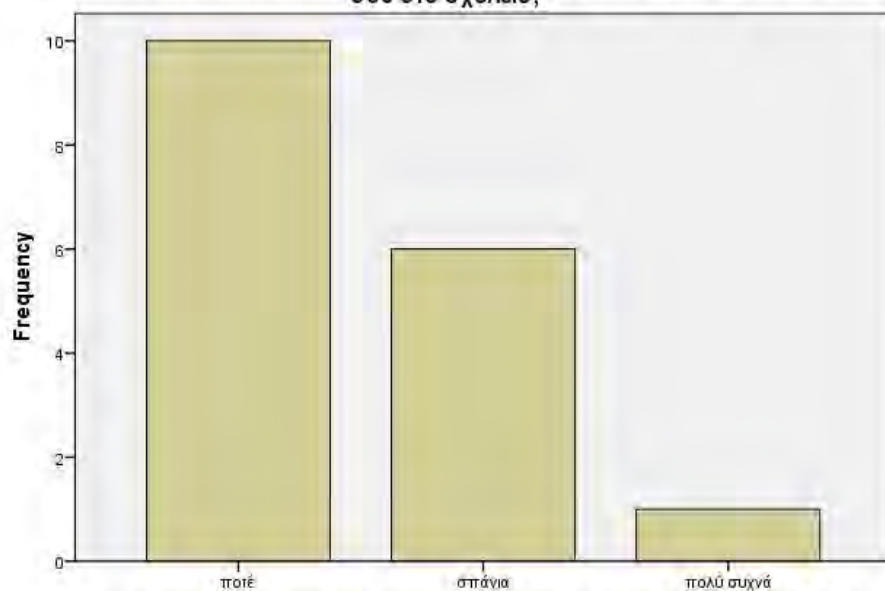
Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

ΧΩΡΑ

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στο σχολείο;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	10	58,8	58,8	58,8
σπάνια	6	35,3	35,3	94,1
πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στο σχολείο;

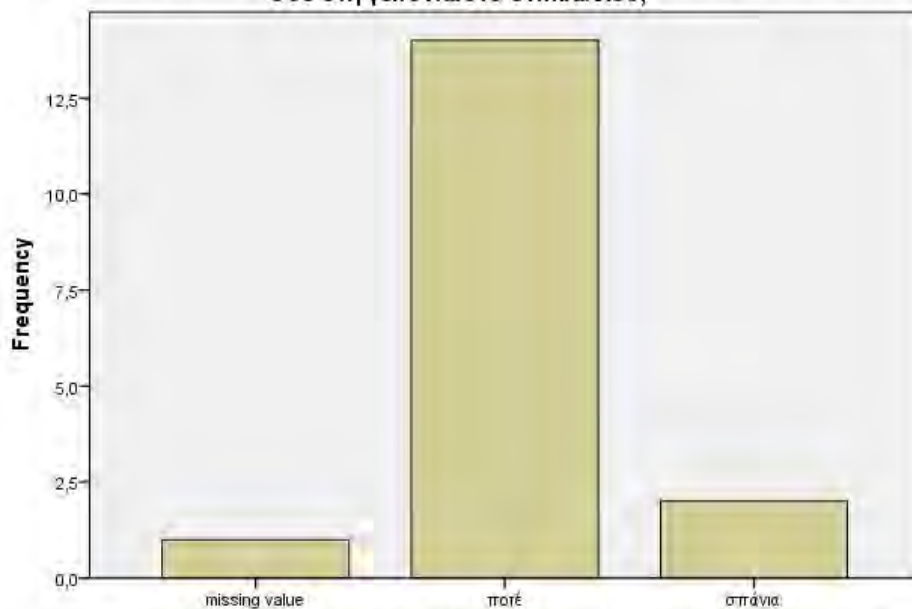
Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στο σχολείο;

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου

στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	ποτέ	14	82,4	82,4	88,2
	σπάνια	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;

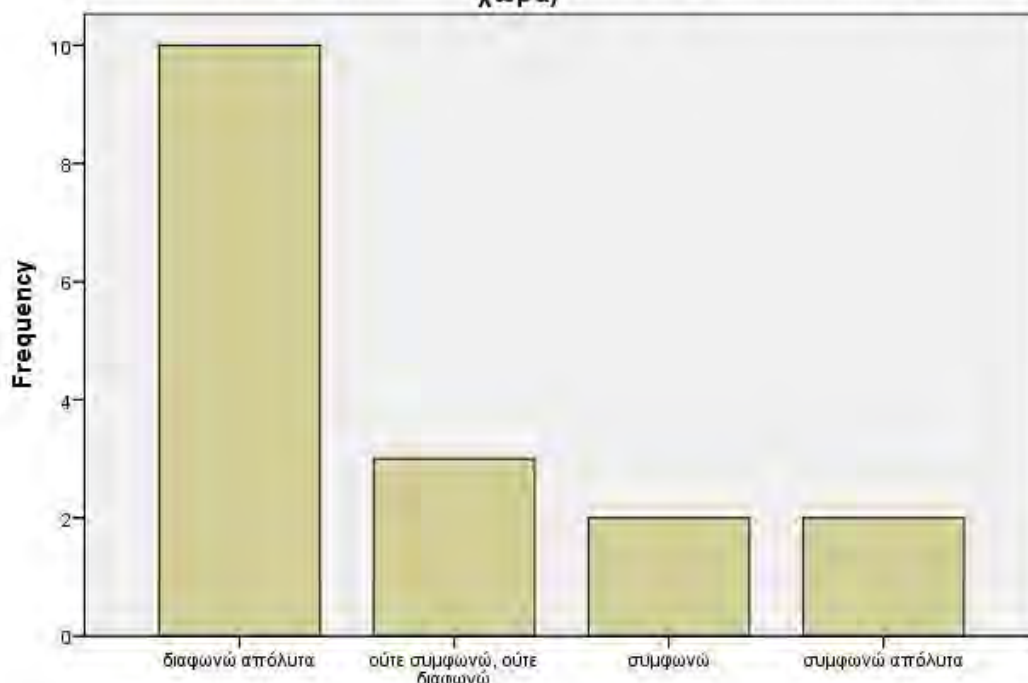

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	10	58,8	58,8	58,8
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	3	17,6	17,6	76,5
συμφωνώ	2	11,8	11,8	88,2
συμφωνώ απόλυτα	2	11,8	11,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

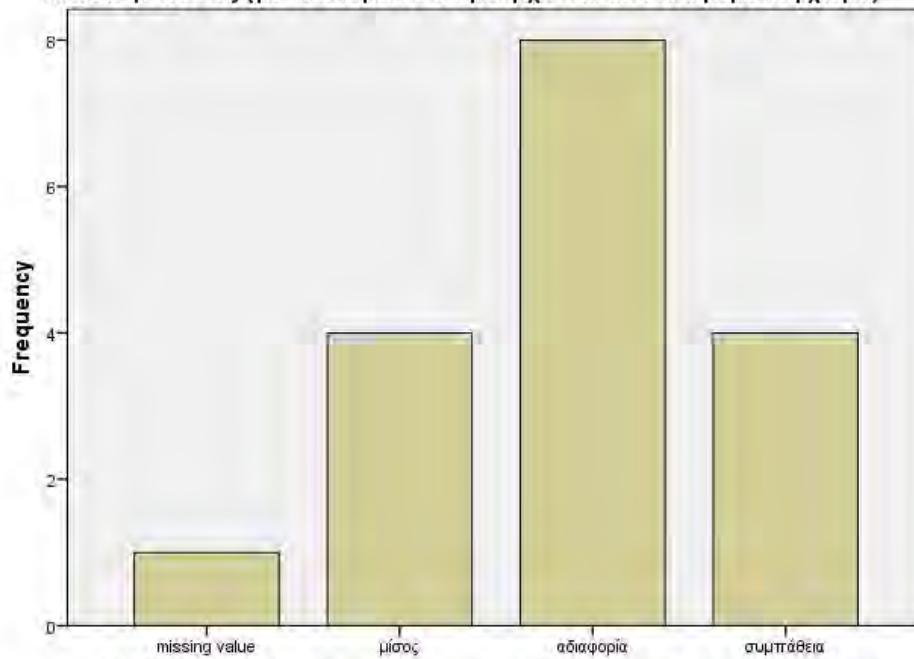

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	μίσος	4	23,5	23,5	29,4
	αδιαφορία	8	47,1	47,1	76,5
	συμπάθεια	4	23,5	23,5	100,0
	Total	17	100,0		

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

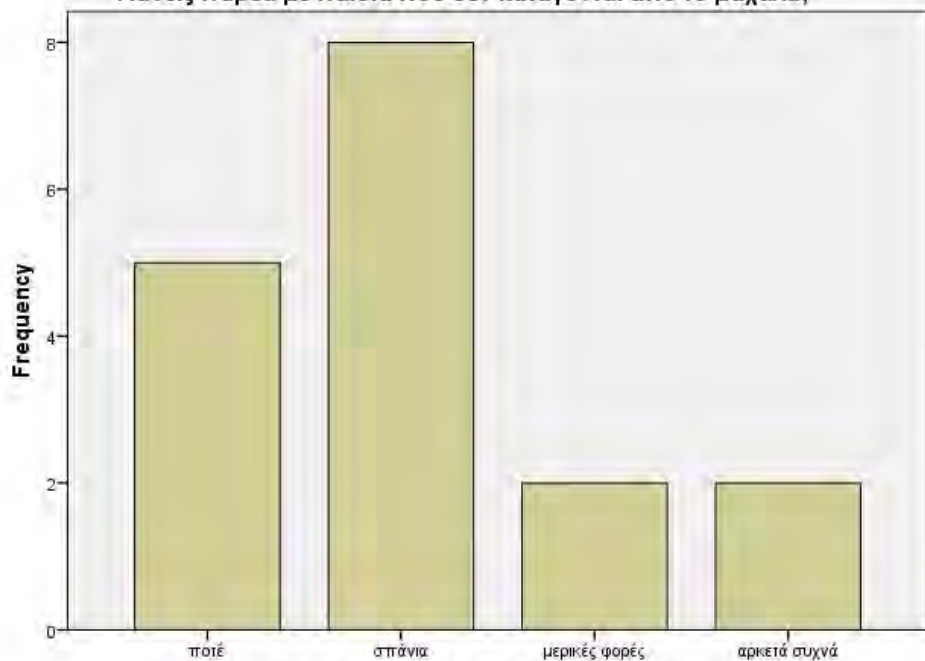
Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

ΓΕΙΤΟΝΙΑ

Κάνεις παρέα με παιδιά που δεν κατάγονται από το μαχαλά;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	5	29,4	29,4	29,4
σπάνια	8	47,1	47,1	76,5
μερικές φορές	2	11,8	11,8	88,2
αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με παιδιά που δεν κατάγονται από το μαχαλά;

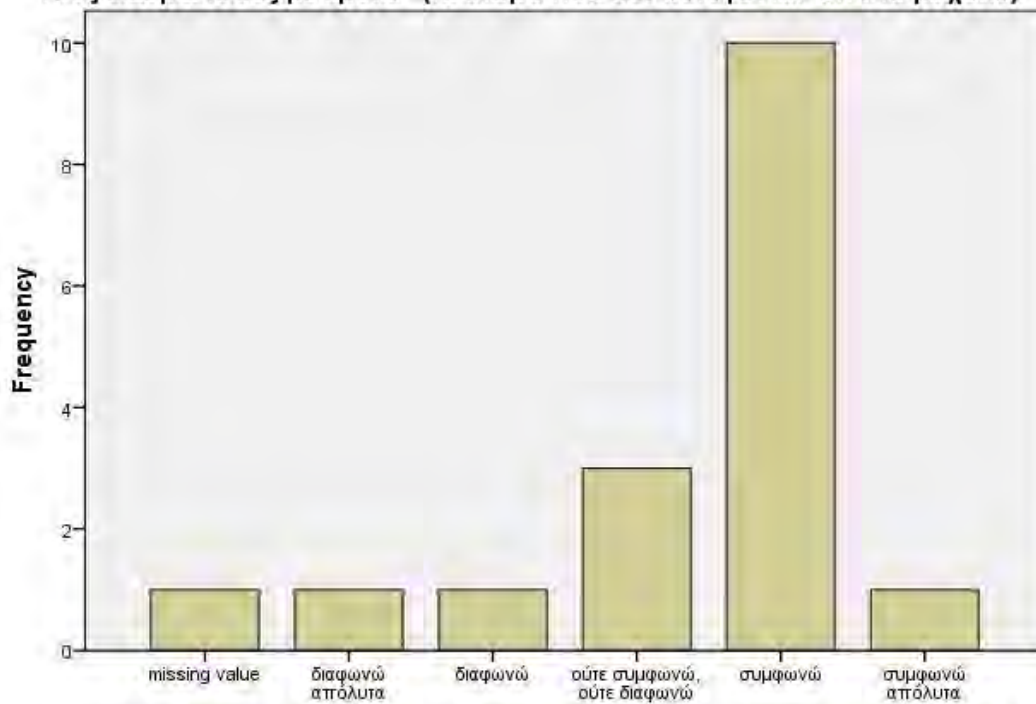

Κάνεις παρέα με παιδιά που δεν κατάγονται από το μαχαλά;

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validmissing value	1	5,9	5,9	5,9
διαφωνώ απόλυτα	1	5,9	5,9	11,8
διαφωνώ	1	5,9	5,9	17,6
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	3	17,6	17,6	35,3
συμφωνώ	10	58,8	58,8	94,1
συμφωνώ απόλυτα	1	5,9	5,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

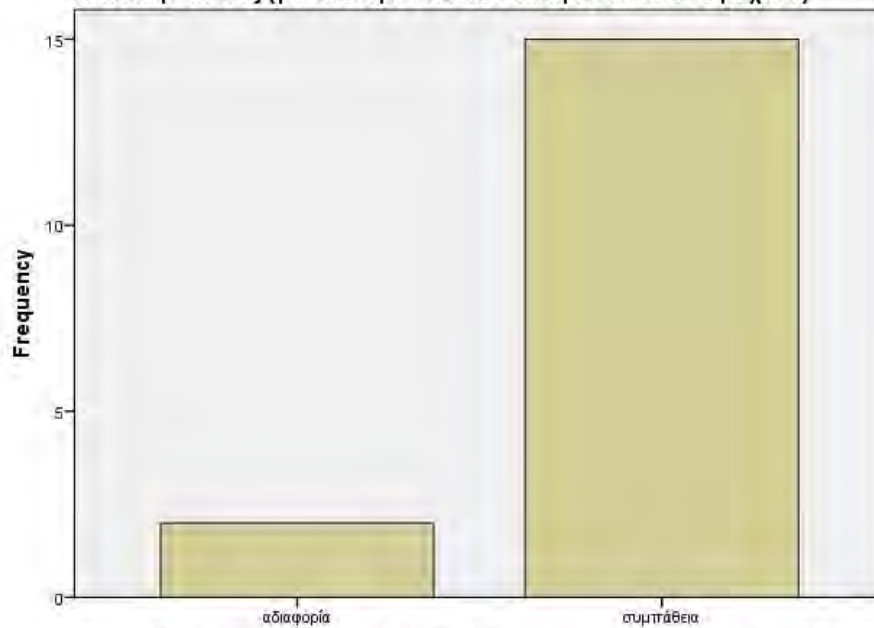

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	αδιαφορία	2	11,8	11,8	11,8
	συμπάθεια	15	88,2	88,2	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

Ο ΔΙΠΛΑΝΟΣ ΜΟΥ ΣΤΟ ΘΡΑΝΙΟ

Statistics

		Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα	Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή με ειδικές ανάγκες	Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο φτωχό μαθητή	Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή που λόγω σωματικής εμφάνισης ξεχωρίζει (κοντό, χοντρό, άσχημο)	Δε θα είχα πρόβλημα να κάτσω με οποιονδήποτε συμμαθητή μου
N	Valid	17	17	17	17	17
	Missing	0	0	0	0	0

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	11	64,7	64,7	64,7
	true	6	35,3	35,3	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή με ειδικές ανάγκες

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	14	82,4	82,4	82,4
	true	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο φτωχό μαθητή

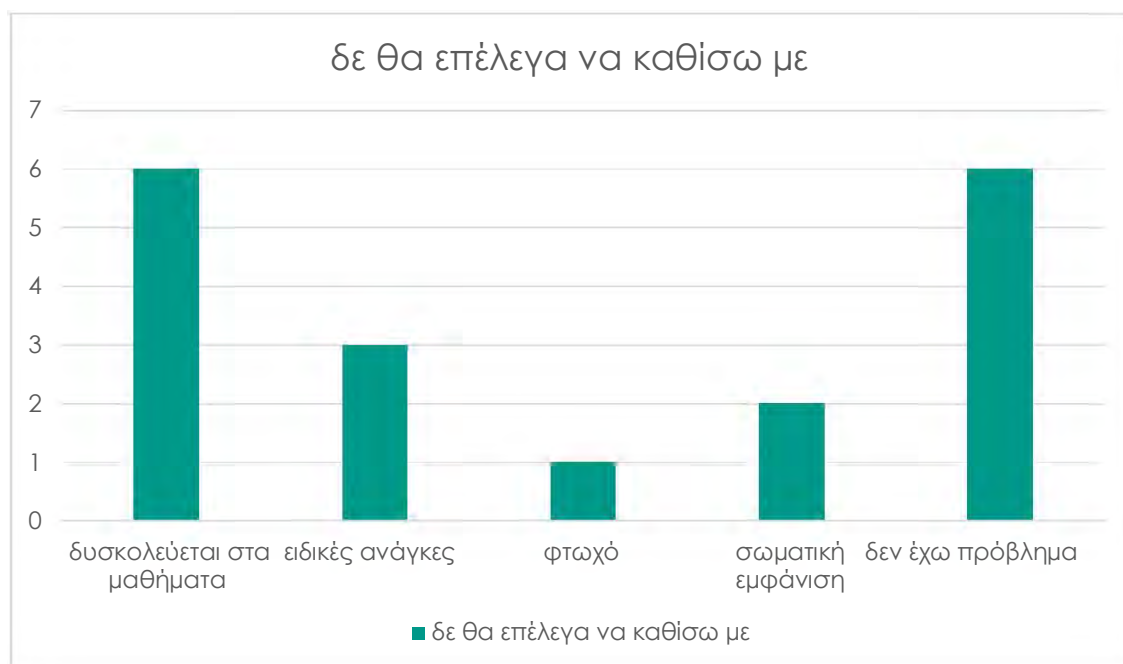
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	16	94,1	94,1	94,1
	true	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή που λόγω σωματικής εμφάνισης ξεχωρίζει (κοντό, χοντρό, άσχημο)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	15	88,2	88,2	88,2
	true	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα είχα πρόβλημα να κάτσω με οποιονδήποτε συμμαθητή μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	11	64,7	64,7	64,7
	true	6	35,3	35,3	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

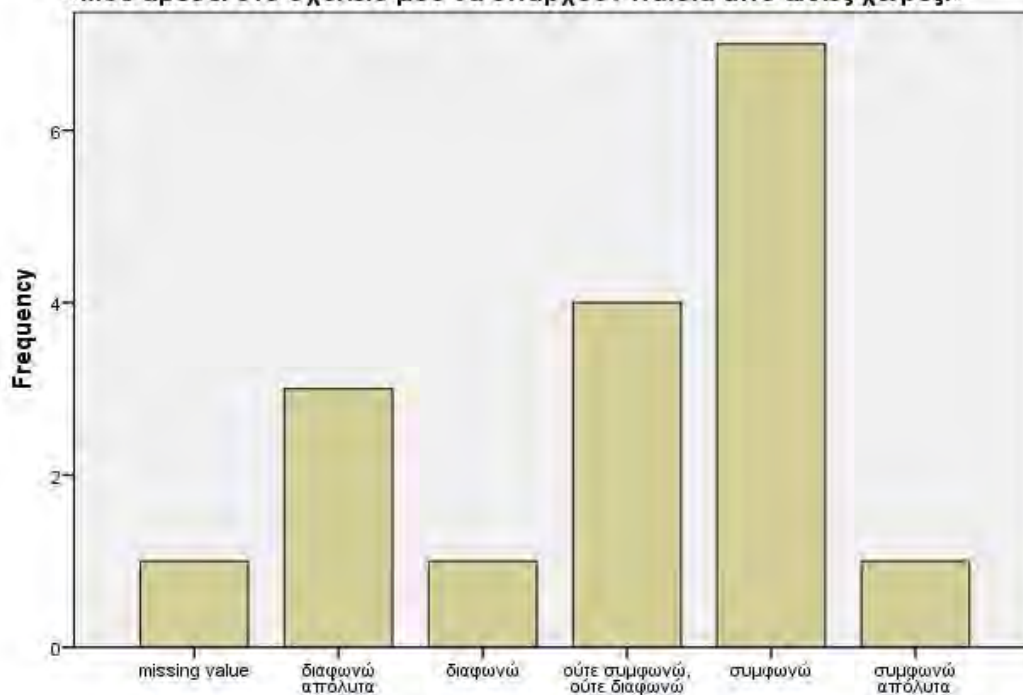

ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validmissing value	1	5,9	5,9	5,9
διαφωνώ απόλυτα	3	17,6	17,6	23,5
διαφωνώ	1	5,9	5,9	29,4
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	4	23,5	23,5	52,9
συμφωνώ	7	41,2	41,2	94,1
συμφωνώ απόλυτα	1	5,9	5,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

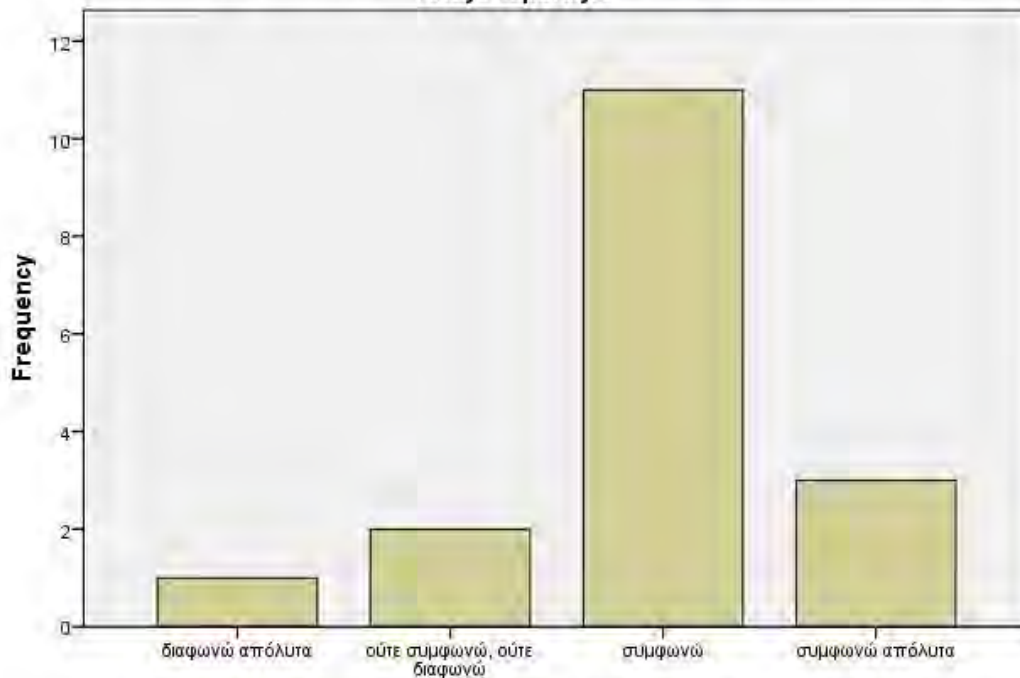

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονιές της Αλεξάνδρειας.»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	1	5,9	5,9	5,9
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2	11,8	11,8	17,6
συμφωνώ	11	64,7	64,7	82,4
συμφωνώ απόλυτα	3	17,6	17,6	100,0
Total	17	100,0	100,0	

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονιές της Αλεξάνδρειας.»

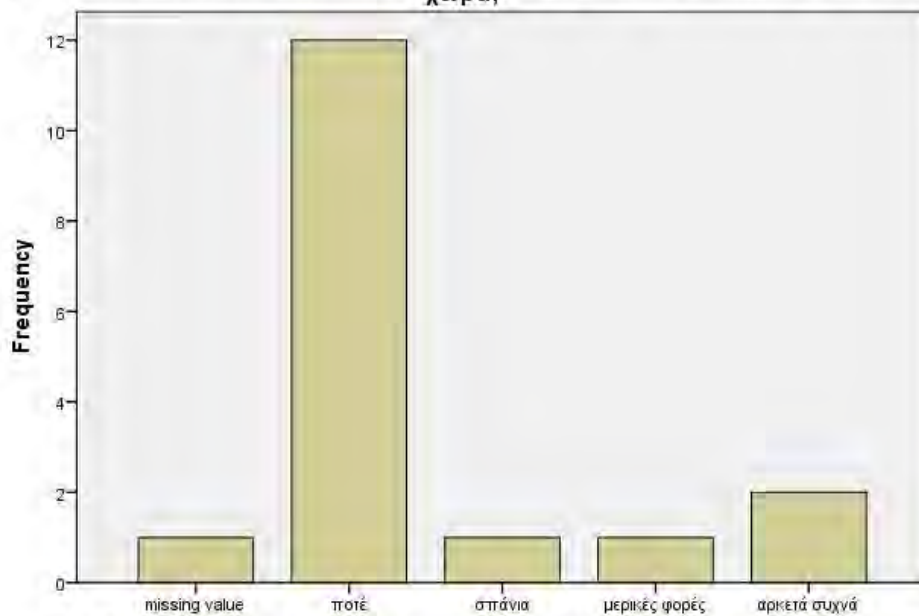

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονιές της Αλεξάνδρειας.»

Έχεις βρῖσει ή κοροιδέψει κάποιον-α συμμαθητή-τρια σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	ποτέ	12	70,6	70,6	76,5
	σπάνια	1	5,9	5,9	82,4
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	88,2
	αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Έχεις βρῖσει ή κοροιδέψει κάποιον-α συμμαθητή-τρια σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

Έχεις βρῖσει ή κοροιδέψει κάποιον-α συμμαθητή-τρια σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

Έχεις βρίσει ή κοροιδέψει κάποιον συμμαθητή-τρια σου επειδή είναι από άλλη
γειτονιά;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	14	82,4	82,4	82,4
	σπάνια	1	5,9	5,9	88,2
	αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

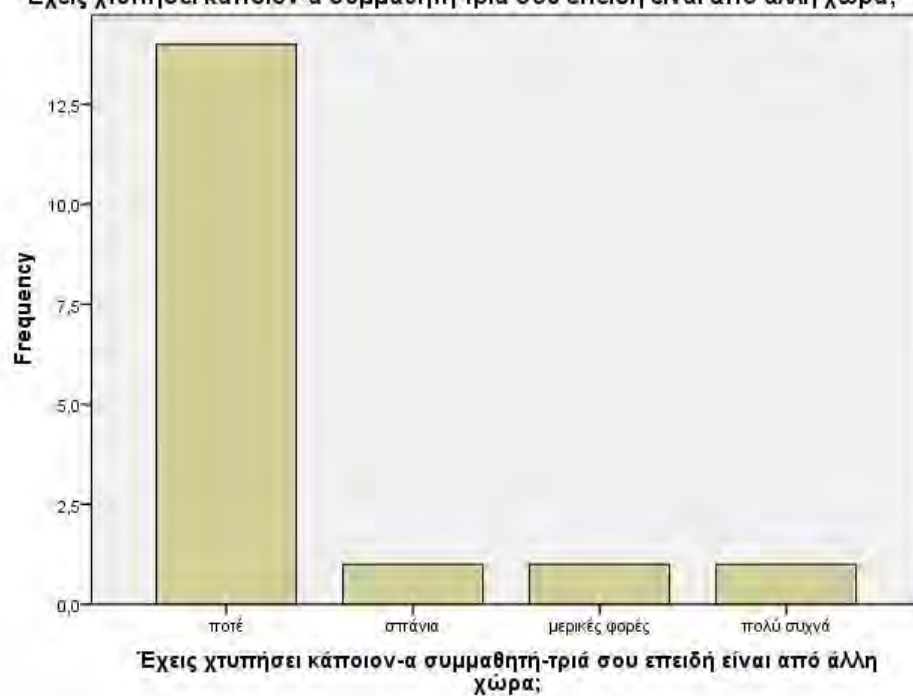
Έχεις βρίσει ή κοροιδέψει κάποιον συμμαθητή-τρια σου επειδή είναι από άλλη
γειτονιά;

Έχεις χτυπήσει κάποιον-α συμμαθητή-τρια σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	14	82,4	82,4	82,4
	σπάνια	1	5,9	5,9	88,2
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	94,1
	πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

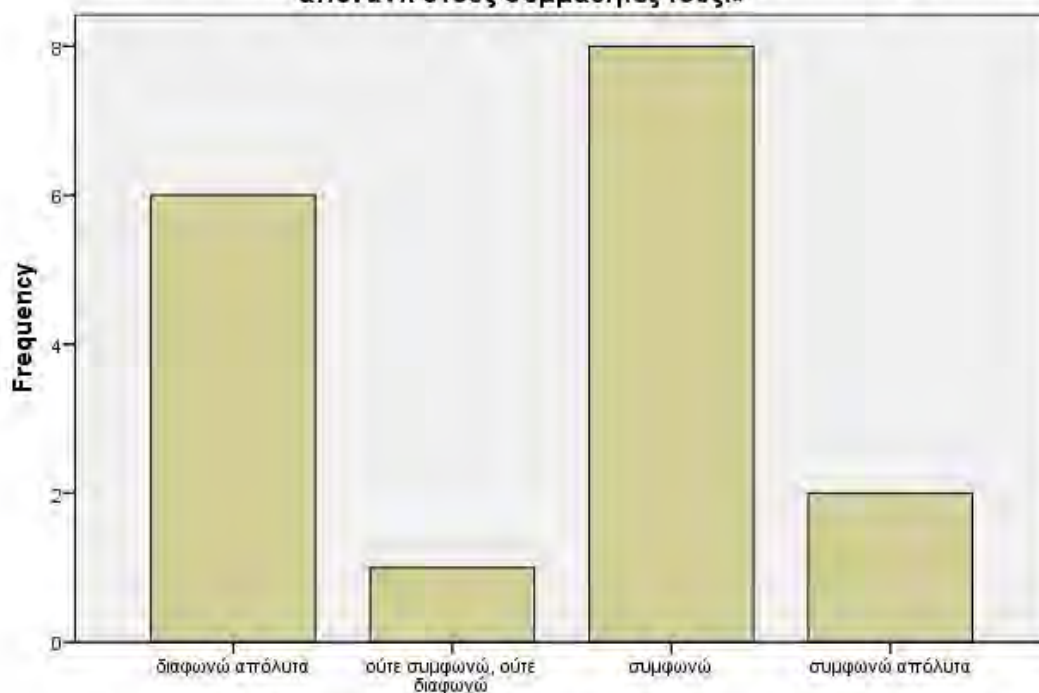
Έχεις χτυπήσει κάποιον-α συμμαθητή-τρια σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

«Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	6	35,3	35,3	35,3
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	1	5,9	5,9	41,2
συμφωνώ	8	47,1	47,1	88,2
συμφωνώ απόλυτα	2	11,8	11,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

«Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

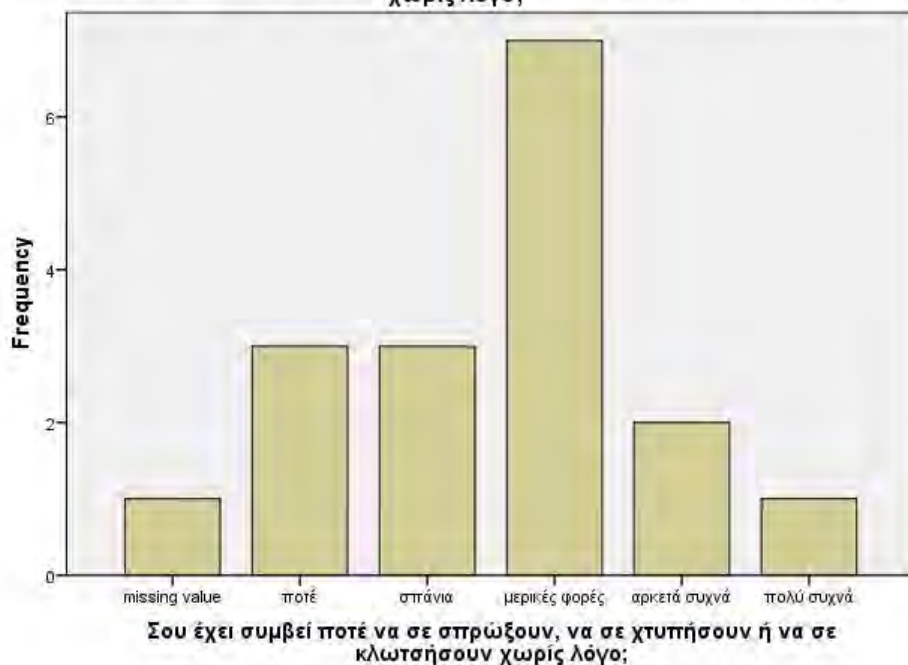
«Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

Σου έχει συμβεί ποτέ...

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε σπρώξουν, να σε χτυπήσουν ή να σε κλωτσήσουν
χωρίς λόγο;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	ποτέ	3	17,6	17,6	23,5
	σπάνια	3	17,6	17,6	41,2
	μερικές φορές	7	41,2	41,2	82,4
	αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	94,1
	πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
Total		17	100,0	100,0	

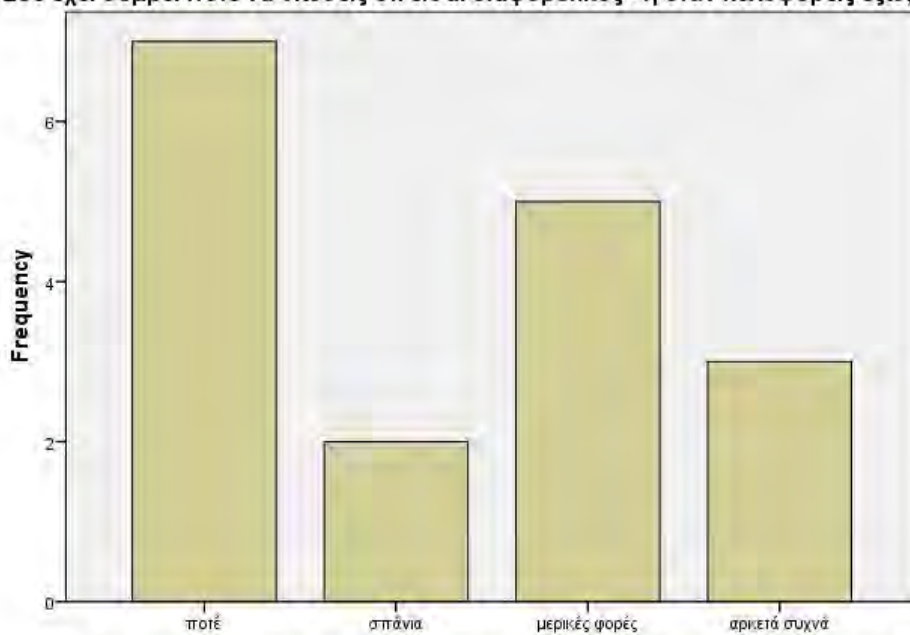
Σου έχει συμβεί ποτέ να σε σπρώξουν, να σε χτυπήσουν ή να σε κλωτσήσουν
χωρίς λόγο;

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός - ή όταν κυκλοφορείς έξω;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	7	41,2	41,2	41,2
	σπάνια	2	11,8	11,8	52,9
	μερικές φορές	5	29,4	29,4	82,4
	αρκετά συχνά	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός - ή όταν κυκλοφορείς έξω;

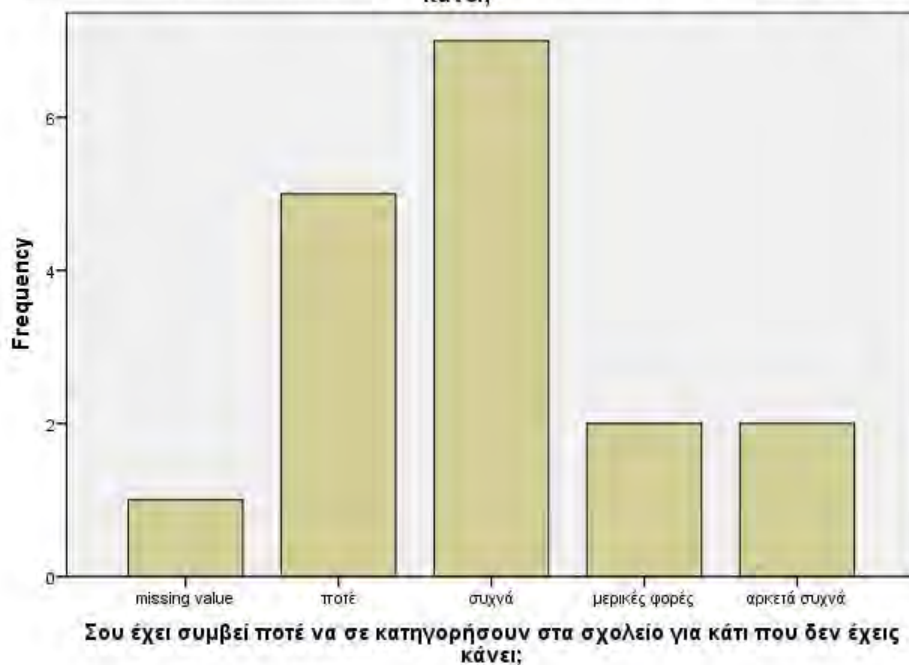

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός - ή όταν κυκλοφορείς έξω;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κατηγορήσουν στα σχολείο για κάτι που δεν έχεις κάνει;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid missing value	1	5,9	5,9	5,9
ποτέ	5	29,4	29,4	35,3
συχνά	7	41,2	41,2	76,5
μερικές φορές	2	11,8	11,8	88,2
αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

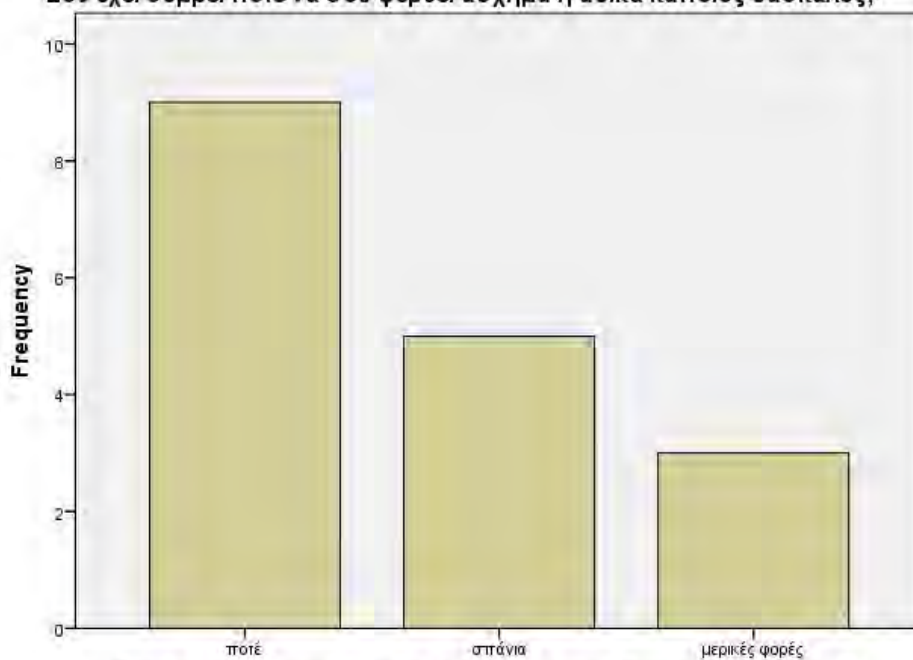
Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κατηγορήσουν στα σχολείο για κάτι που δεν έχεις κάνει;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί άσχημα ή άδικο κάποιος δάσκαλος;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	9	52,9	52,9	52,9
	σπάνια	5	29,4	29,4	82,4
	μερικές φορές	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί άσχημα ή άδικο κάποιος δάσκαλος;

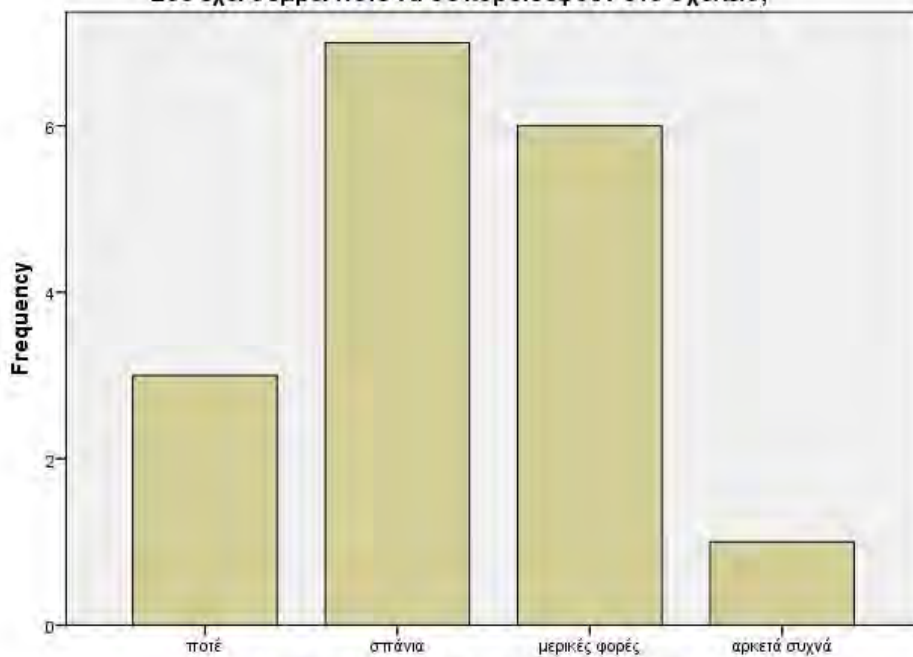

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί άσχημα ή άδικο κάποιος δάσκαλος;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κοροϊδέψουν στο σχολείο;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	3	17,6	17,6	17,6
	σπάνια	7	41,2	41,2	58,8
	μερικές φορές	6	35,3	35,3	94,1
	αρκετά συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κοροϊδέψουν στο σχολείο;

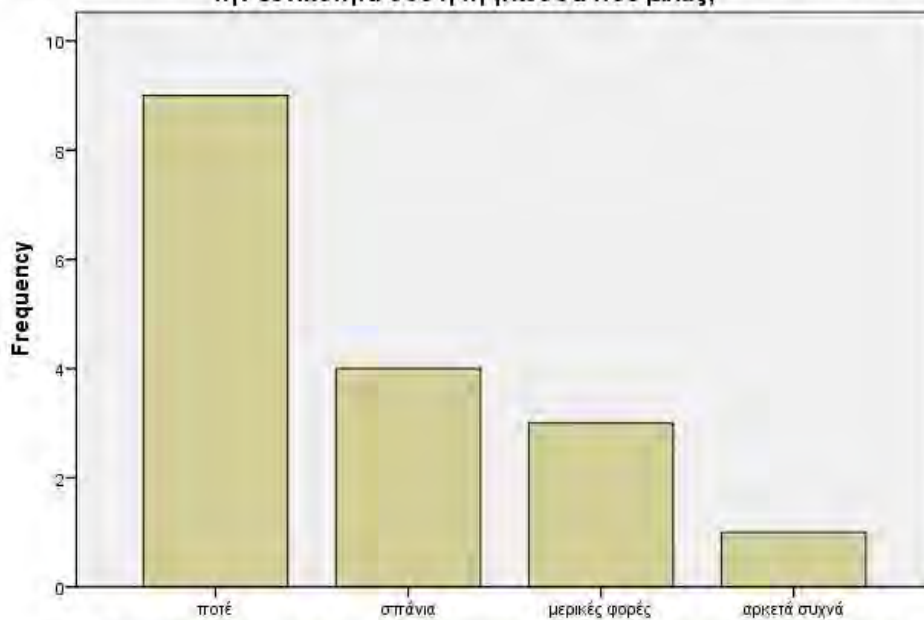

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κοροϊδέψουν στο σχολείο;

Σου έχει συμβεί ποτέ να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή σου, την
εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	9	52,9	52,9	52,9
σπάνια	4	23,5	23,5	76,5
μερικές φορές	3	17,6	17,6	94,1
αρκετά συχνά	1	5,9	5,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή σου,
την εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;

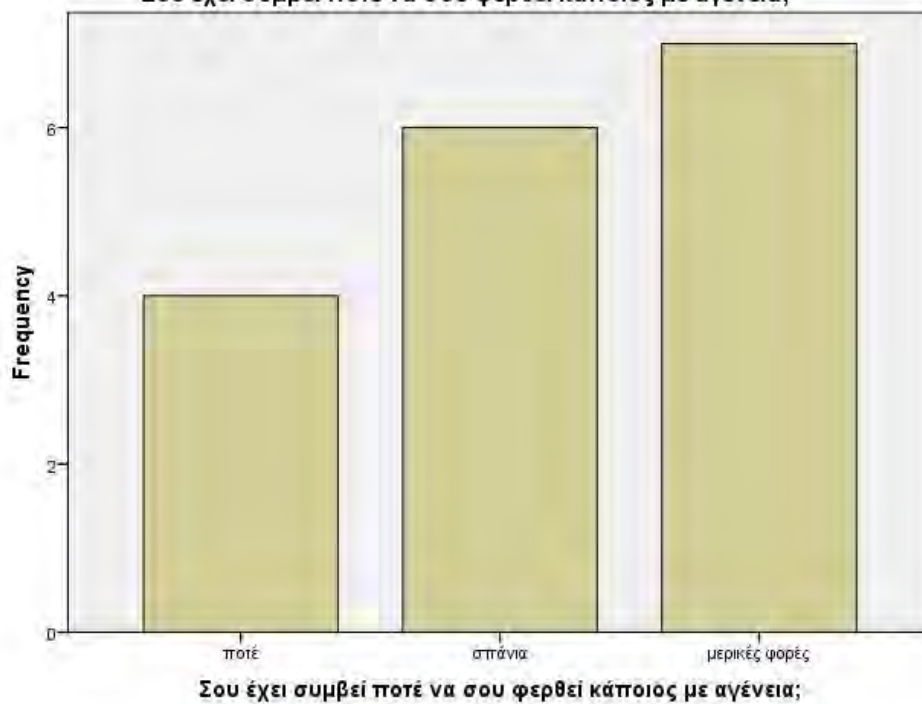

Σου έχει συμβεί ποτέ να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή
σου, την εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί κάποιος με αγένεια;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	4	23,5	23,5	23,5
	σπάνια	6	35,3	35,3	58,8
	μερικές φορές	7	41,2	41,2	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

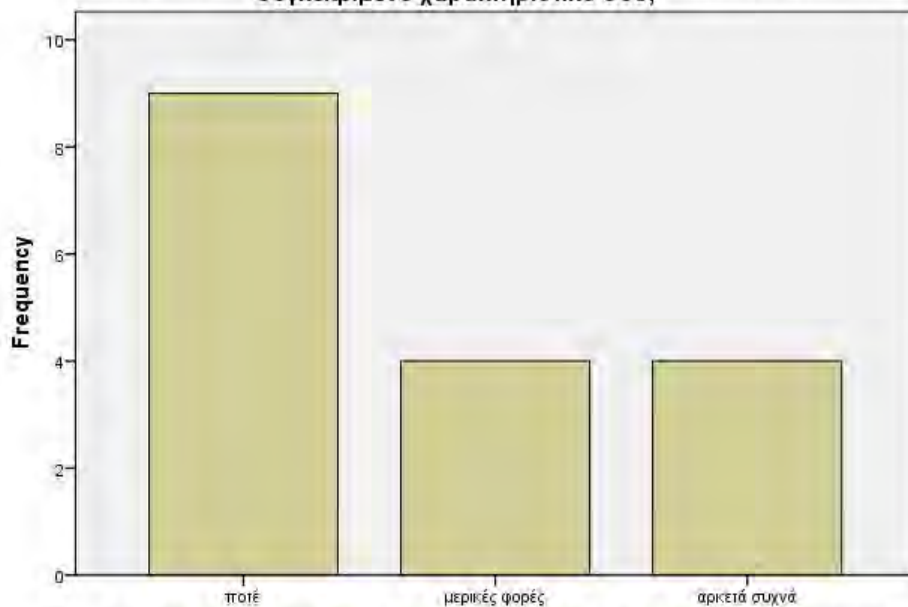
Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί κάποιος με αγένεια;

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	9	52,9	52,9	52,9
μερικές φορές	4	23,5	23,5	76,5
αρκετά συχνά	4	23,5	23,5	100,0
Total	17	100,0	100,0	

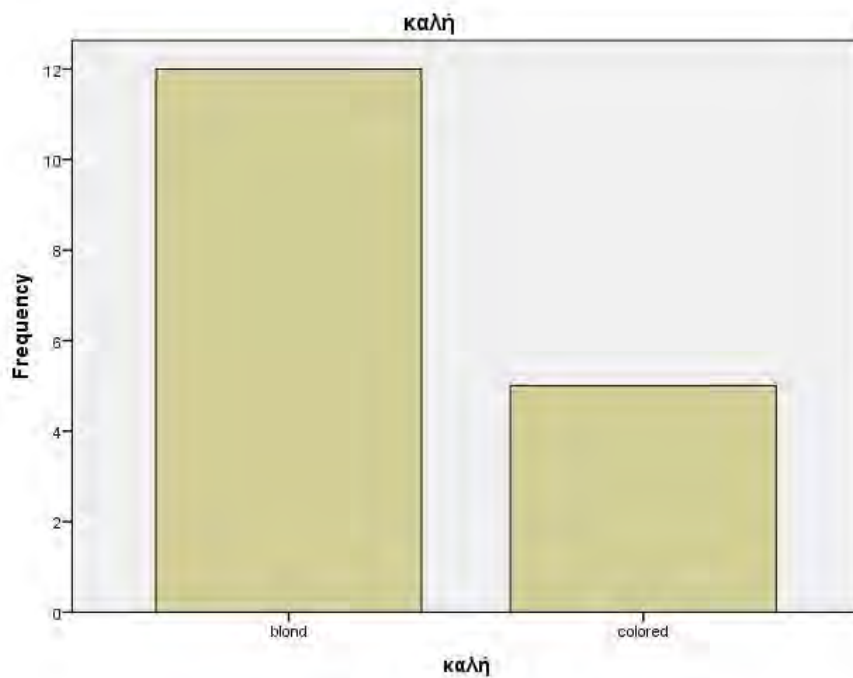
Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου;

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου;

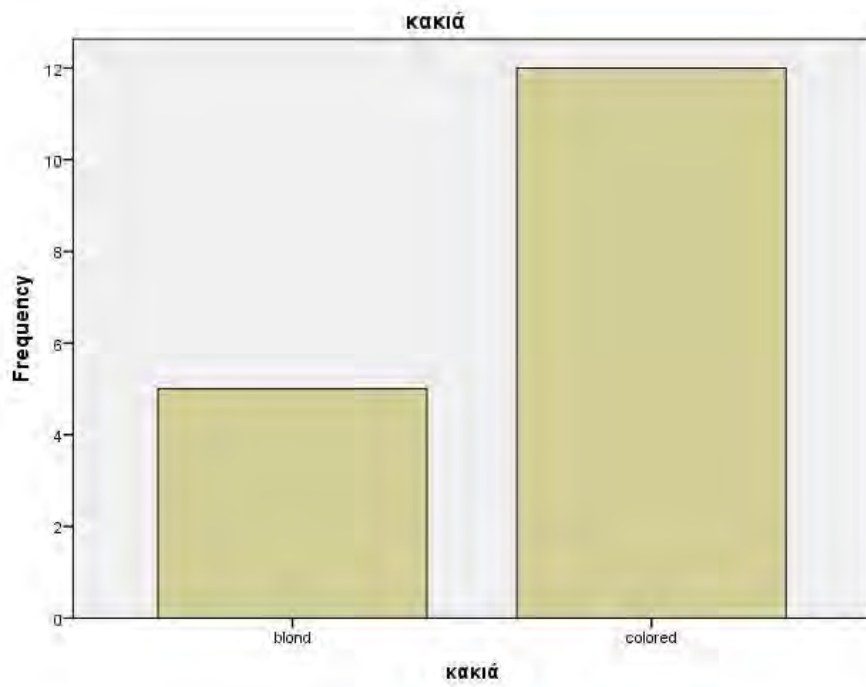
Ποιες είναι πραγματικά;

		καλή			Cumulative Percent
		Frequency	Percent	Valid Percent	
Valid	blond	12	70,6	70,6	70,6
	colored	5	29,4	29,4	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

κακιά

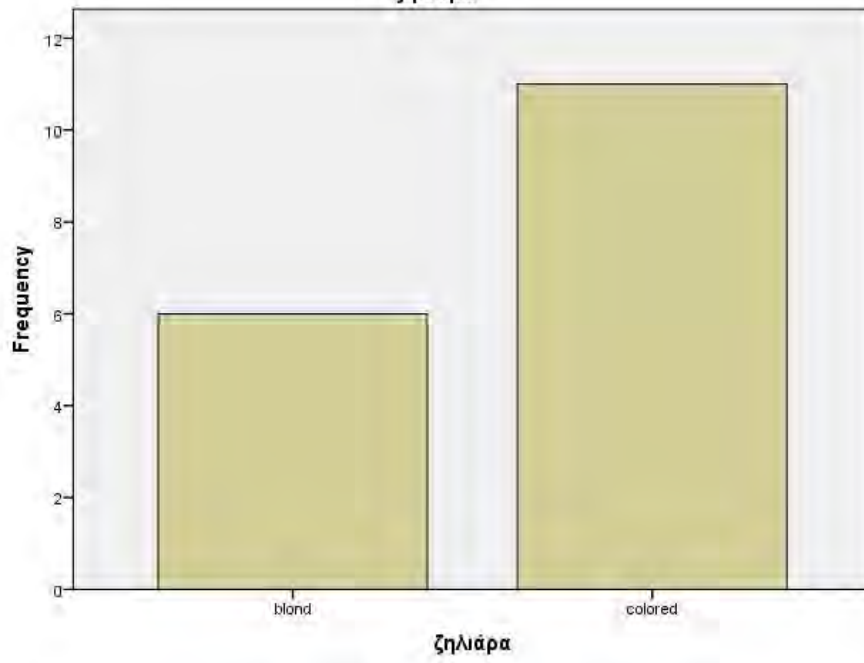
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	5	29,4	29,4	29,4
	colored	12	70,6	70,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

ζηλιάρα

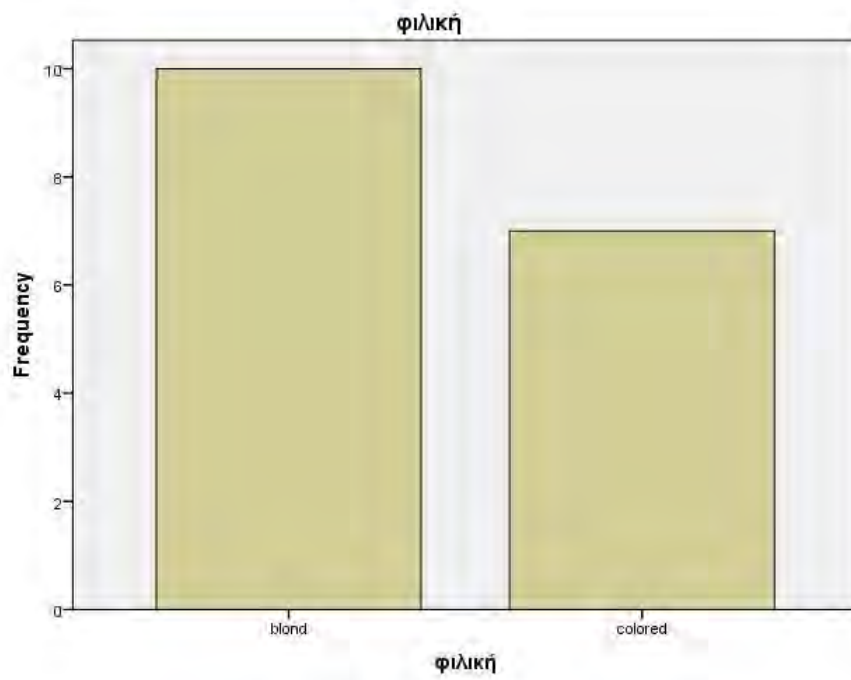
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	6	35,3	35,3	35,3
	colored	11	64,7	64,7	100,0
Total		17	100,0	100,0	

ζηλιάρα

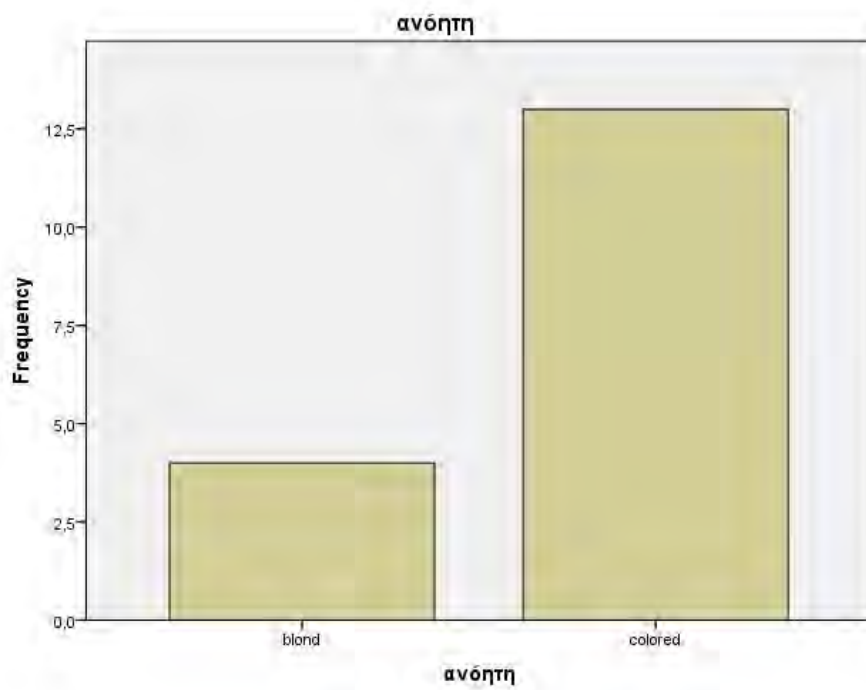
φιλική

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	10	58,8	58,8	58,8
	colored	7	41,2	41,2	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

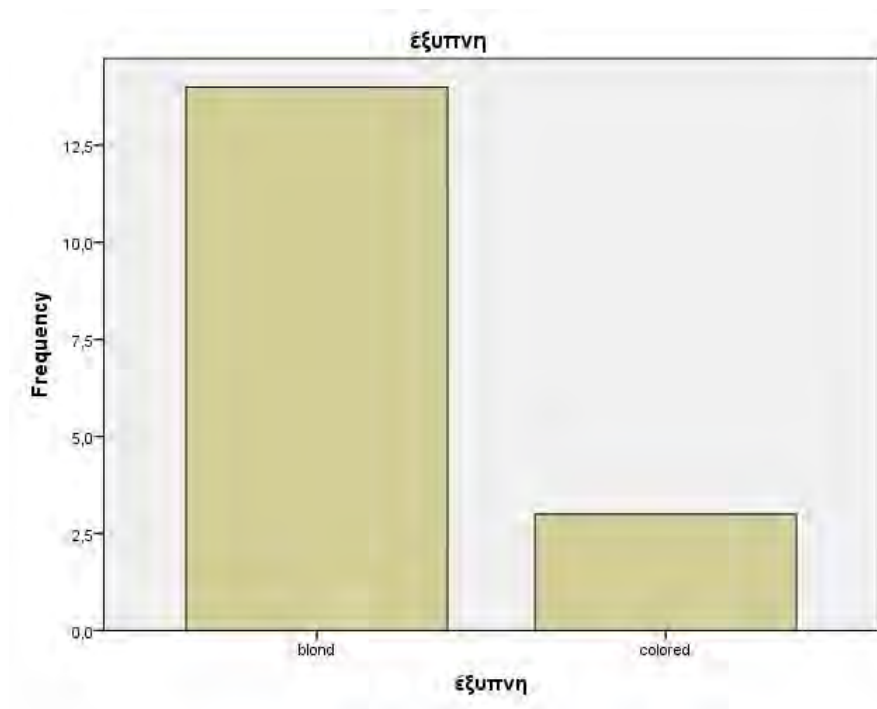
ανόητη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	4	23,5	23,5	23,5
	colored	13	76,5	76,5	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

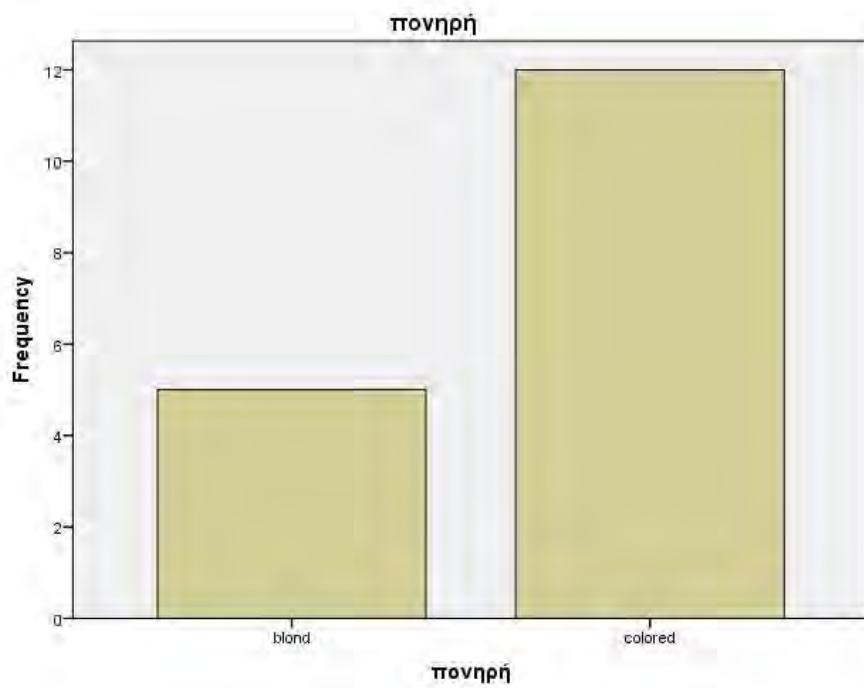
έξυπνη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	14	82,4	82,4	82,4
	colored	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

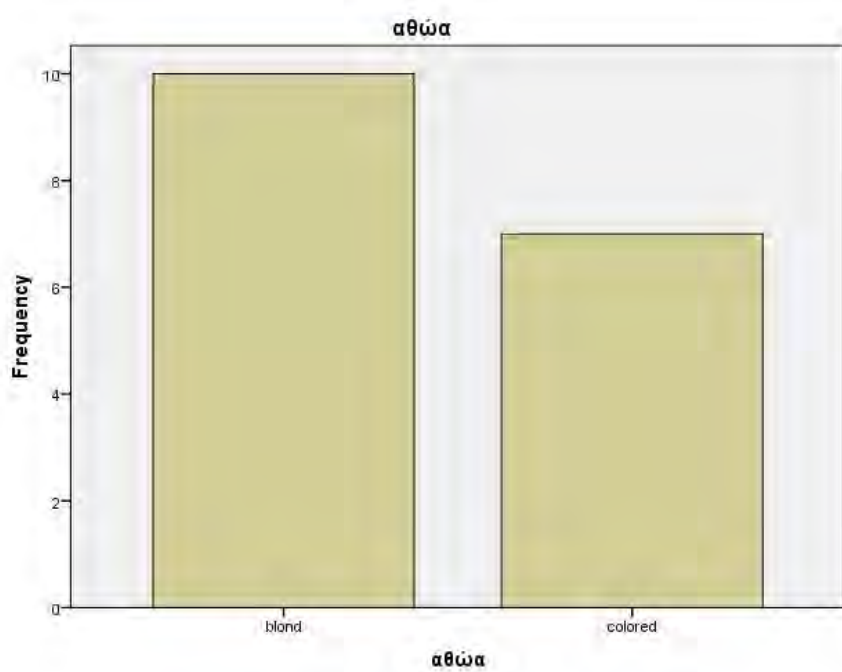
πονηρή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	5	29,4	29,4	29,4
	colored	12	70,6	70,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

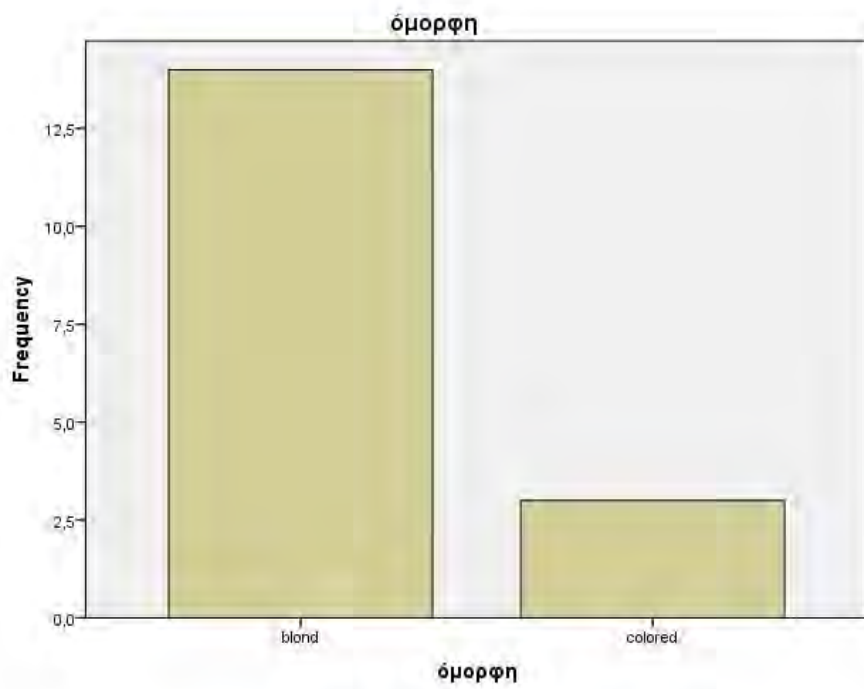
αθώα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	10	58,8	58,8	58,8
	colored	7	41,2	41,2	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

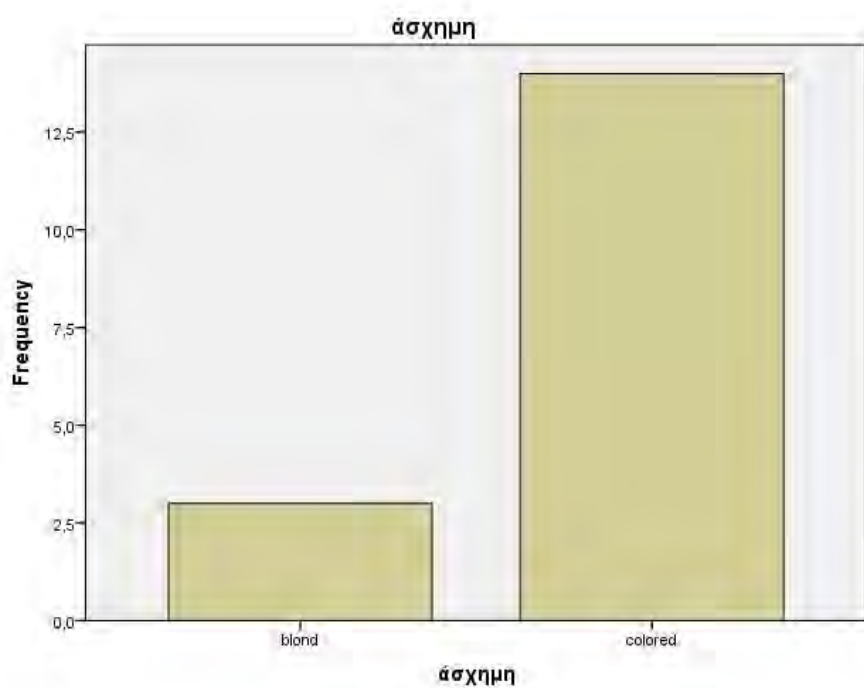
όμορφη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	14	82,4	82,4	82,4
	colored	3	17,6	17,6	100,0
Total		17	100,0	100,0	

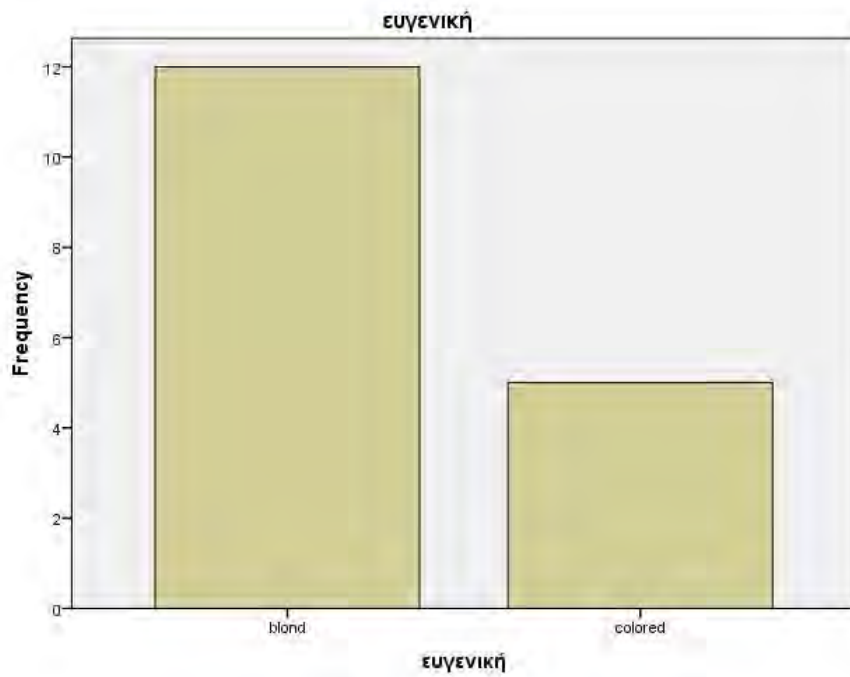
άσχημη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	3	17,6	17,6	17,6
	colored	14	82,4	82,4	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

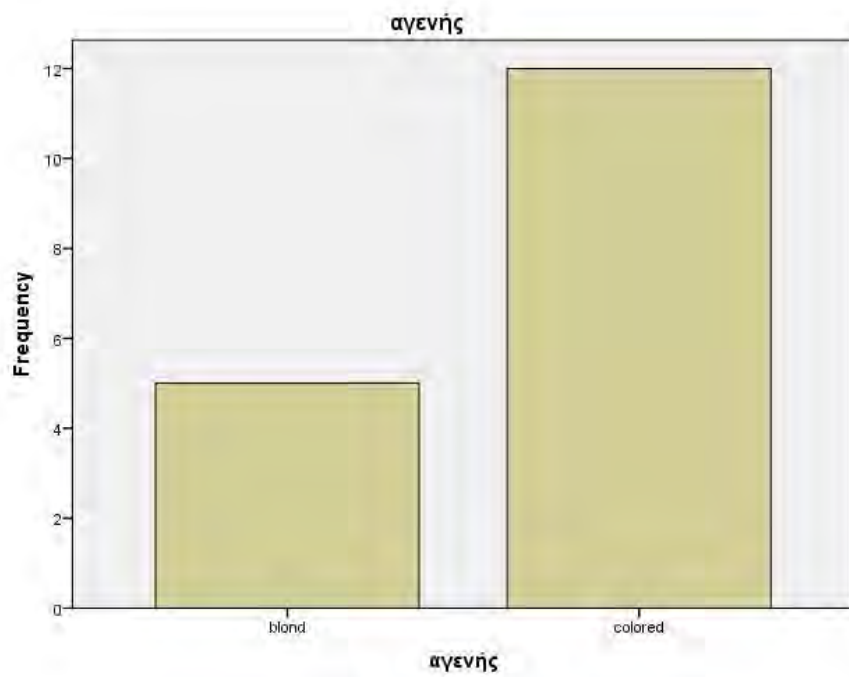
ΕΥΓΕΝΙΚΗ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	12	70,6	70,6	70,6
	colored	5	29,4	29,4	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

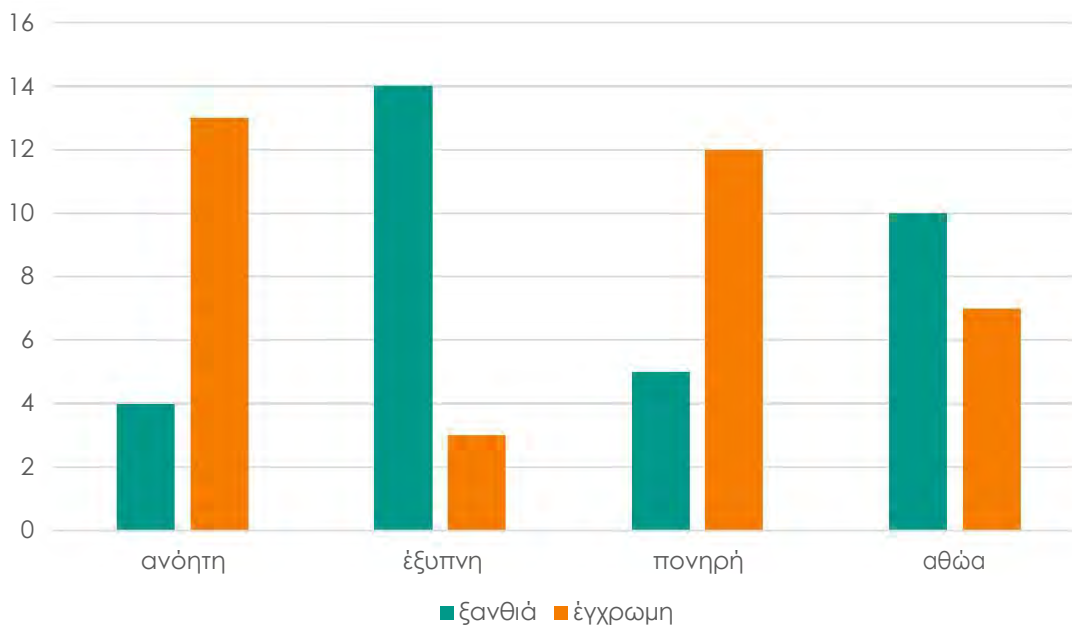
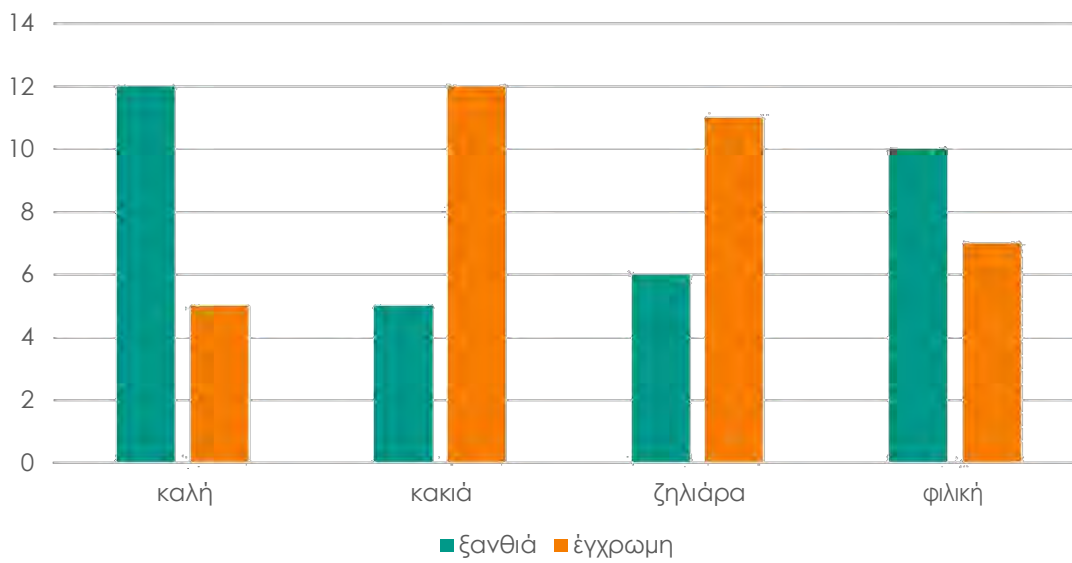

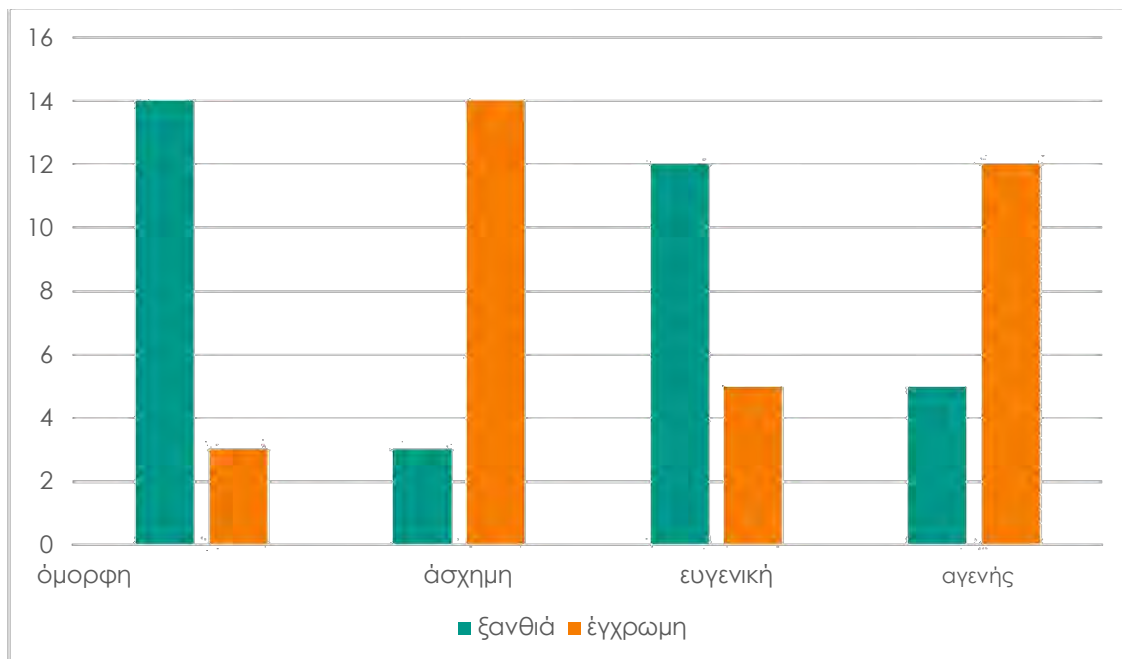
αγενής

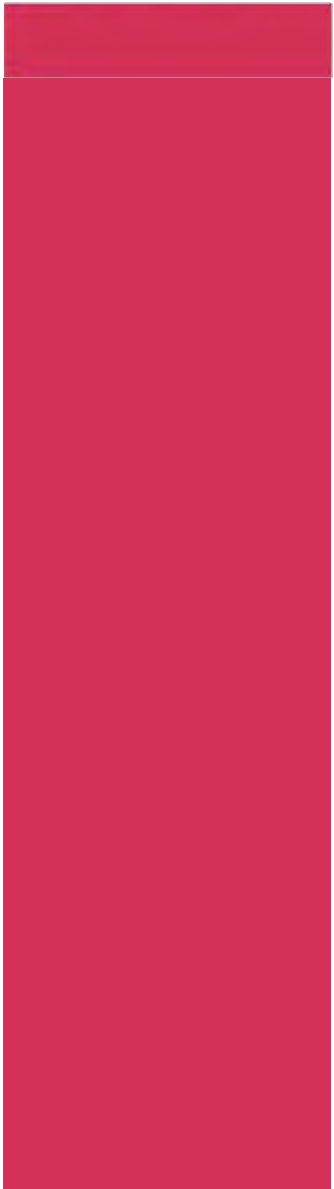
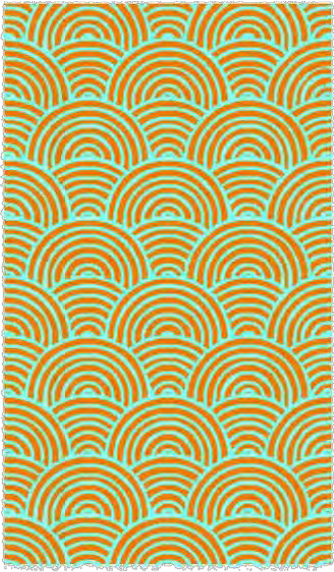
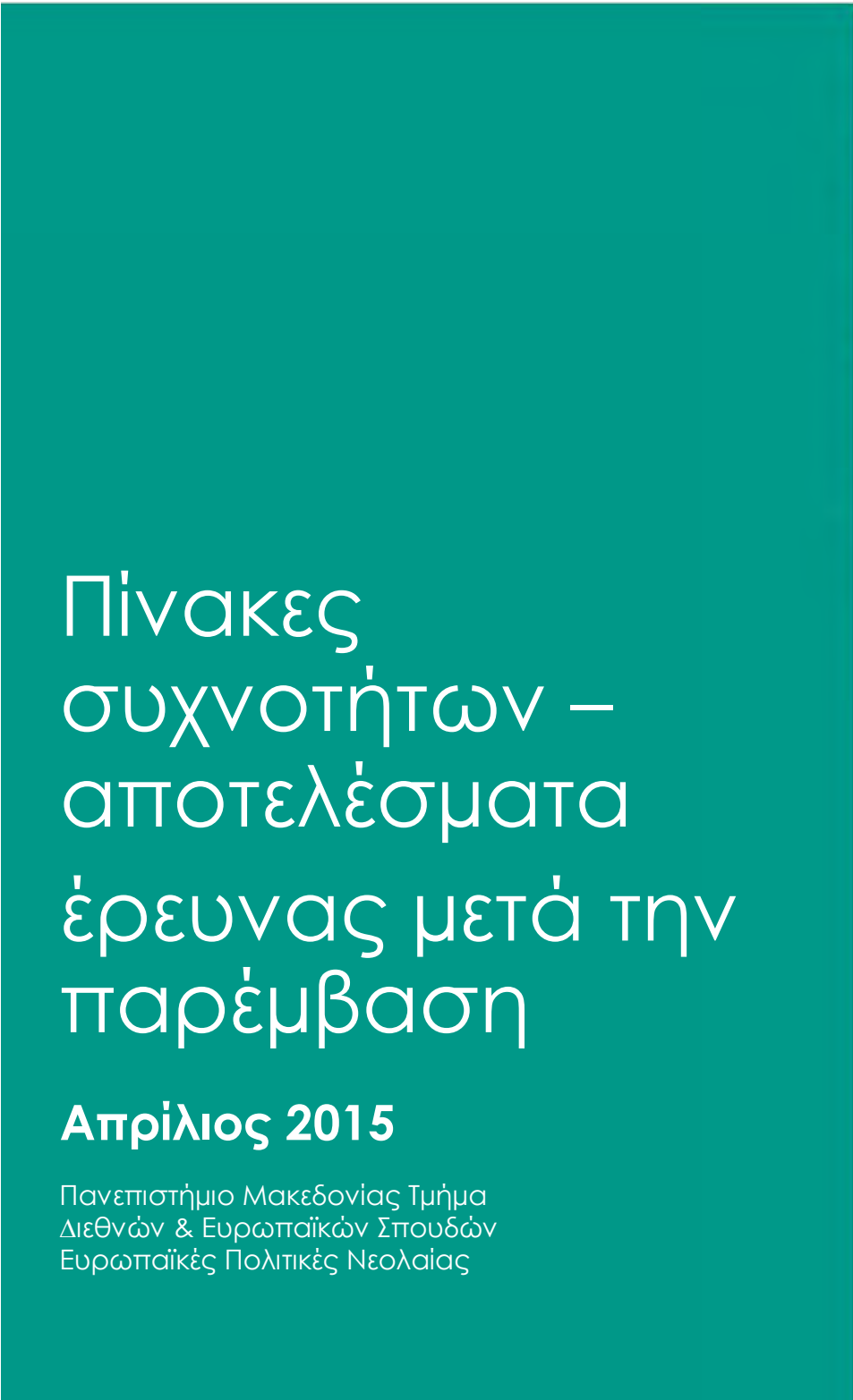
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	5	29,4	29,4	29,4
	colored	12	70,6	70,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Ποιες πραγματικά είναι;

Πίνακες συχνοτήτων – αποτελέσματα έρευνας μετά την παρέμβαση

Απρίλιος 2015

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Τμήμα
Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών
Ευρωπαϊκές Πολιτικές Νεολαίας

Στάση & συμπεριφορά απέναντι στη διαφορετικότητα

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στο
σχολείο;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	15	88,2	88,2	88,2
	σπάνια	1	5,9	5,9	94,1
	πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

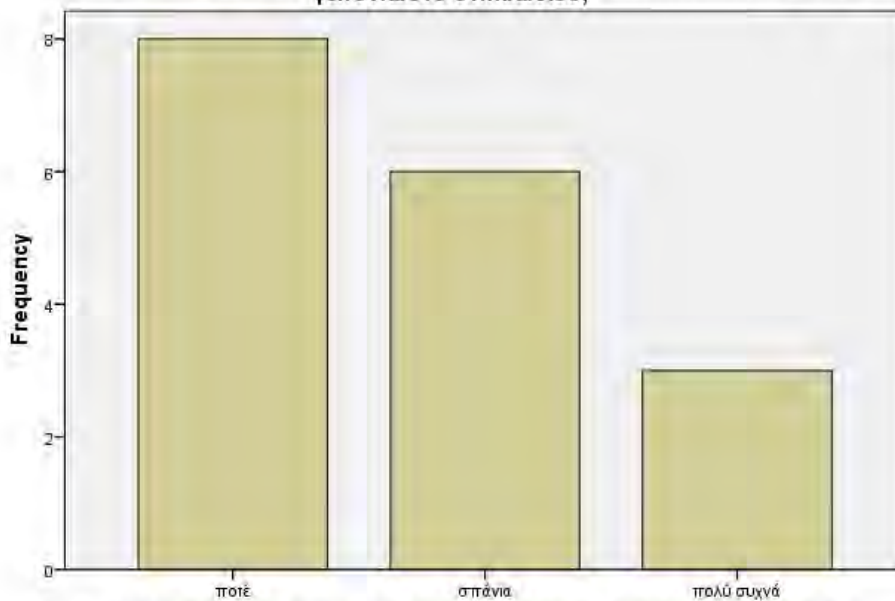
Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στο
σχολείο;

**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στη
γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	8	47,1	47,1	47,1
	σπάνια	6	35,3	35,3	82,4
	πολύ συχνά	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στη
γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

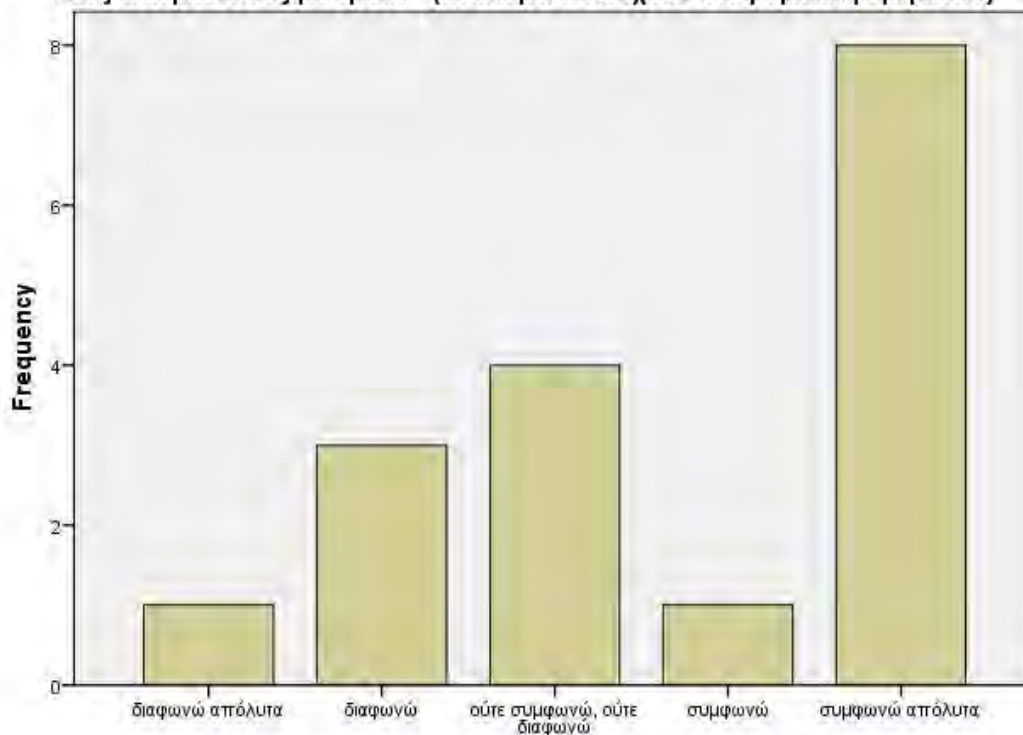

**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία από εσένα στη
γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	1	5,9	5,9	5,9
διαφωνώ	3	17,6	17,6	23,5
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	4	23,5	23,5	47,1
συμφωνώ	1	5,9	5,9	52,9
συμφωνώ απόλυτα	8	47,1	47,1	100,0
Total	17	100,0	100,0	

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

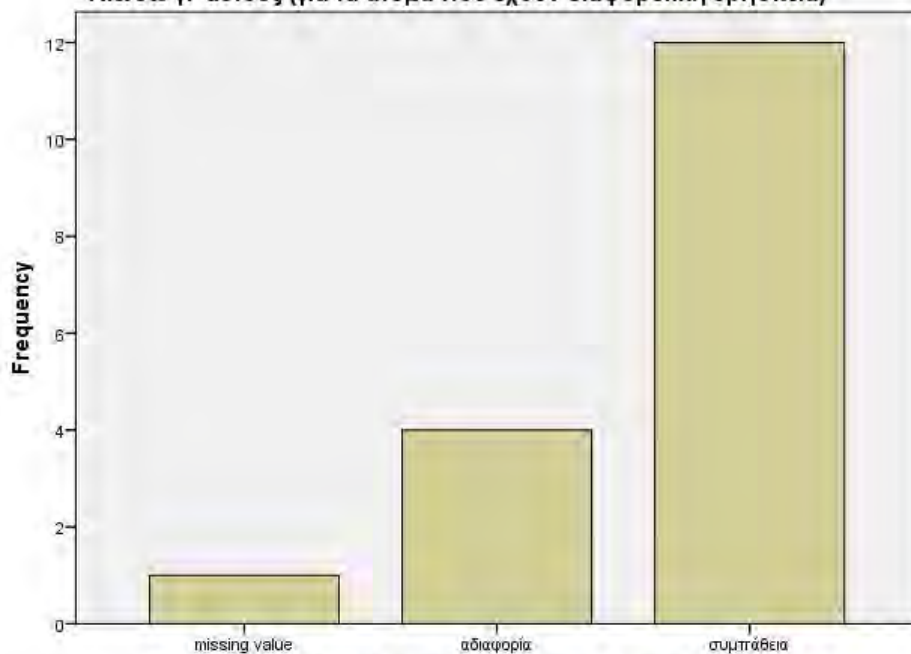

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	αδιαφορία	4	23,5	23,5	29,4
	συμπάθεια	12	70,6	70,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

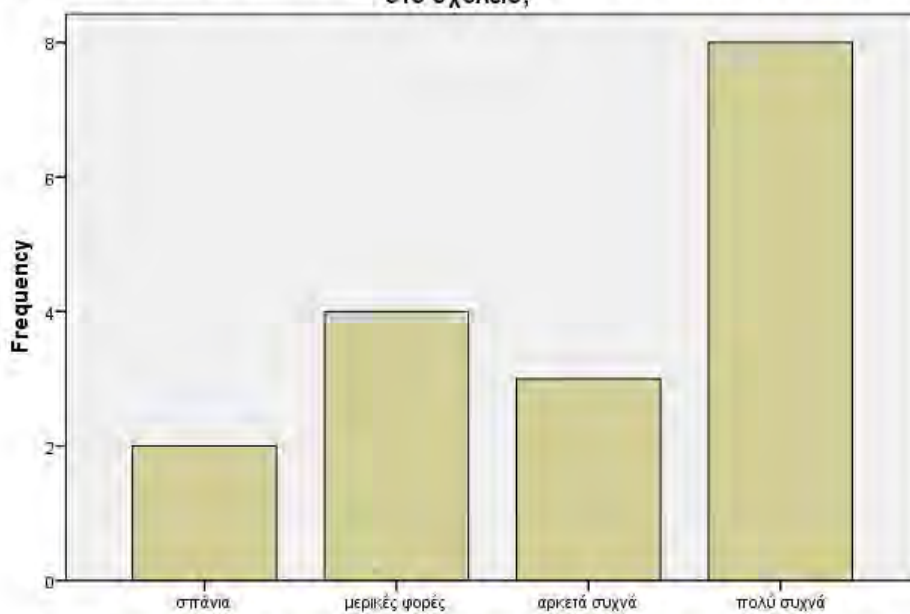
Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετική θρησκεία)

ΦΥΛΟ

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από εσένα στο σχολείο;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	σπάνια	2	11,8	11,8	11,8
	μερικές φορές	4	23,5	23,5	35,3
	αρκετά συχνά	3	17,6	17,6	52,9
	πολύ συχνά	8	47,1	47,1	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από εσένα στο σχολείο;

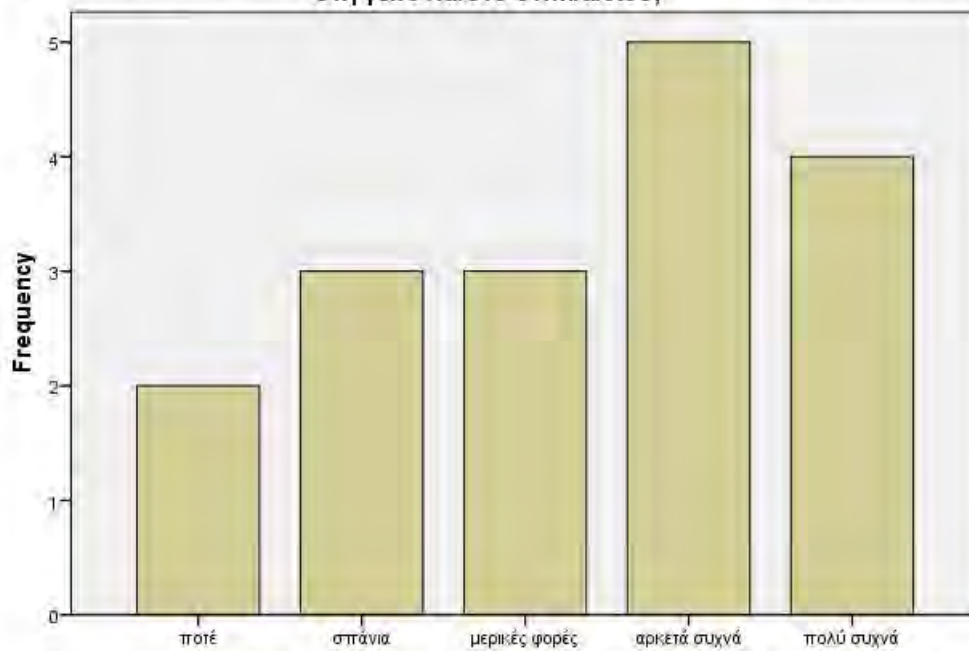

Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από εσένα στο σχολείο;

**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από εσένα
στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	2	11,8	11,8	11,8
	σπάνια	3	17,6	17,6	29,4
	μερικές φορές	3	17,6	17,6	47,1
	αρκετά συχνά	5	29,4	29,4	76,5
	πολύ συχνά	4	23,5	23,5	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από εσένα
στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

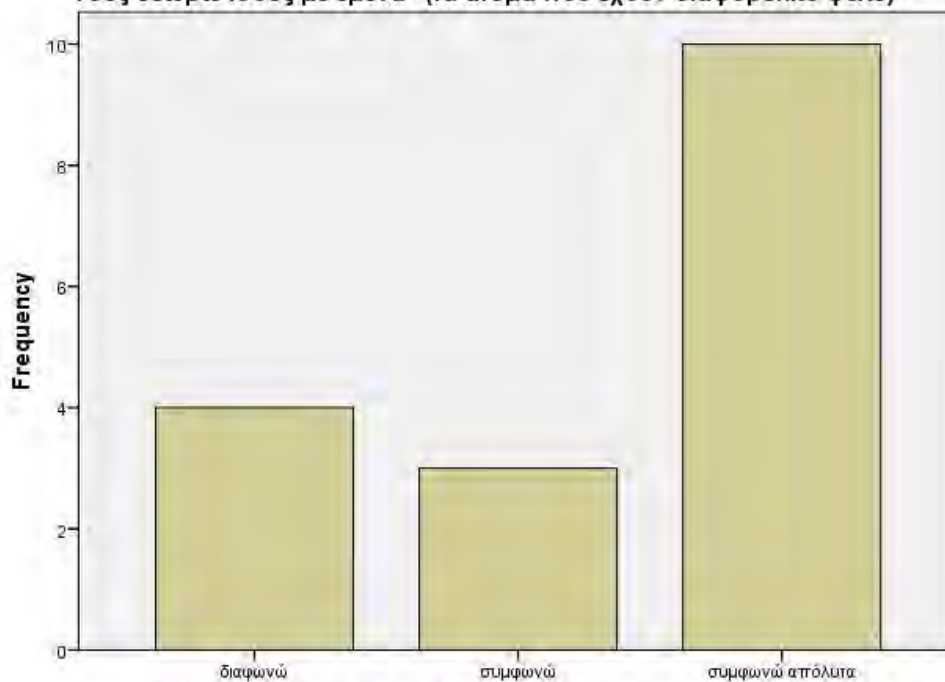

**Κάνεις παρέα με άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο (αγόρι - κορίτσι) από
εσένα στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;**

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ	4	23,5	23,5	23,5
συμφωνώ	3	17,6	17,6	41,2
συμφωνώ απόλυτα	10	58,8	58,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

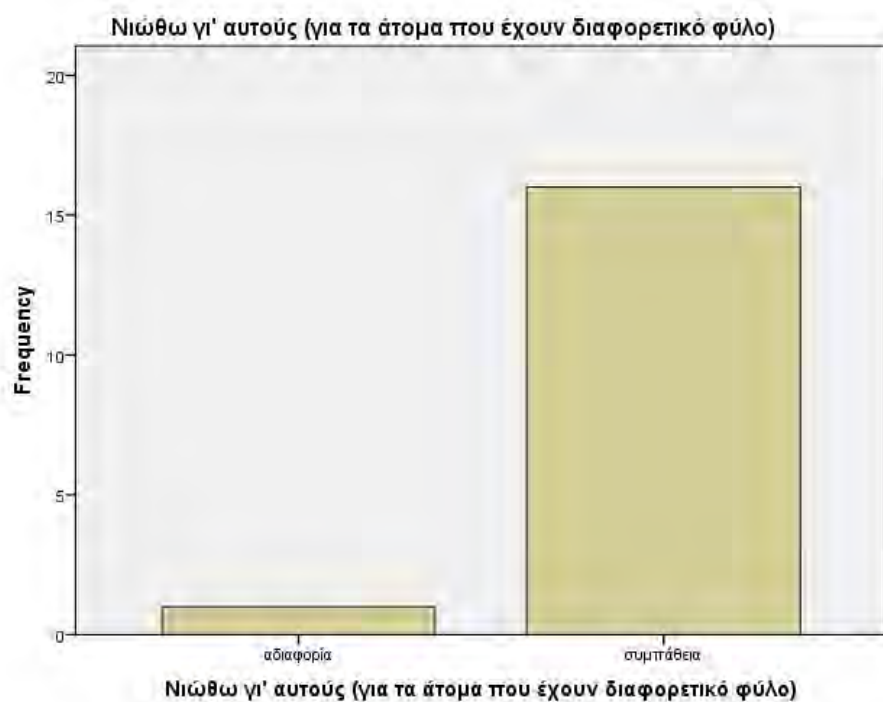
"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που έχουν διαφορετικό φύλο)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	αδιαφορία	1	5,9	5,9	5,9
	συμπάθεια	16	94,1	94,1	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

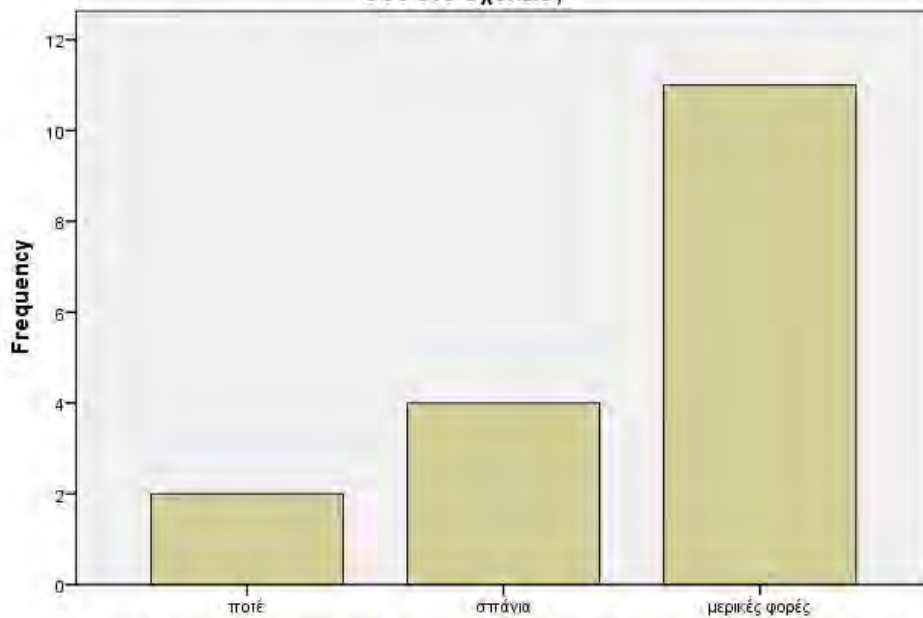
ΧΩΡΑ

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου

στο σχολείο;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	2	11,8	11,8	11,8
	σπάνια	4	23,5	23,5	35,3
	μερικές φορές	11	64,7	64,7	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στο σχολείο;

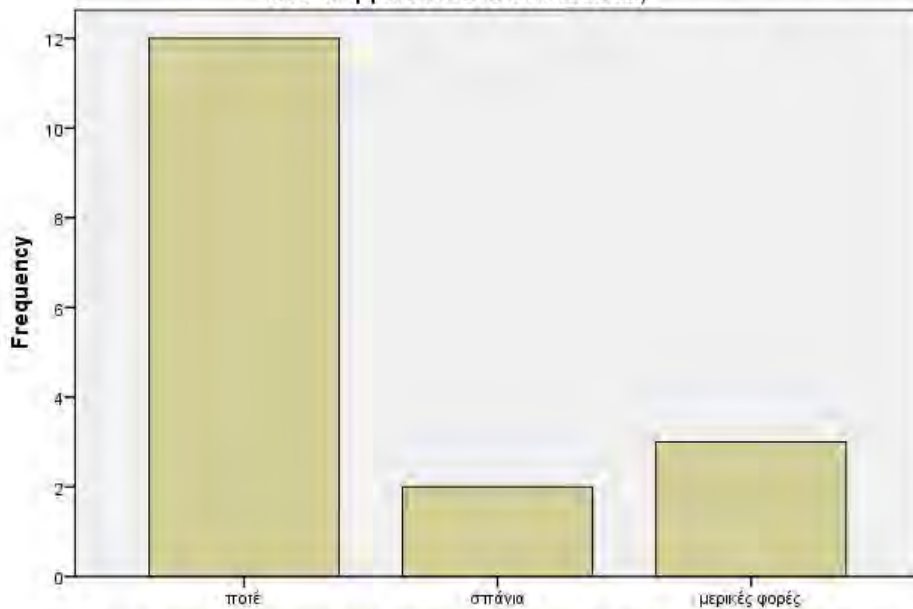
Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στο σχολείο;

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου

στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	12	70,6	70,6	70,6
	σπάνια	2	11,8	11,8	82,4
	μερικές φορές	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;

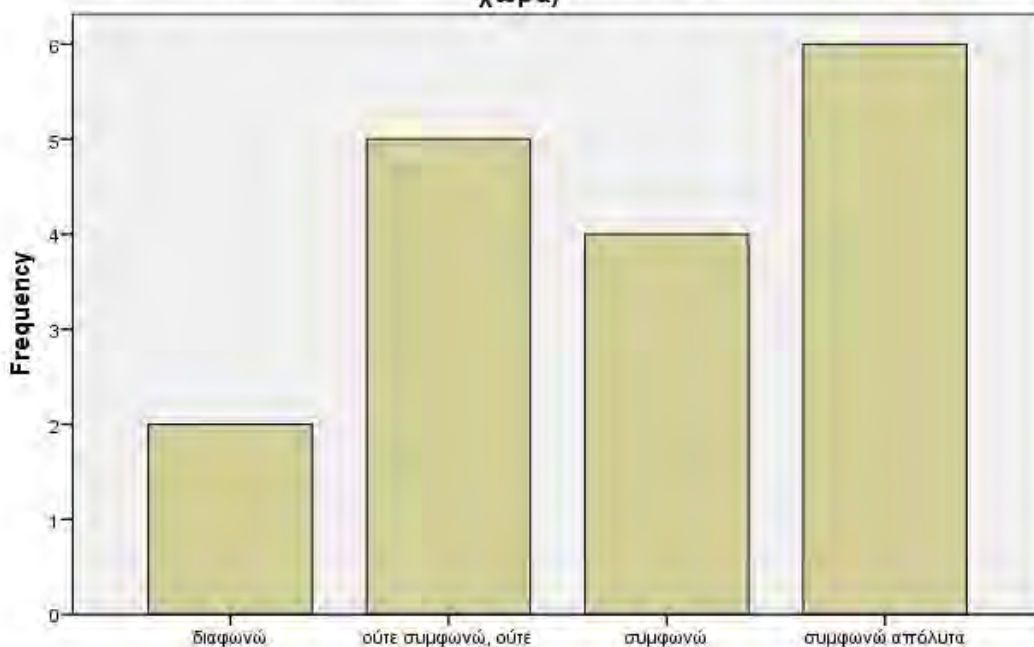

Κάνεις παρέα με άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα από τη δική σου στη γειτονιά/στο σπίτι/αλλού;

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ	2	11,8	11,8	11,8
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	5	29,4	29,4	41,2
συμφωνώ	4	23,5	23,5	64,7
συμφωνώ απόλυτα	6	35,3	35,3	100,0
Total	17	100,0	100,0	

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

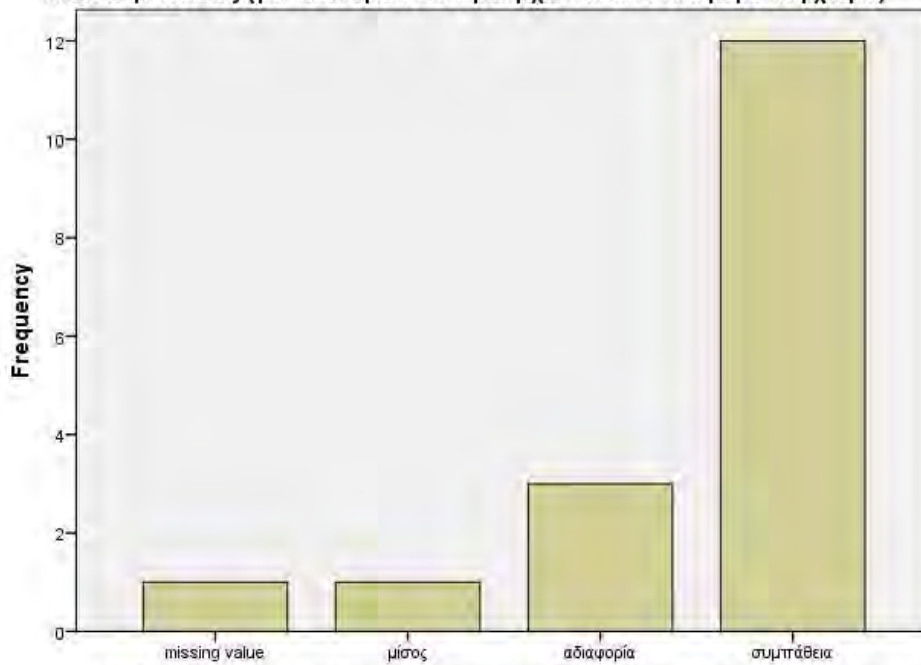

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	μίσος	1	5,9	5,9	11,8
	αδιαφορία	3	17,6	17,6	29,4
	συμπάθεια	12	70,6	70,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

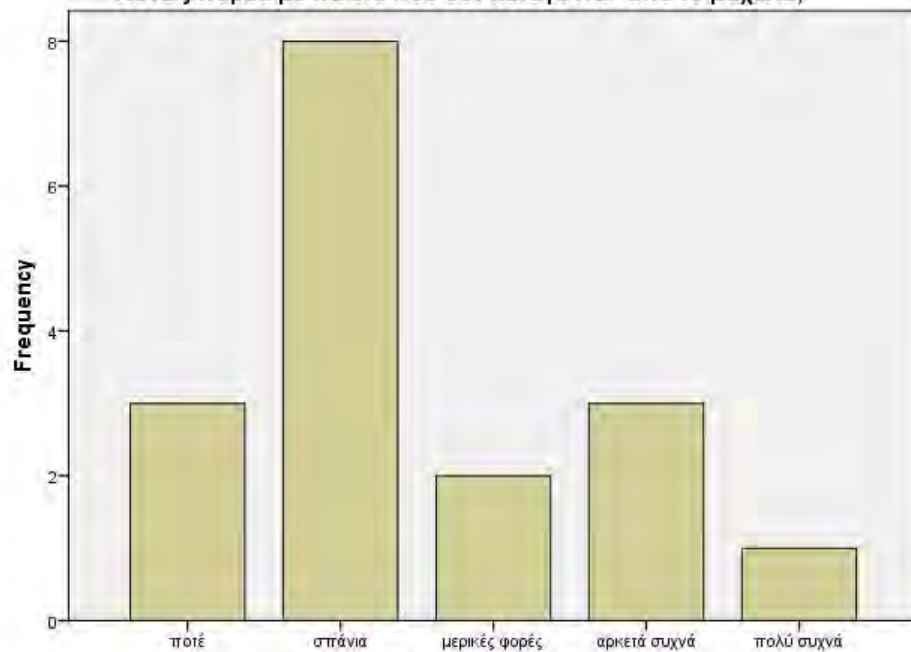
Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που προέρχονται από διαφορετική χώρα)

ΓΕΙΤΟΝΙΑ

Κάνεις παρέα με παιδιά που δεν κατάγονται από το μαχαλά;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	3	17,6	17,6	17,6
	σπάνια	8	47,1	47,1	64,7
	μερικές φορές	2	11,8	11,8	76,5
	αρκετά συχνά	3	17,6	17,6	94,1
	πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Κάνεις παρέα με παιδιά που δεν κατάγονται από το μαχαλά;

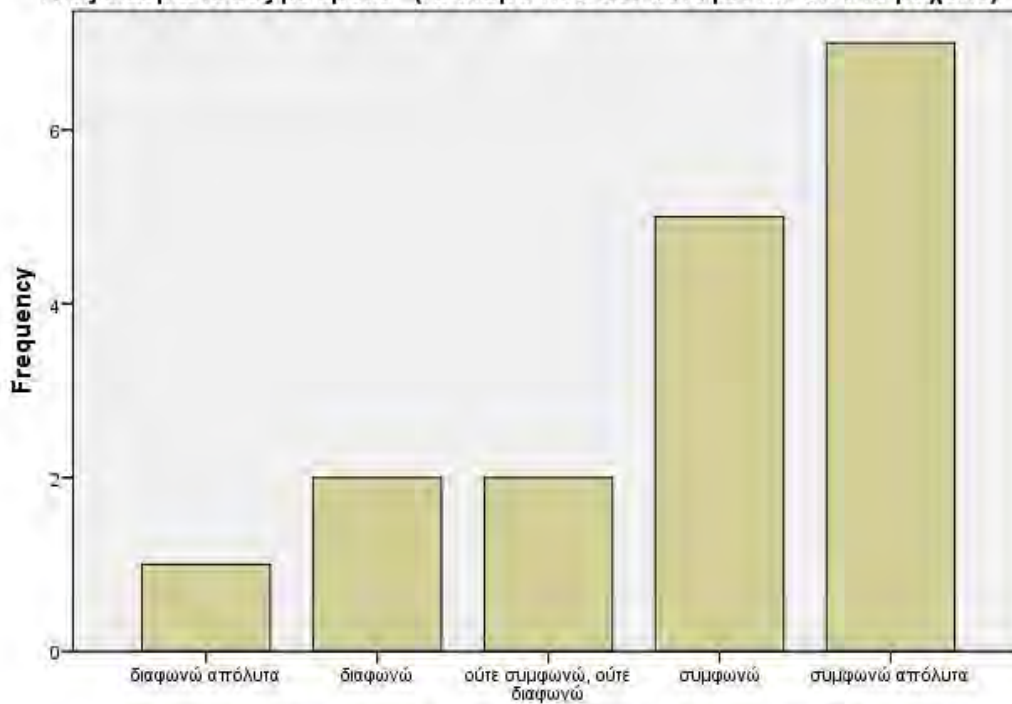

Κάνεις παρέα με παιδιά που δεν κατάγονται από το μαχαλά;

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ απόλυτα	1	5,9	5,9	5,9
διαφωνώ	2	11,8	11,8	17,6
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2	11,8	11,8	29,4
συμφωνώ	5	29,4	29,4	58,8
συμφωνώ απόλυτα	7	41,2	41,2	100,0
Total	17	100,0	100,0	

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

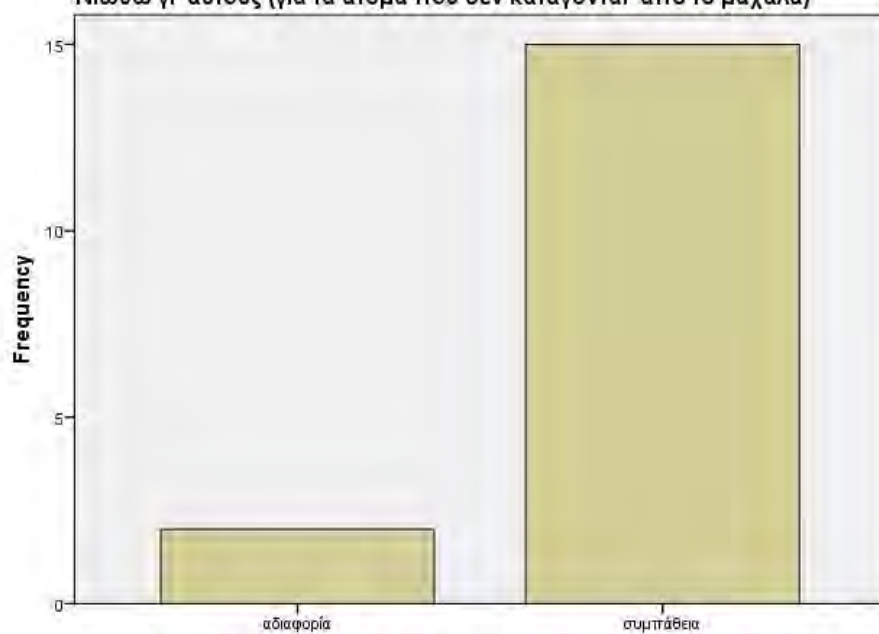

"Τους θεωρώ ίσους με εμένα" (τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	αδιαφορία	2	11,8	11,8	11,8
	συμπάθεια	15	88,2	88,2	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

Νιώθω γι' αυτούς (για τα άτομα που δεν κατάγονται από το μαχαλά)

Ο ΔΙΠΛΑΝΟΣ ΜΟΥ ΣΤΟ ΘΡΑΝΙΟ

Statistics

		Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα	Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή με ειδικές ανάγκες	Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο φτωχό μαθητή	Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή που λόγω σωματικής εμφάνισης ξεχωρίζει (κοντό, χοντρό, άσχημο)	Δε θα είχα πρόβλημα να κάτσω με οποιονδήποτε συμμαθητή μου
N	Valid	17	17	17	17	17
	Missing	0	0	0	0	0

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με κάποιον που δυσκολεύεται στα μαθήματα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	13	76,5	76,5	76,5
	true	4	23,5	23,5	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή με ειδικές ανάγκες

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	15	88,2	88,2	88,2
	true	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο φτωχό μαθητή

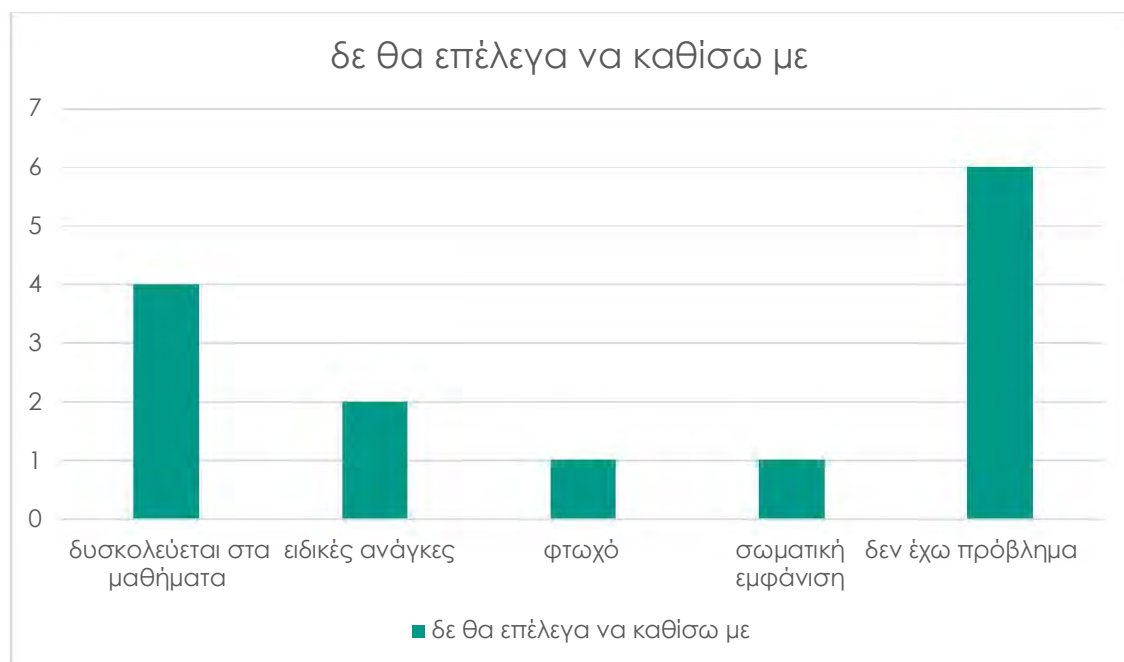
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	16	94,1	94,1	94,1
	true	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα επέλεγα να καθίσω στο ίδιο θρανίο με μαθητή που λόγω σωματικής εμφάνισης ξεχωρίζει (κοντό, χοντρό, άσχημο)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	16	94,1	94,1	94,1
	true	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Δε θα είχα πρόβλημα να κάτσω με οποιονδήποτε συμμαθητή μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	11	64,7	64,7	64,7
	true	6	35,3	35,3	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

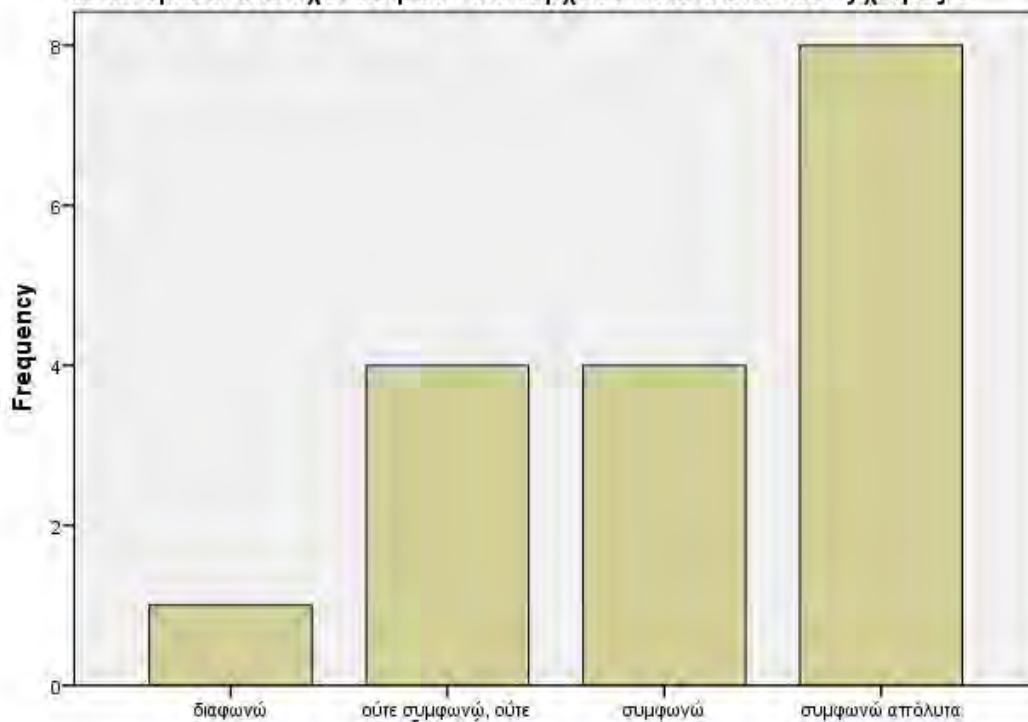

ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ	1	5,9	5,9	5,9
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	4	23,5	23,5	29,4
συμφωνώ	4	23,5	23,5	52,9
συμφωνώ απόλυτα	8	47,1	47,1	100,0
Total	17	100,0	100,0	

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

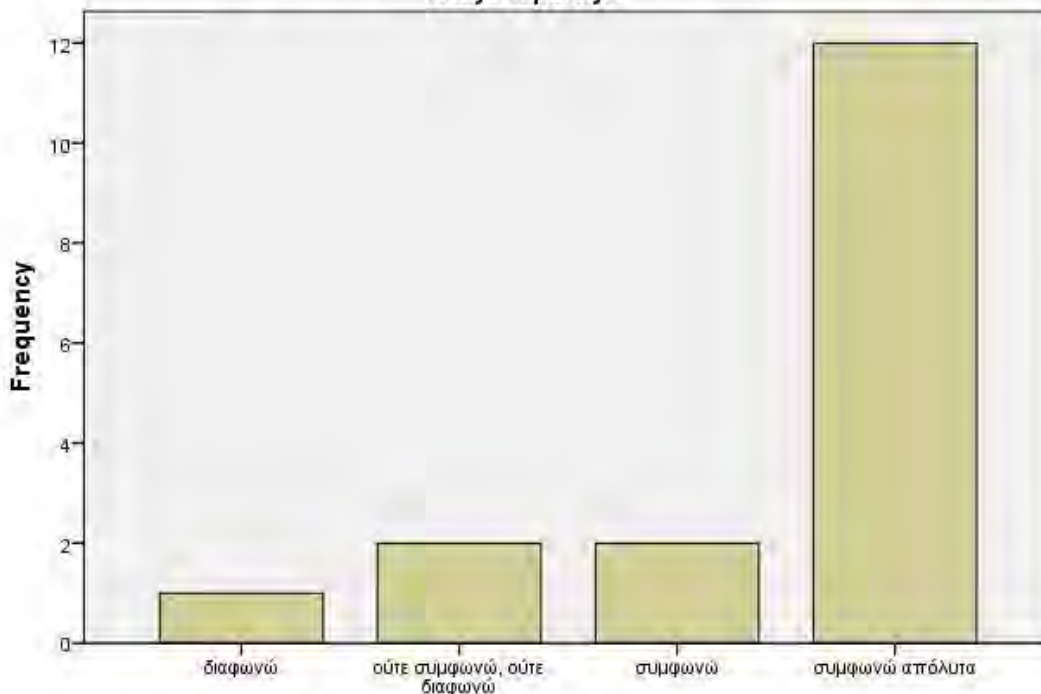

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες.»

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονιές της Αλεξάνδρειας.»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ	1	5,9	5,9	5,9
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2	11,8	11,8	17,6
συμφωνώ	2	11,8	11,8	29,4
συμφωνώ απόλυτα	12	70,6	70,6	100,0
Total	17	100,0	100,0	

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονιές της Αλεξάνδρειας.»

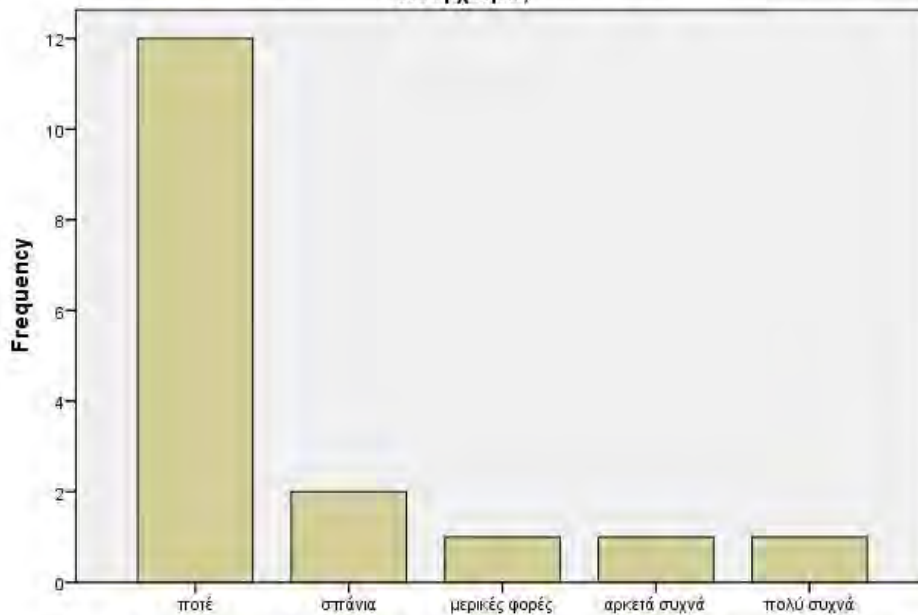

«Μου αρέσει στο σχολείο μου να υπάρχουν παιδιά από άλλες γειτονιές της Αλεξάνδρειας.»

Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	12	70,6	70,6	70,6
	σπάνια	2	11,8	11,8	82,4
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	88,2
	αρκετά συχνά	1	5,9	5,9	94,1
	πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

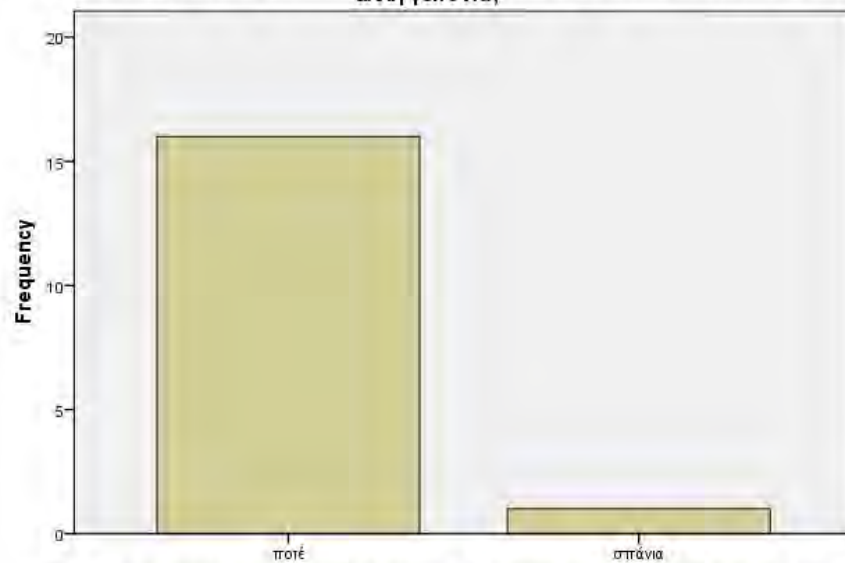

Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη γειτονιά;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	16	94,1	94,1	94,1
	σπάνια	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη γειτονιά;

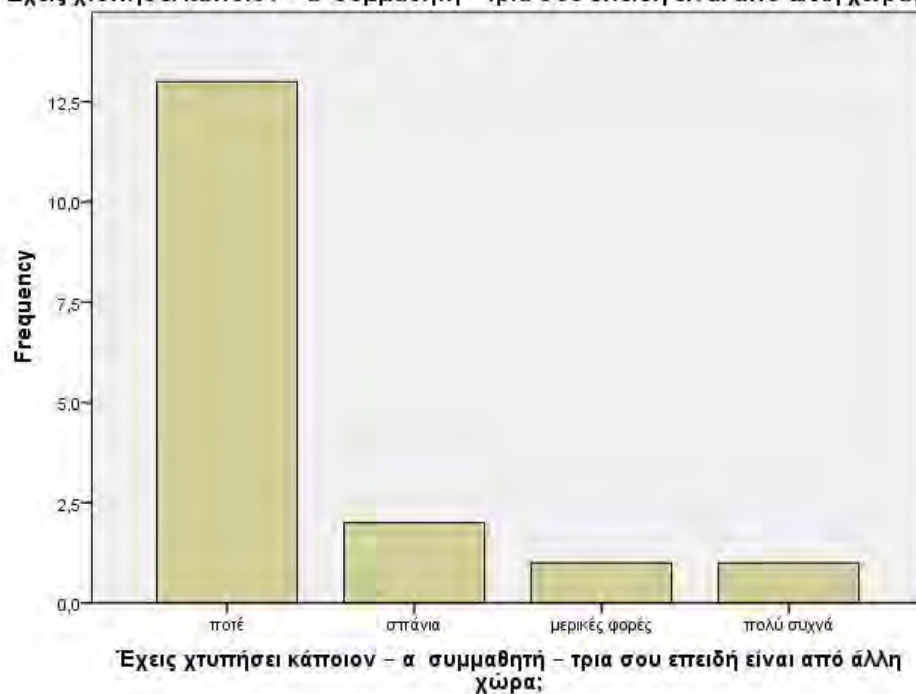

Έχεις βρίσει ή κοροϊδέψει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη γειτονιά;

Έχεις χτυπήσει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	13	76,5	76,5	76,5
	σπάνια	2	11,8	11,8	88,2
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	94,1
	πολύ συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

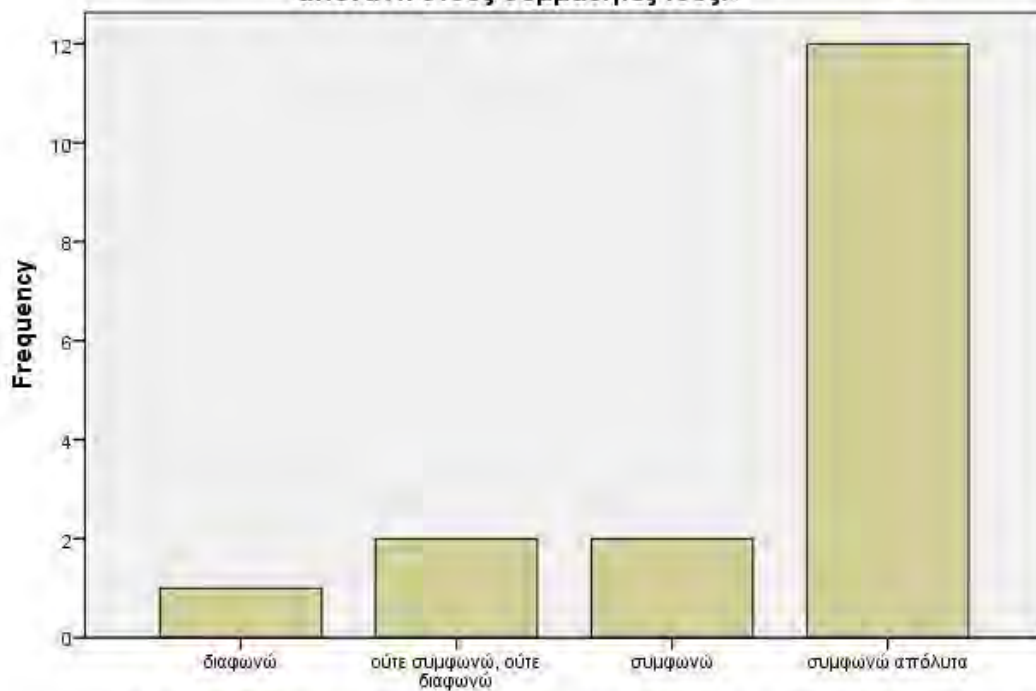
Έχεις χτυπήσει κάποιον – α συμμαθητή – τρία σου επειδή είναι από άλλη χώρα;

«Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Validδιαφωνώ	1	5,9	5,9	5,9
ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2	11,8	11,8	17,6
συμφωνώ	2	11,8	11,8	29,4
συμφωνώ απόλυτα	12	70,6	70,6	100,0
Total	17	100,0	100,0	

«Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

«Θα ήθελα το σχολείο να τιμωρεί όποιους φέρονται με ρατσιστικό τρόπο απέναντι στους συμμαθητές τους.»

Σου έχει συμβεί ποτέ...

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε σπρώξουν, να σε χτυπήσουν ή να σε κλωσήσουν
χωρίς λόγο;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	6	35,3	35,3	35,3
σπάνια	6	35,3	35,3	70,6
μερικές φορές	1	5,9	5,9	76,5
αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	88,2
πολύ συχνά	2	11,8	11,8	100,0
Total	17	100,0	100,0	

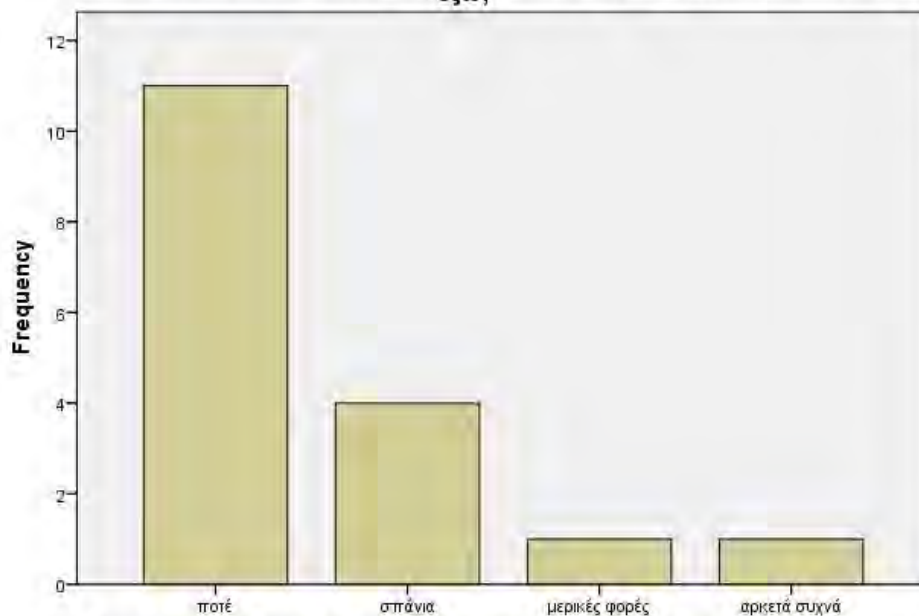
Σου έχει συμβεί ποτέ να σε σπρώξουν, να σε χτυπήσουν ή να σε κλωσήσουν
χωρίς λόγο;

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός – ή όταν κυκλοφορείς έξω;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	11	64,7	64,7	64,7
	σπάνια	4	23,5	23,5	88,2
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	94,1
	αρκετά συχνά	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός – ή όταν κυκλοφορείς έξω;

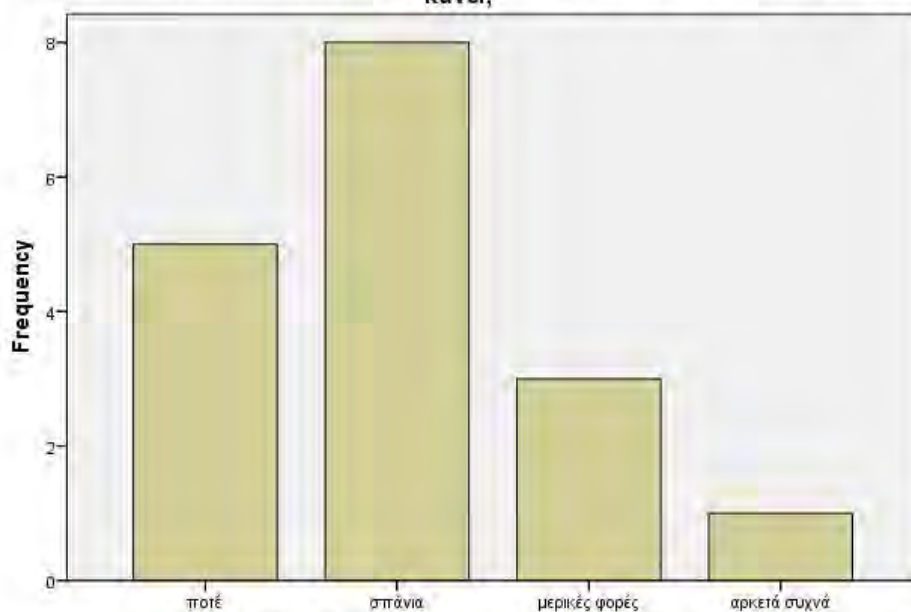

Σου έχει συμβεί ποτέ να νιώσεις ότι είσαι διαφορετικός – ή όταν κυκλοφορείς έξω;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κατηγορήσουν στο σχολείο για κάτι που δεν έχεις κάνει;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	5	29,4	29,4	29,4
σπάνια	8	47,1	47,1	76,5
μερικές φορές	3	17,6	17,6	94,1
αρκετά συχνά	1	5,9	5,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κατηγορήσουν στο σχολείο για κάτι που δεν έχεις κάνει;

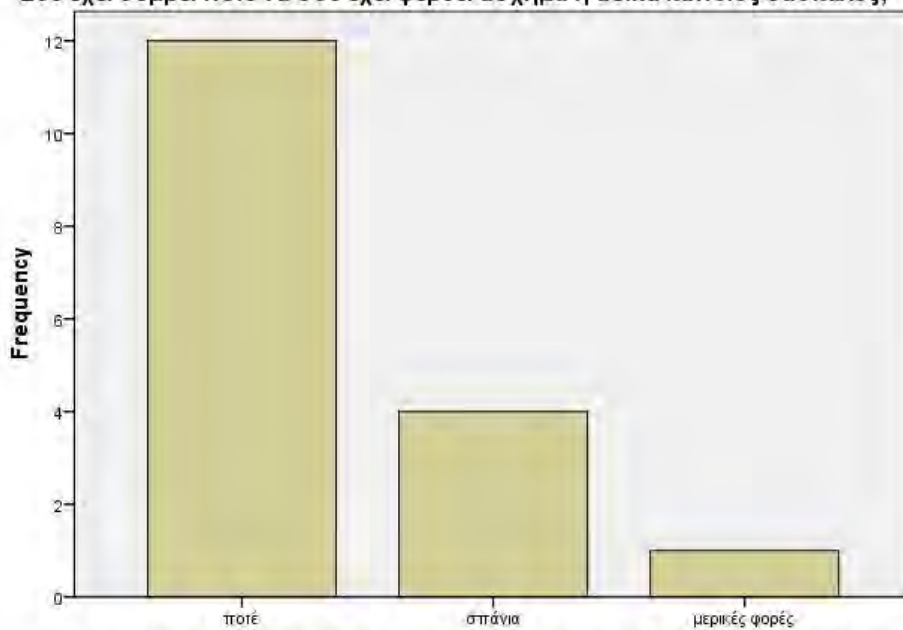

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κατηγορήσουν στο σχολείο για κάτι που δεν έχεις κάνει;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου έχει φερθεί άσχημα ή άδικο κάποιος δάσκαλος;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	12	70,6	70,6	70,6
	σπάνια	4	23,5	23,5	94,1
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου έχει φερθεί άσχημα ή άδικο κάποιος δάσκαλος;

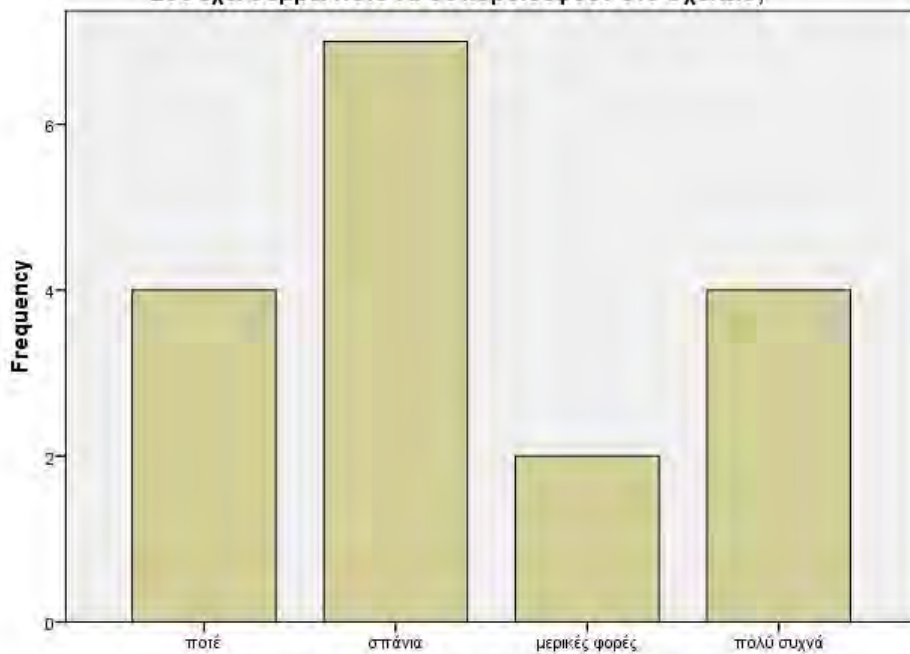

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου έχει φερθεί άσχημα ή άδικο κάποιος δάσκαλος;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κοροϊδέψουν στο σχολείο;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	4	23,5	23,5	23,5
	σπάνια	7	41,2	41,2	64,7
	μερικές φορές	2	11,8	11,8	76,5
	πολύ συχνά	4	23,5	23,5	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κοροϊδέψουν στο σχολείο;

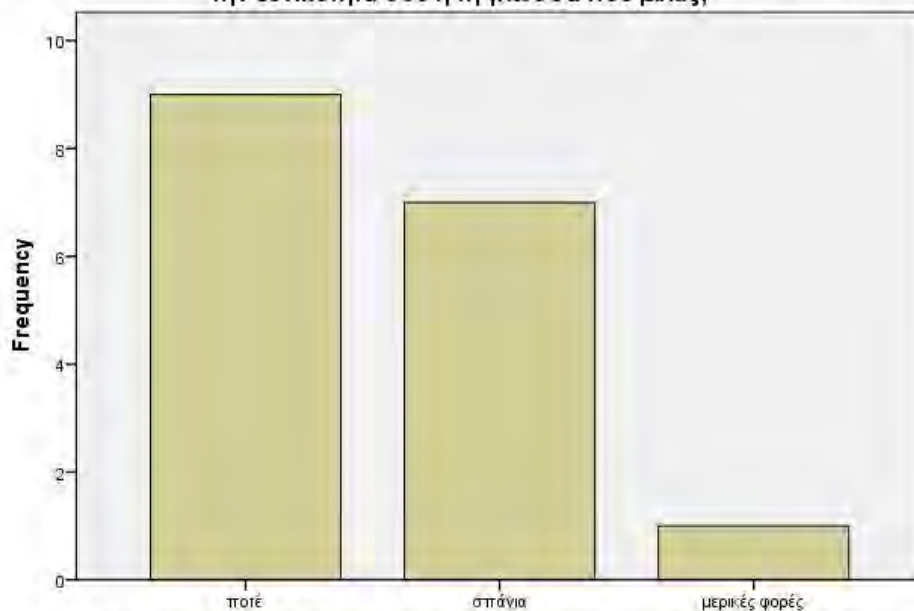

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κοροϊδέψουν στο σχολείο;

Σου έχει συμβεί ποτέ να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή σου, την
εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ποτέ	9	52,9	52,9	52,9
σπάνια	7	41,2	41,2	94,1
μερικές φορές	1	5,9	5,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή σου,
την εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;

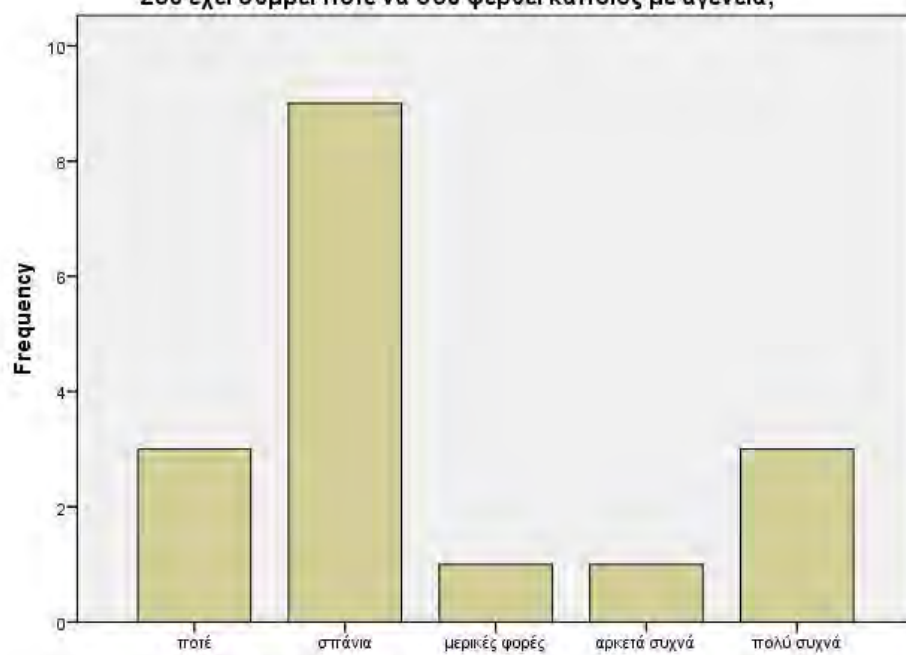

Σου έχει συμβεί ποτέ να κάνει κάποιος άσχημο σχόλιο σχετικά με τη φυλή
σου, την εθνικότητά σου ή τη γλώσσα που μιλάς;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί κάποιος με αγένεια;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	3	17,6	17,6	17,6
	σπάνια	9	52,9	52,9	70,6
	μερικές φορές	1	5,9	5,9	76,5
	αρκετά συχνά	1	5,9	5,9	82,4
	πολύ συχνά	3	17,6	17,6	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί κάποιος με αγένεια;

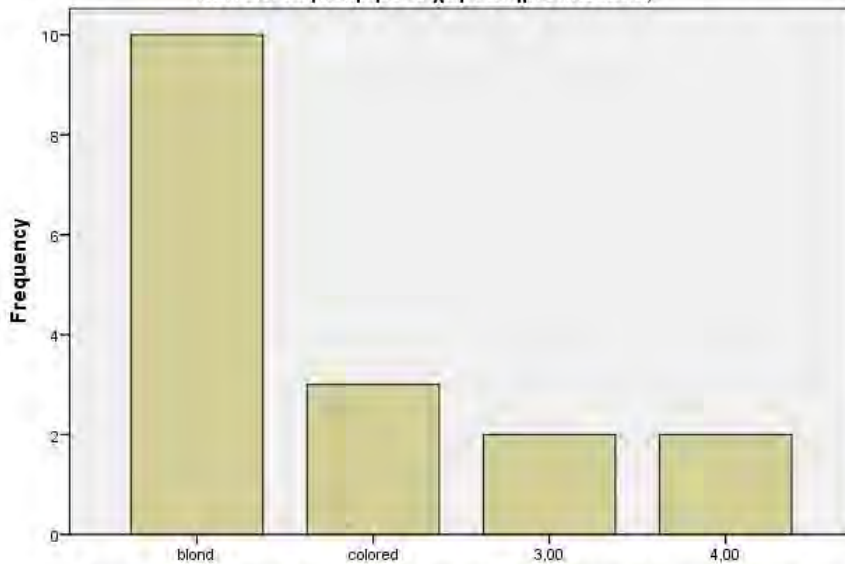

Σου έχει συμβεί ποτέ να σου φερθεί κάποιος με αγένεια;

Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κάνουν να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	10	58,8	58,8	58,8
	σπάνια	3	17,6	17,6	76,5
	μερικές φορές	2	11,8	11,8	88,2
	αρκετά συχνά	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

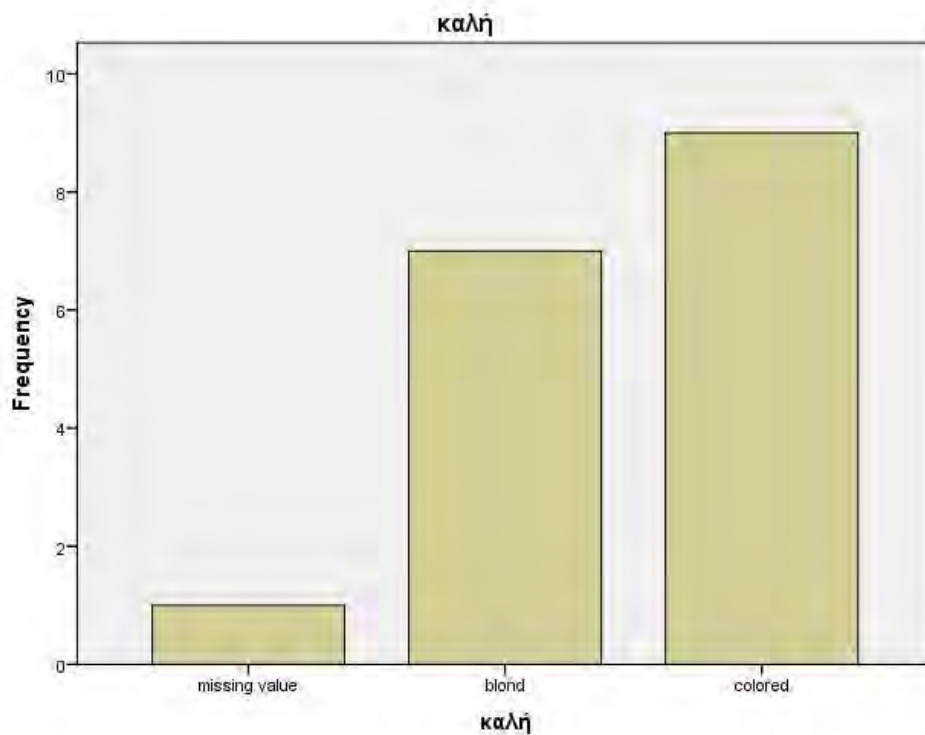
Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κάνουν να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου;

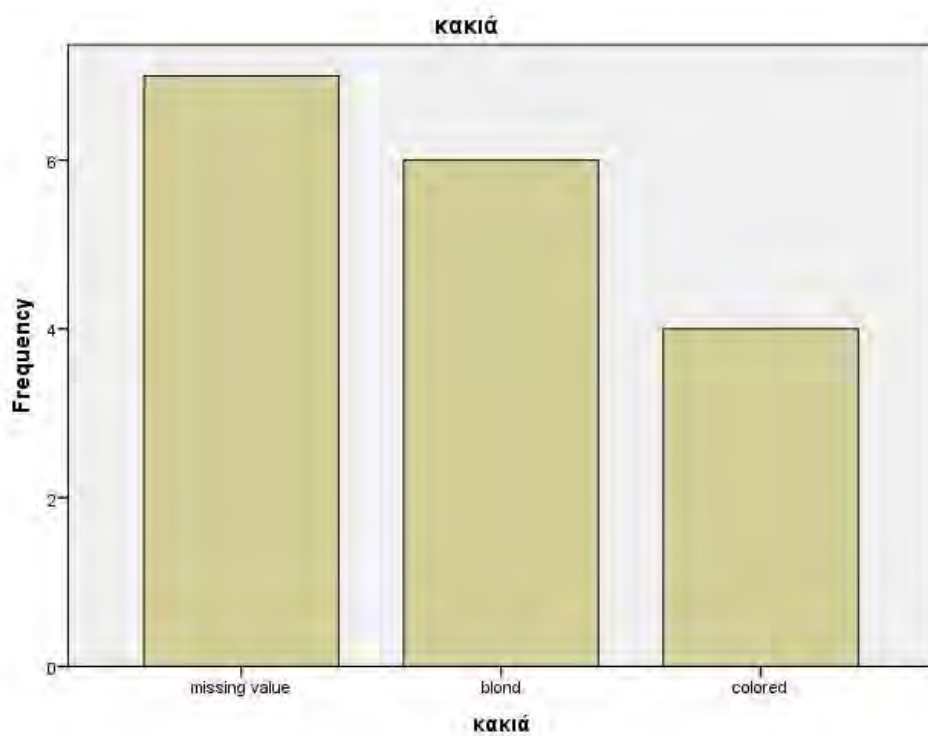
Σου έχει συμβεί ποτέ να σε κάνουν να νιώθεις διαφορετικός στο σχολείο σου για κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σου;

Ποιες είναι πραγματικά;

καλή					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	blond	7	41,2	41,2	47,1
	colored	9	52,9	52,9	100,0
Total		17	100,0	100,0	

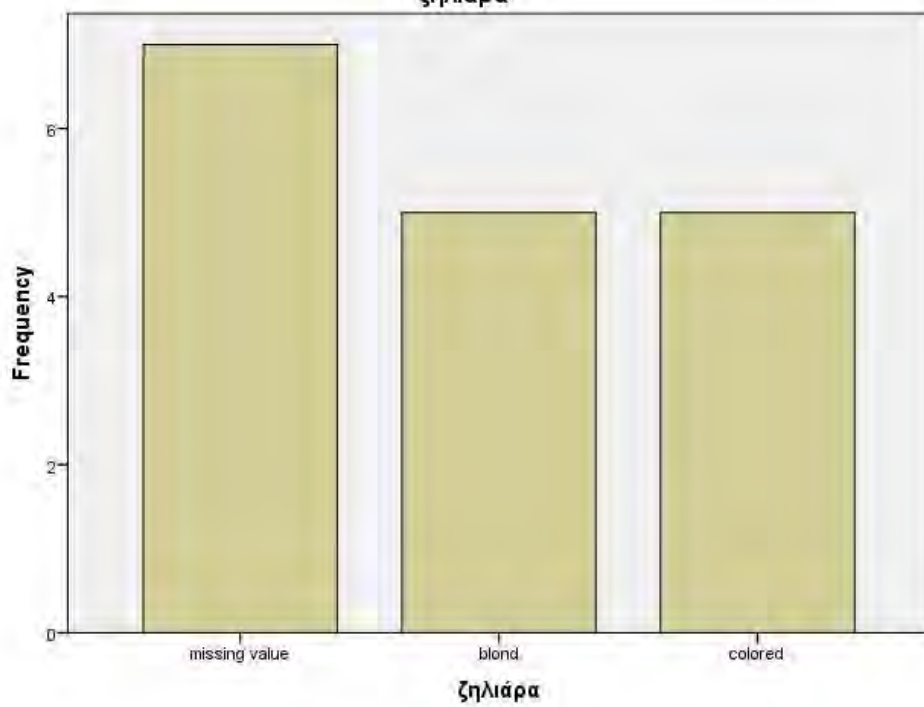
κακιά					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	7	41,2	41,2	41,2
	blond	6	35,3	35,3	76,5
	colored	4	23,5	23,5	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

ζηλιάρα

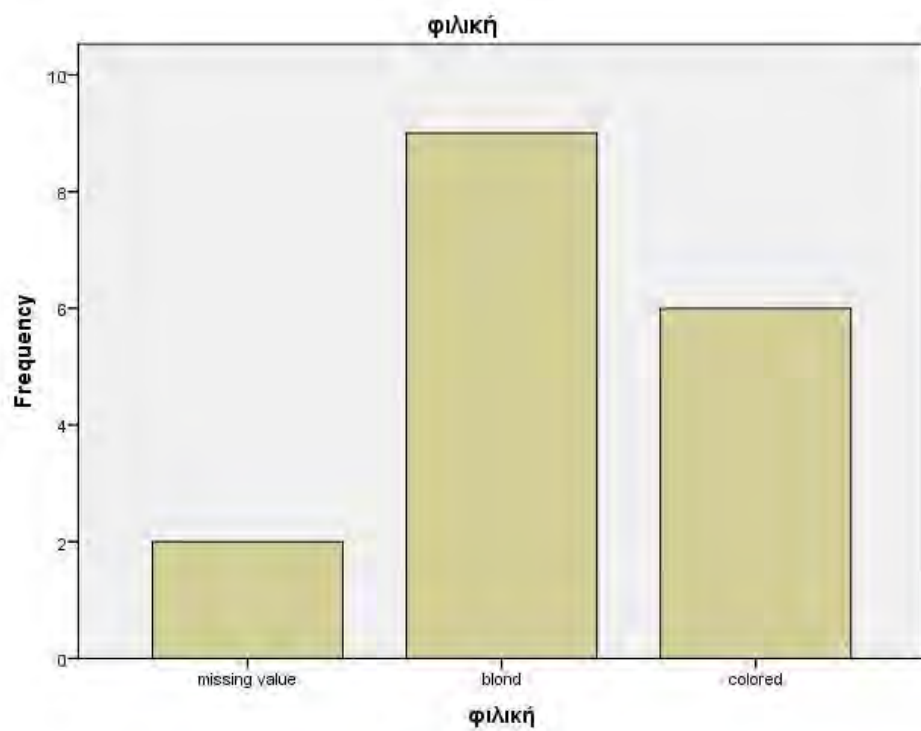
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	7	41,2	41,2	41,2
	blond	5	29,4	29,4	70,6
	colored	5	29,4	29,4	100,0
Total		17	100,0	100,0	

ζηλιάρα

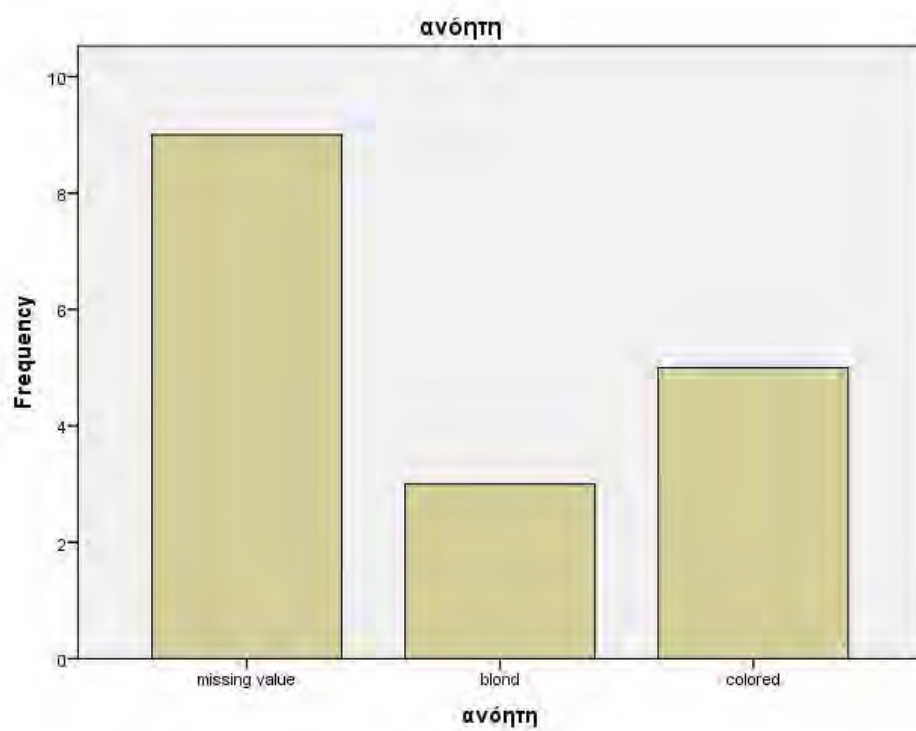
φιλική

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	2	11,8	11,8	11,8
	blond	9	52,9	52,9	64,7
	colored	6	35,3	35,3	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

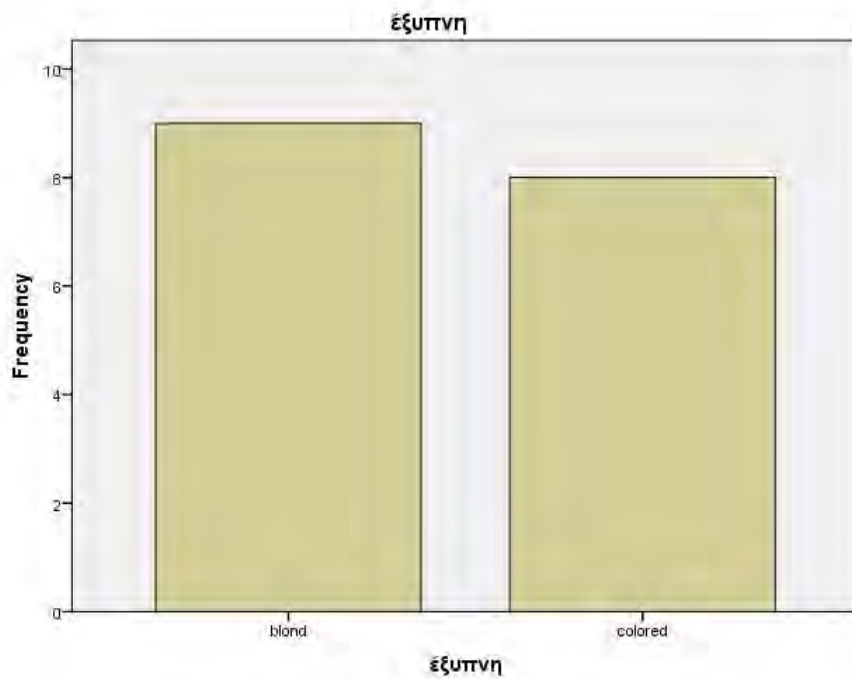
ανόητη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	9	52,9	52,9	52,9
	blond	3	17,6	17,6	70,6
	colored	5	29,4	29,4	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

έξυπνη

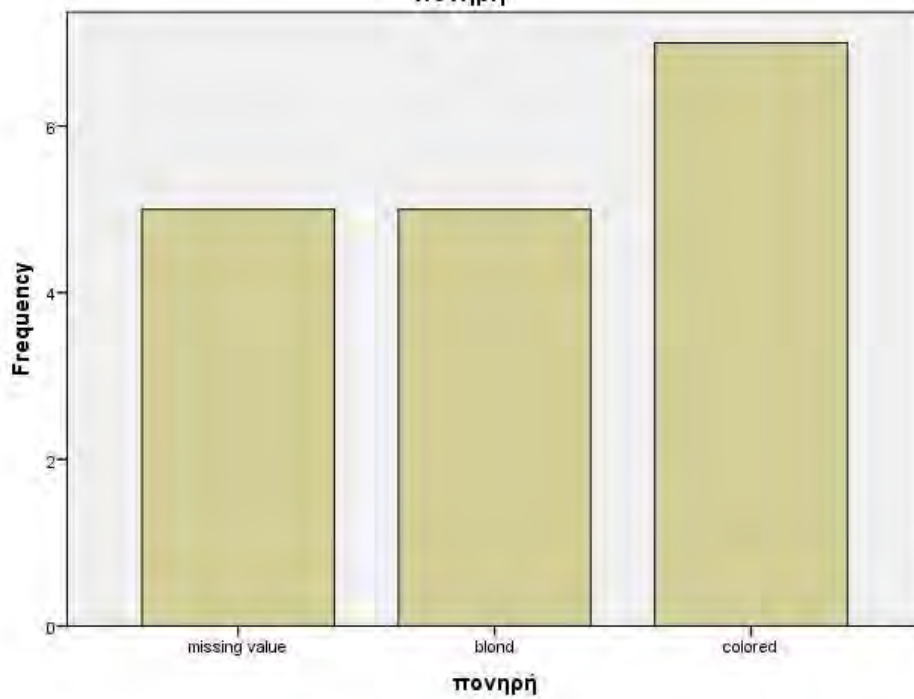
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	blond	9	52,9	52,9	52,9
	colored	8	47,1	47,1	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

πονηρή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	5	29,4	29,4	29,4
	blond	5	29,4	29,4	58,8
	colored	7	41,2	41,2	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

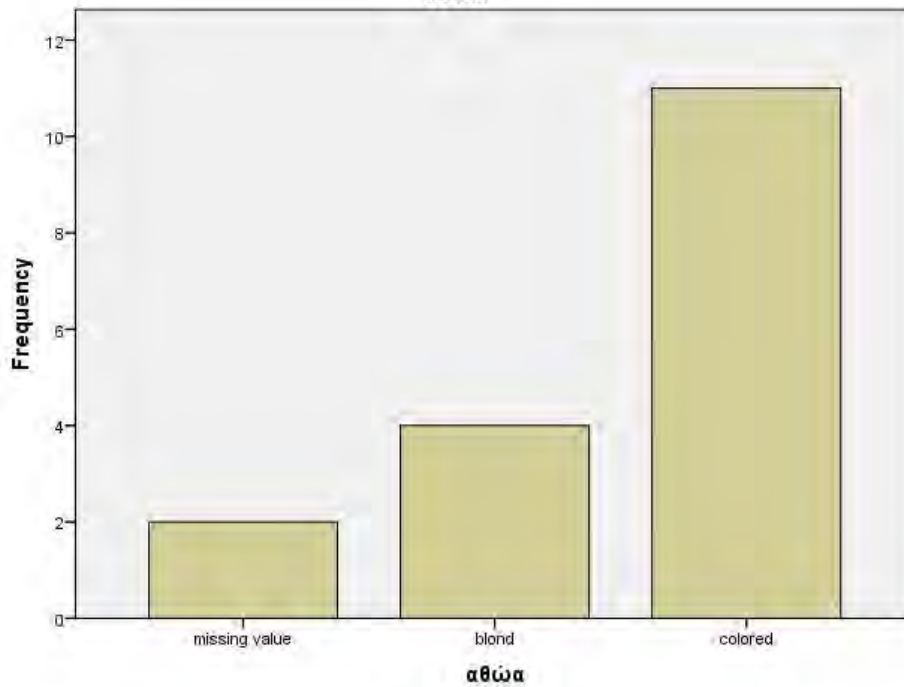
πονηρή

αθώα

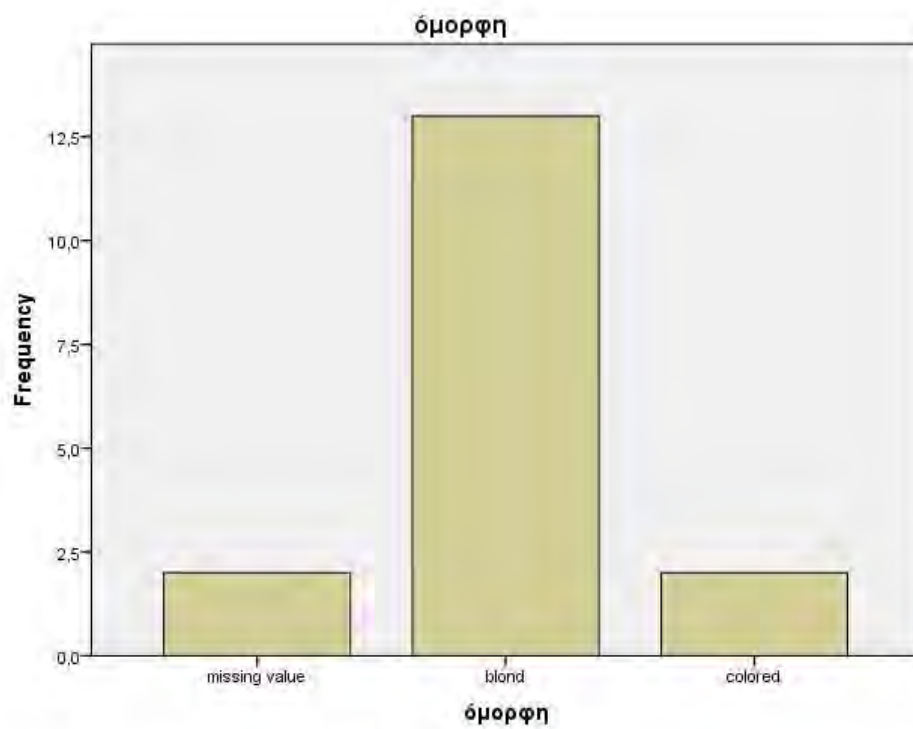
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	2	11,8	11,8	11,8
	blond	4	23,5	23,5	35,3
	colored	11	64,7	64,7	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

αθώα

όμορφη

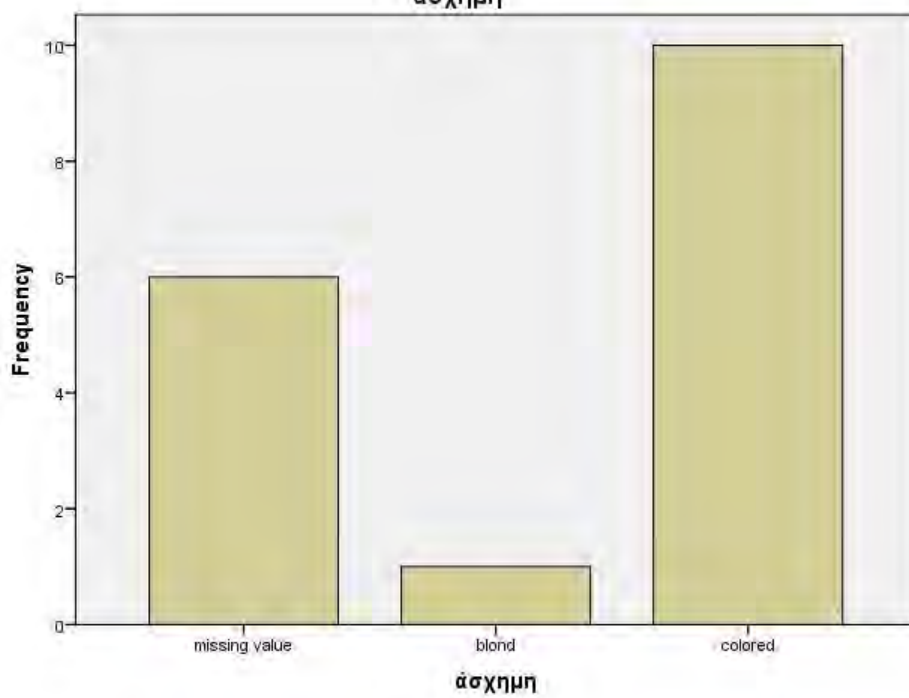
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	2	11,8	11,8	11,8
	blond	13	76,5	76,5	88,2
	colored	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

άσχημη

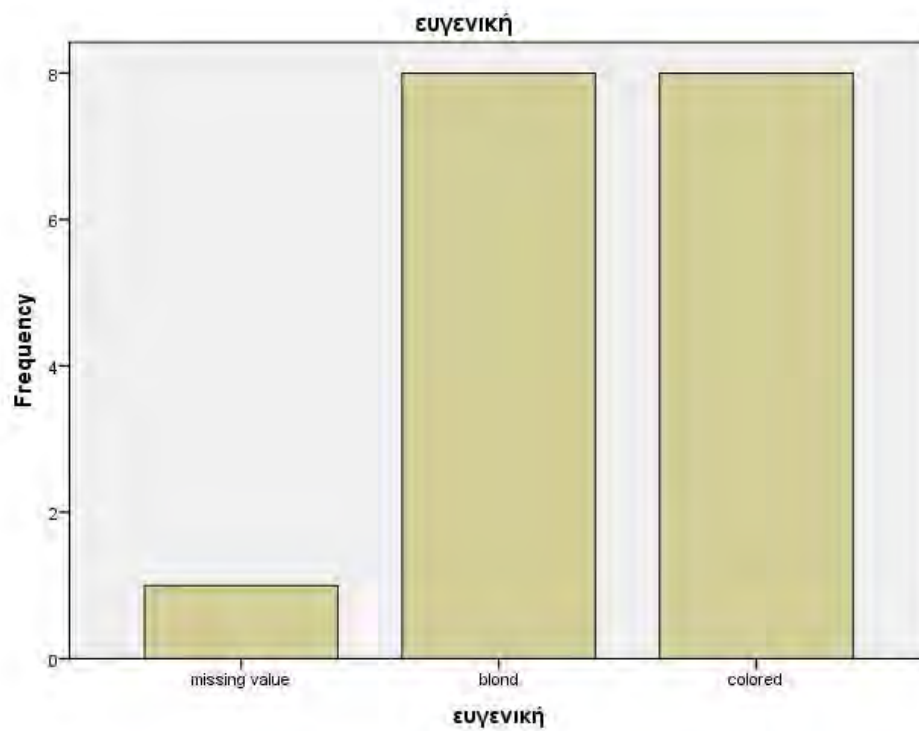
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	6	35,3	35,3	35,3
	blond	1	5,9	5,9	41,2
	colored	10	58,8	58,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

άσχημη

ευγενική

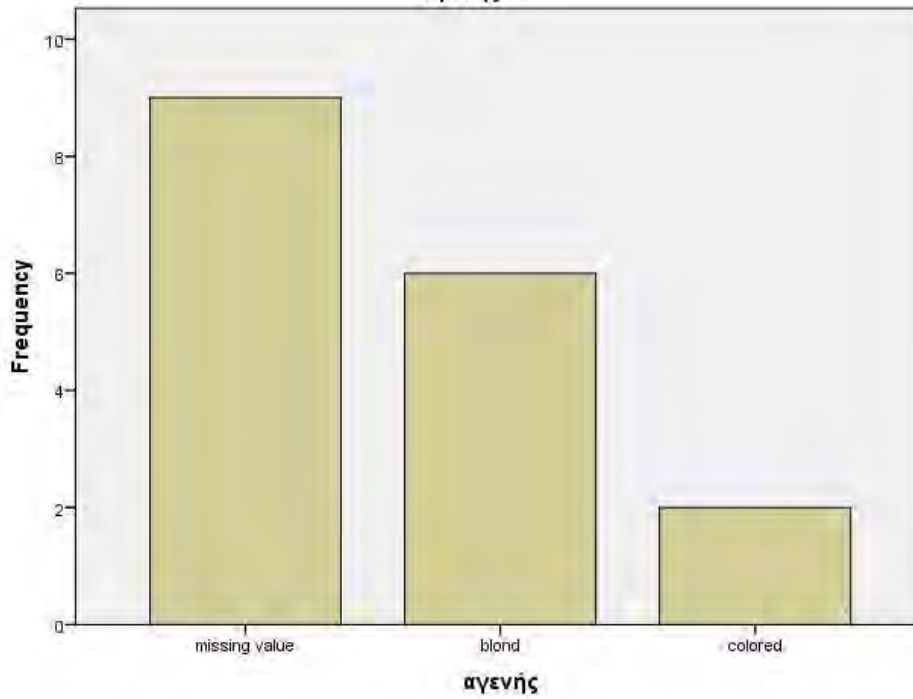
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	1	5,9	5,9	5,9
	blond	8	47,1	47,1	52,9
	colored	8	47,1	47,1	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

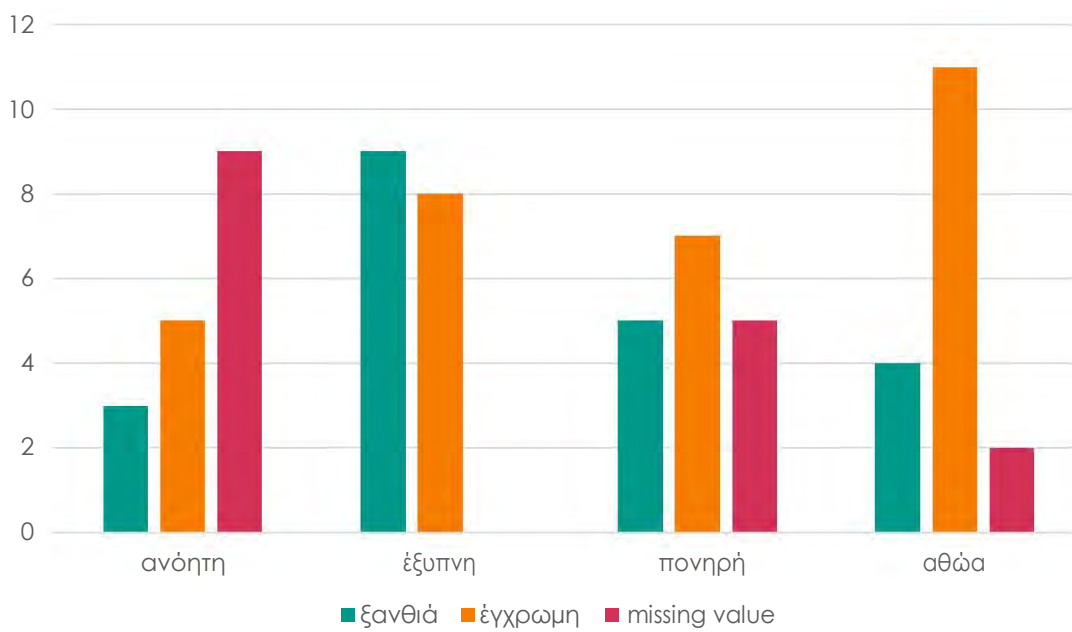
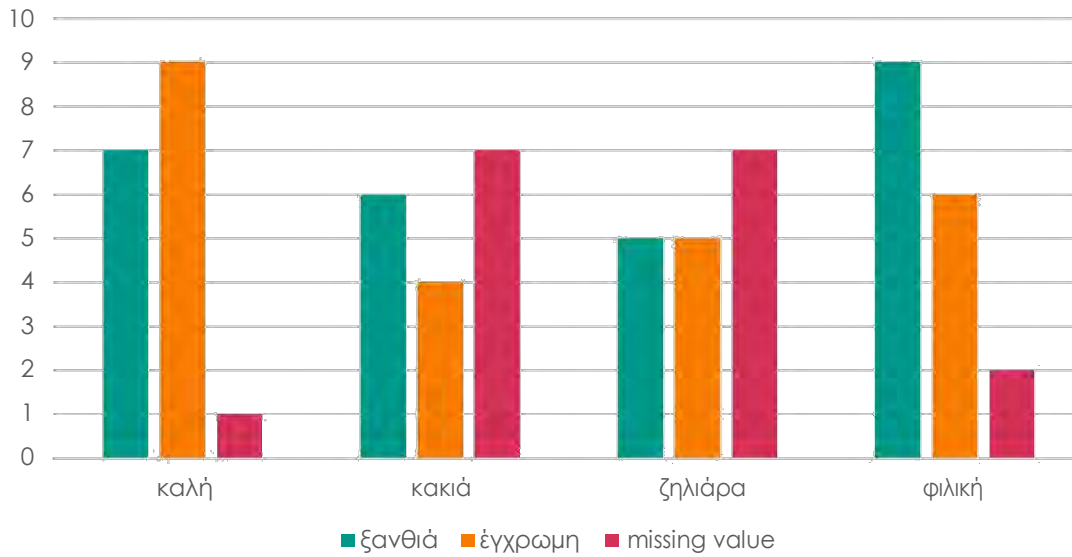
αγενής

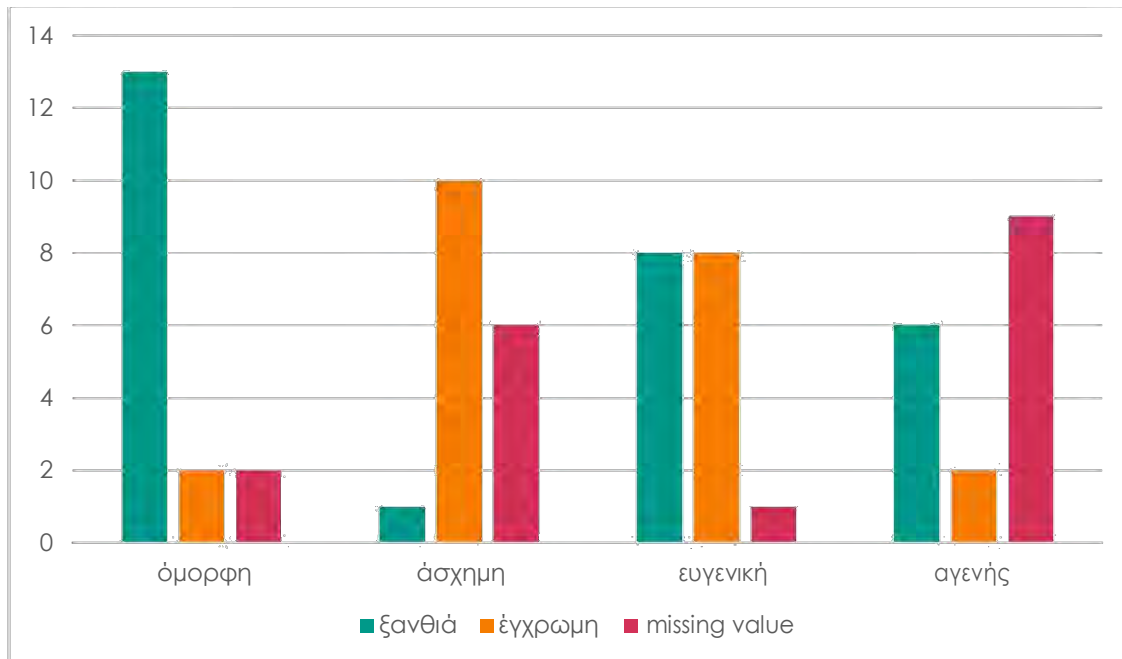
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	missing value	9	52,9	52,9	52,9
	blond	6	35,3	35,3	88,2
	colored	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

αγενής

Ποιες είναι πραγματικά;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

“ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ”

Οκτώβριος 2014 – Απρίλιος 2015

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Τμήμα
Λαθινών & Ευρωπαϊκών Σπουδών
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΥΤΕΚΝΟΣ ΝΕΟΛΟΓΟΣ

Ειρήνη

> Γερανοί origami

> Αφίσες σε διάφορες γλώσσες (ελληνικά, αγγλικά, γερμανικά, ρουμανοβλάχικα)

7 Οκτωβρίου 2014

Υποκείμενο 1^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε λίγο δύσκολη. Μου άρεσε το σχέδιο που κάναμε. Εμένα θα μου άρεσε περισσότερο την ώρα που φτιάχναμε τους γερανούς να συνεργαζόμασταν ο ένας με τον άλλον. Μετά από πολλές δυσκολίες, έμαθα να το κάνω καλά.

Υποκείμενο 2^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία αλλά βαρετή. Μου άρεσε περισσότερο όταν κάναμε τους γερανούς. Την ώρα που κάναμε τους γερανούς θα ήταν πιο ωραία να είχαμε και μουσική. Έμαθα να συνεργάζομαι με τους συμμαθητές μου.

Υποκείμενο 3^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία. Μου άρεσαν περισσότερο οι γερανοί. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να φτιάχνω γερανούς.

Υποκείμενο 4^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία και εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο όταν φτιάχναμε τους γερανούς. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να φτιάχνω γερανούς από χαρτί. Έμαθα πόσο σημαντική είναι η ειρήνη.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε δύσκολη. Μου άρεσε περισσότερο όταν μας τα έδειχνε η κυρία. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να φτιάχνω γερανούς. Έμαθα πώς φτιάχνεται το σήμα της ειρήνης.

Υποκείμενο 6^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε πολύ ωραία αλλά δυσκολεύτηκα να μάθω πώς να κατασκευάσω τους γερανούς. Η δραστηριότητα μου φάνηκε πολύ

διασκεδαστική. Δε θα άλλαζα τίποτα γιατί οι γνώμες της κυρίας μου ήταν καλύτερες από τις δικές μας. Έμαθα να φτιάχνω γερανούς και όμορφες αφίσες.

Υποκείμενο 7^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία, εύκολη και δημιουργική. Μου άρεσε περισσότερο όταν βγήκαμε έξω στο διάδρομο και κρεμάγαμε τους γερανούς. Θα άλλαζα τα χρώματα και τους γερανούς θα τους κρεμούσα στην τάξη. Έμαθα να φτιάχνω γερανούς.

Υποκείμενο 8^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε πολύ ωραία αλλά δυσκολεύτηκα να μάθω πώς να κατασκευάσω τους γερανούς. Η δραστηριότητα μου φάνηκε πολύ διασκεδαστική. Δε θα άλλαζα τίποτα γιατί οι γνώμες της κυρίας μου ήταν καλύτερες από τις δικές μας. Έμαθα να φτιάχνω γερανούς και όμορφες αφίσες.

Υποκείμενο 9^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο το φτιάξιμο των γερανών. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να φτιάχνω γερανούς από τους άλλους συμμαθητές μου.

Υποκείμενο 10^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο το φτιάξιμο των γερανών. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να κάνω γερανούς.

Υποκείμενο 11^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο το φτιάξιμο των γερανών. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να συνεργάζομαι.

Υποκείμενο 12^ο

(Υπήρξαν ελάχιστες σημειώσεις και σημειώθηκε επίσης προς τη λήξη του προγράμματος απώλεια του τετραδίου – οι σημειώσεις του εν λόγω υποκειμένου στο εξής δε θα αναφέρονται για ευνόητους λόγους)

Υποκείμενο 13^ο

Φάνηκε ωραία. Μου άρεσε περισσότερο την ώρα που φτιάχναμε γερανούς. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να συνεργάζομαι με την ομάδα μου και να φτιάχνω γερανούς.

Υποκείμενο 14^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 15^ο

(Εξαιτίας του μεγάλου βαθμού δυσλεξίας τα γραπτά του υποκειμένου 15 δε μεταφέρονται αυτούσια).

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Μου άρεσε όταν τα φτιάχναμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να φτιάχνω γερανούς.

Υποκείμενο 16^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία και ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο που φτιάχναμε τους γερανούς. Θα άλλαζα με λίγη διασκέδαση και μουσική. Έμαθα να βοηθάω τους άλλους, πράγματα πολλά.

Υποκείμενο 17^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

λίγο δύσκολη / ωραία αλλά βαρετή /ωραία /ωραία και εύκολη/ δύσκολη / διασκεδαστική /ωραία, εύκολη και δημιουργική / πολύ ωραία αλλά δυσκολεύτηκα να μάθω πώς να κατασκευάσω τους γερανούς / ευχάριστη / ωραία και ευχάριστη

Μου άρεσε:

το σχέδιο που κάναμε / όταν κάναμε τους γερανούς / οι γερανοί / όταν μας τα έδειχνε η κυρία / όταν βγήκαμε έξω στο διάδρομο και κρεμάγαμε τους γερανούς / το φτιάξιμο των γερανών / όταν τα φτιάχναμε

Τι θα άλλαζα:

Εμένα θα μου άρεσε περισσότερο την ώρα που φτιάχναμε τους γερανούς να συνεργαζόμασταν ο ένας με τον άλλον / Την ώρα που κάναμε τους γερανούς θα ήταν πιο ωραία να είχαμε και μουσική / Δε θα άλλαζα τίποτα / Θα άλλαζα τα χρώματα και τους γερανούς θα τους κρεμούσα στην τάξη

Έμαθα:

Μετά από πολλές δυσκολίες, έμαθα να το κάνω καλά / να συνεργάζομαι με τους συμμαθητές μου / να φτιάχνω γερανούς / πόσο σημαντική είναι η ειρήνη / πώς φτιάχνεται το σήμα της ειρήνης / να φτιάχνω γερανούς και όμορφες αφίσες / να φτιάχνω γερανούς από τους άλλους συμμαθητές μου / να συνεργάζομαι με την ομάδα μου και να φτιάχνω γερανούς / να βοηθάω τους άλλους, πράγματα πολλά

Επικρατούσες απόψεις:

Οι εντυπώσεις των παιδιών υπήρξαν σε γενικές γραμμές θετικές, ωστόσο υπήρξε δυσκολία αρχικά στην κατασκευή των γερανών. Άρεσε περισσότερο το τεχνικό μέρος της δραστηριότητας. Κατά την επανάληψη της δραστηριότητας πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη συνεργασία των μαθητών και θα ήταν ωραία η συνοδεία μουσικής.

Υποκείμενο 1^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο που ζωγραφίζαμε όλοι μαζί. Δε θα άλλαζα τίποτα γιατί περάσαμε καλά. Έμαθα να συνεργάζομαι με τους συμμαθητές μου.

Υποκείμενο 2^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο όταν ζωγραφίζαμε και όταν κάναμε τις σημαίες. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τις χώρες.

Υποκείμενο 3^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο που κάναμε τις σημαίες. Έμαθα να κάνω σημαίες.

Υποκείμενο 4^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο όταν ζωγραφίζαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τις χώρες.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε περισσότερο όταν ζωγραφίσαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τη λέξη European.

Υποκείμενο 6^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο που το ζωγραφίσαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα γιατί η κυρία μας έδωσε τις καλύτερες συμβουλές. Έμαθα να συνεργάζομαι.

Υποκείμενο 7^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη, ευχάριστη και ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε περισσότερο όταν χρωμάτιζα. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σχεδιάζω ωραία και να χρωματίζω.

Υποκείμενο 8^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διδακτική, εύκολη, διασκεδαστική και ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο όταν έφτιαχνα και χρωμάτιζα τις αφίσες. Δε θα άλλαζα τίποτα γιατί όλα είναι όμορφα. Έμαθα την αγγλική λέξη YOuropea που σημαίνει «είσαι ευρωπαίος».

Υποκείμενο 9^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο να σχεδιάζω και να ζωγραφίζω. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα το όνομα του προγράμματος.

Υποκείμενο 10^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Δε θα άλλαζα

τίποτα. Υποκείμενο 11^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο όταν σχεδιάσαμε το γράμμα και που το ζωγραφίσαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να συνεργάζομαι.

Υποκείμενο 13^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 14^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε περισσότερο όταν χρωμάτιζα. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σχεδιάζω.

Υποκείμενο 15^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσαν περισσότερο οι σημαίες. Θα άλλαζα τις ζωγραφιές. Έμαθα να φτιάχνω σημαίες.

Υποκείμενο 16^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο που έκοβα τα χαρτόνια και τα κολλάγαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να συνεργάζομαι με τους συμμαθητές μου.

Υποκείμενο 17^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Μου άρεσαν περισσότερο οι σημαίες. Έμαθα να κάνω σημαίες.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

Εύκολη / εύκολη και ευχάριστη / ευχάριστη / εύκολη και ενδιαφέρουσα /
εύκολη και διδακτική / εύκολη, ευχάριστη και ενδιαφέρουσα /
διδακτική, εύκολη, διασκεδαστική και ευχάριστη / διδακτική

Μου άρεσε:

που ζωγραφίζαμε όλοι μαζί / όταν ζωγραφίζαμε και όταν κάναμε τις
σημαίες / που κάναμε τις σημαίες / όταν ζωγραφίζαμε / όταν έφτιαχνα
και χρωμάτιζα τις αφίσες / όταν σχεδιάσαμε το γράμμα και που το
ζωγραφίσαμε / οι σημαίες / που έκοβα τα χαρτόνια και τα κολλάγαμε

Τι θα άλλαζα:

Δε θα άλλαζα τίποτα γιατί περάσαμε καλά / Δε θα άλλαζα τίποτα / Δε
θα άλλαζα τίποτα γιατί η κυρία μας έδωσε τις καλύτερες συμβουλές /
Δε θα άλλαζα τίποτα γιατί όλα είναι όμορφα / Θα άλλαζα τις ζωγραφιές

Έμαθα:

Έμαθα να συνεργάζομαι με τους συμμαθητές μου / τις χώρες / να κάνω
σημαίες / τη λέξη European/ να συνεργάζομαι / να σχεδιάζω ωραία και να
χρωματίζω / την αγγλική λέξη YOurpean που σημαίνει «είσαι
ευρωπαίος» / το όνομα του προγράμματος

Επικρατούσες απόψεις:

Οι μαθητές άσκησαν ομόφωνα θετική κριτική στη δραστηριότητα. Πέρα από το τεχνικό μέρος δηλώνουν ότι απόλαυσαν τη χαρά της συνεργασίας. Γενικά δεν προτείνουν αλλαγές, ωστόσο θα ήθελαν να έχουν κάνει άλλες ή καλύτερες ίσως ζωγραφιές. Η δραστηριότητα πρόσφερε γνώσεις γεωγραφικές και γλωσσικές, αλλά επίσης γνώρισε στα παιδιά τη συνεργασία.

Ημερο- λόγια

Παιχνίδι (πες μια
μέρα να σου πω αν
είναι παγκόσμια)
κατασκευή

16 Οκτωβρίου 2014

Υποκείμενο 1^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε δημιουργική. Μου άρεσε περισσότερο η κατασκευή. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τις παγκόσμιες μέρες και να σέβομαι τις παγκόσμιες μέρες.

Υποκείμενο 2^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 3^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη, διασκεδαστική. Μου άρεσε περισσότερο το παιχνίδι. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σέβομαι το γέλιο.

Υποκείμενο 4^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική και εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο το παιχνίδι. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σέβομαι τις παγκόσμιες μέρες.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε δημιουργική και διασκεδαστική. Μου άρεσε περισσότερο το παιχνίδι. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τις παγκόσμιες μέρες.

Υποκείμενο 6^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική, εύκολη και διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο το παιχνίδι. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σέβομαι τις παγκόσμιες ημέρες.

Υποκείμενο 7^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο η κατασκευή. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να τιμάω και να σέβομαι τις παγκόσμιες μέρες.

Υποκείμενο 8^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε δημιουργική, εύκολη και διασκεδαστική. Μου άρεσε περισσότερο το παιχνίδι που παίξαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα γιατί όλα ήταν όμορφα. Έμαθα ότι το Μάιο 2 του μηνός ότι είναι ημέρα γέλιου.

Υποκείμενο 9^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και διασκεδαστική. Μου άρεσε περισσότερο το παιχνίδι. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τις παγκόσμιες ημέρες.

Υποκείμενο 10^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο το παιχνίδι. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σέβομαι τις παγκόσμιες ημέρες.

Υποκείμενο 11^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική και εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο το παιχνίδι. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σέβομαι τις παγκόσμιες ημέρες.

Υποκείμενο 13^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική και εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο το παιχνίδι. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τις παγκόσμιες ημέρες και να τις σέβομαι.

Υποκείμενο 14^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε δημιουργική και εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο το παιχνίδι. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σέβομαι την ειρήνη.

Υποκείμενο 15^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία. Μου άρεσε περισσότερο το παιχνίδι. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σέβομαι τις παγκόσμιες ημέρες.

Υποκείμενο 16^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική και διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο το παιχνίδι. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σέβομαι τους ανθρώπους του δρόμου.

Υποκείμενο 17^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε δημιουργική. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τις παγκόσμιες μέρες.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

Δημιουργική / εύκολη, διασκεδαστική / δημιουργική και διασκεδαστική
/ διασκεδαστική, εύκολη και διδακτική / εύκολη / δημιουργική, εύκολη
και διασκεδαστική / δημιουργική και εύκολη / ωραία / διασκεδαστική
και διδακτική

Μου άρεσε:

η κατασκευή / το παιχνίδι

Τι θα άλλαζα:

Δε θα άλλαζα τίποτα / Δε θα άλλαζα τίποτα γιατί όλα ήταν όμορφα

Έμαθα:

τις παγκόσμιες μέρες και να σέβομαι τις παγκόσμιες μέρες / να σέβομαι
το γέλιο / να σέβομαι τις παγκόσμιες μέρες / τις παγκόσμιες μέρες / να
τιμάω και να σέβομαι τις παγκόσμιες μέρες / ότι το Μάιο 2 του μηνός ότι
είναι ημέρα γέλιου / να σέβομαι την ειρήνη / να σέβομαι τους ανθρώπους
του δρόμου

Επικρατούσες απόψεις:

Η δραστηριότητα ήταν αρεστή από όλους. Άρεσε τόσο το παιχνίδι που παίξαμε στην αρχή όσο και η κατασκευή του ημερολογίου. Δεν εκδηλώθηκε καμία επιθυμία για αλλαγές. Οι μαθητές ευαισθητοποιήθηκαν απέναντι στο θεσμό των παγκόσμιων ημερών αλλά απέσπασαν και ιδιαίτερες γνώσεις πάνω στο θέμα.

Ελευθε- ρία

> «Σώπα μη μιλάς»,
θεατρικό δρώμενο

23 Οκτωβρίου 2014

Υποκείμενο 1^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε δημιουργική. Περισσότερο μου άρεσε το δρώμενο. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τι είναι η ελευθερία.

Υποκείμενο 2^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία και ευχάριστη. Περισσότερο μου άρεσε το δρώμενο. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να λέω ελεύθερα τη γνώμη μου.

Υποκείμενο 3^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Περισσότερο μου άρεσε το δρώμενο. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να λέω τη γνώμη μου.

Υποκείμενο 4^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Περισσότερο μου άρεσε το δρώμενο. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να λέω τη γνώμη μου.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Περισσότερο μου άρεσε το δρώμενο. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τι είναι ελευθερία.

Υποκείμενο 6^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη, διασκεδαστική και εύκολη. Περισσότερο μου άρεσε που κάναμε ησυχία για πέντε λεπτά. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να λέω και να εκφράζω ελεύθερα τη γνώμη μου.

Υποκείμενο 7^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Περισσότερο μου άρεσε το δρώμενο. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να μιλάω και να λέω τη γνώμη μου.

Υποκείμενο 8^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη, διασκεδαστική και λίγο τρομακτικό το ποίημα. Περισσότερο μου άρεσε το ποίημα όπως το διάβαζε η γυναίκα. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ένα ωραίο ποίημα.

Υποκείμενο 9^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική. Περισσότερο μου άρεσε που κλείναμε τα στόματα. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να λέω ελεύθερα τη γνώμη μου.

Υποκείμενο 10^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Περισσότερο μου άρεσε που σκίζαμε τα χαρτιά. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να λέω τη γνώμη μου.

Υποκείμενο 11^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 13^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ευχάριστη. Περισσότερο μου άρεσε που σκίζαμε τα χαρτιά. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να κάνω καλά θέατρο και να μιλάω όταν πρέπει.

Υποκείμενο 14^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ευχάριστη. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να το λέω καλά το ποίημα. Περισσότερο μου άρεσε όταν έλεγα το ποίημα.

Υποκείμενο 15^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε απίθανη. Περισσότερο μου άρεσε το «Σώπα μη μιλάς». Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να μιλάω ελεύθερα.

Υποκείμενο 16^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 17^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να εκφράζω ελεύθερα τη γνώμη μου.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

Δημιουργική / ωραία και ευχάριστη / ευχάριστη / εύκολη / ευχάριστη,
διασκεδαστική και εύκολη / εύκολη, διασκεδαστική και λίγο τρομακτικό
το ποίημα / διασκεδαστική / εύκολη και ευχάριστη / απίθανη

Μου άρεσε:

το δρώμενο / που κάναμε ησυχία για πέντε λεπτά / το ποίημα όπως
το διάβαζε η γυναίκα / που κλείναμε τα στόματα / που σκίζαμε τα
χαρτιά / όταν έλεγα το ποίημα / το «Σώπα μη μιλάς»

Τι θα άλλαζα:

Δε θα άλλαζα τίποτα

Έμαθα:

τι είναι η ελευθερία / να λέω ελεύθερα τη γνώμη μου / να λέω τη γνώμη
μου / να λέω και να εκφράζω ελεύθερα τη γνώμη μου / να μιλάω και να
λέω τη γνώμη μου / ένα ωραίο ποίημα / να κάνω καλά θέατρο και να
μιλάω όταν πρέπει / να το λέω καλά το ποίημα / να μιλάω ελεύθερα

Επικρατούσες απόψεις:

Η δραστηριότητα άφησε θετικές εντυπώσεις. Ωστόσο η επαφή των παιδιών με τέτοιου είδους απαγγελία υπήρξε πρωτόγνωρη και αρχικά προκάλεσε συναισθήματα φόβου. Το θεατρικό δρώμενο άρεσε ως προς το τεχνικό του κομμάτι και την απόδοσή του, όμως άρεσε και το ποίημα. Επίσης άρεσε η απαίτηση για ησυχία, συγκέντρωση και προσήλωση που είναι απαραίτητη στην απόδοση ενός θεατρικού δρώμενου. Οι μαθητές δε θέλουν να κάνουν καμία αλλαγή στη δραστηριότητα. Εκείνο που αποκόμισαν ως γνώση είναι η αξία και η ικανότητα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης τους.

Ισότητα

- > Συμπλήρωση βιογραφικού
- > Με έναυσμα το πεδίο καλύτεροι φίλοι – ες έγινε συζήτηση σχετικά με το πώς θέλω να είναι και πώς όχι ο-η φίλος – η μου.
- > Βγήκαμε φωτογραφίες που φανέρωναν εξωτερικές διαφορές αλλά συμφωνήσαμε πως όλοι είμαστε ίσοι. Ζωγραφίσαμε.

11 Νοεμβρίου 2014

Υποκείμενο 1^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο που ζωγραφίζαμε μαζί. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα για την εμπιστοσύνη.

Υποκείμενο 2^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε φανταστική και ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε περισσότερο όταν συζητούσαμε πώς θέλουμε να είναι οι φίλοι μας. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα πώς πρέπει να φέρομαι στους φίλους μου και στις φίλες μου.

Υποκείμενο 3^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 4^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε περισσότερο όταν συζητούσαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τι θέλουν οι συμμαθητές μου για να κάνουν κάποιον φίλο.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο που συζητάγαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τι είναι η εμπιστοσύνη.

Υποκείμενο 6^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 7^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε περισσότερο όταν έγραφα για τους φίλους μου. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 8^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη, ενδιαφέρουσα και διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο όταν έγραφα για την οικογένειά μου και για τους φίλους μου. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τι ένιωθε η φίλη μου για εμένα.

Υποκείμενο 9^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε περισσότερο όταν έγραφα για την οικογένειά μου. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τι συμπεριφορά πρέπει να έχει ο φίλος μου.

Υποκείμενο 10^ο

Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 11^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε περισσότερο όταν συζητούσαμε για τους φίλους. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τι συμπεριφορά πρέπει να έχει ο φίλος μου.

Υποκείμενο 13^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο όταν έγραφα για τους φίλους μου. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να μοιράζομαι πράγματα με τους φίλους μου.

Υποκείμενο 14^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη, ενδιαφέρουσα και ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο που συζητάγαμε για τους φίλους μας. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα πώς να φέρονται οι φίλοι.

Υποκείμενο 15^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε δύσκολη. Έμαθα πώς πρέπει να είναι οι φίλοι μου.

Υποκείμενο 16^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε πολύ εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο όταν έγραφα για τις φίλες. Θα άλλαζα πώς συμπεριφέρομαι στις φίλες μου. Έμαθα να ακολουθήσω τις οδηγίες.

Υποκείμενο 17^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να φέρομαι καλά.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

Εύκολη / φανταστική και ενδιαφέρουσα / ενδιαφέρουσα / εύκολη και ενδιαφέρουσα / εύκολη, ενδιαφέρουσα και διδακτική / εύκολη, ενδιαφέρουσα και ευχάριστη / δύσκολη / πολύ εύκολη / ενδιαφέρουσα

Μου άρεσε:

που ζωγραφίζαμε μαζί / όταν συζητούσαμε πώς θέλουμε να είναι οι φίλοι μας / όταν συζητούσαμε / όταν έγραφα για τους φίλους μου / όταν έγραφα για την οικογένειά μου και για τους φίλους μου / όταν έγραφα για την οικογένειά μου / όταν συζητούσαμε για τους φίλους / όταν έγραφα για τις φίλες

Τι θα άλλαζα:

Δε θα άλλαζα τίποτα / Θα άλλαζα πώς συμπεριφέρομαι στις φίλες μου

Έμαθα:

για την εμπιστοσύνη / πώς πρέπει να φέρομαι στους φίλους μου και στις φίλες μου / τι θέλουν οι συμμαθητές μου για να κάνουν κάποιον φίλο / τι ένιωθε η φίλη μου για εμένα / τι συμπεριφορά πρέπει να έχει ο φίλος μου / να μοιράζομαι πράγματα με τους φίλους μου / πώς πρέπει να είναι οι φίλοι μου / να ακολουθήσω τις οδηγίες / να φέρομαι καλά

Επικρατούσες απόψεις:

Παρόλο που γενικά η δραστηριότητα αποκόμισε θετικά σχόλια, εκδηλώθηκε και η άποψη ότι παρουσίασε κάποια δυσκολία. Πέρα από τη χαρά της ζωγραφικής, άρεσε στους μαθητές που μπόρεσαν να εκδηλώσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους για τους φίλους τους και την οικογένειά τους, δηλαδή τα αγαπημένα τους πρόσωπα. Στο κομμάτι που αφορά τη δραστηριότητα αυτή καθ' εαυτή δε θα άλλαζαν τίποτα, αν και υπήρξε η άποψη ότι θα έπρεπε να αλλάξουν το πώς συμπεριφέρονται στους – στις φίλους – ες τους. Οι μαθητές έμαθαν τι είναι απαραίτητο για να αναπτυχθεί και να κρατήσει μια φιλία.

Ισότητα

> Στερεότυπα (αγόρι
– κορίτσι)

13 Νοεμβρίου 2014

Υποκείμενο 1^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε καλή. Μου άρεσε περισσότερο που σχεδιάζα και δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σχεδιάζω.

Υποκείμενο 2^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο που σχεδιάζα. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι δεν έχει σημασία αν είσαι αγόρι ή κορίτσι, όλοι είμαστε ίσοι.

Υποκείμενο 3^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 4^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο όταν ζωγραφίζαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι δεν έχει σημασία αν είσαι αγόρι ή κορίτσι.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο που ζωγραφίζαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι τα αγόρια και τα κορίτσια είναι ίσα.

Υποκείμενο 6^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη, ωραία και διδακτική. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να κάνω ζωγραφιές βασισμένες σε στερεότυπα.

Υποκείμενο 7^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο όταν ζωγραφίζαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να ζωγραφίζω.

Υποκείμενο 8^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη και διασκεδαστική. Μου άρεσε περισσότερο η ζωγραφιά που φτιάξαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα πράγματα για την ισότητα.

Υποκείμενο 9^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο όταν ζωγράφιζα με τους συμμαθητές μου. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι δεν έχει σημασία αν είσαι αγόρι ή κορίτσι.

Υποκείμενο 10^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο που ζωγραφίζαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 11^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο όταν σχεδιάζαμε τους ανθρώπους. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σχεδιάζω και να ζωγραφίζω.

Υποκείμενο 13^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο όταν ζωγραφίζαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να μη μαλώνω με τους φίλους μου.

Υποκείμενο 14^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη και εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο όταν ζωγραφίζαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να διασκεδάζω.

Υποκείμενο 15^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε που συζητήσαμε. Έμαθα να σκέφτομαι και να ζωγραφίζω.

Υποκείμενο 16^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη, φανταστική. Μου άρεσε περισσότερο όταν ζωγράφιζα τη ζωγραφιά. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να ζωγραφίζω ωραία.

Υποκείμενο 17^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι το αγόρι και το κορίτσι είναι ίδιοι.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

Καλή / ευχάριστη / εύκολη, ωραία και διδακτική / εύκολη και ευχάριστη
/ ευχάριστη και διασκεδαστική / εύκολη / ευχάριστη, φανταστική

Μου άρεσε:

που σχεδιάζα / όταν ζωγραφίζαμε / η ζωγραφιά που φτιάξαμε / όταν
ζωγράφιζα με τους συμμαθητές μου / όταν σχεδιάζαμε τους ανθρώπους
/ που συζητήσαμε

Τι θα άλλαζα:

δε θα άλλαζα τίποτα

Έμαθα:

να σχεδιάζω / ότι δεν έχει σημασία αν είσαι αγόρι ή κορίτσι, όλοι είμαστε
ίσοι / να κάνω ζωγραφιές βασισμένες σε στερεότυπα / να ζωγραφίζω /
πράγματα για την ισότητα / να μη μαλώνω με τους φίλους μου / να
διασκεδάζω / να σκέφτομαι και να ζωγραφίζω / ότι το αγόρι και το
κορίτσι είναι ίδιοι

Επικρατούσες απόψεις:

Το σύνολο των μαθητών έχει θετική άποψη για τη δραστηριότητα. Φαίνεται πως απόλαυσαν τη ζωγραφική και τη συνεργασία. Δε προέβαιναν σε καμία αλλαγή. Εκείνο που έμαθαν, πέρα από το να σχεδιάζουν και να χρωματίζουν, είναι η ισότητα μεταξύ παιδιών διαφορετικού φύλου.

Αξιοπρέπεια

>Σκάλα - στόχοι

28 Νοεμβρίου 2014

Υποκείμενο 1^ο

Μου άρεσε που ανεβαίναμε τις σκάλες. Μου φάνηκε ενδιαφέρουσα. Έμαθα τι είναι αξιοπρέπεια.

Υποκείμενο 2^ο

Μου άρεσε όταν ανέβαινα το σκαλοπάτι. Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα αλλά και δημιουργική. Έμαθα να μην τα παρατάω. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 3^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε δημιουργική. Μου άρεσε όταν ανέβαινα τα σκαλοπάτια.

Υποκείμενο 4^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε όταν ανέβαινα τις σκάλες. Έμαθα τι είναι αξιοπρέπεια. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 6^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη, ενδιαφέρουσα και δημιουργική. Μου άρεσε που είπαμε τους στόχους μας. Έμαθα να μην τα παρατάω και να προσπαθώ για όλα. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 7^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα και εύκολη. Έμαθα να μην τα παρατάω.

Υποκείμενο 8^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη, δημιουργική και ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε όταν ανέβαινα τη σκάλα. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να μην τα παρατάω και να προσπαθώ για όλα.

Υποκείμενο 9^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε όταν έκανα βήμα – βήμα στις σκάλες. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τι βήματα πρέπει να ξέρω για να γίνω κάτι στο μέλλον.

Υποκείμενο 10^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη.

Υποκείμενο 11^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα, εύκολη. Μου άρεσε όταν ανέβαινα τα σκαλοπάτια. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να μην τα παρατάω.

Υποκείμενο 13^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 14^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη, ενδιαφέρουσα, δημιουργική. Μου άρεσε η δραστηριότητα. Έμαθα πώς να ανέβω ψηλά για να σπουδάσω. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 15^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 16^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε φανταστική, δημιουργική. Μου άρεσε όταν μιλάγαμε για τον εαυτό μας. Έμαθα πώς να σπουδάσω.

Υποκείμενο 17^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε δημιουργική. Μου άρεσε. Έμαθα ότι όταν κάνω κάτι πρέπει να προσπαθώ να το κάνω. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

Ενδιαφέρουσα / ενδιαφέρουσα αλλά και δημιουργική / δημιουργική
/ εύκολη, ενδιαφέρουσα και δημιουργική / ενδιαφέρουσα και
εύκολη / εύκολη / φανταστική, δημιουργική

Μου άρεσε:

που ανεβαίναμε τις σκάλες / όταν ανέβαινα τα σκαλοπάτια / που
είπαμε τους στόχους μας / όταν έκανα βήμα – βήμα στις σκάλες / η
δραστηριότητα / όταν μιλάγαμε για τον εαυτό μας

Τι θα άλλαζα:

Δε θα άλλαζα τίποτα

Έμαθα:

τι είναι αξιοπρέπεια / να μην τα παρατάω / να μην τα παρατάω και να
προσπαθώ για όλα / τι βήματα πρέπει να ξέρω για να γίνω κάτι στο
μέλλον / πώς να ανέβω ψηλά για να σπουδάσω / πώς να σπουδάσω / ότι
όταν κάνω κάτι πρέπει να προσπαθώ να το κάνω

Επικρατούσες απόψεις:

Τα σχόλια για τη δραστηριότητα υπήρξαν μόνο θετικά. Καμία πρόταση για αλλαγή δεν εκφράστηκε από τους μαθητές. Στα παιδιά άρεσε η διαδικασία με το ανέβασμα της σκάλας, αλλά και η ευκαιρία που είχαν να μιλήσουν για τον εαυτό τους και να δηλώσουν φανερά τους στόχους τους. Με το πέρας της δραστηριότητας όχι μόνο έμαθαν τι είναι αξιοπρέπεια αλλά απέκτησαν και τα ίδια τα παιδιά αυτοπεποίθηση και στόχους.

Δικαίωμα στην οικογένεια

- > Συζήτηση για τα είδη οικογενειών
- > κολλάζ

18 Δεκεμβρίου 2014

Υποκείμενο 1^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 2^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα αλλά και διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο όταν κάναμε το κολλάζ και όταν συζητούσαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι δεν πρέπει να κρίνουμε μια οικογένεια από το πόσα μέλη έχει. Όλες οι οικογένειες είναι ίσες και ίδιες. Ότι δεν πρέπει να παντρευόμαστε μικροί γιατί δεν είμαστε ώριμες και θα το μετανιώσουμε. Πρέπει να παντρευόμαστε μετά τα 18.

Υποκείμενο 3^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 4^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα και διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο όταν βλέπαμε φωτογραφίες και όταν συζητούσαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι όλες οι οικογένειες είναι ίσες.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο η συζήτηση. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 6^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διδακτική και ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο που συζητάγαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι όλες οι οικογένειες είναι ίσες ανεξάρτητα από τα μέλη τους.

Υποκείμενο 7^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 8^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διδακτική και εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο που συζητούσαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι όλες οι οικογένειες είναι ίσες.

Υποκείμενο 9^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 10^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική. Μου άρεσε περισσότερο που κάναμε το κολλάζ. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 11^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 13^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο την ώρα που συζητούσαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 14^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 15^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική. Μου άρεσε περισσότερο όταν κάναμε το κολλάζ. Έμαθα ότι οι οικογένειες είναι ίσες.

Υποκείμενο 16^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία. Μου άρεσε περισσότερο την ώρα που βλέπαμε φωτογραφίες. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι όλες οι οικογένειες είναι ίσες και να μην παντρευόμαστε πολύ μικροί.

Υποκείμενο 17^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα και διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο όταν συζητάγαμε και όταν βλέπαμε φωτογραφίες. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι όλες οι οικογένειες πρέπει να είναι χαρούμενες και ότι είναι ίσες.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

ενδιαφέρουσα αλλά και διδακτική / εύκολη και διδακτική / διδακτική
και ευχάριστη / διασκεδαστική / διδακτική / ωραία

Μου άρεσε:

όταν κάναμε το κολλάζ και όταν συζητούσαμε / όταν βλέπαμε
φωτογραφίες και όταν συζητούσαμε / η συζήτηση / που κάναμε το
κολλάζ / την ώρα που βλέπαμε φωτογραφίες

Τι θα άλλαζα:

Δε θα άλλαζα τίποτα

Έμαθα:

Έμαθα ότι δεν πρέπει να κρίνουμε μια οικογένεια από το πόσα μέλη έχει.
Όλες οι οικογένειες είναι ίσες και ίδιες. Ότι δεν πρέπει να
παντρευόμαστε μικροί γιατί δεν είμαστε ώριμες και θα το μετανιώσουμε.
Πρέπει να παντρευόμαστε μετά τα 18. / ότι όλες οι οικογένειες είναι ίσες
/ όλες οι οικογένειες είναι ίσες ανεξάρτητα από τα μέλη τους / όλες οι
οικογένειες είναι ίσες και να μην παντρευόμαστε πολύ μικροί / όλες οι
οικογένειες πρέπει να είναι χαρούμενες και ότι είναι ίσες

Επικρατούσες απόψεις:

Οι μαθητές άσκησαν ομόφωνα θετική κριτική στη δραστηριότητα. Απόλαυσαν τόσο τη συζήτηση όσο και το εικαστικό κομμάτι. Δε θέλουν να αλλάξουν τίποτα. Έμαθαν διαδικασίες νομιμοποίησης μιας οικογένειας αλλά και τα είδη των μελών που μπορεί να απαρτίζουν μια οικογένεια. Η έννοια της ισότητας αναδείχθηκε επιτυχώς.

Δικαίωμα στη διαμαρτυρία

- > Συζήτηση για φανάρι - κατασκευές
- > Πορεία προς το δημαρχείο
- > Συζήτηση με πρόεδρο δημοτικού συμβουλίου

8 Ιανουαρίου 2015

Υποκείμενο 1^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 2^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 3^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 4^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε περιπετειώδης. Μου άρεσε περισσότερο που πήγαμε στο δημαρχείο. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι έχουμε δικαίωμα στη διαμαρτυρία.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και διασκεδαστική. Μου άρεσε περισσότερο που κατασκευάζαμε τα φανάρια και τα πλακάτ. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να διαμαρτύρομαι.

Υποκείμενο 6^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία και διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο που φωνάζαμε συνθήματα στο δρόμο και που μιλήσαμε στον πρόεδρο του δημοτικού συμβουλίου. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να κάνω διαδηλώσεις.

Υποκείμενο 7^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 8^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε τέλεια. Μου άρεσε περισσότερο που κατασκευάσαμε τα πλακάτ. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να κάνω διαδηλώσεις.

Υποκείμενο 9^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 10^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο που κατασκευάσαμε τα φανάρια και τα πλακάτ. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 11^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε περισσότερο που κατασκευάσαμε τα φανάρια και τα πλακάτ. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να διαμαρτύρομαι.

Υποκείμενο 13^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο που κατασκευάσαμε πλακάτ στα φανάρια και πλακάτ. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να διαμαρτύρομαι για τα φανάρια στους δρόμους.

Υποκείμενο 14^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 15^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική. Μου άρεσε περισσότερο που κατασκευάσαμε τα φανάρια και τα πλακάτ. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να μιλάω στο δήμαρχο.

Υποκείμενο 16^ο

Μου άρεσε περισσότερο που φωνάζαμε συνθήματα στο δρόμο. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να διαμαρτύρομαι.

Υποκείμενο 17^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διδακτική και ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε περισσότερο που λέγαμε «θέλουμε φανάρι» και που είπαμε στο δήμαρχο «θέλουμε φανάρι». Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι όταν θέλω να ζητήσω κάτι να το ζητάω χωρίς να ντρέπομαι.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

Περιπετειώδης / εύκολη και διασκεδαστική / ωραία και διδακτική / τέλεια / εύκολη / εύκολη και ενδιαφέρουσα / διασκεδαστική / διδακτική και ενδιαφέρουσα

Μου άρεσε:

που πήγαμε στο δημαρχείο / που κατασκευάζαμε τα φανάρια και τα πλακάτ / που φωνάζαμε συνθήματα στο δρόμο και που μιλήσαμε στον πρόεδρο του δημοτικού συμβουλίου / που κατασκευάσαμε τα πλακάτ / που φωνάζαμε συνθήματα στο δρόμο / που λέγαμε «θέλουμε φανάρι» και που είπαμε στο δήμαρχο «θέλουμε φανάρι»

Τι θα άλλαζα:

Δε θα άλλαζα τίποτα

Έμαθα:

ότι έχουμε δικαίωμα στη διαμαρτυρία / να διαμαρτύρομαι / να κάνω διαδηλώσεις / να διαμαρτύρομαι για τα φανάρια στους δρόμους / να μιλάω στο δήμαρχο / ότι όταν θέλω να ζητήσω κάτι να το ζητάω χωρίς να ντρέπομαι

Επικρατούσες απόψεις:

Η δραστηριότητα αποκόμισε θετικά σχόλια μόνο. Επίσης δεν έγινε σύσταση για κάποια αλλαγή. Άρεσε τόσο η προετοιμασία της διαδήλωσης, όσο και η υλοποίησή της. Οι μαθητές έμαθαν να έχουν το θάρρος της γνώμης τους και της διεκδίκησης των δικαιωμάτων τους αποβάλλοντας τυχόν συναισθήματα συστολής, φόβου ή αποθάρρυνσης.

Δικαίωμα στην εργασία

> Βιογραφικά
χωρίς ονόματα

13 Ιανουαρίου 2015

Υποκείμενο 1^ο

Μου φάνηκε καλή. Έμαθα να μην αδικώ τους εργάτες μου.

Υποκείμενο 2^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 3^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία. Έμαθα ότι δεν πρέπει να δω άμα είναι γυναίκα ή άντρας.

Υποκείμενο 4^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική και ωραία. Έμαθα πως δεν έχει σημασία το πώς είμαι από έξω αλλά το πώς συμπεριφέρομαι.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα. Έμαθα ότι πρώτα πρέπει να βλέπουμε τα βιογραφικά και μετά να επιλέγουμε έναν εργάτη.

Υποκείμενο 6^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 7^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα. Έμαθα να μην αδικώ τους εργάτες.

Υποκείμενο 8^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 9^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα. Έμαθα να μην αδικώ τους εργάτες μου.

Υποκείμενο 10^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία. Έμαθα να μην αδικώ τους

εργάτες. Υποκείμενο 11^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και διδακτική. Έμαθα να μην αδικώ τους συνεργάτες μου.

Υποκείμενο 13^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 14^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα. Έμαθα ότι δεν έχει σημασία άμα είναι άντρας ή γυναίκα.

Υποκείμενο 15^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε. Έμαθα πώς να πάρω δουλειά.

Υποκείμενο 16^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 17^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διδακτική. Έμαθα πως δεν έχει σημασία όταν προσλαμβάνεις κάποιον αν είναι άντρας ή γυναίκα.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

Καλή / ωραία / διασκεδαστική και ωραία / ενδιαφέρουσα / εύκολη
και διδακτική / εύκολη / διδακτική

Έμαθα:

να μην αδικώ τους εργάτες μου / ότι δεν πρέπει να δω άμα είναι γυναίκα
ή άντρας / πως δεν έχει σημασία το πώς είμαι από έξω αλλά το πώς
συμπεριφέρομαι / ότι πρώτα πρέπει να βλέπουμε τα βιογραφικά και μετά
να επιλέγουμε έναν εργάτη / να μην αδικώ τους εργάτες / να μην αδικώ
τους συνεργάτες μου / ότι δεν έχει σημασία άμα είναι άντρας ή γυναίκα /
πώς να πάρω δουλειά / πως δεν έχει σημασία όταν προσλαμβάνεις
κάποιον αν είναι άντρας ή γυναίκα

Επικρατούσες απόψεις:

Οι μαθητές σχολίασαν θετικά τη δραστηριότητα. Έμαθαν τις τυπικές
διαδικασίες πρόσληψης αλλά και να αναγνωρίζουν τις μορφές διάκρισης σε
αυτήν καταπολεμώντας τις.

Twin Space

> Πρώτη επικοινωνία
(με Κουλούρα)

19 Ιανουαρίου 2015

Υποκείμενο 1^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία. Μου άρεσε περισσότερο που μιλήσαμε. Δε μου άρεσε που κλείσαμε τη βιντεοκλίση. Θα ήθελα να τους έχω συμμαθητές.

Υποκείμενο 2^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 3^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία. Μου άρεσε περισσότερο που μιλούσαμε με τα παιδιά. Θα ήθελα να γνωριστούμε.

Υποκείμενο 4^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 5^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 6^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 7^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 8^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε τέλεια. Μου άρεσε περισσότερο όταν μιλήσαμε στη βιντεοκλίση. Δε μου άρεσε που οι δύο Γιώργηδες δε μας άφησαν να δούμε τα παιδιά στο λάπτοπ. Θα ήθελα να τους έχω συμμαθητές.

Υποκείμενο 9^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 10^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία. Μου άρεσε που μιλάγαμε με τα παιδιά.

Υποκείμενο 11^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 13^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 14^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη, ενδιαφέρουσα, ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο που κάναμε βιντεοκλίση. Μου άρεσαν όλα. Δε θα ήθελα τίποτα.

Υποκείμενο 15^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και διασκεδαστική. Δε θα άλλαζα τίποτα. Μου άρεσε ότανμίλαγα με το σχολείο. Θέλω να το ξανακάνουμε.

Υποκείμενο 16^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε φανταστική. Μου άρεσε περισσότερο που έγραφα στο λάπτοπ. Δε μου άρεσε που ήταν λίγα άτομα. Θα ήθελα να τους είχα συμμαθητές.

Υποκείμενο 17^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διδακτική και διασκεδαστική. Μου άρεσε περισσότερο όταν κάναμε chat με τους συμμαθητές της Κουλούρας και που γνωριζόμασταν στο skype. Θα ήθελα να το ξανακάνουμε.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

Ωραία / τέλεια / εύκολη, ενδιαφέρουσα, ευχάριστη / εύκολη
και διασκεδαστική / φανταστική / διδακτική και διασκεδαστική

Μου άρεσε:

που μιλήσαμε / που μιλούσαμε με τα παιδιά / όταν μιλήσαμε στη
βιντεοκλίση / που έγραφα στο λάπτοπ / όταν κάναμε chat με τους
συμμαθητές της Κουλούρας και που γνωριζόμασταν στο skype

Τι θα άλλαζα:

Δε μου άρεσε που κλείσαμε τη βιντεοκλίση / Δε μου άρεσε που οι δύο
Γιώργηδες δε μας άφησαν να δούμε τα παιδιά στο λάπτοπ / Δε θα ήθελα
τίποτα / Δε θα άλλαζα τίποτα / Δε μου άρεσε που ήταν λίγα άτομα

Τι περιμένω:

Θα ήθελα να τους έχω συμμαθητές / Θα ήθελα να γνωριστούμε / Θέλω
να το ξανακάνουμε

Επικρατούσες απόψεις:

Τα παιδιά απόλαυσαν την επικοινωνία μέσω TwinSpace όπως αποδεικνύεται από τα αποκλειστικά θετικά σχόλιά τους. Άρεσε και το chat και η βιντεοκλίση. Ωστόσο το ελάχιστο πλήθος Η/Υ συγκριτικά με το σύνολο των μαθητών δημιούργησε δυσχέρεια και ιδιαίτερα όταν η βιντεοκλίση έγινε μέσω ενός υπολογιστή με μετρίων ιντσών οθόνη. Ωστόσο τελικά οι μαθητές δείχνουν πλήρη αποδοχή της γνωριμίας με ευχές για επανάληψη της διαδικασίας.

Twin Space

> Δεύτερη επικοινωνία
(με Κίεβο)

4 Φεβρουαρίου 2015

Υποκείμενο 1^ο

Μου άρεσε πολύ που επικοινωνούσαμε με τα παιδιά της Ουκρανίας. Η δραστηριότητα μου φάνηκε λίγο δύσκολη εκεί που γράφαμε. Μου έκανε εντύπωση που το σχολείο τους έχει 50 τάξεις. Θα ήθελα να επικοινωνήσουμε με τα παιδιά της Ουκρανίας.

Υποκείμενο 2^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 3^ο

Μου άρεσε που μιλάγαμε στα αγγλικά και φάνηκε διασκεδαστική γιατί μιλήσαμε με όλα τα παιδιά.

Υποκείμενο 4^ο

Μου άρεσε που μιλήσαμε με τα παιδιά από την Ουκρανία. Μου φάνηκε λίγο δύσκολο που έπρεπε να μιλήσουμε αγγλικά αλλά μετά ήταν πολύ ωραίο. Με εντυπωσίασε που έχουν 50 τάξεις στο σχολείο τους. Θα ήθελα να ξαναμιλήσουμε.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε που μιλάγαμε αγγλικά. Έμαθα να μιλάω αγγλικά. Θα ήθελα να ξαναμιλήσουμε.

Υποκείμενο 6^ο

Η διαδικασία που μιλήσαμε με τα παιδιά της Ουκρανίας μου άρεσε πάρα μα πάρα πολύ. Με δυσκόλεψε που μιλάγαμε στα αγγλικά. Με εντυπωσίασε που είχαν 50 τάξεις. Δε θα άλλαζα τίποτα και θα ήθελα να το ξανακάνω και να πηγαίναμε εκεί.

Υποκείμενο 7^ο

Μου άρεσε που μιλήσαμε με τα παιδιά από την Ουκρανία και με εντυπωσίασε που έχουν 50 τάξεις και εμείς μόνο 8 και θέλω να ξαναμιλήσουμε γιατί θέλω να μάθω κι άλλα γι' αυτούς.

Υποκείμενο 8^ο

Μου άρεσε που μιλήσαμε με τα παιδιά από την Ουκρανία. Αλλά με δυσκόλεψε η ομιλία γιατί δεν τα πάω καλά με τα αγγλικά. Με εντυπωσίασε ότι το σχολείο τους είναι πολύ μεγάλο και έχει 50 αίθουσες. Θέλω να το ξανακάνω γιατί μου άρεσε πολύ. Στενοχωρήθηκα γιατί δεν κάναμε βιντεοκλίση και δεν μπορέσαμε να γνωριστούμε από κοντά.

Υποκείμενο 9^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 10^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία. Μου άρεσε που μιλάγαμε με τα παιδιά. Θα ήθελα να το ξανακάνω.

Υποκείμενο 11^ο

Μου άρεσε πολύ όταν άκουσα ότι το σχολείο τους έχει 50 τάξεις. Με δυσκόλεψε όταν μιλάγαμε στα αγγλικά και θα ήθελα να το ξανακάνω.

Υποκείμενο 13^ο

Μου άρεσε που μιλήσαμε με το σχολείο της Ουκρανίας και που μας περιέγραψαν το σχολείο τους. Δε μου άρεσε το ότι δεν πρόλαβα να μιλήσω με το etwinning αλλά εντάξει δε με πειράζει θα μιλήσω στο σπίτι μου. Αυτή η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 14^ο

Μου άρεσε που μιλήσαμε με τα παιδιά από την Ουκρανία, ήταν πολύ ωραία. Ήταν λίγο δύσκολο εκεί που μιλάγαμε αγγλικά αλλά ήταν ευχάριστη. Δε θα άλλαζα τίποτα, θα ήθελα να ξαναμιλήσουμε.

Υποκείμενο 15^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 16^ο

Η διαδικασία με δυσκόλεψε και ήταν λίγο βαρετή. Με δυσκόλεψε που έγραφα στα αγγλικά. Θα ήθελα να ήμασταν κοντά με αυτούς.

Υποκείμενο 17^ο

Μου άρεσε πολύ που μιλήσαμε με την Ουκρανία. Μου έκανε εντύπωση που μας είπαν ότι είχαν 50 αίθουσες. Θέλω να το ξανακάνω.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

λίγο δύσκολη εκεί που γράφαμε / διασκεδαστική γιατί μιλήσαμε με όλα τα παιδιά / λίγο δύσκολο που έπρεπε να μιλήσουμε αγγλικά αλλά μετά ήταν πολύ ωραίο / ενδιαφέρουσα / μου άρεσε πάρα μα πάρα πολύ. Με δυσκόλεψε που μιλάγαμε στα αγγλικά / ωραία / διασκεδαστική / πολύ ωραία / λίγο βαρετή

Μου άρεσε:

που το σχολείο τους έχει 50 τάξεις / που μιλάγαμε αγγλικά / που μας περιέγραψαν το σχολείο τους

Τι θα άλλαζα:

Στενοχωρήθηκα γιατί δεν κάναμε βιντεοκλίση και δεν μπορέσαμε να γνωριστούμε από κοντά / Δε θα άλλαζα τίποτα / Δε μου άρεσε το ότι δεν πρόλαβα να μιλήσω με το etwinning αλλά εντάξει δε με πειράζει θα μιλήσω στο σπίτι μου

Έμαθα:

Έμαθα να μιλάω αγγλικά

Τι περιμένω:

Θα ήθελα να επικοινωνήσουμε με τα παιδιά της Ουκρανίας / Θα ήθελα να ξαναμιλήσουμε / θα ήθελα να το ξανακάνω και να πηγαίναμε εκεί / θέλω να ξαναμιλήσουμε γιατί θέλω να μάθω κι άλλα γι' αυτούς / Θα ήθελα να ήμασταν κοντά με αυτούς

Επικρατούσες απόψεις:

Παρόλο που η επικοινωνία μέσω TwinSpace είναι διασκεδαστική, η χρήση των αγγλικών δυσκόλεψε τη διαδικασία και σε κάποια περίπτωση την κατέστησε βαρετή. Ωστόσο εκδηλώθηκε η άποψη ότι άρεσε η χρήση της αγγλικής γλώσσας και άρεσε επίσης και η συλλογή πληροφοριών για το άλλο σχολείο. Τα παιδιά εξέφρασαν δυσανεξία για την απουσία βιντεοκλίσης και το μεγάλο αριθμό παιδιών ανά Η/Υ. Τελικά οι μαθητές δείχνουν πλήρη αποδοχή της γνωριμίας με ευχές για επανάληψη της διαδικασίας.

Ελευθε- ρία έκφρα- σης

> Συνέντευξη στο ράδιο
AVENA

5 Φεβρουαρίου 2015

Υποκείμενο 1^ο

Η εμπειρία μου φάνηκε τέλεια. Μου άρεσε περισσότερο εκεί που μας ρωτούσε ο κύριος και εμείς απαντούσαμε. Επίσης μου άρεσε εκεί που μίλησα και είπα πώς είχαν τα πράγματα.

Υποκείμενο 2^ο

Μου άρεσε που πήγαμε στο ράδιο AVENA και μιλήσανε τα παιδιά αλλά εγώ ντρεπόμουν και δε μίλησα καθόλου.

Υποκείμενο 3^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική και εύκολη. Μου άρεσε πιο πολύ εκεί που μιλήσαμε.

Υποκείμενο 4^ο

Μου άρεσε που πήγαμε στο ραδιόφωνο αλλά ντρεπόμουν να μιλήσω. Έμαθα πώς λειτουργεί μια εκπομπή. Θα ήθελα να ξαναπάω.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε περισσότερο που μαςμίλαγε ο κύριος. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα πώς λειτουργεί το ραδιόφωνο. Θα ήθελα να ξαναπάω.

Υποκείμενο 6^ο

Στην αρχή ντρεπόμουν πολύ αλλά μετά μου άρεσε που μίλησα και θα ήθελα να ξαναπάω και να ξαναμιλήσω στο ραδιόφωνο.

Υποκείμενο 7^ο

Μου άρεσε που πήγαμε στο avenaradio αλλά μετάνιωσα πολύ που δε μίλησα. Ντρεπόμουνα πολύ αλλά θέλω να ξαναπάμε για να μιλήσουμε.

Υποκείμενο 8^ο

Μου άρεσε πολύ που πήγαμε στο ραδιόφωνο avena. Θέλω να ξαναπάω εκεί γιατί το μετάνιωσα που δε μίλησα. Αλλά εκεί μέσα είχε πολλή ζέστη. Δε θα άλλαζα τίποτα. Θέλω να το ξανακάνω.

Υποκείμενο 9^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 10^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 11^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 13^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 14^ο

Η δραστηριότητα που πήγαμε στο ραδιόφωνο μου άρεσε πάρα πολύ. Ντρεπόμουν που μίλησα και θέλω να ξαναπάμε.

Υποκείμενο 15^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 16^ο

Στο ραδιόφωνο που μιλήσαμε μου άρεσε πολύ και λίγο ντρεπόμουν αλλά μίλησα. Θα ήθελα να ξαναπάμε και να ξαναμιλήσω. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 17^ο

Εμένα μου άρεσε που μίλησα στο ραδιόφωνο. Θέλω να το ξανακάνω δε θα άλλαζα τίποτα.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

Τέλεια / διασκεδαστική και εύκολη / Μου άρεσε που πήγαμε στο ραδιόφωνο αλλά ντρεπόμουν να μιλήσω / εύκολη και ενδιαφέρουσα / μου άρεσε πάρα πολύ

Μου άρεσε:

που μας ρωτούσε ο κύριος και εμείς απαντούσαμε. Επίσης μου άρεσε εκεί που μίλησα και είπα πώς είχαν τα πράγματα. / εκεί που μιλήσαμε / που μας μίλαγε ο κύριος / που μίλησα / μου άρεσε που μίλησα στο ραδιόφωνο

Τι θα άλλαζα:

Δε θα άλλαζα τίποτα / μετάνιωσα πολύ που δε μίλησα

Έμαθα:

Έμαθα πώς λειτουργεί μια εκπομπή

Τι περιμένω:

Θα ήθελα να ξαναπάω / να ξαναπάω και να ξαναμιλήσω στο ραδιόφωνο / θέλω να ξαναπάμε για να μιλήσουμε

Επικρατούσες απόψεις:

Η επίσκεψη στο ραδιόφωνο απέσπασε θετικά σχόλια αν και πολλοί μαθητές ντράπηκαν να συμμετέχουν στη συνέντευξη. Όσοι συμμετείχαν δηλώνουν πως το απόλαυσαν και θα το ξαναέκαναν ευχαρίστως, ενώ και οι ντροπαλοί δηλώνουν το ίδιο.

Γνωρίζω τη Σύμβαση για τα δικαιώ- ματα του παιδιού

- > Α. Κάρτες «θέλω»
«ανάγκες»
(compasito)
- > Β. Κάρτες
δικαιωμάτων (διαλέγω
τα πιο σημαντικά)
(compasito)
- > Γ. Κατασκευή
αλυσίδας με παιδιά –
τα δικαιώματά μας
δένουν

16 Φεβρουαρίου 2015

Υποκείμενο 1^ο

Η δραστηριότητα μου άρεσε γιατί μιλούσαμε για τα δικαιώματα του παιδιού. Δε θα άλλαζα τίποτα και έμαθα για τη Σύμβαση και τα δικαιώματα του παιδιού.

Υποκείμενο 2^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε πολύ ωραία. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να ξεχωρίζω τα ασημαντα από τα σημαντικά δικαιώματα του παιδιού.

Υποκείμενο 3^ο

Μου άρεσε η κατασκευή αλυσίδα παιδιών. Το α και β δε μου άρεσαν καθόλου. Έμαθα για τη σύμβαση και για τα δικαιώματα του παιδιού.

Υποκείμενο 4^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Μου άρεσαν όλα αλλά περισσότερο μου άρεσε το Γ. Έμαθα τη σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού. Θα τα ξαναέκανα.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε το β. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να διαλέγω τα πιο σημαντικά.

Υποκείμενο 6^ο

Μου άρεσαν και τα τρία. Το α και το β μου άρεσε γιατί μάθαμε ποια είναι τα σημαντικά και το γ μου άρεσε γιατί ζωγραφίσαμε τους εαυτούς μας. Έμαθα ποια είναι τα δικαιώματά μου. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 7^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Μου άρεσε που διαλέγαμε τα ασήμαντα και τα σημαντικά. Η κατασκευή αλυσίδα παιδιών μου άρεσε πολύ.

Υποκείμενο 8^ο

Εμένα μου άρεσε που διαλέγαμε τα σημαντικά και τα ασήμαντα. Επίσης μου άρεσε η αλυσίδα με τα παιδιά που ζωγραφίσαμε.

Υποκείμενο 9^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 10^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 11^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ωραία. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα για τη σύμβαση και τα δικαιώματα του παιδιού.

Υποκείμενο 13^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 14^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 15^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 16^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 17^ο

- Απουσίαζε

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

μου άρεσε γιατί μιλούσαμε για τα δικαιώματα του παιδιού / πολύ ωραία / ευχάριστη / ενδιαφέρουσα / ευχάριστη / εύκολη και ωραία

Μου άρεσε:

η κατασκευή αλυσίδα παιδιών / όλα αλλά περισσότερο μου άρεσε το Γ / το β / και τα τρία / που διαλέγαμε τα ασήμαντα και τα σημαντικά. Η κατασκευή αλυσίδα παιδιών μου άρεσε πολύ. / που διαλέγαμε τα σημαντικά και τα ασήμαντα. Επίσης μου άρεσε η αλυσίδα με τα παιδιά που ζωγραφίσαμε

Τι θα άλλαζα:

Δε θα άλλαζα τίποτα / Το α και β δε μου άρεσαν καθόλου

Έμαθα:

έμαθα για τη Σύμβαση και τα δικαιώματα του παιδιού / να ξεχωρίζω τα ασήμαντα από τα σημαντικά δικαιώματα του παιδιού / να διαλέγω τα πιο σημαντικά / ποια είναι τα δικαιώματά μου

Επικρατούσες απόψεις:

Τα παιδιά κράτησαν θετική στάση απέναντι στη δραστηριότητα και άρεσαν και τα τρία μέρη της. Εκτός από την άποψη ότι δε θα άλλαζαν τίποτα, εκφράστηκε και αποστροφή απέναντι στις δραστηριότητες (α) & (β). Οι μαθητές δείχνουν να πέτυχαν μια πρώτη γνωριμία με τους στόχους και το περιεχόμενο της ΣΔΙΠ.

Παιχνίδι για ΣΔΙΠ

(compasito)

16 Φεβρουαρίου 2015

Υποκείμενο 1^ο

Το παιχνίδι μου άρεσε πολύ και έμαθα να το παίζω. Μου φάνηκε λίγο δύσκολο στην αρχή αλλά μετά το έμαθα.

Υποκείμενο 2^ο

Το παιχνίδι μου φάνηκε ωραίο και διασκεδαστικό. Μου φάνηκε δύσκολο γιατί δεν ξέραμε τις απαντήσεις.

Υποκείμενο 3^ο

Η δραστηριότητα με το παιχνίδι μου φάνηκε διασκεδαστική.

Υποκείμενο 4^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε λίγο δύσκολη γιατί δεν ξέρω τις απαντήσεις. Μου άρεσε το παιχνίδι. Έμαθα τα δικαιώματα. Δε θα άλλαζα τίποτα. Δε θα το ξαναέκανα.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και διασκεδαστική. Μου άρεσε όταν ρίχναμε το ζάρι και διάβαζε κάποιος. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα τα δικαιώματα.

Υποκείμενο 6^ο

Το παιχνίδι μου φάνηκε ωραίο και πολύ εύκολο. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 7^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 8^ο

Μου άρεσε πάρα πολύ το επιτραπέζιο παιχνίδι που φτιάξαμε. Αλλά δεν έμαθα απ' έξω τα δικαιώματα.

Υποκείμενο 9^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 10^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 11^ο

Το παιχνίδι ήταν εύκολο και ευχάριστο.

Υποκείμενο 13^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 14^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 15^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 16^ο

Το παιχνίδι μου άρεσε τόσο πολύ και που παίζαμε. Δε μου άρεσε που έχανα στο παιχνίδι αυτό. Έμαθα να διασκεδάζω και να συνεργάζομαι.

Υποκείμενο 17^ο

- Απουσίαζε

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

λίγο δύσκολο στην αρχή αλλά μετά το έμαθα / ωραίο και διασκεδαστικό.
Μου φάνηκε δύσκολο γιατί δεν ξέραμε τις απαντήσεις / διασκεδαστική / κ

Τι θα άλλαζα:

Δε θα άλλαζα τίποτα. / Δε θα το ξαναέκανα.

Έμαθα:

Έμαθα τα δικαιώματα / να διασκεδάζω και να συνεργάζομαι

Επικρατούσες απόψεις:

Πέρα από τις θετικές απόψεις, το παιχνίδι φάνηκε επίσης δύσκολο, λόγω της απαίτησης αποστήθισης της ΣΔΙΠ. Παρά λοιπόν την αναγνώριση του οφέλους της γνώσης της ΣΔΙΠ και της διασκέδασης, κάποιοι δε θα το ξανάκαναν.

Πολιτικά και κοινωνικά δικαιώ- ματα

>Εκλογές στην τάξη

16 Φεβρουαρίου 2015

Υποκείμενο 1^ο

Η δραστηριότητα μου άρεσε πολύ που ψηφίζαμε τις δυο μας συμμαθήτριες. Η κυρία μας έδωσε σε όλους από ένα χαρτί που έγραφε τα ονόματα των υποψηφίων. Τελικά βγήκε το κορίτσι.

Υποκείμενο 2^ο

Οι εκλογές που κάναμε μέσα στην τάξη μου άρεσαν γιατί δεν είχαμε ξανακάνει εκλογές. Εγώ ψήφισα την Ελένη γιατί μου άρεσαν όλα αυτά που είπε και πιστεύω να τα τηρήσει όλα αυτά, γιατί αλλιώς...

Υποκείμενο 3^ο

Δε μου άρεσε που βγήκε η Βασιλική αντιπρόεδρος.

Υποκείμενο 4^ο

Μου άρεσε όταν ψηφίζαμε. Πρώτη φορά κάναμε εκλογές στην τάξη. Δε μου άρεσε επειδή θέλανε πολλά άτομα να βγουν πρόεδροι και γι' αυτό κάναμε κλήρωση. Περιμένω τώρα να πηγαίνουμε περισσότερες και ότι προβλήματα έχουμε να τα λύνουμε.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική. Μου άρεσε περισσότερο που ψηφίζαμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Κάναμε πρώτη φορά.

Υποκείμενο 6^ο

Οι εκλογές μου φάνηκαν πάρα πολύ ωραίες και δύσκολες. Μου άρεσε πολύ που βγήκα αντιπρόεδρος και νίκησα τη Φωτεινή. Θα ήθελα να ξανακάνουμε εκλογές και να νικήσω πάλι τη Φωτεινή. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 7^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Από τη Νίκη, τη Βασιλική και την Ελένη περιμένω πολλές εκδρομές.

Υποκείμενο 8^ο

Εντυπωσιάστηκα που βγήκα πρόεδρος της τάξης. Δεν το περίμενα καθόλου. Δε μου άρεσε που μαλώσαμε τα δύο κόμματα. Έχουμε την καλύτερη βουλευτή. Επίσης είμαι χαρούμενη που θα κανονίζω πολλές εκδρομές.

Υποκείμενο 9^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 10^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 11^ο

Μου άρεσε όταν ψηφίζαμε. Δε μου άρεσε που βγήκε η Νίκη πρόεδρος. Επίσης δε μου άρεσε όταν μάλωναν.

Υποκείμενο 13^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 14^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 15^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 16^ο

Στις εκλογές μου άρεσε που περίπου ήμουν αντιπρόεδρος. Δε μου άρεσε που βγήκαν οι άλλοι. Θα άλλαζα το όνομά τους.

Υποκείμενο 17^ο

- Απουσίαζε

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

Διασκεδαστική / πάρα πολύ ωραίες και δύσκολες / ευχάριστη

Μου άρεσε:

μου άρεσε πολύ που ψηφίζαμε τις δυο μας συμμαθήτριες / μου άρεσαν γιατί δεν είχαμε ξανακάνει εκλογές / όταν ψηφίζαμε / Εντυπωσιάστηκα που βγήκα πρόεδρος της τάξης / που περίπου ήμουνα αντιπρόεδρος

Τι θα άλλαζα:

Δε μου άρεσε που βγήκε η Βασιλική αντιπρόεδρος / Δε θα άλλαζα τίποτα / Δε μου άρεσε που μαλώσαμε τα δύο κόμματα / Δε μου άρεσε που βγήκε η Νίκη πρόεδρος. Επίσης δε μου άρεσε όταν μάλωναν. / Δε μου άρεσε που βγήκαν οι άλλοι. Θα άλλαζα το όνομά τους.

Επικρατούσες απόψεις:

Στα παιδιά άρεσε πολύ η δραστηριότητα των εκλογών. Ωστόσο υπήρξε δυσaréσκεια σχετικά με τη σύγκρουση των δύο υποψήφιων συνδυασμών η οποία κατέληξε σε έντονη λογομαχία. Επίσης κάποιοι, όπως ήταν φυσιολογικό, δυσareστήθηκαν με το αποτέλεσμα.

Δικαίωμα στην ταυτότη- τα

- > Ταυτότητες άλλων παιδιών/ κατασκευή δικές μας
- > Διάσημοι μικροί
- > Σούπερ ήρωες δικοί μας και ιστορίες

9 Μαρτίου 2015

Υποκείμενο 1^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 2^ο

Μου άρεσε όταν σκεφτόμασταν τι όνομα θα βάλουμε. Έμαθα να μην κρίνω την εξωτερική εμφάνιση του ανθρώπου. Δε θα άλλαζα τίποτα. Μου φάνηκε πολύ ωραία και διασκεδαστική.

Υποκείμενο 3^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 4^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 5^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 6^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και μου άρεσε πάρα πολύ. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι επειδή κάποιος ήταν άσχημος στην παιδική του ηλικία μπορεί ας πούμε να γίνει μοντέλο.

Υποκείμενο 7^ο

Η δραστηριότητα για τις ταυτότητες όλων των παιδιών, διάσημων και σούπερ ηρώων ήταν φανταστικές και μου άρεσε πολύ. Έμαθα να μην κρίνω τους έγχρωμους.

Υποκείμενο 8^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε πολύ ωραία, τι ωραία;, εκπληκτική! Εμένα μου άρεσε που φτιάξαμε τις ταυτότητες και που ζωγραφίσαμε τους σούπερ ήρωες. Έμαθα ότι όλα τα παιδιά στον πλανήτη έχουν δικαίωμα να έχουν ταυτότητες.

Υποκείμενο 9^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη και ενδιαφέρουσα. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σβήνω φωτιές.

Υποκείμενο 10^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 11^ο

Ήταν πολύ ευχάριστη και μου άρεσε πάρα πολύ. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να θεραπεύω ανθρώπους.

Υποκείμενο 13^ο

Έμαθα ότι έχω δικαίωμα στην ταυτότητα και πως μπορώ να εκφράζω ελεύθερα τη γνώμη μου. Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 14^ο

Μου άρεσε πολύ εκεί που διαλέγαμε δυνάμεις. Έμαθα να μην κρίνω τους άλλους.

Υποκείμενο 15^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 16^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 17^ο

Μου άρεσε όταν ζωγράφιζα τον ήρωα και όταν μας έδωσε η κυρία μας τις ταυτότητές μας. Μου φάνηκε διασκεδαστική και δημιουργική.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

ωραία και διασκεδαστική / εύκολη και μου άρεσε πάρα πολύ / πολύ
ωραία, τι ωραία;, εκπληκτική! / εύκολη και ενδιαφέρουσα /
διασκεδαστική / διασκεδαστική και δημιουργική

Μου άρεσε:

όταν σκεφτόμασταν τι όνομα θα βάλουμε / που φτιάξαμε τις ταυτότητες
και που ζωγραφίσαμε τους σούπερ ήρωες / εκεί που διαλέγαμε δυνάμεις /
όταν ζωγράφιζα τον ήρωα και όταν μας έδωσε η κυρία μας τις ταυτότητές
μας

Τι θα άλλαζα:

Δε θα άλλαζα τίποτα

Έμαθα:

να μην κρίνω την εξωτερική εμφάνιση του ανθρώπου / ότι επειδή
κάποιος ήταν άσχημος στην παιδική του ηλικία μπορεί ας πούμε να γίνει
μοντέλο / να μην κρίνω τους έγχρωμους / ότι όλα τα παιδιά στον
πλανήτη έχουν δικαίωμα να έχουν ταυτότητες / να σβήνω φωτιές / να
θεραπεύω ανθρώπους / ότι έχω δικαίωμα στην ταυτότητα και πως
μπορώ να εκφράζω ελεύθερα τη γνώμη μου / να μην κρίνω τους άλλους

Επικρατούσες απόψεις:

Η δραστηριότητα φάνηκε πως άρεσε στους μαθητές βάσει των θετικών τους σχολίων. Δε θα άλλαζαν τίποτα. Σύμφωνα με τις απόψεις τους περισσότερο τους άρεσε η κατασκευή σούπερ ηρώων. Αυτό που αποκόμισαν ως γνώση είναι πως όλοι δικαιούμαστε μία ταυτότητα και πως κατά τη διάρκεια της ζωής μας εμείς προσδιορίζουμε ποιοι είμαστε και τη διαμορφώνουμε ανάλογα.

Όλα τα παιδιά είναι ίσα

- > Κατασκευή,
«καλημέρα» σε άλλες
γλώσσες, κείμενα από
Ανθολόγιο
- > Κείμενο από παιδί
μετανάστη

[Διεύθυνση 1]
[Διεύθυνση 2]
[Πόλη, Νομός,
Ταχυδρομικός κώδικας]

[Τηλέφωνο] [Διεύθυνση
ηλεκτρονικού
ταχυδρομείου]
[Τοποθεσία Web]

1 Απριλίου 2015

Υποκείμενο 1^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε καλή γιατί μιλούσε για μαθητές από άλλες χώρες, για παιδιά του μαχαλά. Μου άρεσε πολύ η δραστηριότητα. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα την ισότητα των παιδιών.

Υποκείμενο 2^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Μου άρεσε περισσότερο που διαβάσαμε το κείμενο για τον Νίκο. Δε μου άρεσε στο κείμενο που δεν έβγαζαν ταυτότητα στο Νίκο. Θα ήθελα να είχαμε όλοι ένα χέρι ξεχωριστά στην κατασκευή. Έμαθα ότι δεν πρέπει να φερόμαστε με αγένεια στους άλλους και ότι πρέπει να είμαστε όλοι ίσοι.

Υποκείμενο 3^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ευχάριστη. Έμαθα να μην κοροϊδεύω παιδιά από άλλες χώρες και να μη χτυπάω.

Υποκείμενο 4^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε πολύ ωραία. Μου άρεσε περισσότερο όταν γράφαμε στα χέρια καλημέρα σε διάφορες γλώσσες. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι όλα τα παιδιά είναι ίσα.

Υποκείμενο 5^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο το κείμενο του Νίκου. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 6^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία. Μου άρεσε που φτιάξαμε τα χέρια. Θα ήθελα να το ξανακάνουμε. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα ότι όλοι, και τα παιδιά και οι μεγάλοι, είναι ίσοι.

Υποκείμενο 7^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο που διαβάσαμε το κείμενο. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 8^ο

Η δραστηριότητα με τα χέρια μου φάνηκε πολύ ωραία, διδακτική και διασκεδαστική. Μου άρεσε περισσότερο όταν χρωματίζαμε τα χέρια. Έμαθα ότι δεν πρέπει να φερόμαστε με αγένεια.

Υποκείμενο 9^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική, εύκολη και ενδιαφέρουσα. Μου άρεσε περισσότερο το κείμενο του Νίκου. Δε μου άρεσε στο κείμενο που δεν έβγαζαν ταυτότητα στο Νίκο. Έμαθα να μην κοροϊδεύω άλλους ανθρώπους από άλλες χώρες, θρησκείες και γλώσσες.

Υποκείμενο 10^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία. Μου άρεσε περισσότερο που φτιάχναμε τα χέρια. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 11^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία και διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο όταν γράφαμε στην παλάμη καλημέρα σε διάφορες γλώσσες. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να μη βγάζω βιαστικά συμπεράσματα για τους άλλους.

Υποκείμενο 13^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε διασκεδαστική και εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο που κάναμε τα χέρια και γράψαμε καλημέρα και κάναμε σχέδια. Δε θα άλλαζα τίποτα. Έμαθα να σέβομαι όλους τους ανθρώπους με διαφορετικές θρησκείες και να μην τους κοροϊδεύω.

Υποκείμενο 14^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε δημιουργική και εύκολη. Μου άρεσε περισσότερο εκεί που ζωγραφίζαμε τα χέρια. Έμαθα να λέω καλημέρα στα γεωργιανά. Δε θα άλλαζα τίποτα.

Υποκείμενο 15^ο

- Απουσίαζε

Υποκείμενο 16^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε ωραία. Μου άρεσε περισσότερο που διαβάζαμε το κείμενο. Θα άλλαζα το πώς συμπεριφερόμαστε σε άλλες χώρες. Έμαθα για την ισότητα.

Υποκείμενο 17^ο

Η δραστηριότητα μου φάνηκε πολύ ευχάριστη και διδακτική. Μου άρεσε περισσότερο το κείμενο που διαβάσαμε με το Νίκο. Έμαθα ότι είναι καλό να μην κοροϊδεύω άλλα παιδιά από άλλες χώρες.

Εντυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

Η δραστηριότητα μου φάνηκε:

καλή γιατί μιλούσε για μαθητές από άλλες χώρες, για παιδιά του μαχαλά / ευχάριστη / πολύ ωραία / εύκολη / ωραία / πολύ ωραία, διδακτική και διασκεδαστική / διασκεδαστική, εύκολη και ενδιαφέρουσα / ωραία και διδακτική / διασκεδαστική και εύκολη / δημιουργική και εύκολη / πολύ ευχάριστη και διδακτική

Μου άρεσε:

που διαβάσαμε το κείμενο για τον Νίκο / όταν γράφαμε στα χέρια καλημέρα σε διάφορες γλώσσες / που φτιάξαμε τα χέρια / που κάναμε τα χέρια και γράψαμε καλημέρα και κάναμε σχέδια

Τι θα άλλαζα:

Δε θα άλλαζα τίποτα / Δε μου άρεσε στο κείμενο που δεν έβγαζαν ταυτότητα στο Νίκο. Θα ήθελα να είχαμε όλοι ένα χέρι ξεχωριστά στην κατασκευή / Δε μου άρεσε στο κείμενο που δεν έβγαζαν ταυτότητα στο Νίκο / Θα άλλαζα το πώς συμπεριφερόμαστε σε άλλες χώρες

Έμαθα:

την ισότητα των παιδιών / ότι δεν πρέπει να φερόμαστε με αγένεια στους άλλους και ότι πρέπει να είμαστε όλοι ίσοι / να μην κοροϊδεύω παιδιά από άλλες χώρες και να μη χτυπάω / ότι όλα τα παιδιά είναι ίσα / ότι όλοι, και τα παιδιά και οι μεγάλοι, είναι ίσοι / ότι δεν πρέπει να φερόμαστε με αγένεια / να μην κοροϊδεύω άλλους ανθρώπους από άλλες χώρες, θρησκείες και γλώσσες / να μη βγάζω βιαστικά συμπεράσματα για τους άλλους / να σέβομαι όλους τους ανθρώπους με διαφορετικές θρησκείες και να μην τους κοροϊδεύω / να λέω καλημέρα στα γεωργιανά / ότι είναι καλό να μην κοροϊδεύω άλλα παιδιά από άλλες χώρες

Επικρατούσες απόψεις:

Η άποψη για τη δραστηριότητα είναι ομόφωνα θετική. Αυτό που προτάθηκε είναι κάθε μαθητής να σχεδιάσει το δικό του χέρι για την κατασκευή. Άρεσε τόσο η κατασκευή, όσο και το κείμενο προς ανάγνωση. Αυτό που έμαθαν τα παιδιά είναι η έννοια της ισότητας και η σωστή συμπεριφορά απέναντι στη διαφορετικότητα.